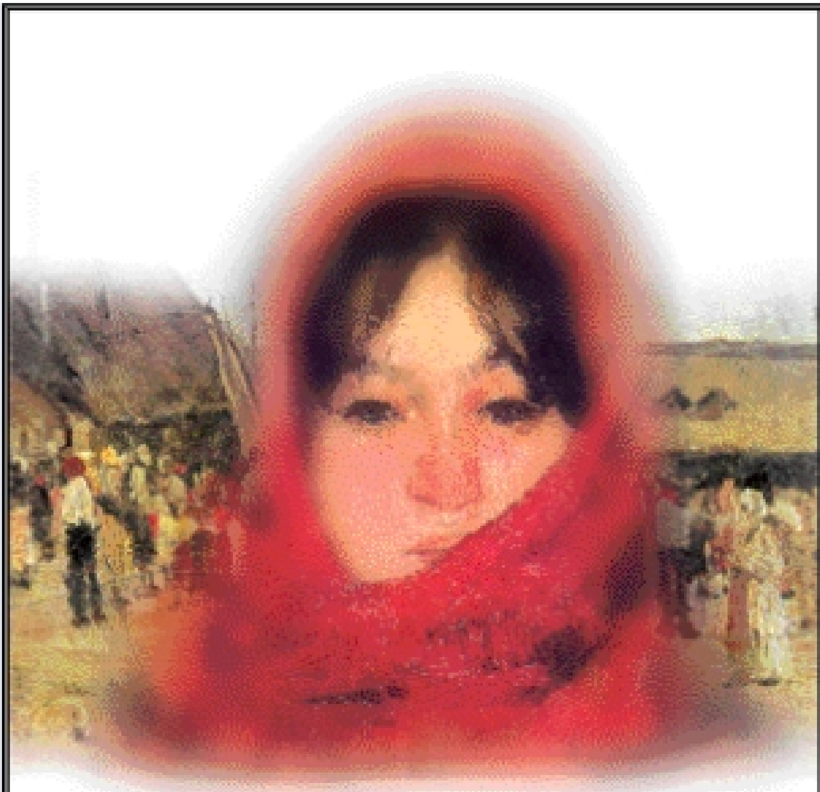
biblioteca școlarului

ION BUDAI-DELEANU

ȚIGANIADA

Litera INTERNAȚIONAL

biblioteca școlarului

Ion

BUDAI-DELEANU

ŢIGANIADA

Litera

INTERNAŢIONAL

BUCUREŞTI — CHIŞINĂU

Colecție inițiată și coordonată de Anatol Vidrașcu și Dan Vidrașcu
Pe copertă: *Broboada roșie* și *Târg de Drăgaică* de Ioan Andreescu (colaj)
Concepția grafică a colecției: Vladimir Zmeev

REFERINȚE ISTORICO-LITERARE:

G. Călinescu,
Dumitru Popovici,
Tudor Vianu, Paul Cornea,
Ion Oană, Mircea Vaida,
Alexandru Piru.

Grupul Editorial „Litera“
str. B. P. Hasdeu, mun. Chișinău, MD-2005, Republica Moldova
tel./fax +(3732) 29 29 32, 29 41 10, fax 29 40 61;
e-mail: litera@litera-publishing.com

Editura „Litera Internațional“
O. P. 33; C.P. 63, sector 1, București, România
tel./fax +(01) 3303502; e-mail: info@litera.ro

Prezenta ediție a apărut în anul 2001 în versiune tipărită
și electronică la Grupul Editorial „Litera“.
Toate drepturile rezervate.

Editori: *Anatol și Dan Vidrașcu*
Redactor: *Tudor Palladi*
Tehnoredactare: *Tudor Raileanu*

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic din Chișinău
Comanda nr. 20004

CZU 821.135.1-1
B 88

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Budai Deleanu, Ion.
Țiganiada: versuri/ Ion Budai Deleanu; col. iniț. și coord. Anatol și Dan Vidrașcu; conc. gr. col. și coperta/ Vladimir Zmeev. — Ch.: Litera, B.: Litera Int. 2001 (Combinatul Poligrafic). — 400 [p]. — (Bibl. școlarului, serie nouă, nr. 220).
ISBN 9975-74-370-6. — ISBN 973-8358-22-7

821.135.1.-1

ISBN 9975-74-370-6
ISBN 973-8358-22-7

© LITERA INTERNAȚIONAL, 2001
© LITERA, 2001

CUPRINS

CUPRINS

TABEL CRONOLOGIC

1760 (?) Ion Budai-Deleanu se naşte la 6 ianuarie în comuna Cigmău. Primul din cei zece copii ai preotului unit Solomon Budai din localitate.

1770—1777 Studiile elementare şi le face în satul natal. În 1777 este înscris la Facultatea de filosofie din Viena, obţinând, la începutul anului următor, o bursă la Colegiul Sf. Barbara.

1783—1784 Ca bursier, îşi încheie studiile de filosofie şi le continuă (până în 1783) cu studii teologice. La Barbareum, *se află în raza de influenţă a prefectului de studii S. Micu şi a colegilor de seminar Gh. Şincai şi P. Maior. Scurtă vreme prefect de studii la Blaj, revine la sfârşitul anului 1784, la Viena, urmând, se pare, cursurile Facultăţii de drept. Se întreţine funcţionând ca psalt la* biserica Sf. Barbara *şi copist cu ziua la cancelaria* Consiliului Aulic de Război *(de fapt, traducător), funcţie cerută de realizarea politicii iluministe a lui Iosif II.*

1786 Pe lângă o Carte trebuincioasă pentru dascălii şcoalelor de jos, *traduce* codul civil *şi* codul penal.

1787 Devine secretar.

1790—1791 O absenţă de şase luni de la tribunalul din Lwow a dat naştere ipotezei că Budai-Deleanu s-ar fi putut afla în acest timp în Transilvania şi ar fi putut contribui la elaborarea Suplex-*ului. I s-au mai atribuit, recent, două importante lucrări cu caracter politic: o* Combatere *anonimă a comentariilor lui Eder la* Suplex (Wiederlegung der zu Klausenburg 1791 über die Vorstellung der Walachischen Nation herausgekommenen Noten), *care dovedeşte depăşirea ideologiei* Suplex-*ului în sensul unei gândiri revoluţionare şi a unei concepţii istorice moderne, şi un memoriu confidenţial în favoarea naţiunii române adresat împăratului în 1804.*

1796 Devine consilier la Forum Nobilium *din Lwow.*

1800 Termină prima variantă a Ţiganiadei.

1807 Tălmăceşte, la Lwow, noul cod penal.

1812 Tălmăceşte noul cod civil. *Duce la bun sfârşit cea de-a doua variantă a* Ţiganiadei.

Ca răspuns la o solicitare oficială întocmeşte memoriul Kurzgefasste Bemerkungen über Bukovina, *de fapt o monografie a regiunii. În linia preocupărilor generale ale Şcolii ardelene, depăşindu-şi însă contemporanii prin orizont cultural şi prin modernitatea concepţiei, Budai-Deleanu a lăsat în manuscris o bogată operă istorică* (De originibus populorum Transylvaniae), *lingvistică* (Temeiurile gramaticii româneşti, *cu o primă redactare latină, din 1812,* Fundamenta grammatices linguae romaenicae; Dascălul românesc pentru temeiurile gramaticii româneşti) *şi lexicografică (un* Lexicon românesc-nemţesc, *început încă la Viena, fragmente din proiectatele dicţionare german-, francez-, latin-român, român-latin, -francez şi dintr-un dicţionar de neologisme,* Lexicon pentru cărturari). *Dacă prin opera sa istorică şi lingvistică, subordonată ideii de unitate naţională, Budai-Deleanu împlineşte, modernizându-l, programul cultural iluminist al Şcolii ardelene, prin opera sa poetică (poemul neterminat* Trei viteji *şi, mai ales,* Ţiganiada) *el depăşeşte acest program şi nu dă literaturii române moderne doar un punct de pornire, ci şi prima ei capodoperă, comparabilă cu creaţii europene de valoare universală.*

1820 24 august *Poetul Ion Budai-Deleanu se stinge din viaţă la Lwow.*

1875—1877 Apare în Buciumul român *al lui T. Codrescu, Iaşi, I, 1875, II, 1877* Ţiganiada sau Tabăra ţiganilor.

1925 La Bucureşti este publicată Ţiganiada *în forma definitivă din 1800-1812, cu introducere, indice de nume şi glosar de Gh. Cardaş.*

1927 La Bucureşti vede lumina tiparului lucrarea Trei viteji, *ediţie de Gh. Cardaş.*

1953 La Bucureşti este editată Ţiganiada, *ed. de J. Byck, studiu introductiv de I. Oană.*

1956 La Bucureşti apare Trei viteji, *ed. şi glosar de J. Byck, prefaţă de I. Oană.*

1969 La Editura tineretului*, în colecţia* Lyceum*, vede lumina tiparului* Ţiganiada*. Ediţie critică de Florea Fugariu. Studiu introductiv, tabel cronologic de Romul Munteanu.*

1970 La Cluj apar Scrieri inedite*, ed. îngrijită, studiu introductiv, note şi comentarii de I. Pervain.*
La Bucureşti sunt editate Scrieri lingvistice*, text stabilit şi glosar de M. Teodorescu, introducere şi note de I. Gheţie.*

1974—1975 La Bucureşti apar Opere *vol. I-II, ed. critică de Florea Fugariu, studiu introductiv de Al. Piru.*

1981 La Editura Minerva*, în seria* Patrimoniu*, apare* Ţiganiada*, ed. îngrijită de Florea Fugariu; repere istorico-literare de Andrei Rusu.*

1997 La Editura Litera *din Chişinău vede lumina tiparului, în colecţia* Biblioteca şcolarului, Ţiganiada*. Ediţia este îngsoţită de un tabel cronologic şi de referinţe istorico-literare.*

CUPRINS

ŢIGANIADA
SAU
TABĂRA-ŢIGANILOR

POEMATION EROI CÓMICO-SATIRÍC. ALCĂTUIT ÎN DOAOSPRĂZECE CÂNTECE DE *LEONÀCHI DIANÈU.*

ÎMBOGĂŢIT CU MULTE ÎNSĂMNĂRI ŞI LUĂRI AMINTE CRITICE. FILOSOFICE, ISTORICE, FILOLOGICE ŞI GRAMATICE, DE CĂTRĂ MITRU PEREA ş-alţii mai mulţi in anul 1800.

PROLOG

Să fie preceput ş-alte neamuri a Europei preţul voroavei şi dulceaţa graiurilor bine rânduită, adecă ritòrica şi poesia, cum au înţălesu-o elinii şi romanii, o! câţi eròi slăviţi să ar ivi dintre varvari, sau doară din cei ce să numea sălbateci, pe carii oameni luminaţi, lipsind, întru neamul lor şi pe vremile când au trăit, un Omèr ş-un Virghil, vecinică i-au acoperit nepomenire. Ş-unde era Ector, cel a Troii naltă sprijană, şi Ahil, tăria şi zidul grecilor, de nu să ar fi născut cântăreţul Omèr?

Deci nu pentru că numai Ellada şi Roma au putut naşte oameni înalţi şi viteji luminaţi, ne mirăm cetind vieţile slăviţilor eroi elineşti şi romani, ci mai vârtos pentru că Ellada şi Roma au crescut oameni întru podoaba şi măestria voroavei deplin săvârşiţi, carii cu supţirimea şi gingăşia condeiului său, au ştiut într-atâta frumsăţa pe eroii săi, cât noi astezi, necunoscând pe alţii asemene, ne uimim de mare-sufleţia, naltă-cugetarea, bărbăţia ş-alte vărtuţi a lor, şi doară nu lumm sama că mai mare partea întru aceasta este a scriptoriului.

Luând firul istorii neamului nostru romănesc, de când să au aşezat în Dacia, câţi şi mai câţi bărbaţi, cu tot feliul de vărtuţi strălucitori, am cunoaşte doară acum, deacă să ar fi aflat între romàni, din vreme în vreme, bărbaţi care să fie scris viaţa lor şi cu măestru condeiu împodobindu-le fapte şi înălţându-i după vrednicie, să îi fie trimis strănepoţilor viitori. La lipsa unmr ca aceşti autori, acum pre toate acele persoane luminate din căruntele veacuri, ceaţa uităciunii i-au acoperit. Puţine raze a mărimii lor, cu care vieţuind strălucea, au putut străbate la noi.

Și unde aflăm la istorie un eròe asemene lui Stefan, principul Moldavii, sau unui Mihaiu, domnului Ugrovlàhii, căròra nu lipsea numai un Omer, ca să fie înălțați preste toți eroii.

Răvărsându-și întru mine nește scântei din focul ceresc a muselor, bucuros aș fi cântat doară pre vreun eroe dintru cei mai sus numiți; însă băgând de samă că un feliu de poesie de-aceste, ce să chiamă epicească, poftește un poet deplin și o limbă bine lucrată, nesocotință dar ar fi să cânt fapte eroicești, mai vârtos când nice eu mă încredințăz în putere, iar neajungerea limbii cu totul mă desmântă...

Cu toate aceste, răpit fiind cu nespusă poftă de a cânta ceva, am izvodit această poeticească alcătuire, sau mai bine zicând jucăreauă, *vrând a forma ș-a introduce un gust nou de poesie românească, apoi și ca prin acest feliu mai ușoare înainte deprinderi să se învețe tinerii cei de limbă iubitori a cerca și cele mai rădicate și mai ascunse desișuri a Parnasului, unde lăcuiesc musele lui Omer și a lui Virghil!...*

Eu (spuind adevărul!) vrui să mă răpez într-o zburată, tocma la vârful muntelui acestui, unde e sfântariul muselor, ca să mă deprind întru armonia viersului ceresc a lor; dar ce folos! Căzui și eu cu mulți alții depreună, și căzui tocma într-o baltă, unde n-auzii numa broaște cântând!...

Pentru aceasta, până la un alt prilej, când mi să va lovi să beu din fântâna curatelor surori, primește, iubite cetitoriu, cu bună voință această izvoditură!... și socotește cu priință, aducându-ți purure aminte că apa de baltă nice odinioară nu este limpede ca de fântână.

Leonachi DIANEU

CUPRINS

EPISTOLIE ÎNCHINĂTOARE

CĂTRĂ MITRU PEREA, VESTIT CÂNTĂREŢ!

Treizăci de ani au trecut, drăguţ Pereo! de când eu fui sâlit a mă înstrăina din ţara mea. De-atunci încoace, usăbite ţări am trăpădat; dar', ca să-ţi arăt în scurt toate păţirile mele, ascultă şi judecă.

Întâi, invitându-mă zburătăţia minţii mele încă necoapte, când să începu războiul cel de pe urmă a nemţilor cu turcii, mă făcui volentiriu. Păciuindu-să apoi lucrurile, precum şti, fiind că primisăm slujbă la austrieni, fui trimis asupra franţozilor şi supt Mantua căzui rob. De-acolo trimis fiind la Gàllia, întru prinsoarea delungată, dobândii prilej a învăţa carte şi mai multe limbi, procopsindu-mă mai vârtos la învăţătura oşte-nească. În urmă primii slujbă la franţozi şi purtându-mă bine, în scurtă vreme ajunsăi căpitan. În urmă, cu oaste care fu trimisă la Eghipèt, m-aflai şi eu. O, cu câtă bucurie făceam eu acea călătorie, socotind că acolò voi s-aflu doară cuibul strămoşilor noştri şi neamul nostru adevărat!... Căci auzisăm totdeuna, şi deobşte să zice cum că soiul nostru ţigănesc să trage de la Eghipet şi purcede din faraonii cei slăviţi.

Însă, iubite Pereo! în zădar fu toată cercarea mea, că nu aflai nici o urmă de adevăraţi strămoşii noştri, şi mă încredinţai, spre mâhnirea mea, cumcă ţiganii noştri şi la Eghipet tot aceiaş sunt ca şi pe la noi, adecă defăimaţi şi de toţi urgisiţi, ce nu vor să păzească nice o rânduială sau să să îmbunătăţeze cu năravuri mai polite sau să-şi lumineze mintea cu învăţături alese.

Fiind eu în Eghipet mai la toate bătăliile de faţă, s-au întâmplat pe mine o nenorocire, că trecând un glonţ de tun aproape, mi-au uscat un picior ş'am rămas *învalid*. Deci am luat slobozie de la slujba oştenească. De-atuncia tot aici sunt, la Eghipet. Dar, crezi-mă sau ba? cu toate aceste nu-mi pociu scoate din inimă

dorul țării în care m'am născut, și macar trăesc aici în prisos de toate, totuș', spre fericirea deplin patria-mi lipsește.

Având aici vreme de ajuns, mă îndeletnicesc mai mult cu cetera și cu cântări. Am dat în cunoștință cu mulți de ai noștri, iar' mai vârtos cu Mârza. O, să-l cunoști ce ales om e acela, și doar' unul dintru toți, care are iubire de neam și râvnă călduroasă de-a aduce pe soiul nostru la oarecare rânduială. Acesta mi-au deschis ochii întru multe, iar mai vârtos pentru purcederea noastră, căci au fost născut și crescut acolo, de-unde ne-am desghinat noi, nefericiții. După cum spune el, noi suntem din India, și limba noastră să grăiește acolo până în zioa de astezi; însă pentru aceasta ți-oi scrie de altă dată.

Întru altele, și această istorie care ț-o trimit (pe care am tituluitu-o *Țiganiada*), mai mare parte este alcătuită din spusele lui; căci un strămoș a lui au fost, pe vremea lui Vlad Vodă, cu turcii în Țara Muntenească. Din gura acelui au luat moșu-său, apoi tată-său, de la care au auzit spuind dânsul.

Drept aceasta, aducându-mi aminte de țara în care m-am născut (măcár că noao ne este máșteră), multe cântam eu delle noastre, amegind vremea în ceasurile mele mâhnicioase. Aceasta fu pricina și aceștii izvodiri poeticești, care în ce dată o pusăi la cévaș' rânduială, gândii la tine, drăguț Pereo! și hotărâi ca, de s-ar tâmpla acest făt întii născut al mieu să iasă cândva la lumină, ție să ți-l închin, pe care am cunoscut măestru cântăreț și viersuitoriu, mai ales a vremilor noastre!...

Priimește dară, în semnul vechii pretenii, ca un dar, pârga ostănelii mele și-ți adă aminte, în zilele tale fericite, de prietenul tău Dianeu!... Adevărat că de pe acest nume nu mă vei cunoaște, căci pribegind eu din țară, l'am schimbat, dar' ție-ți voi da cheia, ca să poți intra la taină. Eu mă chiem acum Leòn Dianeu, sau Leonáchi Dianeu (precum ști tu bine, că la noi în Țara Muntenească, ba și la Moldova, toți ș-adaugă numele cu *achi* sau *cachi*, după grecie, fiind că sună mai cilibiu; adecă, în loc de Leonaș sau Leonuț, ei zic Leonachi ș. c.) Dar' să știi că acest nume, Leon Dianeu, cuprinde în sine întreg numele mieu, prin strămutarea slovelor sau *anagrámă*.

Deacă-ți vei aduce aminte de toți cunoscuții și de unul care odată trecând prin Sásrèghen, unde erai atunci, te-au căutat și au împrumutat o cronică scrisă cu mâna de la tine, îndată vei ști cine sunt. Pentru aceasta și numele tău este strămutat, prin anagramă, căci am avut multe pricini la aceasta, ca să nu știe toți cine este izvoditoriul aceștii poesii și cărùi s-au închinat. Am înțăles eu aici, că și tu ai scris ceva foarte bun pentru țigani și scriind adevărul, ai atins pe voievodul cum să cade; care de cându-i, n-au suferit neamul său și n-au făcut nice un bine, ci numai au strâns parale ca să îmbuibeze pre boieri. Doamne, când va fi să mai ajungă alt vòievod, care iubește pe ai săi? Eu socoteam că voi auzi cât de curând că pe tine au rădicat ceata vòievod, dar bag de samă, nătărăul acela tot trăiește și împute lumea!...

Scrie-m, rogu-te, cum vă aflați, că eu încă mă țân de ceata voastră și nu mă am lăpădat până acum; ba zioa și noaptea pentru dânsa lucru ș-ostănesc.

În cât e pentru firea aceștii alcătuiri a mele, adecă a *Ţiganiadei*, am să-ți aduc aminte cumcă eu învățând lătinește, italienește și franțozește, întru care limbi să află poesii frumoase, m-am îndemnat a face o cercare: de s-ar putea face ș-în limba noastră, adecă cea romănească (căci a noastră, cea țigănească, nu să poate scrie și puțini o înțăleg) cèvaș asemene; ș-am izvodit această poveste, pe care, după limba învățată, am numit *poemation* (adică mică alcătuire poeticească), întru care am mestecat întru adins lucruri de șagă, ca mai lesne să să înțăleagă și să placă. S-află întrânsa și critică, pentru a cării dreaptă înțălegere te poftesc s-adaugi oarecare luări aminte, căci știu bine că vei înțălege ce-am vrut eu să zic la multe locuri.

Iară cât privește faptul istoricesc, pentru Vlad Vodă, că au fost așa precum l-am scris eu, dovedesc cu scriptorii de la Vizant, precum vei ști tu bine; iar de țigani, că Vlad Vodă i-au armat oarecând împrotiva turcilor, scriu ș-unele cronice scrise cu mâna muntenești; însă istoria alcătuită întracest chip este ostăneala mea, ce am pus'o în stihuri, după izvodul ce am aflat la mănăstirea Cioarei, în Ardeal,

care întru toate să lovește cu pergamèna ce s-au aflat, nu demult, în mănăstirea Zănoaghei.

Eu socotesc că țiganii noștri sunt foarte bine zugrăviți în povestea aceasta care să zice că ar fi fost scrisă mai întâi de Mitrofan ce au fost de față la toate și care la nunta lui Parpangel au iscodit un epitalamion sau cântare de nuntă; de unde țiganii lesne vor cunoaște pe strămoșii săi. Însă tu bagă samă bine, căci toată povestea mi se pare că-i numa o alegorie în multe locuri, unde prin țigani să înțăleg ș-alții carii tocma așa au făcut și fac, ca și țiganii oarecând. Cel înțălept va înțălege!...

În urmă trebue să ști, bade Pereo! cumcă aceast' operè (lucrare) nu este furată, nici împrumutată de la vreo altă limbă, ci chiar izvoditură noao și origiinală românească. Deci, bună sau rea cum este, aduce în limba aceasta un product nou. Soiul acestor feliu de alcătuiri să cheamă comicesc, adecă de râs, și de-acest feliu să află și într-alte limbi. Însuș' Omer cel vestit, moșul tuturor poeților (cântăreților în stihuri), au alcătuit *Bătălia șoarecelor cu broaștele*. Deci Omer este, de bună samă, începătoriul, precum aceii înaltei neasămănate poesii ce s-aflǎ în *Illiad*a și *Odiseea*, așa și aceștii mai gioase, șuguitoare, a noastre. După dânsul, (în cât știu), au scris Tassòni italienește, un poemă *La sèchìa rapìta*, adecă *Vadra răpită* și, precum înțălesăi, în ceste zile, un abate Casti, acum pe vremile noastre, încă au alcătuit o asemene istorie, ce au numit-o *Li animali parlanti*, adecă *Jivinele vorbitoare*. Numai cât povestea lui nu atârnă pe temeiu istoricesc ca a noastră. Iară, să fie alcătuit cineva ceva despre țigani, n-am cetit nice într-o limbă. Doară pentru că la alte neamuri europești puțin sunt cunoscuți țiganii, și pentr' aceasta o alcătuire ca aceasta la dânșii n-ar avea haz. Dară la oamenii din țara noastră, care treesc cu țiganii și le cunosc firea, nu poate să nu fie primită o izvoditură ca aceasta, cu atâta mai vârtos, cu cât eu m-am silit, în cât era cu putință, a metahirisi multe cuvinte și voroave după gustul țigănesc, mai vârtos unde vorbesc țiganii între sine.

Cu toate aceste, dragul mieu Pereo! multe am scris acolo ce

poate că la mulți nu le va plăcea, însă toate adevărate. Greu era a vicleni cronica și a scrie într-alt chip, căci din fir în păr așa găsii scris la cele doao mai sus numite cronice, iar cele alalte am luat din gura Mârzii.

Cea mai de pe urmă, să știi că fiind eu țigan ca și tine, am socotit cuvios lucru de a scrie pentru țiganii noștri, ca să să preceapă ce feliu de strămoși au avut și să să învețe a nu face și ei doară nebunii asemene, când s-ar tâmpla să vie cândva la o tâmplare ca aceasta. Adevărat că aș fi putut să bag multe minciuni lăudând pe țigani și scornind fapte care ei n-au făcut, cum fac astezi istoricii unor neamuri, care scriind de începutul norodului său, să suie până la Dumnezieu și tot lucruri minunate bârfăsc. Dar' eu iubesc adevărul.

De-oi vedea că aflâ priință această ostăneală a mea, vei dobândi și alte alcătuiri, însă nu de șagă, ci serioase și adevărat eroice. Fi sănătos. Dat. 18 marț, 1812. *La piràmidă.* În Eghipet.

ȚIGANIADA*
SAU
TABĂRA ȚIGANILOR

* *Ţiganiada*, adecă lucru sau povestea ţiganilor. Omer încă de la Illion, tăria Troádei, au numit cântecul său *Illiada*. Virghil, de la Enèa, eroele pe care au cântat, au chiemat cântarea sa *Enèada etc*. Şi autoriul ceastă istorie a ţiganilor numeşte *Ţiganiada*. Mitru Perea.

CÂNTECU I

CUPRINS

ARGUMENTUL

Păn Vlad Vodă pe țigani armează,
Asupra lor Urgia-întărâtă
Pe Sătana, ce rău le urează,
Întracea luându-ș' de drum pită,
De la Flămânda pleacă voioasa
Țigănimea drept cătră-Inimoasa.

1

Musă ce lui Omir odinioară
Cântași *Vatrahomiomahia*,[1]
Cântă și mie, fii bunișoară,
Toate câte făcu țigănia,
Când Vlad Vodă-îi dede slobozie,
Arme ș-olaturi de moșie,

2

Cum țiganii vrură să-și aleagă,
Un vodă-în țară ș-o stăpânie,
Cum, uitându-și de viața dragă,
Arme prinsără cu vitejie,

[1] *Musă*. Acest cuvânt este elinesc, obicinuit acum mai la toate limbile, mai vârtos la poesie sau când scriu cu stihuri. Precum s-arată la mithologhìa elinilor, *musă* va să zică ştiinţă, sau mai vârtos zâna aflătoare de ştiinţă. Elinii cinstea noao muse, precum: *Clio*, *Euterpe*, *Thalia*, *Melpomene*, *Terpsihore*, *Eráto*, *Polìmnia*, *Urania* şi *Calliope*, care toate s-au zis ziéle sau zâne, născute de Joie (sau Zevs) şi fecioare viergure, de mùsică şi poètică aflătoare. Pentru aceasta poeticii elineşti şi lătineşti, vrând să înceapă vreun cântec, le chiema întru ajutoriu. Iar' poèticul nostru aici chiamă îndeosăbit pre acea musă, care oarecând au cântat lui Omer *Vatrahomiomahia*, adecă *Bătaia şoarecilor cu broaştele*. Mitru Perea.

Ba-în urmă-îndrăzniră ș-a să bate
Cu murgeștile păgâne gloate,

3
Cum apoi, prin o gâlceavă-amară
(Căci nu să nărăvea depreună),
Toți cari-încătrò fuga luară
Lăsându-și țară vodă și corună.
Însă toate-aceste se făcură
Prin dimoneasca amegitură,

4
Că, măcar cel fără-asămănare
Mai rău duh dintru toate, Sătana,
Purure-în iad lăcașul său are,
Focului nestins fiind el hrana,
Dar' totuș', pe furiș', câteodată,
Răzvrătind lumea, el se desfată.

5
Iar' de-astă dată-l întărâtase
Urgia (precum spun) blăstămată
Ce văzând cu săcuri și baroase
Pe țigănimea noastră-înarmată,
În tot chipul hotărî s-o strice,
Vrajbă-întru dânsa-aducând și price.

6
O! tu, hârtie mult răbdătoare [1]
Care pe spate-ți, cu voie bună,
Toată-ințălepția de supt soare
Și nebunia porți împreună,

---

[1] Hârtia e răbdătoare, căci pe dânsa poţi scrie ce vrei, bun şi rău. Pentru aceasta poeticul nostru lipsă având doară de patròni şi meţenaţi, închină ostăneala sa hârtii!...

Poartă ș-aceste stihuri a mele,
Cum ți le dau, și bune și rele.

7

Apoi zică cine câte știe,
  Eu cu mândru Solomòn oi zice:
Toate-s deșerte și nebunie!...
  Căci numa de-acel este ferice
Care pe sine-a cunoaște-începe.
Și firea lucrurilor pricepe.

8

Dela miază noapte mai departe,
  Sus, în văzduhul întunecos,
Este-un loc (precum scrie la carte)
  Cărùi zic filosofii haòs,[1]
Unde neîncetata bătălie
Face-asupra stihii stihie!...

9

O zână rea țara stăpânește,[2]
  Carea nu sufere nice-un bine,
Ci toate strică și desunește,
  Toate sfarmă, spulbără ce-i vine
Înainte, ș-Urgie să chiamă,
Rea prăsilă de tată și mamă.

10

De-acolò privind corbiș' la toate,
  Urgia văzu pe ticăloase
Gloatele țigănești înarmate
  Cu săcuri, ciocane și baroase;

---

[1] *Haòs* va să zică, după noima elinilor, întunerec fără margini, unde toate sunt mestecate stihiile depreună.

[2] *Zână*. Cuvântul acesta va să zică ziea sau ca cum ai zice dumnezieoaie; însă, spre înţălesul tuturor am socotit să aduc aminte cetitorilor că vrând poeticul a da un gust nou poesii noastre alăturind-o poesii altor neamuri, au

Precepând apòi ce va să fie,
Mai că nu leșină de mănie!...

11

Căci nu rabdă năsâlnica zână
  Ca rând bun oamenii să păzască,
Și temându-să ca să nu vină
  La cevaș' rând gloata țigănească,
Gândi cum sfaturi să le strămută;
Ș'îndată, iaca, să scoală iute;

12

Pe arepi de volburi cu fortună
  Încălecând, la iad să pogoară.
Pe-unde mèrgere, fúlgeră, túnă,
  Toate spulbără, frânge ș-oboară.
Însuș' pe diavoli prinsă mirare
De năpraznă-așa iute și mare.

---

metahirisit (trebuinţat) obiceaiul elinilor ş-a latinilor, care personisesc patimile şi vărtuţile (îmbunătăţirile), căci prin aceasta sângur să osăbeşte poeticul (cântăreţul) de orator (urătoriu). M. Perea.)

a) Adecă ca şi ţăranii noştri la poveşti, când spun de ciumă, de mama-pădurii şi a vânturilor ş.c.d. Chir Simpliţian.

b) Adecă teacă-fleacă, vorbe goale, pagubă de hârtie. Mai bine era să cânte ca ţiganii noştri, şi cu verşuri cum sunt obicinuite. Eu toate câte s-au zis până aice, în scurt le-aş fi cântat:

Frunză verde de săcară,
Iacă ţiganii s-armară
Ca să-ş puie-un vodă-în ţară,
Asemene lor, pe-o cioară;
Dar sfădindu-să-între sine
Lăsară-ş' vodă ş-ocine
Şi mearseră-în ţări străine,
Precum le-au părut mai bine.

Iată toate, în scurt, fără a se lăţi pe la haos şi urgii sau nu ştiu ce ţări pustii! Cocon Idiotiseanul.

v) Dar lasă, frate, nu critisì cele ce nu înţălegi, ca să nu te faci de râs, că aşa judecând ca tine, trebue să defăimăm toţi poeticii şi să cântăm pùrure *frunză verde*. Cocon Simpliţian.

13 Iar' deacă stete fără sfială
Naintea négrii mării-sale
Sătanei ce cu multă pofală
Stăpânește-a tartarului vale,
Rădicând ia sprinceana sumeață,
Zisă-amenițând celùi în față:

14
„Sătano, de nu mi-ai fi părinte
Și de n-aș fi-întii născută ție
(Când căzuși din ceriu, dacă ții minte,
Mă-avu cu tine-oarba Zavistie!),[1]
Necăutând că-aceasta-i a ta țară,
Aș grăi cu tine-almintre doară.

15
Unde-i duhul ș-inima nefrântă
Acelui mândru Luceafăr care
Nu să-îndoi și pre cea mai sfântă
Lumină-în ceriu viețuitoare
A să scula cu războiu, odată!
Ce negrijă-acum te ține,-o tată?

[1] Urgia zice că Sătana i-au fost tată şi Zavistia mamă. Trebuie a şti că poeticul vrând să obrăzuiască mai chiar şi poeticeşte lucrul, prin Sătana înţălege pre cel mai întii duh necurat care mai nainte de osândire fusese arhanghel şi, precum să zice la cărţile beseriсeşti, să numea Luceáfer, adecă purtătoriu de lumină, iară Sătana să zice şi la Biblia acelaş' duh necurat. Spun cei învăţaţi întru dogmele creştineşti că acelaş, mai nainte de cădere au fost cel mai întii arhanghel; şi apucându-l zavistia au gândit să-ş pue tronu său asemene cu Dumnezieu; pentru aceasta fu surpat cu toţi care au fost într-un gând cu el. Drept aceasta poeticul zice că s-au împreunat cu Zavistia şi au născut pe Urgie. Întracest chip trebuie să se înţăleagă şi cuvintele Urgii, unde zice că Sătana odinioară nu s-au îndoit şi au cutezat a să scula pe Dumnezieu. M. Perea.

a) Bine ar fi doară de alte, însă nu să cade să să pomenească diavolul între creştini, şi este împrotiva credinţii noastre ca lucruri de-aceste să nu scrie la cărţi de aceste, şi mai vârtos la povestea ţiganilor. Părintele Disidemonescul.

16 Tu șezi aici, fără nice-o teamă,
Adevărat! Dar sus ce să face,
Pe lume, nu știi sau nu bagi samă.
Nu vezi ce năprazná vine-încoace
Pe iadul tău? Ești numai, afară,
Ș-însuș' a ta vedea-vei ocară!...

17
Încă și țiganii mișei caută
Ca să să puie la rânduială,
Părăsându-și ciocane și lаută
Și-întrarmați pe Mahomèt să scoală.
Îi văzui sfătuind cum să-ajute
Lui Vlad, în toate chipuri plăcute.

18
Sângur acel Vlad, de-l lași în pace,
Gata-i a prăpădi păgânimea...
Ș-atuncia iadul tău ce [va] face?
Unde-ți va fi slava și mărimea
Că-ai scornit legea mahometană?
Înțălesu-m-ai acum, Sătană!..."

19
Aceste zicând, ca și curcanul
Întărâtat să gânfă și iată!
Toată fierea și turbat cătranul
În tată-său varsă sluta fată;
Iar' el, mai nu plesni de mănie
Ș-abea cât putu zice: „O mie!..."

---

b) Aşa judecă odată un feliu de dobitoc, de mărgăritariu socotind că-i cèva de mâncat. Bunul părintele de bună samă n-au cetit *Biblia* şi istoria lui Iov!... cu mult mai puţin facerea vestitului inglèz Miltòn care au alcătuit un poemă supt titula *Raiul pierdut*. Coconul Musofilos.

20 Și mai răsuflând: „Fiică iubită!
  Pe-aceasta te cunosc adevărată
Prăsila mea: dar' fii odihnită:
  Acuș vei vedea că al tău tată
Tot acel e, care-odinioară
Vru pe Cel înalt din ceriu s-oboară!..."

21
Urgia de-aci să-întoarsă-îndată,
  Iară Sătana, iute ca vântul
Sau din arc slobozita săgeată,
  Pătrunzând în curmeziș pământul
Ieși la lumea de sus, afară,
În chip de fum cu vânătă pară.

22
Iar' după ce pământească boare
  Răsuflă puținel întru sine
Și cevaș' i să făcu răcoare,
  Socoti cum ar face mai bine
Ca nevăzut el toate să vază
Pe unde-ajunge-a soarelui rază,

23
Știind el foarte bine că-afară
  De ceata-îngerească pânditoare
Ce pregiur a toată lumea zboară,
  Sânt Ilie prorocul încă-are
Asupra lui pază foarte bună
Ș'unde-l zărește,-acolea-l detună.[1]

[1] Pentru Illie proroc este un crăzământ între ţărani cumcă el umblă cu căruţa sa de foc pe nuor când tună şi, dacă obliceşte undeva pe diavolul, îndată-l fulgeră. De-acolea au luat şi poetul nostru aceste, fiindcă el în toate urmează socotinţelor de obşte a norodului, cum au făcut şi Omer. Dar' în lucruri ca aceste, nice să cuvine a face almintre, căci apoi nu ar fi poveste de obşte. M. Perea.

24 Din ceste cuvioase pricine
Mult nehotărât el nu rămasă,
Ci formă de corb luând pe sine,
Să băgă-într-o negură prea deasă
Și să rădică-în aripi ușoare
Păn la nuòri, aproape de soare.

25
Cum vulturul silit de foame,
Împregiur, pretutindene zboară,
Câmpuri, păduri și grădini cu poame
Străbătând cu vederea, ca doară
Va zări stârvuri și mortăciune
Sau ceva vrednic de vânăciune,

26
Așa Sătana cu fața viclenită
Cautá de sus, nevăzut de nime,
Și zărește toate-într-o clipită,
Din Ochian până la Tătărime;
Vede toți mâncătorii de pâne,
Încă și pe cei cu cap de câne.[1]

27
De-acolò vede nenumărată
Oastea lui Mahomet cum vine,
S'o robească Muntenia toată;
Și văzând să bucură-întru sine,
Hotărând păgânilor s-ajute
În toate chipurile știute.

---

[1] Aceşti oameni cu capete de câne s-au obicinuit, în norodul nostru, a să numi *cătcăùni*, care să zic că au fost mâncători de oameni. Ba pe une locuri am auzit numindu-i *capcâni*, adecă ca când ar avea cap de câne. Această poveste la neamul nostru au rămas de bună samă de la daţi, fiind că şi Erodot scrie în părţile Ştitii de neşte androfagi, adecă mâncători de oameni.

28 Vede și tabăra țigănească,
Între-Alba și Flămânda-adunată,[1]
Care, după porunca domnească,
Acum era și-în arme-îmbrăcată,
Așteptând cea de pe-urmă poruncă,
Încătro și pre-unde să se ducă.

29
Acolo era din țara-întreagă
Strinși țiganii cu mic și cu mare,
Părăsindu-și viață pribeagă
Și puindu-să la noao stare,
Să nu mai umble din țară-în țară,
Nici să mai fie-altòra de-ocară.

30
Căci Vlad-Vodă locuri de moșie
Le dedusă cu ceastă-învoială,
Ca de-acuma și dânșii să fie
Oameni ca ș-alții cu rânduială,[2]
Iar ei mult să sfătuiea-între sine
Cum ș-ar tocmi trebile mai bine.

---

[1] Alba şi Flămânda sunt doao sate aproape unul de altil, în ţinutul, precum îm pare, a Argìsului. M. P.

a) Minunat lucru că tocma au tăbărit ţiganii între Alba şi Flămânda; doară va să zică că ţiganii nu era nici albi, nici flămânzi! Chir Onochefalos.

b) La o iscodire de şagă şi glumitoare, mai vârtos despre ţigani, nu este de a să mira, când să află de aceste numiri întradins căutate, pentru ca să să facă gluma mai cu haz. C. Musofilos.

[2] Să află la une cronice româneşti că Vlad Vodă au armat ţiganii asupra turcilor, şi aceasta este o tâmplare istoricească adevărată; dar' că le ar fi dat pământulri, nu aflai scris la nice un letopiseţ. Însă să vede a fi asemene cu adevărul, căci de nu ar fi strins ţiganii mai nainte launloc, nu i-ar fi putut înarma; apoi trebuiea să le arete şi lor vreun folos, vrând ca să-i îndemne a lua armele asupra turcilor! M. P.

31 O zi de sfat era și de-ast' dată,
Unde toată-acuma s-adunasă
Boierimea cea mai învățată,
Multă făcând voroavă și deasă.
În urmă Drăghici rostul deschisă
Ș-acest chip cătră-adunare zisă:

32
„Bărbați buni! Trăind eu pă-astă lume,
Multe pății și bune și rele,
La multe privii adinsuri și glume,
Dar' (vă spun drept) din toate ahele,
Ca ș-ahasta-ori adins, ori în șagă,
Eu nu văzui în viața-întreagă.

33
Noi țiganii să-avem țărișoară!...
Unde să him numa noi dă noi!...
Să-avem sate, căsi, grădini ș-ogoare
Și dă toate, ca ș-alții, mai apoi?
Zieu! privind la lucruri așa rare,
Ca când treaz fiind, aș visa-îm pare...

34
Și ce ne mai trăbuie doar-încă
Spre viețuirea fericită?
Zieu nimică!... Numa cât mă mâncă
O gândire!-adecă ha clipită
Mai dă pă urmă-a vieții mele,
Căci acum a muri mi-ar hi jele!...

35
Eu mă tem că n-oi ajunge doară
Să văd țigănimea la rând pusă.
O! dulcea și draga primăvară

A zâlelor mele, cum apusă!...
Acum ar hi-în lume dă-a trăirea
Pă chieful tău, cum te trage hirea![1]

36
Voi, tinerilor, luați aminte
Ce moșul Drăghici acum vă zice:
Faceți-vă bune-așezământe
Și lăcuiți dăpreună-aice;
Fiți pururе-într-o minte ș-o voie,
Mai vârtos la vreme dă nevoie.

37
Că, dacă nu vă veți prinde dă mână,
Părtășiri iubind și-împărăchiare,
Asupri-vă-va limbă străină
Și veți hi periți fără scăpare,
Nice veți mai face-un neam pă lume,
Ci veți hi fără țară și nume.

38
Ba veți hi cum furăt păn-acum,
Cumu-s jidovii blăstămați, iacă!...
Ce n-au țară, ci trăiesc pă drum...
Să hie țara cât dă săracă,

[1] Eu tot ascultai pănă acum, socotind că doară poeticul au greşit ortografia; dar' văd că, de când au început ţiganul Drăghiciu a vorbi, cu totul altă voroavă sau chip de-a vorbire întrebuinţază, precum: *ahaia*, *ahastă*, *hie* ş. a. Chir Simpliţian.

a) Poeticul face foarte bine, căci, de vreme ce arată cum au vorbit ţiganii, trebuie să arete şi chipul de vorbit a lor, adecă dialectul lor de atunci, care nu putea să fie alt fără muntenesc. Acestaş' dialèct să vorbeşte astezi în Ardeal, în valea Haţegului. Însă ţiganii între sine, precum zice autoriul, aşa vorbea; şi doar' şi autoriu aşa au aflat scris. M. P.

Dulce-i când poate cineva zice:
Asta-i țara mea, eu-s dă aice!..."[1]

39
De-aci Goleman luă cuvântul
Și le sfătui pre larg și tare,
Întii, ca să-și împartă pământul,
Ca tot însul din vreme să-l are,
Să-ș' poată face mălaiu și pâine,
S-aibă ce mânca de-azi până mâine.

40
„Oameni buni! Oare n-ar hi mai bine
(Zicea el) să numim astă țară
Cu nume nou, păcum să cuvine,
Făcând ș-o rânduială-adevară,
Noi între noi, cării toți să hie
Supuși, întru d-alba țigănie?[2]

41
Că fără dă rând nu-i nice-un bine!
Căsi apoi să ne facem și mese,
Cum au ș-alaltre neamuri vecine;
Să ședem cu-a noastre jupânese

[1] Adecă va să zică Drăghiciu: fiţi una şi vă ţinèţi de mână, că, de ar fi neamul cât de mic, deacă este unit între sine şi nu să împărăchiază, nici un neprieten din afară poate să-l strice şi să-l răsipească!... Vedeţi, zice el, pe jidovi care n-au ţară şi sunt pretutindene străini şi purure în drum. În urmă, de-ar fi ţara cât de mică şi săracă, totuş mai fericit este acel' neam care are ţară şi lăcuieşte întrânsă. O, de-ar înţălege neamul mieu ce bunătate este a avea ţara sa, nu ar huli aşa pe sine, nici ş-ar defăima neamul slujind străinilor care o asupresc ş-ar dori să stângă dintru pomenirea oamenilor şi numele lui. M. P.

[2] *Alba ţigănie*. Nu ştiu ce-i să zic de acest epitheton *alba*, care nu să poate zice de ţigănie, fiind ia din firea sa neagră. Asemene chip de vorbire am auzit eu şi de la ţăranii noştri, când spun ei poveşti de ţigani şi-i bajocoresc. De bună samă, de-acolo au împrumutat-o şi poeticul nostru; şi pentru aceasta socotesc eu că trebuie acel epitheton să să înţăleagă ironiceşte. M. P.

La cumândări, zăâfèturi ș-ospețe,
Închinând cu păhărele-istețe.“

42
Iară Mircea de-altă parte zise:
„Fraților! Mie nu mi să pare
Că-aveți voi mințile-așa deschise,
Ca să faceți vreo bună-așezare
Sânguri dân voi. Drept ahasta, eu
V-oi spune pă scurt sfatul mieu.

43
Să púnem nește oameni aleși,
Care-înțăleg puținel și carte,
Oameni întregi la minte, direși,
Ahești sfătuindu-să de-o parte
Și sămnându-și toate pă-o hârtie,
Cum or afla ei, așa să hie.“

44
Însă Burda n-așteptă să zică
Mircea tot sfatul său: „*Dară* (zisă)
Până cându-ți vorbi tot nimică?
Mămăligă, măi! brânză și clisă! [1]
Dă-aheste vă sfătuiți nainte,
Dar’ nu dă-a voastre goale cuvinte. [2]

45
Când om avea ce mânca și bere,
Lesne-om sfătui noi și dă-ahele.

---

[1] *Clisă*. Cuvântul acesta să obicinueşte şi în zioa de astezi şi însemnează aceaia ce pe alte locuri *slănină*, iar în Ardeal, pe une locuri, *lard*, care mai de pe urmă cuvânt e chiar romănesc, dela lătenie, în care să zice *lardum*, adevărat cuvânt strămoşesc. M. P.

[2] Aici să vede unde mere gândul autoriului, adecă să arete cum să sfătuiesc ţiganii, că nici unul lasă pe altul să-ş’ fârşască vorba şi unul grăieşte de un lucru, altu de altele. Aceasta-i adevărat *Ţiganiada*!... Simpliţ.

Așa zic; asta-i a mea părere!...
Când nu-i ce roade între măsele,
Atuncia, zieu, nimica nu-ți ajută,
De-ai ceti măcar și cărți o sută!...“

46

Întracea să rădică cu ciudă
Cucavel, făcătoriu de ciure:
(Strâgând) „Voi faceți dân iarbă crudă
Grâu, dân toporâște săcure!...
Hoho! nu vă răpeziți așa tare,
Că nu sunt toate, păcum vă pare!...

47

Au doară știți voi dân ce pricină
Vodă-așa v-armă dă minunat?
Cine știe ce limbă păgână
Doar' asupra lui iar' s-au sculat;
Armele-aheste nu-s cobe bună;
Sau încai trebile-așa nu sună“.[1]

48

„Eh! ce ne pasă d'ahele toate
(Grăi Boroș' mândru cu măhnire);
Au n'am nimeri noi ș-a ne bate
Ș'în război adins a hărțuire?...
Noi încă-avem câte doao mâini,
Inimă-în sân și duh în plumâni!

---

[1] Dintru aceste voroave a ţiganilor, care am cetit păn aici să vede în destul firea lor nerăbdătoare, căci nici unul n-aşteaptă să fârşască cela ce au început a grăi şi să-ş' închiee cuvântul, ci apucă vorba grăind de altele. M. P.

a) Eu cred că nu numa ţiganii vorbesc aşa, dar fieştecare norod prost, ce nu are învăţătură şi nu e bine nărăvit. Cocon Coántreş.

49 Eu gândesc că ha mai grea tâmplare
Care poate să ne tâmpineze
Ar hi când să se scoale nescare
Vrăjmași, ca țara să ne prădeze,
Ș'am fi sâliți s-oștim și noi doară,
Apărându-ne iubita țară.

50
Dar' ș-atunci n-ar hi cu cale
Să ne temem fără de măsură,
Căci nici noi suntem nește dârdale[1]
Sau ha dă pă-urmă lăpădătură,
Ca să nu cutezăm a sta-în față
Măcar cu ce feliu de-oaste-îndrăzneață."

51
Goleman era să măi înceapă
A grăire, și de-abea cât zisă:
„Toate-aheste nu plătesc o ceapă!...“
Când Satana care-aci sosisă
Desbrăcând negura-întunecată,
În chip de corb la țigani s-arată.

52
Și vrând să le facă-o nătărie,
Zburără-în giur, pe deasupră-le, roată,
Câteva ori, ca ș-o ciocârlie,
Purure cântând cha! câr! și iată,

[1] *Dârdală* este un cuvânt numa pe une locuri de norodul prost obicinuit şi însămnează un lucru de nimic sau om de nimic; sau, precum zic ş-amintrele, *o neagă*! un *îndărătnic*! Să fie aceasta alcătuire despre lucruri alese şi să se vorbească întru o adunare cinstită, nu s-ar putea întrebuinţa cest pregiosit cuvânt, însă unde vorbesc ţiganii între sine, cu atâta mai vârtos au căutat să se puie, căci, cum socotesc eu, poeticul toate sfaturile aceste le-au aflat el însuş' aşa scrise şi nu s-au cuvinit să le strămute. M. P.

Bietului Goleman, ce pe iarbă
Șezând ura, să cufuri-în barbă!...

53

Și tot croncănind, de-acolea mearsă,
Iar' dintr-un alb nuor Sânt Ilie,
Trosc!... așa-l pogni cu săgeată-arsă
Tocma-într-a capului găvălie,
Cât corbul căzu mort, iar' Sătana
Fugi zberând ș-astupându-și rana.[1]

54

De-această-arătare minunată,
La toată-adunarea căzu greață.
Toți să mira cu gura căscată
Și de frică toți albisă-în față,
Iar' ștergându-ș' barba Goleman
Sudui de mamă pe croncan.

55

Nime nu grăia, ci câteodată
Ochii-ș mai învolbea cătră stele,
Păn' ce Drăghici după o bucată
De vreme, suspinând cu jele
(Zise): „Hai! mult mă tem dă ahastă
Să nu cază pă noi vo năpastă.

---

[1] *Trosc!* Este onomapoèticon, prefăcut cuvânt din sunetul care face fulgerul căzând sau după asămănarea sunetului de tunet care să zice pe une locuri şi *treznet*, precum *a fulgera*, sau *a tuna*, zic alţii *a trezni*. M.P.

a) Bine să zice că dacă o minţi, să o minţi groasă! Ce au făcut corbul săracu, ca să se pedepsască; mai bine era s-omoară Sânt Ilie pe Sătana decât pe bietul corb! C. Onochefalos.

b) Aşadar'! deacă ar fi Sătana muritoriu! dar' el e nemuritoriu, cum sunt toate duhurile. C. Musofilos!

56 Auzit-am (și țân minte)-odată
De la dada, Dumnezieu să-l ierte,
Că mare nevoie va să ρată
Ahăla și greu va să se certe
Asuρra căruia corbul zboară.
Sau croncănind să sρurcă doară.[1]

57
Ρăntru-ahaia vă luați aminte
Ca nu ρentru nește lucruri doară
Dă care vă sfătuiați maiânte
Lui Guladel bine să nu-i ρară,[2]
Și ρrin hastă-arătare cerească
Va dă ρrimejde să vă ferească."

58
Drăghici era ρă vremile-acele
Cel mai bătrân din cetele toate,
Și ρrorocea când bune, când rele,
Cum să tâmρla-în țară și ρrin sate.
Toți ρe dânsul ca ρe-un cel-mai-mare
Asculta, cu multă-încredințare.

59
Dar' atunci Neagul, căci avea fire
De-a grăi bagiocuri câteodată,

---

[1] Cuvântul *dada* este ţigănesc şi însemnează *tata*. Însă Drăghiciu, ca unul ce era bătrân şi păţit, din ispitire poate că să învăţasă că corbii bine nice odată. Acest feliu de cobe era şi la romani, care avea vulturii de cobe bună, iară corbii şi bunele de cobe rea. Şi ziceăaî *omina* acestòr feliu de cobiri. M. P.

[2] Aici s-arată că poeticul este vrednic de toată credinţa, fiind că aşa au scris toate, cum le-au aflat în izvod. Pentru că cuvântul *Guladèl* putea să-l tălmăcească româneşte şi să puie Dumnezieu în loc de Guladel (căci aceaiaş vă să zică acest cuvânt româneşte); dar el mai bine au vrut să rămâe neînţeles, decât să viclenească scrisoarea. M. P.

La Drăghici cu ciudoasă zâmbire
  Căutând zisă: *„Dar ian' mai înceată,*
Badeo Drăghici, de-a proroci rele
Ş'a ne mai descânta dintru ele.[1]

60
Ahaia ştim şi noi fără >de< tine,[*]
  Cùm că hălùi pă-a cui creştet şede
Un corb sau cioară nu-i merge bine!...
  Iar' eu socotesc că-i mai dă-a crede
Cumcă noroc va să ne tâlnească,
Căci corbu-i pasere ţigănească."

61
Aşa ţiganii cu traista plină
  Întră-Alba şi Flămânda mâind,
Sfătuiea din prânz până în cină.
  Toţi spunea părerea sa pe rând,
Iar' când era-în urmă, la fârşit,
Rămânea lucru nehotărât.

62
Dar' întracea poruncă le vine
  Ca toţi cât mai curând să să gate.
Cetele să fie până mâine[2]

---

[1] *Dintre ele*. Este un obiceaiu între ţărani, pe multe locuri, că vreun lucru rău nu numesc, ci zic *el* sau *ele*; precum să sfiesc a zice dracul, ci mai vârtos *el*, *cel rău* ş. c. Aşa este şi cu cuvântul *ele*. Prin *ele* să înţăleg *duhuri rele*; şi fiindcă babele descântând *dintru ele* şoptesc şi vorbesc multe, pentr' acea să zice de obşte despre unul care vorbeşte multe fără ispravă, că descântă *dintru ele*. Această zicere de obşte au întrăbuinţat şi Neagul asupra lui Drăghiciu, în batjocură, precum să vede.

[*] Parantezele ascuţite ale editorului marchează, pe baza variantei prime a *Ţiganiadei*, acele silabe sau litere „hipermetrice", care figurează incorect în textul de bază (n. ed.).

[2] *Cetele*. Ţiganii din Ardeal până astăzi zic pe toţi care sunt supuşi unui voivod, *o ceată*; şi aşa sunt toţi osăbiţi în cete.

Dimineață, toate bine-armate.
Pe lângă-aceasta, multe-încărcate
Sosiră și carră cu bucate.

63

A doao zi, când răsărea soare,
Vodă cu căpitanii de frunte
Întracolò mearsă la prăâmblare,
Unde prin corturi negre mărunte
Țiganii, ca și broaștele-în baltă,
Durmea prăvăliți toți peste-olaltă.

64

Atunci porunci cât mai îndată
Cei armați să iasă la priveală
Cu toți, ș-apoi ceată de ceată,
În paradă și cu rânduială
Să treacă ca și gata de cale
Pe denaintea mării-sale.

65

O, musă! rogu-te de-astă dată
Să-mi dai viers cu vrednice cuvinte,
Ca să pociu cânta cum înarmată
Țigănimea purceasă nainte
Cătră-Inimoasa cu vitejie,
Vrednic lucru ca lumea să-l știe.[1]

66

Întâi, dară, dintru toți purceasă
Ceata lui Goleman vestită;
Toți ciurari și feciori de acasă,
Vai de-acela care-i întărâtă!...

[1] Vlad Vodă, precum să vede, au vrut să facă, precum să zice, *răviue*, adecă cercetare de oştile ţigăneşti. M. P.

Trei sute era ei pe-îndelete,
Afară de prunci, muieri și fete.

67

Armele lor cele mai cumplite
  Era furce și rude de șatră,
La vârv cu fierr ager țintuite;
  Cu cestea-îndată trântea de vatră
Pe vrăjmaș de-aproape și de parte.
Acolò să vezi capete sparte![1]

68

Steagul! de mânză codalbă-o piele[2]
  Le era, de-un părâng aninată,
Pe care sta, cu roșii petele,
  O veșcă de ciur sus îndreptată.
Cânta de marș în cimpoi foite,[3]
Bătând în ciure negăurite.

69

Ce să mai zic de-a lor voievod mare?
  Goleman voinicul! Oh, acela,
De nu-l va prăpădi vo tâmplare,
  Nu va bate el în zădar lela,[4]

[1] În stihu acesta poeticu vorbeşte ca când ar fi de faţă când să bat ciurari; dar este un chip de vorbire istoricească şi poeticească. M. P.

[2] *Codalbă* este adiectivă, ca cum s-ar zice: cu *coadă albă*, şi va să zică că pielea de o mânză cu coada albă. M. P.

[3] *Cimpoi foite*, adecă cimpoi cu foale de capră, cum s-au obicinuit. M. P.

[4] Precum să vede, poeticul au vrut să puie în obiceaiu sau doară să pomenească numai neşte cuvinte obicinuite în multe părţi, pe-unde s-află românii, mai vârtos în Ardeal, doară ca să le scape de pierire, căci acum puţin foarte şi numai între ţarani le vorbesc. Precum este şi acest cuvânt *lèla*, care trebue bine a să osăbi de cătră alt asemene cuvânt *léle*. În Ardeal, spre părţile Ţării Haţegului, au copii ţăranilor, mai vârtos cei care păstoresc vitele, un feliu de cântec ce-i zis *lèla*. Îş strâng grumazii şi să scutură din tot trupul, ş-aşa cântă isbucnind cuvinte tresărite şi făcând shime urâte, ruşinoase şi din gură cântând lucruri de ruşine şi adevărat satiriceşti. De-acoăloî să zice de obşte de oarecare ce nu lucrează nimic, că *bate lèla*. M. P.

Nice va zăcea prăvălit pă spate
Când i s-or fârși-în traistă bucate.

70

După-aceşte veniră nainte
Armați ș-în rânduri tocmite bine,
Argintarii, de-inele și țânte
Făcători, doao sute. Dar’ cine
Îi duce și le este povață?
Tânăr Parpangel și mândru la față.

71

Acesta purcede-în dreaptă spiță
Din craiu Jundadel a cărui mare
Și preste toți înălțată viță
Tocma de-unde soarele răsare,
Cu soarele-împreună răsărisă.
Precum cronica ciorască scrisă.

72

Tot dintr-aceaiaș viță nălțată,
(Păn’ au stat întregă-împărăția
Țiganilor) pogorârea din tată
Pe fii, schiptru și nalta domnie
Păn’ la craiu Jundadel pe care
Lipsi de tron Cinghișhan cal mare.[1]

[1] *Cinghişhán* este numele unui mare han a mongolilor, pe care alţii numesc Ghenghişcán, şi care au pustiit toată Asia şi au prădat toate ţările începând de la marginile Hânii până la India. Adevărat că el prădind au întrat în India, dar’, de au domnit atunci în India Jundadel, cum zice poeticul, şi de au purces Parpangel din viţa aceluiaş Jundadel, aceasta n-am cetit nicăieri, afară de cronica mănăstirii de la Cioara, care să vede a fi foarte părtăşitoare ţiganilor. Însă aceaia-i dovedit lucru, că ţiganii nu-s eghipteni, cum s-au ţinut până acum, dar adevăraţi indieni, ce s-au dovedit prin inglezi, ce neguţătoresc în părţile acele şi au aflat că limba ţigănească să vorbeşte până acum în Siam şi în Malabár.

73 Fost-au de când lumea stă-îm picioare
Multe neamuri slăvite-odinioară,
Viteze ș-altor poruncitoare,
A căror nepoți acum de-ocară
Sunt la noi; și noi l-alții-om fi doară,
De nu vom băga samă de țară.

74
Ian' căutați la țigănescul soiu
Cumu-i astăzi de-ovilit, cum el
De cătră toți să-împinge-în gunoiu;
Dară când trăia craiu Jundadel
Și stăpânea-în India bogată,
Vița lor era mult luminată.

75
A lor preste toți nalt împărat
Să numea-în ferman a lunii frate
Și-a soarelui fiiu pre luminat;[1]
Iar' lui să-închina nenumărate
Noroade, țări, crai și mari ostroave.
Aceste nu-s deșerte voroave!

76
Parpangel de pe moș să născusă
Din cea mai frumoasă țiitoare
A lui Jundadel; așa să dusă
Apoi strălucind raza de soare
Păn' la dânsu; și care nu crede,
Caute la el, că-în față i-o vede.[2]

---

[1] Pentru titula crailor Indii, că să numesc fii soarelui şi fraţii lunii, nu-i de a să mira, căci aşa să chiema şi să chiamă şi astezi împăratul Mogolul şi a perşilor.

[2] Lucru minunat zice poetul: care nu crede, să-i caute în faţă. Dar' cum va căuta în faţă la unul care nu-i mai mult pe faţa pământului şi au murit de oarecâte sute de ani înainte! Onochef.

a) De bună samă aşa au aflat scris, iar acea scrisoare au fost făcută trăind încă Parpangel. Musofilos.

77 Era nalt și ghizdav la făptură,
Bun lăutariu, pre bun cântăreț;
La toate faptele cu măsură,
Iară de-inele meșter ales.
Acest chip era voievodul mare
A zlătarilor mergând călare.

78
Iară după dânsul, tot alese
Șireaguri din sângura lui ceată
Să ducea,-într-un rând tot câte șese,
Căror urma ceailaltă gloată
În pielcuța goală-golișoară
Și scripind de neagră ca ș-o cioară.

79
Cei [într]armați avea buzdugane
De-aramă și nește lungi cuțite,
Toți oameni nalți și groș' în ciolane,
Cu păr îmburzit, barbe sperlite;
Haine-avea lungi, scurte ș- învârstate,
Unii fără mâneci, alții rupte-în spate.

80
În loc de steag purta ei o cioară
De-argint, cu penele rășchierate
Întracel chip, cât gândeai că zboară
Plesnind în arepi cu-aur suflate.
Músică făcea cu drâmboaie,
Zdrâncănind clopoței de cioáie.

81
A treia, cu pasuri măsurate,
Căldărarii mari de stat să-iviră;
Toți căciulați, cu barbe-afumate.
De tăria lor lumea să miră,

Taie-în arămuri ca și-în șindile
Și rabdă foame câte trii zile.

82
Armătura lor era ciocane
  Ferecate; toți erau călare.
Dar unde mă tragi, [o,] Bălăbane,
  Ducătoriul acestòr, pre tare?
De-asculta țigănia de tine,
Era de dânsa cu mult mai bine!...

83
Ei încă după-al său steag urmează,
  Ce era de-aramă-o tipsioară
Strălucind în toate părți cu raze,
  Ca și soarele de primăvară.
Marș sufla-în trâmbiță răgitoare
Ș'în loc de dobă, bătea-în căldare.

84
A patra venind să văzură
  Fierarii cu ale sale baroase,
Arzătoriăiî de cărbuni și zgură.
  Înarmați era ei [și] cu coase
Pe nește druguri lungi îndreptate
Și-în chipul lăncilor ferecate.

85
Ducul lor era Drăghici cu minte [1]
  Carele multe veacuri văzusă
Și totuș' din gură nici un dinte
  Încă până-atuncea nu-i căzusă;
Acum ținea el a șeptea muiere
Și totuș' să sâmțea la putere.

---

[1] *Ducul*, adecă ducătoriu sau povață. Aici să vede poeticu a imita pre Omer când scrie de bătrânul Nistor.

86 Trei sute de-armați număra ceata,
Pedestrime-aleasă! Fieșcare
Mergea voios și de războiu gata.
Purta cu sine și de vânzare
Seceri, cuțite, foarfece, zale
Și nu le lipsea numa parale.

87
Cinghia lor mergea înaintea,[1]
Ce era de clopote și chimvale.
Steag era tigaie de plăcinte
Împodobită în jur cu zale
Mărunte, de-oțăl și sclipitoare,
Aninată pe-o lungă frigare.

88
Sosiră-apoi în șireaguri groase
Lingurarii cu săcuri pe spate,
Toți bine-îmbrăcați, cu barbe rase,
De-a brâuri purtând nește bărzi late
Ce toate soiuri de lemne taie,
Arme pre bune și de bătaie.

89
Povața lor și vrednicul jude
Era iubitoriul de dreptate
Neagul ce numai de-o parte-aude.[2]
Și-i cel mai bun meșter de covate,
De scafe, cauce, linguri, tăiere,
Hâmbare, răváre și cuiere.

---

[1] Adecă *musica*.

[2] Oarecum nu să loveşte!... Zice că Neagul au fost iubitoriu de dreptate şi apoi zice că n-auzeiea numai de-o parte. Deacă asculta el numa pe o parte, vai de judecata lui! Mândrilă.

a) Ei! Deacă nu auziea de o parte, atuncea dar trebuiea să-i vorbească de cea parte de care auziea... Onochefalos.

90 Horiul lor în fluiere și triște[1]
  Cânta, lin tocănind pe-o covată,
Cât putea sâmțirile să miște
  Fieșcui. Iară de steag, o lopată
Prelungă-avea și cu dăscălie
Făcută de maistor Pintilie.

91
Dar' cine-m va spune cum să cade
  Ceata slăvită care-acum vine!
Musă ș-Apolloane, drăguț bade,[2]
  Șoptește-mi vorbe și graiuri line,
Că fără de-a ta dulce-însuflare
Poetul haz și priință n-are.

92
Acești>a< era (pre limba curată
  Grăind) aurari, cea mai aleasă,[3]
Ordine din țigănia toată.
  Acestòr' nici de vodă le pasă,
Când ploao la munți și pot să spele
Aurul din apă, prin vălcele.

93
Avea la dreapta sulițe lunge
  Și nește săbii de-a stânga scurte.
Care știa cum sulița-împunge,
  Cum de sabie trupul amurte,

[1] Trebuie a lua sama că cuvântul acesta, *horiu*, aici să pune în aceaiaş' noimă, în care la latini să zice *horus*, adecă ceata cântăreţilor. M. P.

[2] *Apolloane*. Poeticul chiamă pe Apollon întru ajutoriu, care era zieul musicii la elini şi învăţătoriul muselor... făcând după obiceaiul poeţilor lătineşti. M. P.

[3] *Aurariu*. Cuvânt adevărat romănesc; adecă să numesc aşa cei care spală aurul. Pe une locuri să zic *băiaşi*, de la *baie*, adecă aurărie, unde să sapă din pământ aurul. M. P.

Acela trebuia să-aibă frică
Și groază de-astă ceată voinică.

94
Steagul o suliță era, toată
  De-aur, cu codorâște văpsită
Și cu fluturi de-argint învrâstată.
  Iar' orhestra, bine rânduită,[1]
Cânta marș în diple ș-alăúte
Bătând în dobe-anume făcute.

95
Iară pe dânșii cu fală duce
  Tandaler inimosul, de care
Nu cuteza nime să să-apuce,
  Așa era de harnic și tare.
Spun că nu cunoștea nici o spaimă,
Că-ar fi fost cu dracul unii-l defaimă.[2]

96
Pe-urmă-în rânduri groase, neînchieiate
  Mergea lăieții, goleții droaie,[3]
Mâncători zădarnici de bucate,

---

[1] *Orhestră* va să zică horiul de musicári cu tot feliu de musică.

[2] Este o vechie întru norod credere deşartă cumcă unii oameni au legătură cu dracu, pe care îl poartă cu sine, şi acela le dă putere ş.c.d. Într' această noimă trebuie să să înţăleagă şi ce zice aici autoriul pentru Tandaler; însă adauge şi el cumcă numa unii aşa-l defaimă, adecă pismaşii. În urmă trebuie a lua sama că cuvântul *defaimă* să înţălege ca şi *cleveteşte*, iar' nu întraltă noimă. M. P.

[3] *Lăieţi* să zic de la *laie*, adecă cea mai de pe urmă adunătură a norodului. Ţiganii lăieţi pe une locuri astăzi să zic cei care n-au loc stătătoriu, ci îmblă pribegind dintr-o ţară într-alta. Aşijdere şi *goleţii* să zic de la *golătate*, fiind ei mai detot goli, mai vârtos copii şi copilele lor. Aceşte şi acum sunt cei mai urgisiţi dintre toţi, căci nu au nice un meşteşug, ci trăiesc cu cerşitul şi furatul. *Droaie* încă este un cuvânt doară la mulţi necunoscut, care însemnează o grămadă nerânduită, adecă să zice în vorba de obşte *mergea cu droaia*, să înţălege în grămezi. M. P.

Înarmați cu măciuci și cu maie;
Muierile cu prunci mici în spate,
De tot goale sau de jumătate.

97
Corcodèl pe dânși avea poruncă
Să povățuiască-în rânduială,
Corcodel care cu bobi aruncă
Și cu vrăjituri oameni înșală.
Ori cine ce va fura el știe,
Spuindu-i dracu din răspântie.

98
Iară steagul era, după care
Să ducea gloata de mortăciune
Și de toate stârvuri mâncătoare
O tearfă-aninată pe-o prăjină.
Marșul sună-în cornuri mugătoare,
Toți lolăindu-să-în gura mare.

99
După ce toți în giur s-așezară
Rânduindu-să ca ș-o cunună
Lăudă principiul adevară[1]
Ascultarea lor și voia bună;
Apoi tare le dete poruncă
Spre-Inimoasa-îndată să să ducă.[2]

---

[1] *Principul*. Să află şi în limba noastră întrebuinţat de cătră mai mulţi alţii învăţaţi, în deosăbite cărţi. M. P.

[2] Adecă ţiganii să duc de la Flămânda (unde acum dobândiră bucate) cătră Inimoasa, adecă la bătaie!... Înţăleg acum încătrò merge alegoria! Mândrilă.

a) Dar' cum s-au putut întâmpla ca Vlad Vodă să-i mâie la Inimoasa? Ce va să zică aceasta? C. Onochefalos.

b) Dar bine, vere, nu şti tu că s-află satul acela şi astezi în Ţara Muntenească? C. Idiotiseanul.

100 Toate ce până-acum să cântară,
Într-o vechie foarte pergamină
S-află,-în mănăstirea de la Cioara,
Și pot avea credință deplină,
Fiind că să cetesc și-în hârțoaga
Din mănăstirea de la Zănoaga.

101

Cartea din Cioara nu spune-aice
Mai multe, iar cea din Zănoagă
Mai adauge-încă (prin un „să zice“)
Ș-o voroavă-a lui Vlad-Vodă-întreagă,
Care el cu cea tâmplare zisă,
Iacăt-o, precum o găsii scrisă:

103[*]

„Vitează eghipteană rămășiță!
De faraoni viță strălucită,
Din vechi iroi tânără mlădiță!
O, mândră țigănie cernită,
Ascultă, ca să ții bine-aminte
Toate-a mării-mele cuvinte.

104

Iacă ț-am dat pământuri ș-olate,
Împărțitu-ț-am arme voinice
Precum și tot feliul de bucate,
Vrând ca odată să să rădice
Și neamul tău dintru mișelie,
De râsul altor să nu mai fie!

[*] Numerotarea greşită de aici, ca şi din alte locuri, se datoreşte autorului (n. ed.)

105 Pentru că de-acum ca și țăranii
  Ceialalți în mândra Muntenie
Veți fi socotiți și voi țiganii,
  Dacă veți arăta hărnicie,
Apărând țara cum să cuvine
De turci sau alte limbe străine!...[1]

106

Între Bărbătești ș-între-Inimoasa
  Este-un sat, care Spăteni să chiamă.[2]
Acolo va fi nespărioasa
  Tabăra voastră, băgând de samă
De-a face [toate][*] câte domnească
Măria-mea va să-i poruncească."

---

[1] Acum, vere Idiotisene, o băgarăm toţi în teacă!... Iacă că spune poeticul că toate ce-au cântat el pănă acum, aşa le-au aflat în scrisori vechi; şi ce avem să zicem mai încoló! Chir Onochefalos.

a) Mai sus au zis poeticul că ţiganii-s din India, şi aici zice că sunt viţă eghipteană şi faraonească; să împrotiveşte una cu alta. Părintele Filologos.

b) Trebuie a şti că aici grăieşte Vlad Vodă şi precum gândea el şi după socoteala de obşte de atunci, iar' mai sus au grăit poeticul din sine şi după adevărata cunoştinţă de acum. Deci nu e nice o împrotiveală. C. Simpliţian.

[2] Eu tot am ascultat pănă aici. Măcar că multe vedeam împrotiva crezământului omenesc, totuş mă îndoieam, dar acum văd că omul acesta, adecă poeticul, bârfeşte şi ne spune neşte pozne. Căci cum poate să fie ca Vlad Vodă anume să fie căutat aceste locuri, adecă să puie pe ţigani la *Spăteni*, întră Bărbăteşti şi între Inimoasa? Aceste sunt cuvinte întradins căutate, ca să arate doară cumcă ţiganii, de nu vor fi bărbaţi şi inimoşi, vor lua bătaie pe spate. Idiotiseanul.

a) Ba nu aşa, vere! căci deacă le-au aflat el aşa în scrisorile de la Cioara şi de la Zănoaga, trebue să fie adevărate cele ce zice şi n-ai ce mai zice. Onoch.

[*] Între paranteze drepte se cuprind cuvintele sau silabele împrumutate, pentru corectare, din prima variantă a textului (n. ed.).

107 Atunci, într-o gură gloata zisă:
„Mulțămim foarte mării-tale,
Mai vârtos pentru mălaiu și clisă.
Ian' vie-acum dă hăi cu cealmale!
Să dee pă-a noastră țigănie,
I-om sătura noi dă bătălie."

108
Iar' apucând Gogoman voroava,
„Luminate doamne!-În țara toată
(Zisă) știm că ț-au răzbătut slava
Și nu este cineva să poată
Călca porunca mării-tale,
Ba [nici] pe dreptate să te-înșale.

109
Dar (să ierți măria-ta!) să zice
Că-ar hi dă tâlhari căile pline.
Noi n-am vrea să-avem cu dânșii price,
Ci-am trăi cu toată lumea [bine]!
Deci ne temem să nu ne-asuprească
Cumva pă drum laia tâlhărească!...

110
Rugăm dar pă măria-sa foarte
Ca să ne deie pă drum vo pază,
Ori oșteni ce n-au frică de moarte
Sau și haiduci cu groaznice-obrază,
Ca la primejdie să ne-ajute;
Dă-ar hi măcar numa doao sute!"[1]

[1] Cu adevărat vrednică cerere de un gogoman!... Eu cred că de la acest Gogoman s-au luat pe unele locuri, de zic nătărăilor gogomani... Însă oricum să fie, ori poeticul nostru, ori izvoditorul cel dintâi, de la care au luat această poveste, au vrut de bună samă să şuguiască în bajocura ţiganilor. C. Simpl.

111 La această cerere minunată
Vlad zâmbind zisă: „N-aveți teamă!
Orice laie tâlhărească-armată
Să deie pe voi; numa luați samă
Să n-arătați că cum v-ar fi frică
Și-ți vedea că nu vă-o face nimică".

112
Aceste zicând vodă purceasă
Lăsând pe țigani porniți în cale
De la Flămânda cătr' Inimoasa,
După porunca mării-sale.
Pănă-aici cartea Zănoaghei spune
Ce-în alte cronici nu să pune;

113
Iară cele ce de-acum urmează,
Într-un chip s-află-în cărțile toate,
Și fieș'care poate să crează
Cestor întâmplări adevărate
Ce să vor spune de-acum nainte,
De nu cumva toată cartea minte.[1]

FÂRȘIT

[1] Fiindcă văd că mulţi cu multe feliuri de critice s-au sculat pe poeticul nostru, am socotit să spuiu aici, în scurt, tot scoposul autoriului şi să arăt ce feliu de izvoditură este aceasta.

Întii trebue a lua aminte că poeticul, care-i unul din prietenii miei, au vrut să aducă în limba noastră un feliu de poesie noao, precum să află la italieni şi la alte neamuri; şi fiindcă la noi pănă acum puţin au fost obicinuite alte stihuri afară de cele de obşte, ce le numim vierşuri şi s'au obicinuit la cântece de *doru lelii* şi de *frunză verde* şi ca de aceste.

Latinii şi elinii încă au avut cântări de acel feliu ţărăneşti, precum au toate neamurile ş'acum dară acest (feliu) de verşuri sunt pentru gloata de obşte. Însă [elinii] şi latinii au avut şi alt feliu de stihuri, obicinuite numai de cei învăţaţi şi la cântările cu care să povestea faptele eroilor şi a vitejilor, sau

la imni alcătuiţi spre lauda zieilor,[1] precum să pot vedea la Omer şi la Virghil. Deci autoriul acestui poemation au socotit să facă o cercătură şi să alcătuiască în limba noastră, ceva cu un feliu de stihuri noao. Dar' n-au cutezat a face un poemă eroic, sau să cânte faptele vreunui viteaz izbânditoriu, căci limba noastră încă nu-i de ajuns lucrată şi dreasă spre acel feliu de izvodituri. Drept acea au ales un feliu de izvodire de şagă, unde nu trebuiesc atâta înălţate gânduri şi cuvinte alese. Şi fiindcă limba itălienească este mai aproape întru toate de a noastră, au luat forma de stihuri de la italieni, însă cu oarecare mutări. Adecă, în loc de opt stihuri la o strofă, el a pus numa şese; şi în loc de şese măsuri (metruri) numai cinci sau câte încăp pe o mână. Însă nu după metrul latinesc, după silaba scurtă şi lungă numărând, ci numa după silabe, numărând la un metru doao silabe. Fiindcă dintru toate neamurile acum vieţuitoare, nice una nu face stihuri după metrul elinilor sau al latinilor, ci numai după *râtmă*[2] sau asemene fârşire sau terminăciune a cuvântului, precum să vede din toată această lucrare. Nu să poate zice că au ieşit rău cugetul autorului, dar' totuş' să vede neajungerea limbii în *ritme*, neavând atâte feliuri de râtme ca italienii. Deci ar fi dorit să să facă o cercare cu alt feliu de metru, după obiceaiul elinilor şi a latinilor. Întru alte poeticul, după regulile poeticeşti, au întrăbuinţat màhine, adecă precum elinii şi latinii pre zieii săi şi zieuăle sau zânele şi nimfele sale au întrebuinţat, aşa el, după credinţa de obşte de acum, pre îngeri şi dimoni.

[1] Vreme ar fi să începem odată a ne cunoaşte limba şi a vorbi cum să cuvine. Cuvântul acesta, Dumnezieu, este îmbinat din doao cuvinte adecă *domnu* şi *zieu*, ca când ai zice *domnu zieu*. Deci acea ce au zis latinii *deus*, noi românii trebue să zicem *zie*u şi ce zic ei *dominus deus*, noi zicem *dumnezieu*. Acum dar' pre adevăratul *zieu* noi bine numim *dumnezieu*, pentru ca să-l osăbim de toţi alţii ziei a păgânilor. Însă rău foarte au obicinuit tălmacii cărţilor besericeşti, a numi ziei păgânilor *bozi*, cu cuvânt împrumutat de la sloveni, având numele strămoşesc *zieu*. Mai bine au nimerit unii zicându-le *zâni*, precum Dosifei la *Vieţile Sfinţilor*. Aceaiaş are să ţie şi pentru *zicauă* sau *zica* de parte muierească cu mult mai vârtos, căci la noi creştinii nu sunt dumneziele sau dumnezăoaie.

[2] *Râtmă*. Lătineşte *ritmus*, să zic viersurile ce să fârşesc asemene, precum: *ele*, *mele* etc., precum: *o! vară frumoasă*, *vreme mângăioasă* etc.

CÂNTECUL A II

CUPRINS

ARGUMENTUL

Țiganii trimit la Vlad solie,
Să le scurte cale delungată.
Dar', întracea, cum pe dăscălie
Trebuiește-a să-arma ș-a să bate
Sfătuiesc. Pe Romica răpește
Cel rău, iar Parpangel pribegește.

1
Grija țiganilor cea mai mare
Acum răzăma toată-în bucate,
A rămânea-înapoi fieșcare
Să sâlea, lângă cele-încărcate
Carră cu mâncări, iar la-împărțală
Era multă sfadă și cârteală.

2
Dar' ș-altă nevoie le sta-în cale,
Căci pe nemâncat nu putea merge,
Zâcând că l-e greață cu rânze goale
Să trapede-atâta și s-alerge!...
Când era sătui, punea pricină
Că le-ar fi rău și făcea hodină.[1]

3
Așa făcând, abea câte-o millă
Călătorea pe zi, păn' ce-odată
Bunul Drăghici chemă pe Ciurilă

[1] *Hodină*, adecă cum zic alţii popas.

(Era-într-o zi pe-hodină-așezată):
„Pasă! (grăi) strigă să să-adune
Vóievozii și fețele bătrâne,

4
Că bune lucruri eu am și multe
De-a le zice-în puține cuvinte,
Dacă-or voi doară să mă-asculte;
Și m-or asculta, de au minte!...“
Ciurilă-îndată mearsă de-acia
Și strigă-între toată țigănia:

5
„Tot omul s-audă și să știe!...
Că moșul Drăghici să strig mă mână,
Ca tot îns’ la cortul lui să vie,
Din cei ce-s dă vârstă mai bătrână,
Căci premulte are să vă zică,
Dar’ veniți, curând, f...l în tică“.[1]

6
Cum s-auzi aceasta-în țigănie,
La bătrânul Drăghici iaca vine

---

[1] Stihul acesta nu-i întreg; eu însuş’ am cercat la izvodul, dar’ n-am aflat altă fără, în loc de doao silabe, numa doao slove, *f* şi *l*, şi între acele, doao punturi. Însă stihul, de să va ceti cum zace, nu are nice un înţăles, căci ce va să zică: *veniţi curund... în piică*? Trebuie dar să fie fost acòlo, un cuvânt care au legat aceste doao cuvinte. Cu adevărat că să vede acolo o răsură, dar’ cum s-ar putea împlini, aceasta este întrebarea. S-află la izvod de-o parte, la margine, însemnat de înţăleptul părintele Tălălău, adecă că lui i să pare că acolo, de bună samă, au fost cuvânt prost şi de ruşine, care cetindu-l doară vreun evlavnic părinte călugăr l-au şters, ca să nu fie cuiva de scándală. Iar după lungă batere de cap şi desputăciune, încheie într-acest chip: „S-arată dar’ lămurat că n-au putut fi alt cuvânt, numai cel prost ţărănesc *futu-l*, din pricina că cetind stihul cu acest cuvânt, are înţălesul întreg. Apoi arată vederat şi slovele ce-s denainte, *f*, şi denapoi, *l*, care nu să lovesc cu alt cuvânt“. P. Filologos.

Și să-adună murga boierie
  Cu fețele cele mai bătrâne.
Iar' după ce toți în giur stătură,
Întracesta chip moșneagul ură:

7
„Voi, bărbați buni! și-oameni de-omenie!...
  Dă mult am vrut să vă-aduc aminte
Dă hele ce-îmblă pân cuget mie.
  Ori cum lucrurile să vă-alinte,
Totuș' pare că-ar hi mai cu trabă
Să călătorim noi mai dăgrabă...

8
Că dacă-ți îmbla durmind pă cale
  Cum voi ați făcut-o păn' aice;
Nu-împliniți voia mării-sale.
  Dăci caută-a vă teme dă cerbice!
Și vai noao! de cumva-ar înțălege
Vodă că voi durmiți zile-întrege!"

9
Atunci Ghiolban căldărariu-începe
  (Necăutând că Drăghici nu gătasă
Cu zisul): „Toți carii vreu să crepe
  Dă căldură, grăbească, nu-mi pasă;
Dar' eu n-oi merge dă-a nădușita,[1]
De-ar mai hi Vlad Vodă pă atâta.[2]

---

[1] *De-a nădușita*, adecă nădușindu-mă. Să zice de obște întracest chip, și despre alte lucruri, precum: *de-a rupta*, *de-a omu de omenie*, adecă ca ș-un om de omenie. M. P.

[2] *De ar mai fi pe-atâta*, adecă de ar mai fi de doao ori precum este puternic și temut! M. P.

10 Dar, dă vreți a face cum voi spune,
  Să știți că vom nimeri [mai] bine.
S-arătăm adecă în plecăciune
  Domnii, ca să nu ne [mai] mâne
De-acum așa departe și iute,
Sau încai drumul să ne mai scurte.

11

Să trimeată vodă pe-un vechil
  Care să-așeze ca să nu hie
Până la Spăteni mai mult de-un mil;
  Apoi să ne deie slobozie
Dă-a face trii hodini câte-odată!...“
Aici voroava lui fu curmată,

12

Căci Avèl striga din gura toată:
  „Ahăsta m-i sfat, ahasta-i minte!...“
De-aci toată mulțimea-adunată
  Lăudă sfat și vorbele sfinte,
Și cu toții-împreună-așezară
Solii să pornească până-în sară.

13

Lângă-acele ei mai hotărâră,
  După-a lui Drăghici bună părere,
Întracea să meargă câte-o țără,
  Dar', ca să poată mai cu plăcere
Călători țiganele gloate,
Au pus în frunte să meargă bucate!

14

Socotind bătrânii-înțelepțește
  Cumcă gloata sâlită de foame

Va căuta să meargă bărbătește,[1]
Ca flămând pântece să-ș întrame.
Ce nu face-un sfat bun câteodată!...
Ferește de rău o țară toată!...

15

Îndată și numita solie
Purceasă, ce fu din doao fețe
Cele mai harnice-în țigănie,
La cuvinte și gânduri istețe:
Unul Gârdea, cel cu gura strâmbă.
Altul Găvan, cântăreț în drâmbă.

16

Iară ceaialaltă bătrânime
Încă mai șezu la sfat, s-aleagă
Ce-ar fi mai bun pentru țigănime
Și-în ce chip trebile să-ș' direagă,
Că-acum îș băgasă-în cap să-ș facă
Tocmeală în țigănia săracă.

---

[1] Trebue aici să fac cetitoriului o aducere aminte, adecă că acest poemation s-au scris cu ortografie noao. Autorul socotind că slovele care le trebuinţăm noi românii, sunt aflate şi hotărâte pentru limba slovenească, dintru care multe să află netrebnice la limba noastră, au aruncat multe afară, precum •, ", þ, w, q, <, m şi fiindcă g este de doao feliuri, au luat un e latinesc, în loc de g, şi din g cu acţént (ǐ́) au făcut ,*e*. Apoi în loc de <, pretutindene pune # (ius) cu; În loc de " pune *ïa*; în loc de þ pune ^{3}s. Apoi în loc de q pune u, şi în loc de w, iarăş pretutindene pune î. Însă, cu toate aceste nu să află greutate la cetire şi, socotind lucru fără părtenire, fieşcare va afla că toate acele slove pot fi cu adevărat trebuincioase la limba slovenească, dară la a noastră, sunt tocma prisosnice şi netrebnice. Căci • nu este altă fără un *e* rădicat şi lung, care să poată scrie cu un *é*, cu acţent, sau şi cu un g, adecă eta grecesc ce nu este alta fără e îndoit; iar' unde să punea pănă acum, în urma cuvintelor, •, autoriu nostru pune *ea*, pentrucă aşa pofteşte firea limbii şi regulile gramaticeşti care toate mai pre larg să vor arăta la gramatică. M. P.

17 Bălăban voievod acum de-odată,
Vrând și el sfatul bun să-ș' arete,
Așa grăi, șezând pe-o covată:
„Îmi pare că voi pre pe-îndelete
Și făr' nice-o grijă faceți drum,
Și doară nice știți de ce? și cum?

18
Însă eu așa gândii în mine,
Că până vom merge mai däparte,
Aici să ne-armăm cum să cuvine,
Că nu să știe dân care parte
Vrăjmașul vine, ș-e dă-a să teme
Doară-apoi să nu ne-ajungă vreme.

19
Trăbuie dar ca toți hăi călare
Naintea taberii să purceadă
Armați, căutând oare dân care
Lature turci[i] taie și pradă;
Văzând[u-i] apoi, cât pot dă tare
S-alerge dându-ne înștiințare.

20
Noi atunci cu tabăra ha groasă,
Văzând că vin asupra dâncoace,
Să-apucăm fuga ha sănătoasă
Încolo și să mérgem în pace
Până când ne vor purta picioare,
Numa să scăpăm de la strâmtoare." [1]

21
Răzvan fierrariul încă să scoală
Și-într-acest chip rostul său deschide:

[1] Să facă toate oştile aşa, n-ar pieri atâţea oameni! Vintilă.

„Bine să zice: la fala goală [1]
  Traista-i ușoară!... Zieu că-i de-a râde
Cum Bălăban a fugi ne-învață,
După ce ne armă cu gura-îndrăzneață.

22
Dar că[z]! dă n'avem chief dă bătaie
  Dece să purtăm atâta [pază]
Ca doară turci[i] să nu ne taie?
  La ce să-apucăm arma vitează,
Când făr' arme ca fără povară
Fuga este cu mult mai ușoară?...

23
Aici, Bălăbane,-altă putere
  Nu este fără sau a te bate
Pentru țară, copii și muiere,
  Cum și pentru dragile bucate,
Sau aruncându-ți arme necrunte
A fugi gol-golișor la munte."

24
Răzvan era să mai zică,
  Dar' Vlaicu lingurariu începe
A râde și glasul său rădică:
  „Eu nice-într-un chip nu pociu precepe
Ce să-învârtește voao pân minte,
Ca când ați avea boală herbinte.

25
Nici veste-i doar' pe-aproape să hie
  Turci[i], și iacă-unii că să gată

[1] *Însemnează* că poeticu nostru au sâlit să bage în povestea aceasta toate zisele sau proverbele de obşte ce să obicinuesc la ţărani, dintru care e şi acesta: *„Falǎ goalǎ, traistǎ uşoarǎ"*, adecă la multă laudă mai totdeauna s-află mult neadevăr. M. P.

Dă fugă cu mare vitejie,
  Iar' alții să cocoresc îndată
Și vor să taie-într'înșii ca-în clisă
Gândire-ai că și-unii ș-alții visă.[1]

26
În ce chip am venit până-aice,
  Așa să mergem dar' și dă-acie,
Iar' dă ni s-ar pune doar' în price
  Cineva pă drum, cu vrăjmășie,
Totdăuna-are să să păzască
Răgula noastră țigănească,[2]

27
Adecă fruntea hălui mai tare
  Să plecăm cu multă rugăminte
(De-om vedea că-în fugă nu-i scăpare).
  Iară când cu năvală herbinte
Ar da pă noi o mai slabă laie,
Atunci să stăm și noi la bătaie.

28
Însă numa când n-ar hi cu putință
  Dă-a scăpa ș-a să-împăca cu buna…
Căci, după-a mea dreaptă [socotință],
  Viața noastră-i numai una,
Care dă-o pierzi fără trabă-o dată,
Nu-o mai afli, dă-ai da lumea toată."[3]

---

[1] *Visă*, adecă visează.

[2] *Răgulă* să zice deobşte, încă mai bine să grăieşte *règulă*, cu acţentul pe silaba dintii. În Ardeal, pe unele locuri, prin cuvântu acel *regùlă*, înţăleg *nărav rău*. Şi când zic om *cu răgùlă*, înţăleg om cu nărav rău sau, cum zic moldovenii, om cu *toane*.

[3] O, sfânt adevăr în proaste cuvinte învăluit! Căci după toate legile dumnezieşti şi fireşti, nu suntem datori a pune la primejdie viaţa, numa în cea mai de pe urmă tâmplare, când ar voi cineva să ne lipsească de dânsa şi să nu fie altă scăpare fără a o pune la pierire. Adrofilos.

29 „Să mă bată Dumnezieu, că bine
O nimeriși, Vlaice!... (barba sură
Ștergându-și Gogu zise) Dar' cine
Este-așa dă nebun fără măsură,
Să să bage-în foc dă viu, și doară
Minte-întreagă-având ar vrea să moară!

30
Păntru-ahaia nebun e hăl care
Să scoală și dă războiu să gată
Asupra hălor dă preste mare,
Pă cari n-au văzut niceodată,
Apoi pă-acei ucide și strică
Cari lui nu i-au făcut nimică.[1]

31
Dăci nice eu văd vreo pricină
Ca să ne batem noi întradins
Și să ne-ucidem fără dă vină;
Dar', fiindcă-odată-armele-am prins,
Să le ținem numa dă-o tâmplare,
Când doară-altă n-am avea scăpare,

32
Ca vrăjmașului încai dă parte
Să ne putem născocorî-întrânse
Noi încă cevaș dă-a noastră parte.
Dar' să nu-întrăm la bătăi adinse,

[1] Şi cine va zice că ţiganii nu au minte firească isteaţă? De bună samă socotind lucru în sine cum este, Gogul bine grăieşte, căci când să scorneşte războiu între creştinii de Europa cu turci, să tâmplă de vine unul din Sibiria sau din Ispania de o parte, şi altul de la Anadòl de altă parte, care nu să au văzut niceodată, şi să tâmpină la Dunără tăindu-să ş-omorându-să cu cea mai turbată mănie!... Ce-i mai de mirat, neavând şi neştiind pricina. Însă aceasta este spre pofala veacurilor noastre omenite!... M. P.

Căci acolo n-ar hi mai mult șagă,
Și-ar pieri doar țigănia-întreagă.

33
Numa ș-altă-încă règulă bună
Țigănească-am să vă-aduc aminte:
Ca să călătorim totdăună
Aproape dă păduri, că nu minte
Zisa vechie: „fuga-i rușinoasă,
Dară-i dân toate mai sănătoasă!...“

34
Într-ahăst>a< chip, văzând noi dăparte
Că vrăjmașul vine cu putere,
Apucând tufa, scăpăm dă moarte,
Iar' pă câmp (după a mea părere),
Ca un iepure fuga dă-ai întinde,
Totuși iuții gonaci te vor prinde.“

35
Bratul aurariu și el atunci[1]
Ș-aduse-aminte de graiu și zise:
„Dar cum?... Voi uitarăți dă porunci
Și dă hele ce Vlad Vodă scrise?...
Socotind c-eți umbla cum vă place
Dă capu vostru-încolea și-încoace?

36
Ce au fost, au trecut; acum cioare[2]
Nu sunteți mai mult, ci lăudată

[1] Aurariu va să zică din ceata ţiganilor care caută şi spală aurul din ape. M. P.

[2] De-aici să vede că ş-atunci muntenii bajocorea pe ţigani zicându-le *cioară*, cum îi bajocoresc şi pe aceste vrămi. Însă pare că Vlad Vodă au oprit ca să-i nu-i chieme mai mult aşa, căci amintere nu ar fi putut zice Bratul aşa. P. Filologos.

Oastea lui Vlad, căci el dă mâncare
Vă dete și v-armă dă-astă dată.
Dăci trebue-a ne lua sama bine
Ca să nu pățim cumva rușine.

37
Iar' eu vă zic rupt, ales, în față,
Că-așa fără nice-o rânduială
Nu putem nici până demineață
Rămânea. Ce duh pă voi vă-înșală!...
Cât e zioa gura nu vă tace,
Dar' a-închieia cèva nu vă place.

38
Dăci, dacă ați luat armele-odată
Trăbuie-întrânsele-a vă dăprinde;
Căci arma nu este voao dată
Ca pă mălaiu doar>ă< să-o puteți vinde
Sau să tăiați numa căpățâne
Dă curechiu, ci capete păgâne."

39
Atunci sculându-să-în picioare
Tânăr Boroșmândru luă graiul
Și zise: „Fraților! Mie-m' pare
Cumcă, dă n-ar avea ghimpuri scaiul,
N-ar împunge; ghimpul dară face
Firea lui cea dârză și pungace.

40
Arma la om e[ste] ca țăpușa
La scaiu; dă-ahaia-armatul arată
Cu-îndrăzneală fiecărui ușa
Și-e totdăuna dă război gata;
Iar' acum, ahăl tare să ține
Care să sânte-înarmat mai bine.

41 Dăci dar' [întâi] dă-armătură bună
  Să ne grijim cât mai dăgrabă.
Dă mult un cuget pân cap îmi sună:
  Cum s-ar putea face mai cu trabă
Ca să ne-armăm cu vreo dăscălie?
Ș-aflu așa c-ar putea să fie:

42
Ca fiește care dintre noi
  Să fie cu totul ferrecat,[1]
Adecă-îmbrăcat în hierr la războiu,
  Ca să n-aibă teamă dă tăiat
Sau pușcat, nici frică dă moarte,
Ci tot vitejește să să poarte.

43
Cu-adevărat hire-ar și mai bine
  Să ne putem face toți legați,
Ca vitejii dân zile bătrâne,
  Cari dă multe ori și ne armați
Aflându-să-în mijloc dă războaie
Nici un feliu dă armă putea să-i taie.

44
Dar hiind că-ahastă legătură
  În zioa dă-azi nu să poată face
Fără numa prin fermecătură,
  Care-acum dă multă vreme-încoace
Nu s-au mai pomenit, pentru-ahastă
Vrând să ne apărăm la năpastă,

[1] *Fierrecat*. Autoriu pretutindine scrie *fierr*, iar nu *fier*, că aşa să cuvine. Şi s-arată din numărul înmulţit (plural), că aşa trebu să să scrie, fiindcă amintrele nu s-ar putea deosăbi de la *fiere* care este cu totul altă ceaia. Deci, când să vorbeşte mai de multe, *fierră* şi *fierrăle* trebue să să scrie, dar nu fierele etc. M. P.

45 Nu e-alta-a face făr' a ne-ascunde
  În hierr, dă la cap pân' în picioare.
Așa, cu vrăjmașul noi oriunde
  Vom sta fără frică la strâmtoare,
Căci, păn' el taie-în hierrul vârtos,
Eu taiu în carnea lui ș-în os.

46
Oastea noastră așa-pururea-întreagă
  Va rămânea și nebiruită.
Așa facă cui viața e dragă,
  Și va scăpa dă moartea urâtă.
Numai cât, lângă ahaia
Trebuie ș-alta-în zi dă bătaie.

47
Adecă să nu facem cum fac
  Alții războiul, numa cu-o mână
Lăsând alantră mână dă brac [1]
  Ci după-orânduială mai bună
Trăbuie cu amândoao dă-odată
Țigănimea noastră să să bată.

48
Păntru-ahasta-dar', tot însul s-aibă
  O sabie bună-în mâna dreaptă,
Iar' în stânga-o suliță cu trabă,
  Ca sosind cu vrăjmașul la faptă,
Cu sulița să-împungă, s-oboară,
Cu sabia să taie, s-omoară,

49
Apoi și s-aibă fiește care
  Un laț dă fune pe lângă sâne,

[1] Adecă, ca netrebnică.

Ca, când s-ar ostăni foarte tare,
Să-l arunce-între-oștile străine,
Și-apucând pe-unul să-l târnosască
Până la tabăra țigănească.[1]

50
Cum vă place dar a mea părere
Și dă-aveți ei împrotivă-a zice?...“
Dragomir atunci arătă vrere
De-a grăi doară ceva de price,
Și să grăiască gura-și deschisă,
Dar' apoi iară tăcu și râsă.

51
Dar' iacă Dondul cu fruntea lată,
Dondul lingurariu, și el zisă
(Barbă netezându-și afumată):
„Boroșmândru taie-în turci ca-în clisă,
Ba târnosi pe unul ș-acasă
Cu armătura sa ha frumoasă!...

52
Fraților, sfatul ahăl și toate
Ce vorbiți voi n-ajung o zală.
Ce ni-s dă folos atâte înarmate!...
Eu știu o mai bună rânduială,
După care noi pă dăscălie
Putem să facem și bătălie

[1] Ce spusă mai sus Boroşmândru pentru *legătură*, aceasta au fost o deşartă crezătorie a oamenilor proşti, şi doar' este ş-acum; care este împotriva firii. Dar' ce zice de îmbrăcat în fierr, de o parte n-ar fi lucru rău, însă este lucru care mai mult ar strica la războiu, decât ar ajuta, căci oamenii aşa îmbrăcaţi nice s-ar putea clăti din loc. Apoi sunt s-altele care mustră deşertăciunea acestui feliu de armătură. Însă, încât pentru laţuri, am cetit la Erodot că în oastea care sculă Xers, împăratul Persii, asupra grecilor, să afla neşte oameni pădureţi care purta cu sine acest feliu de laţuri. Cocon Erudiţian.

53 Adecă,-împrejur dă țigănie
Să ne săpăm nește gropi afunde,
Ca venind turcii cu răpezie
Să cază-în iele și să să-afunde
Unul după-alaltul, toți grămadă,
Ca și lupii ce merg după pradă.

54
Gropile să hie-acoperite
Cu frunzare, paie și nuiele,
Numadăcât să cază-oborâte,
Când ar călca cineva pă ele.
Și vă-încredințăz, dă bună samă,
Că n'om avea-în țigănie teamă." [1]

55
Atuncea și Tandaler să scoală
Grăind: „Ș-asta tu chiemi bătălie,
Dondule, când tu șezând în poală
La muiere, vrăjmașul să-ți vie
Orbiș', căzând în gropile tale?
Ce mai bulguiri! Ce mai tândale!"

56
Însă când era sfatul cel mai mare,
Iacă Zăgan ursariul aleargă
Într-un suflet la neagră-adunare,
Ce era pe o șèștină largă,
Și sosând abea putu să zică:
„Vaileo! vaileo, că nu știți nimica!"...

[1] Ş'aceasta îm pare că am cetit la scriptorii bizantineşti. Adecă având perşii cu hunii sau tătarii bătălie, tătarii aşişdere au făcut asemene gropi, iară călărimea persiană repezită, gonind pe tătari, au dat întru acele gropi şi s-au prăpădit. Unde împăratul perşilor au pierdut o mărgea nestemată căria asemene până atunci şi de atunci încoace n-au fost. C. Erudiţian.

57 Obosit cu fața spăimântată,
Abea răsuflând, gura căscasă
Să spuie tâmplarea-înfricoșată,
Dară-în gâtlej ș-atunci îi rămasă
Cuvânt, și-abea cât zise: "*Romica*!...
Au, vaileo! că voi nu știți nimica!...

58
Întracea căutând gloata murgie [1]
Sta cu gura de-o palmă căscată,
Neștiind ce feliu de mișelie
De-a le mai spune-ursariul să gată, [2]
Păn' ce-în urmă-apucând răsuflare
Așa spusă jelnica tâmplare:

59
„Oh! (strigă el) voi nu știți nimica,
Ce tâmplare v-oi spune jeloasă!...
Váileò că vi s'au răpit Romica
Lui Goleman, Romica frumoasă!"
Asta-auzind, ca și muți stătură,
Spânzurând dintr' a lui Zăgan gură.

60
Cei mai mulți după-acea să sculară
Și-adunarea era să să spargă,
Când sumețul Tandaler în poară
Să puse zicând: „Lăsați să meargă
Pă hăi căror dă dânsa le pasă,
Ce-avem noi cu Romica frumoasă?

---

[1] *Murgiu* este adiectivă de la *murg*, ca cum de la *negru* să zice *negriu*, *ă*. M. P.

[2] Nu să ştie pentru ce numeşte poetul pe Zăgan *ursariu*, căci întră cetele cele mai sus pomenite nu să află ceata ursarilor! Dubitánţius.

*a)*Aşa au aflat scris în cronica de la Cioara. Onoch.

61 Fugit-a hi, doar cine știe
  Cu ce feliu dă flecău, păntru care [1]
Dor va fi sâmțind și libovie,
  Dar noao pentru-o fată fugare
Nu să cade-a lăsa lucru-n doao,
Așa grăiește Tandaler voao!...“

62
„Ba latră Tandaler ca ș-un câne“
  (Tânăr Parpangel atunce zisă).
„Un fleac ș-om dă nimic el rămâne [2]
  Pănă va dovedi cele zise.“
Aceste zicând, cu buzduganul
Amenință mănios țiganul.

63
Iară mândrul aurariu mult stete
  În cumpănă, ce-ar avea să facă:
Ori să-i răspunză, sau să-i arete
  Cu fapta, decât prin vorbă sacă,
Zlătariului, că n-are dreptate,
Însă-îl apucă Bratul de spate.

64
Acesta cu mulți alții l-opriră
  De nu putu la cela pătrunde,
Dar' nice lui Parpangel slăbiră [3]

---

[1] Fiindcă cuvântu *flecău* nu este obicinuit în toate dialecturile româneşti, am socotit a-l tălmăci pentru cei care doară nu l-or înţălege. *Flecău* să zice pe une locuri ca şi pe alte *zăblău*, *cotâng* ş. a.

[2] *Un fleac* să zice pe une locuri, ca şi cum ai zice netrebnic şi de nice o treabă. *Un fleac de om* la noimă să asămenează cu zisa lătinească *flòcţi homo* sau *nihili homo*. M. P.

[3] *Nu-i slăbiră coardele*, iarăş o proverbie de obşte sau vulgáre, şi va să zică ea: încă de a sa parte să ţinu tare şi nu muiè. M. P.

Coardele văzând că nu-i răspunde
Vrăjmașul, ci spre dânsul aleargă
Chibzuind tocma capul să-i spargă.

65
Ș-îi făcea capul tot bucățele
Cu greu buzduganul său de-aramă,
De nu-l sprijineai tu, Viorele,
Care bine băgaseși de samă
Că Parpangel să gată să deie
Și-l opriș ținându-l de minteie.[1]

66
Apoi mai mulți de-o parte ș-alaltă
Mestecându-să-abea-i despărțiră,
Că, de nu, doară sângele baltă
Curgea ș-unul pe-alt făcea tot țirră,[2]
Însă măcar că-osăbiți stătură,
A sudui nu-înceta din gură.

67
„Așteaptă, tâlhariule dă câine,
Așa n-ei scăpa tu totdăună."
Strigă Tandaler, pe care ține
Bratul, Danciul și mai mulți împreună;
Dar cela-încă-i strigă: „Vino-încoace,
Cioroiule, dacă moartea-ți place!"

---

[1] *Minteie*, sau mai bine *mintie*, să zice întrunele dialecturi româneşti haina cea deasupra, sau acea ce zic alţii *hlámidă*. M. P.

[2] *Ţârră*, încât ştiu, să obicinuieşte numai la norodul ardelenesc, doară de la lătinescul *ţìrrus*, încreţitură; iar' poeticul, de bună samă, l-au pus pentru ritmă, urmând lui Omer, care la poesia sa au trebuinţat cuvinte din toate dialecturile fără osăbire. Însă *ţìră* va să zică o bucaţea de oareceva, deci *a face pe cineva tot ţârră* este a-l face bucăţele. M. P.

68 Așa, dintr-o micșoară scânteie,
O mare să scornea bobătaie[1];
Pentru-o tânără mândră femeie
Era doi viteji mai să să taie!
Însă zlătariu-ș adusă-aminte
De-a lui Zăgan groaznice cuvinte,

69
Adecă, pe draga sa Romică
Precum ar fi dus cineva-în silă;
Deci, nezicând nimărui nimică,
Gândi să meargă după copilă,
Apoi aflând-o să-întoarcă iară
Și să facă pe-aurariu de ocară.

70
Dar Ganafir cu Păpară iată
S-apucasă acum și de piică,[2]
Pentru-a lui Goleman mândră fată.
Cesta zicea că buna Romică
Este-a lui, cela-a lui. După-îndată
Lor, apoi s-au prins de-a depărta.

71
După ce destul să dăpărară,
Neputând unul pe-alt să supună
Sau la pământ oarecum s-oboară,
Dederă-a să prici [depreună]

---

[1] *Bobătaie*. Fiindcă nu ştiu fi-va de toţi înţăles acest cuvânt, căci este vulgar, pentru aceaia trebuie a însemna că este imitativ, adecă scornit după asămănarea sunetului ce face focul când să face mare şi apucă putere; din sunul acela, adecă *bo*! *bo*! s-au făcut verbul *bobotesc* şi substantiva *bobătaie*, adecă mare foc. M. P.

[2] *Piĭcă*. Autoriul au scris pretutindene aşa, ca să osăbească de la *pică*, ce va să zică cade. Însă *piica* este substantivă şi va să zică păr împletit, sau legat împreună; unii au obicinuit rău a zice *tică* în loc de *piică*. M. P.

Care-întii (de voie, nu de frică!)
Trebuie să-și ia mâna din piică...

72

„Lasă-mă dă păr“ (striga Păpară).
  „Lasă tu-întii“, zicea Ganafir,
Cela „ba tu“, cesta „ba tu“, iară
  Zâcând tot îș smugea câte-un fir.
Păn’ ce după lungă dăpărată
Amândoi să lăsară deodată.

73

Era (cum s-au zis) Romică fată
  În toată tabăra mai frumoasă,
Fată-în păr și-încă nemăritată,[1]
  Parpangel în taină-o încredințasă,[2]
Și cât mai curund cununie,
Și fără de popă era să fie.

74

Nu departe de Cetatea Neagră
  Era vestit din zile bătrâne
Un codru (precum să zicea prin sate)
  Lăcuit numa de mândre zâne,
Ce să zic măestre și frumoase,
Cele tari, ba și cele vântoase,

---

[1] *Fată în păr*. Măcar că această zisă este de obşte şi vulgáre, pe unele locuri, precum în Ardeal, însă este adevărat strămoşească; s-află în legile longobardilor asemene zise, *virgo in capillis*, adecă vergură nemăritată. Aici încă trebue a înţălege aşa, fiindcă fetele nu sunt învălite, ci sunt *în păr*, care este semnul feciorii, precum a femeilor măritate este semnul învălitoarea. Filologos.

[2] Acest cuvânt *încredinţasă* va să zică aici *logodisă*, iarăş cuvânt nu pretutindene obicinuit întru această noimă. M. P.

75 Adecă cele ce, de cu sară
  Până târziu cătră miazănoapte;
Prin văzduh cântând joacă și zboară
  Și-osăbite pricinuiesc fapte,
De puțini văzute sau de nime,
Precum s-au pomenit din vechime.[1]

76
Mulți povestea c-acolo s-arată
  Năluci, ce spárie și-înfioară
Pe-oameni, iar' care-în el întră-o dată,
  Ori că nu mai nemerește-afară,
Ori, deși esse, totuș' or'câtă
Vreme-i rămâne mintea schimosită.

77
Aici era curtea nălucită
  Ce Sătana de curând zidisă,
Cu gândul ca să bage-în ispită
  Pre toți vitejii creștinești și să
Facă ca,-întru dezmierdări ș-ospețe
Petrecând, de-arme să să dezvețe,

78
Iar' a lui Vlad să frângă putere
  Și să-l deie turcilor pe mână,
Căci, după-a lui gubávă părere
  Era turceasca lege păgână

---

[1] Aici în strofa aceasta, ne spune poetu de zâne şi alte mai multe, care nu toţi doară le vor înţălege. Trebuie dar a şti că în Ardeal între norod este o crezătorie vechie, şi doară încă de pe vremile păgânităţii, cum că umblă pe sus, mai vârtos seara, neşte zâne, care pe-unde trec cântă în văzduh, şi pe care află, mai vârtos dormind pe câmpuri sau în păduri, le pricinuiesc multe stricăciuni şi rele; aceste zâne, precum s-au pomenit şi mai sus, să numesc apoi de la norod în multe chipuri, adecă: *cele frumoase*, *cele tari*, *vântoasele* ş. c. d.

Din ce din ce mai mare să crească
Și să să stângă cea creștinească.

79

Acolo dar', în cea curte-aleasă,
  Prin osăbite tâmplări ciudate
Cei mai viteji voinici s-adunasă;
  Uitându-și de sine și de toate,
O desmierdată ducea viață
Fără grijă, supărări și greață.

80

Inima ce le poftea, de toate
  Avea ei în cea curte măiastră:
Tot feliu de beuturi și bucate,
  Vășmânturi cu pòrfiră și lastră,
Casele domnește împodobite
Ș'ori ce poate-ochi omenești s-învite.[1]

81

Tinere și frumușele-argate
  După gust: oachieșe, nierioare,
În urșinìc și mătasă-îmbrăcate
  Era voinicilor slujitoare,
Ibovnice și dragi soțioare,
Fără pismă, sfadă și mustrare.

82

Ici vedeai o părechie voioasă,
  Dănțuind la cântare de lauță;

---

[1] Trebue a lua sama că doao poveşti aici ne spune autorul: una, că în dosul taberii ţigăneşti au fost un codru în care să zicea din bătrâni că lăcuiesc *cele frumoase* şi multe năluci să fac; iar alta, cumcă în acela codru, Sătana zidisă o curte cu toate desmierdările îndestulată şi smomisă acolo pre vitejii lui Vlad; îi ţinea ca închişi. M. P.

a) Pădurea nălucită au împrumutat poeticul nostru de la Tasso, numai cu oarecare usăbire, iar' curtea au luat-o de la Ariosto. Eruditian.

Iar' colea, pe divan de mătasă,
  Alta zăreai șezând ce nu caută
La cei alalți, numa între sine
Cântă-a lui Amòr patime line.

83

Icea râd și șuguiesc o parte,
  Colea sărutând să strâng în brață,
Iar' alții caută și mai departe
  Și, ca când n-ar fi nime de față,
Fără de nunu mare fac nuntă
Ș-aduc lui Amor jârtvă necruntă.[1]

84

Cel rău știa că-a Romicii fată
  Mai la mulți tineri țigani plăcusă,
Deci învălind'o-într-o neagră ceață,
  O răpi din tabără ș-o dusă
Tocma-întracea curte-a lui vrăjită,
Din afară cu totul aurită.[2]

85

Acest lucru pre gloata murgie
  Umplusă de jele și de frică.
Dar', o tinăr Parpangele, ție
  Nu-ți mai tihnește-în lume nimică

---

[1] Aici eu nu înţeleg ce va să zică poeticu, ce feliu de jârtvă necruntă aduc. Onoch.

a) Aşa au aflat scris! Mândrilă.

b) Adecă să iubesc fără a fi cununaţi! C. Adevărovici.

[2] Dar ce scopos au avut cel rău de a răpi pe Romica, nu să spune aici? Simpliţian.

a) Dacă poeticul n'au aflat la izvod pricina, de bună samă nice noao poate să spuie, căci el încă nu ştie. Onoch.

b) Poate că să va ivi din cursul poveştiăiî; să aşteptăm puţinel. J. Răbdăceanul.

Și te mistuiești cu jele ascunsă
De când Romica ta să răpusă.

86

După ce prin tabără ș-afară
Pe lunci, prin văi, prin cele dumbrave,
Bietu-ș' căută pierduta fecioară,
Slăbindu-i picioarele cimpave,
În urmă, de dor și jele mare,
Să trânti gios și vru să să-omoare.

87

„Ai! ursită neagră și păgână![1]
(Strigă cu lacrime și duroare!)
Cum de-mi răpiș' tu iubita zână!
Ah! cum întunecași al mieu soare!
Iar', dă-mi iai a traiului dulceață,
Pentru ce- mi cruți ahastă viață?

88

O! mie ca sufletul Romică,
Dragă, neasămănată copilă!
Dă mursa proaspătă mai dulcică,
Decât o turturea mai cu milă,
Decât o mielușică mai blândă,
Mai netedă și mai dă oglindă,

---

[1] *Ursită*. Ţiganii, pe une locuri, mai vârtos în Ardeal, ţân pănă în zioa de astezi obiceaiul strămoşilor săi, a romanilor, şi în noaptea dintâi după naşterea fieştecui prunc sau pruncă, mai nainte de botejune, aştern masa frumos şi pun într'un blid curat apă limpede cu trii linguri noao, zâcând că întracea noapte au să vie ursitorile să ursască pruncului toate câte va fi să păţască, bine sau rău. Ei cred că sunt trii ursitori şi fieşcare dintrânse, îi spune ceva; şi aceia ce au hotărât ele trebue să împlinească cu noul născut; pentru ăcăî să zice aceasta că e ursita lui, adecă hotărâta, ca cum să zice la latini *fatum*. Această crezătorie au luat-o ei de la strămoşii săi, care aşijdere credea, că trii ziele pe care numea *Atropos*, *Lahesis* şi *ăClothoî*, la noul născut spunea ce va să păţască, torcând firul vieţii. M. P.

89 Mai lină decât umbra de vară,
Mai dragă decât vremea sărină,
Mai lúcedă dă steaua dă sară!
Deh! vină-m [o,] drag suflete! Vină,
Dulce Romică, și bunișoară,
Nu lăsa pe Parpangel să moară!".

90
Doară-atunci săracu-ș' făcea moarte
Să fie-avut un cuțit la sine,
Însă tabăra era departe,
Și-în pregiur nu era nici un spine
Să să-împungă, nici apă sau groapă,
Sărind întrânsa să să potoapă.

91
Dar ce-mi șoptești, musă, în urechie!...[1]
Cântecul doară să-m fârșesc? Însă
Nu vezi tu cum Pegazul îmi strechie!...
Cum căpăstru și zebele frânsă,
[Nice] vra de poposit să știe,
Nici s-abată-în d-alba țigănie?

92
Apoi ști cum Parpangel rămasă
Sângur-sângurel în cea pădure,
Plângându-și pe Romica frumoasă,

---

[1] Aici poeticul şuguieşte, ca când musa i-ar şopti în urechie să întoarcă cu povestirea la ţigani, iar' iel zice că Pegazul râmpând frâul îi strechie, adecă fuge şi nu vra să rămâie în loc. Pegazul este un cal cu arepi, despre care mai multe vei afla la mithologhie. Deci, în loc de a zice poetul cu alte cuvinte: „eu văd că ar fi rândul să spun mai încolo despre ţigani, dar, fiind că acum am apucat a zice de Parpangel, mai bine este a fârşi cu dânsul", în loc adecă de a zice aceste, el au zis tot aceaiaş', însă poeticeşte. M. P.

a) Aşadar poeticii aceia trebuie să fie un feliu de nebuni ce nu vorbesc ca oamenii. Idiotiseanul.

b) Dar nu-i aşa, vere! căci îm pare ai auzit că poeticul aşa află scris. Onoche.

  De piatră-ar fi care să să-îndure
A-l lăsa de jaf sau a nu spune
De-au ajuns el încă zile bune!...

93

După ce el mult geli și plânsă,
  În zădar moartea chiemând amară,
Dorul de-a trăi-în urmă-l învinsă
  Și să sculă la drumul său iară.
Și cu lăuta de-a susuoară
Mearsă toată zioa pănă-în sară.

94

Dar' în zădar merge el și cată,
  Căci în drum pe nime nu tâlnește;
Și măcar poposind câteodată,
  În toate laturile privește,
Totuș' nu vede-omenească viță,
Ba nice vită, câne sau mâță.

95

Iară el tot trapădă nainte
  Pă drumul care-întii apucasă,
Păn' ce-are clisă-în traista cu ținte,
  Dar, când merindea fârși de-acasă,
Atunci întii băgă el de samă
Că e greu a trăi fără zamă

96

Și cumcă măcar ce viteaz mare
  Cu foamea nu poate să să bată.
De unde scoasă-o dovadă tare,
  Că nu oastea cea mai bine-armată,
Însă mai vârtos hrana cea bună
Bate pre nepreten totdeună.[1]

[1] Adecă va să zică că, de ar fi oastea cât de mare şi harnică, dacă n-are ce mânca, nu poate să meargă împrotiva vrăjmaşului să-l biruiască. M. P.

97 Dar' este-un feliu de lucru nemare,
Cui latinii zic *cásus fortùitus*,
Iar pre limba noastră-oarbă tâmplare
Și nu să știe, de zios au de sus
Ivindu-să-aòrea-într-o minută,
Oamenilor la nevoi ajută.

98
Aceasta și zlătariului nost,[1]
Neașteptată-ajutorință dede;
Căci acum i să-urâsă cu post
Și iaca nimeri, cine-ar crede!
La o curte-în mijloc de pădure,
Tocma su poalele-unii măgúre.

99
Adecă la curtea cea frumoasă
Și de călători amegitoare;
El gândea că merge drept pe-aleasă
Cărare și pe-a sale picioare,
Dar' a iadului năluci îl poartă
Și-l pun tocma supt a curții poartă.

100
Știind el că cântărețul bun
Pretutindene-e primit în țară,
Mearsă drept la poartă (precum spun)
Și dede portarului bună sară,
Iar' cela văzând că e lăutaș,
Grăi: „Bine-ai venit țigănaș!...[2]

---

[1] Adecă *nostru*.

[2] Acum înţeleg eu pentru ce Sătana au zidit acea curte amegitoare şi pentru ce să zice că mulţi acolo voinici viteji abătusă; de bună samă şi pe aceia fără voia lor i-au povăţuit acolo duhurile amegitoare. Simpliţian.

a) Ei! dar vezi Vicleanul! Răpind adecă pe Romica, au vrut s'aducă şi pe ibovnicul ei ca să-i tâlnească împreună. Mândrilă.

101 Tocma ne lipsește-unul ca tine,
Ian' pasă numa sus în polată
Și să ști că vei fi primit bine!"
Iar' el n-așteptă multă-îmbiată;
Ci-în grabă drept acolo să duse,
Unde cela-i arătă și-i spusă.

102

„Ei! bre, bre! bine-ai venit țigane!..."
„Bine-am găsit, coconașilor!..."
Așa răsunară-îmbele strane.[1]
„De mult de un lăutariu aveam dor",
Adausără coconașii care
Acolo făcea chief ș-ospătare.

103

Țiganul văzând mesele pline
Cu mâncări își linge buze-ades
Ș-ochii-înfipți tot la bucate ține.
În urmă le spune pe-înțeles
Cumcă de ieri sară n-au mâncat
Și limba-în gură i s-au uscat.

104

Deci îndată făcură să-i deie
De mâncat și de beut, cât va cere.
Sărac Parpangel !...-era să pieie[2]
Cu tine și cea sfântă putere
Cântăreață ce aveai tu rară,
De n-ai fi cântat întracea sară.

FÂRȘIT

[1] Adecă aşa întrebară ceia şi aşa răspunse ţiganul.

[2] Să *pieie* va să zică să piară. Poeticii au neşte slobozii şi privileghii care nu au ceialalţi ce nu scriu cu stihuri; pentru aceasta, ca să-i vie stihul la ritmă, au pus în loc *să piară, să pieie*! M. P.

CÂNTECUL A III

CUPRINS

ARGUMENTUL

Bietul Parpangel cântă la masă
De lìbov, de vin și de jele,
Ș-apoi vede-o copilă frumoasă,
Și stă dus cu ochii cătră stele.
Florescu spune de țigani ș-alte
A lui Vlad tocmeli și fapte nalte.

1

Musă, ian' curmă-ți odihna lină;
Vezi cum zorile d-albe roșite
Să ivesc cu zâmbire sărină
Alungând ceața nopții cernite,
Cum soarelui viitoriu să-închină
Cântându-i deșteptata jivină.

2

Sus', muso! iar spre călătorie,
Că mult încă drum avem de-a mere.
Mulți așteaptă ș-ar dori să știe
De Parpangel, dar și rândul cere
A spune-întii despre-a lui tâmplare,
Care-acum cinasă, cum îm pare.

3

După ce el pofta de mâncare
Și de beutură stâmpărasă
Și iar s-întorsese la-adunare,
Fiind că-acum era după masă,

Îmbrăcându-l cu noao veștmânte,
Îndată-l pusără să cânte.[1]

4

Iar el, ca un cântăreț măestru[2]
  Care-în ospețe și pe la mese,
Când arma celui Marte buiestru[3]
  Cu stihuri nalte cânta ș-alese,
Când pe fiiul Vinerii frumoase
Cu viersuri line și mângăioase,

5

Vru ca să desfete ș-astă dată
  Cu cântece line sâmțitoare
Tovarășia noastră-adunată
  Dragostele cântând zburătoare.
Și, precum hârțoaga Cioarei scrie,
Așa le cânta de libovie:

6

„Iubiți, o suflete muritoare,
  Că libovul este legea-întie
A toatei ființe de supt soare!
  Tot care nu sâmte libovie,

[1] Poeticu, după obiceaiu său, iară chiamă musa să-i înceapă a cânta mai încolo. Şi ţiind firul poveştii, începe de unde curmasă în cântecul trecut, adecă pentru păţirea lui Parpangel, pe care zice că l-au îmbrăcat în noao veştmânte şi l-au făcut să cânte. M. P.

[2] *Măestru*. Ca să nu să înţăleagă doară într'altă noimă cuvântul acesta, trebu a şti că acest cuvânt e chiar românesc şi este adiectivă, adecă *măestru*, *măiastră* şi va să zică *meşter*, *meşteră*, sau meşter iscusit. Şi într'această noimă trebuie să iae şi aici. M. P.

[3] *Buestru*, va să zică turburat, sbrevuiat, care să zice bine de Marte, ce este zieul războiului la poetici. Însă Vinerea aici nu să semnează alta fără pe zieaua libovului, care latinii zic Venus, iar grecii Afrodita; iar' noi româneşte nu putem zice amintrile, fără Vinere, căci de-acolo chiemăm şi zioa Vineri, ca cum s'ar [zice] zioa Vinerii; iar' fiiul Vinerii este Amor sau Lìbòvul. M. P.

Mult defăimează legea firească
Și nu e vrednic să mai trăiască.

7

Tot ce sâmte, să mișcă, viază,
Tot ce-înverde, ce-înfloare și crește,
Cu poftă lină să-îmbrățoșază,
Cu dulce dor să leagă, să mește,[1]
O! Amor! ție toată să-închină,
Toată ție jertfește jivină!

8

Însuș pe-astă lume trecătoare,
Din háos un sânt libov o scoasă,
Și dragoste, cu-întia lucoare,[2]
Îi sufla în mădulările ghiețoase,
Așezând ca legea ei întie
Priința ș-armonia să fie!...

9

După-această lege nemutată,
Făptura toată merge, să ține;
În toate libov și dor s-arată:
Iubescu-să stelele-între sine,
Iubește-să ceriul cu pământul,
Iubescu-să mările cu vântul.

10

Sus în văzduh toate zburătoare,
Gios pre pământ toate dobitoace,
Păn' și răcile jigăni de mare
Prin cea patimă lină, șegace,

---

[1] *Să meşte*, adecă să mestecă, măcar că este cuvânt vechiu, totuş la poesie să poate trăbuinţa. M. P.

[2] *Lucoare* va să zică lumină. Poeticul va să zică că pe această lume un sfânt libov o scoasă dintru nimica şi legea ei cea întie este armònia. M. P.

Cu strânse lațuri să-împreunează,
Cu dulce libov să-înrooreează!...

11

Numa voi suflete muritoare,
  Defăimați astă patimă blândă,
De dânsa ferindu-vă-inimioare
  Ca când ar fi libovul osândă.
Ah! ne-ajunsă-omenire deșartă,
Încă firea te rabdă, te iartă![1]

12

Voi dar, care-aveți inimă bună
  Și lămurită minte cerească,
O, iubiți! Iubiți-vă împreună
  În această viață trupească,
Până sunteți în vârstă și stare,
Că vremea-i rapede trecătoare...

13

Vezi cele paseri pre rămurele
  Ce jucându-să vesele cântă;
Ard cu flacără de-amor și ele
  Mărind a naturii lege sântă.
Caută cum din creangă-în creangă zboară
Tot soțul cu câte-o soțioară.

14

Să iubim dar și noi până-în față
  Rumeioară sângele ne joacă,

---

[1] Dar şti ce, vere Idiotisene, oricum îţi pare, dară mie-m începe a plăcea poeticul, şi mai vârtos ce zice aici! Onoch.

a) Gândurile şi mie-m plac, vere, dar stihurile cele lungi şi împletecite, acele nu-mi plac; dar, de oi avea vreme, tot aceastaş cântare voi să fac cu vierşuri de a noastre, ca să ne o cânte apoi ţiganul nostru; atunci îi vedea că altmintrele sună. Idiotiseanu.

Până-avem o logodnică soață,
  Păn' încă n-ajungem la soroacă
Că vârsta scapătă, vremea sboară,
Nice mai întoarce-a doao oară.[1]

15

Să iubim! că tâmpul acuș' trece,
  Iar zilele noastre s-împuțină:
Mai bine-i în amor a le petrece,
  Să nu ne-apuce vârsta bătrână
Cu tusa și cu durere de-oase
Sau cu mădulări neputincioase!

16

Să iubim! până-în tinere vine
  Sângele saltă și să răvarsă;
Să iubim păn' a iubi ne vine,
  Răcorind inima de dor arsă,
Ca nu cumva-apoi, odinioară,
Cumcă n-am iubit rău să ne pară.

17

Să iubim păn' Amor ne priește,
  Păn' Vinerea ne poartă pe brață,[2]
Păn' încă cu libov ne zâmbește
  Vro tineră copilă iubeață,
Până dragostele ne desfată,
Ca să nu ne bănuim odată.

---

[1] De au cântat aşa Parpangel, atunci bine zice poeticul că au fost iscusit cântăreţ, ba încă şi poet. Simpl.

a) Curios lucru! Cum să nu fie cântat, când se aflǎ scris aşa! Onoch.

[2] *Vinerea*. Poeticul încă ia cuvântul acesta în noima poeticilor lătineşti, adecă cum am zis mai suăsî, mama Libovului.

18 La cântări de ceteră ș-în horă [1]
Să jucăm în giur, mână de mână,
Tot frățiorul țiind o soră
Spre care sâmte dragoste lină,
Și să strigăm toți cu bucurie:
Viie zieu-Amor! Amor să viie!“ [2]

19
„Bravo! bravo!“ oaspeții strigară,
Plesnind în palme juni și fecioare;
Și zicea, să le-o mai cânte iară,
Poftorindu-și dintr-acea cântare
Stihul de pe-urmă, cu veselie:
Viie zieu-Amor! Amor să viie!

20
Închinându-și cu pline păhară
Toți-și dădusă la veselie,
Până Parpangel începu iară
Din facerea lui Pintilie [3]
O cântare bine-alcătuită
Și pe-acele vremi deobște iubită:

21
„Vinule dulciu, tu roadă de raiu
De la Dumnezieu dată pe pământ,
A toate roduri de pe lume craiu!...
Laude ți-oi cânta, cum purure cânt,
Numa de beut cându-mi vine dor,
Tu să mi te-îmbii cu plinul urcior.

---

[1] Adecă, cum să joacă în horă. M. P.

[2] *Viie*. Trebuie a şti că este verbul *viu* sau *viez*; deci *să viie* va să zică *să viază*, să trăiască! Această vorbă este şi la *Biblie*, unde să zice: *vie Dumnezieu*! adecă *viază Dumnezieu*! trăieşte Dumnezieu! M. P.

[3] *Facerea*, adecă *alcătuirea*, *scornirea*. M. P.

22 Tu ești mirul sânt, dintru toate-ales,
Ce viață dai, mângăind pre toți;
Fie fericit care te-au cules!...
A lui Dionis veniți, o preòți,[1]
Să-închinăm, să bem cu păharul plin,
Să trăiască toți cei care beu vin!

23
La toate nevoi tu ne-ajuți și dai
Putere la slabi, bolnavilor leac.
Hrană la bătrâni, iar când în cap sai,[2]
Voie bună faci și celui sărac,
Alb, roșiu ș-or'cum de-ai fi tu-în obraz,
La toți ce te beu, purure faci haz.

24
Care te-au beut, de-ar fi cât de trist,
Prinde-îndată chief ș-uită de necaz.
Fiece năuc pare-un trismeghìst,
Fiece mișel să ține-un viteaz...
Să bem, să-închinăm cu păharul plin,
Să trăiască toți cei care beu vin.

25
Veniți, fraților, la cerescul must
Să ne bucurăm bindu-l și-închinând:
De sete-un păhar, altul pentru gust,
A tria de chief, a patra cântând,

---

[1] *Dionis* este la poeţii elineşti un zieu ce au aflat viţa vinului, pe care latinii au chiemat *Bahus*. Poeticul chiamă pe preòţii lui Dionis, adecă pre cei ce-l cinsteau ca să vie să beie vinul. Însă aici, prin metaforă s-au luat cuvântul *Dionis* şi însemnează *vinul*.

[2] *Sai*, adecă sari, va să zică: când te bagi în capul omului de-l încălzeşti!

A cincia de saț, că-a șasa-i prisos,
De-a șepte-încolò n-aduce folos.“[1]

26

Fârșind cântărețul toți beură
  Cu păharul plin și de-a-împrumut.
Închinându-și ei cânta din gură
  Și poftorea stihul cel plăcut:
„Să-închinăm, să băm, cu păharul plin,
Să trăiască toți cei care beu vin!“

27

Iar’ o copilă din adunare,
  Ce nu demult acolea sosisă
Și părea că nici un chief are,
  Cu față-învălită fiind zisă:
„Dar’ ian’ cântă-ne vruna de jele,
Carea ți-e mai dragă, Parpangele!“

28

Și zicând să-întoarsă-între-altă parte,
  Cât țiganul nu putu s-o vază.
Iar’ el a sa pomenindu-ș’ soarte,
  Strunele întocmește ș-oftează,
Și păn’ alții zic cele și ceste,
Așa-începu jelnica poveste:

---

[1] Aici să vede că şi poeticul nostru au fost iubitoriu de vin căci sloboade a bea şepte păhară; dar’ aceasta nu poate să facă numai un beutoriu, fiindcă şepte fac mai mult de o òcă. Onoch.

a) Cine ştie ce păhară au înţăles poetul, şi doară unele mai mici. Mândr.

b) Am aflat însămnat pe orighinal, la margine, pecum se vede acelaş preînvăţat mai sus numit, Tălălău, cumcă, după dreapta măsură care o înţăles-o poeticul, ar fi, după măsura noastră de astezi, o ocă şi jumătate; însă adauge că, după vremile acele, nu era mult, fiindcă oamenii ăeraî cu mult mai tari decât acum. Erudiţian.

29 „Voi suflete sâmțite și bune,
Voi care-aveți inimă duioasă,
O! cine cum să cuvine va spune
Patima voastră, o, părechie aleasă!...
Libovul Illenii cătră tine
Și dorul tău cătră dânsa,-Arghine!

30
O! tu musă, care câteodată
Ad-umbră șezând în haină-albastră
Colò, supt măgura gemănată,
Lui Amor în ceteră măiastră
Cânți a duòr inime libovite
Dulcile necazuri suferite,

31
Lasă puținel desișuri umbroase,
Pogoară încoace aducând aminte
A Ilenii domniții frumoase
Ș-a lui Arghin dragoste fierbinte,
Că-amândoi mult dor și amar pățiră
Până ce târziu iară să tâlniră!

32
Tânărul Arghin după ce străină
Multă țară-îmblă, multe-orașe, sate,
În urmă văzând că-în zădar suspină
Ș-întreabă-în zădar de Neagra Cetate,
Că nime știea, cu mic și cu mare,
Să-i spuie sau să-l ducă la cărare,[1]

[1] Aici făcătoriul acestui cântec încă chiamă întrajutoriu pe musa cea care cântă lui Amor patimile dragostii! Însă prin *Măgura Gemănată* să înțălege muntele Parnásului; întru ăcareî să zicea că lăcuiesc musele. *Gemănată*, adecă îndoită sau despicată, căci aşa să zice a fire Parnasul. Iar' cât e pentru povestea lui Arghin şi a Ilenii, trebuie să bagi de samă, cetitoriule, că această

33 Obosit într-o vale-adâncă-ajunsă,
De-amor, de necaz, mintea turburată,
De jele, de dor, inima pătrunsă,
De pe murg ușor să pogoară-îndată;
Smulgându-ș apoi săbioara luce
Mănunchiu la pământ, vârv la piept aduce.

34

Ș'ochii lăcrămoși rădicând la stele,
Cu suspin adânc așa graiu deschisă:
„Tu, țântă-a toate dorințelor mele,
Ileană iubită! ah! să știi tu (zisă)
Că-Arghinul tău e la pragul de moarte,
Cum te-ar întrista jelnica lui soarte!...

35

Dar poate că tu nice-odinioară
De-a mele tâmplări triste și cumplite
Nu vei auzi, nice vei ști doară;
Încai stâncele voiu, neînsuflețite,
Jele să-mi asculte, marture să-mi fie
Că fui credincios păn' la moarte ție.

36

Multe țări îmblai, dragă, pentru tine!
Dar' acuma-mi văd cărarea curmată;

---

poveste este la românii cei de la Ardeal foarte vechie; numai cât aflu osăbire în numele lui Arghin, care la povestea norodului de Ardeal se zice *Arghir* şi nu să poate ştire cum ar trebui să fie: *Arghin* sau *Arghir*?

Însă eu socotesc mai bine a fi cum au pus poeticul aici, fiindcă el aşa au aflat la scrisorile vechi, iar' norodul au putut cu vreme să schimosască cuvântul, fiindcă în adevărata istorie Ileana să zice cu cosiţă de aur, apoi norodul îi zice *Ileană Cosinteană*. Deci să vede că în gura norodului s-au strămutat cuvântul. Pentru această Ileană au povăstit şi un dascăl din Avrig, în Ardeal, dar' întralt chip începe, nu precum să spune aici, şi cu verşuri de obşte, nu cu tot bine legate. Erudiţian.

*a)*Ba mă rog de ertare, că vierşurile sunt frumoase şi pe înţălesul fieştecui, adecă vierşuri de ale noastre. Idiotis.

La locuri sosind puste și străine,
  Nedejdea-mi pieri de-a te-afla vrodată.
Dar' nice a-întoarce fără tine-acasă,
Libovul nestâns ș-inima mă lasă!...

37

Deci rămâni în veci, dragă, sănătoasă!
  Și deacă vei ști cumva-odinioară
De fârșitul mieu, de moartea jeloasă,
  O fierbinte-încai varsă-mi lăcrămioară
Și zi: „Lin oase-ți păuseze,-Arghine,[1]
Ce cu tot te-ai jertvit pentru mine!".

38

Asta zicând, era să-ș' afunde
  În piept gingaș sabiă-agerită,
Când glas cunoscut urechia-i pătrunde:
  „Arghine, ce faci!" ș-într'acea clipită,
Iacă fierrul crud îi căzu din mână,
Iar' el să trezi-în brațul tău, Ermină.

39

Ermina, cea lui de mic priitoare
  Și din toate mai ințăleaptă zână,
Ce pe el crescu și-i fu-învățătoare
  Cum să să deprinză-în toată faptă bună,
Grija lui ș-acum poartă nevăzută,
În ceasul cumplit sare și-i ajută.

40

Cât glasul sună, vóinic ochi întoarsă,
  Lumine-i fiind mai întunecate,
Slobozind abea din buzele d-arsă
  Un dulce suspin, vorbe-înjumătate,

[1] *Păuseze*, adecă îţi odihnească.

„Ah! ce văd, tu-mi ești, o Ermină bună!“
„Eu, Arghine, eu! (zisă ea-împreună).

41

Venii să te-abat de la prag de moarte.
  Ah! cine ți-au dat gânduri așa slute?
Ce grea te-apasă și varvară soarte?
  Cum de ți-ai uitat de nalta vărtute
Spre care de mic eu-ți fui povață...
Și vruș' a-ți curma dorita viață?[1]

42

Nu știi tu că nu-i vrednic de dulceață
  Care-amar n-au tras? După zi nuorată,
După vânt cu ploi, negură și ceață
  Soare mai frumos strălucind s'arată!
Lucru-i ticălos d-inime giosite,
Gânduri a purta deznădăjduite.

43

Deci sus, Arghine, căci încă te-așteaptă
  Multe supărări și multă-ostăneală,
Dar' cu vărtutea și mintea-înțăleaptă
  Toate-i birui. Ai numa-îndrăzneală!

---

[1] Nu să ştie din ce pricină autoriul sau izvoditoriul *Ţiganiadei* au băgat aici cântarea aceasta, care îi alcătuită întralt feliu de stihuri, care ies afară din măsura celoralalţi, fiind cu un picior sau metru mai lungi. Cu adevărat altă pricină nu vede a fire, afară de că aşa au aflat-o în orighinalul vechiu şi n-au vrut să o prefacă, după celealaălîte vierşuri, mai vârtos socotind ş-aceasta, că nu este fârşită, ci numai începutul, precum să va vedea din cele ce urmează. M. P.

a) Am cercetat în tot feliu să pociu afla şi ceailaltă parte a poveştii aceştii de obşte iubite, dar nu am putut-o afla. De atâte ori pomenitul preînvăţat Talalău a lăsat o însămnare la orighinal, că ceaialaltă parte cu totul s-au pierdut. Adauge ş-aceaia, cum că întiiul izvoditoriu au fost din cetatea *Ceúgmei*, care acum demult s-au năroit şi să află năruitura şi astezi lângă ţărmurile Murăşului în Ardeal, unde aproape este un sat ce să chiamă Cigmău, de bună samă nume prefăcut din cetatea *Ceugma*. Cine ştie! doară săpând la năruiturile aceii cetăţi s-ar afla manuscritul. P. Filologos.

Că norocul bun nu-i în pat cu pene,
Nice să-însoțește cu trândava lene.

44

Iar când ț-ar fi greu doar la vro tâmplare,
  Adu-ți aminte de mine ș-a mele
Bune-învățături, fii cu cutezare,
  Nici locul să dai la gânduri mișele;
Și fi-încredințat că-i scăpa de toate
În urmă-ajungând la Neagra Cetate!"

45

Ermina de-aci mearsă nevăzută
  Lăsând pe voinic în uimire-adâncă,
Cu ochii-în pământ și cu gura mută,
  Și doară mai mult ar fi stătut încă,
De nu vrea zări stându-i înainte
Pre bunul verin lăcrămând fierbinte.

46

Atunci tinărul ca din somn adânc
  Să trezi și făr' a zice-un cuvânt
Sabia-întecă și sări-în oblânc;
  Iar' murgul ușor îl duce ca vânt,
Îl duce de nou, pe dealuri, pe văi,
Pe locuri pustii, făr' sate și căi,

47

Pe neşte câmpii sterpe, săcetoase,
  Pin plaiuri, pe munți, pin pietrii și stânce
Pintre codri deși, pin păduri umbroase.
  Nici acum avea să beie, să mânce,
Când iacă dedu supt poale de munte,
De-un groaznic omoiu c'un ochiu în frunte,

48 Care lui strigă fiind de departe:
„Stăi, voinic străin, nu păși nainte,
Nici un pas mai mult că te bagi la moarte!...“
Stete-Arghin cevaș’ cu-îndoită minte,
Nu că s-au temut doară de năpastă,
Ci că n-au văzut namilă ca ceastă.

49

Cu-îndrăzneală-apoi: „Dar cine cutează
(Răspunsă)-a ținea drumul lui Arghin...?
Care de nime, nici teamă, nici groază
Până-acum avu?“ Ș-acesta zâcân’
Smulge sabia, calu-și întețește,
Namila-urâtă nice să ferește.

50

Fulgerul așa iute nu detună
Din nuòri încărcați, cum june viteaz
Lovi pe neom, dorind să-l răpună.
Nu-i dete nice-o clipită răgaz,
Fierrul învârtând de-ună ș-altă parte,
Ca doară-i va da vreo rană de moarte.[1]

51

Dar’ omul grozav stete nemișcat
Cu capul clătind și zâmbind amar,
Cu trupul întreg și nevătămat.
Când Arghin văzu că taie-în zădar
Ciudă și mânie deodată-l cuprinsă,
Iar nămila slută-a-i zice-așa prinsă:

---

[1] Acest feliu de oameni cu un ochiu în frunte era urieş, şi poeţii cei de mult le zic ciclopi sau, de pe grecie, *cìclòpi*. Trebuie a şti că povestea aceasta este făcută pe acele vremi când românii încă era păgâni şi să închina la idoli; pentru aceasta vorbeşte de zâna Ermìnă, care au crescut pe Arghin. M. P.

52 „Foarte tu te-înșeli, tânăr ticăloase,
  De-în arme te-încrezi și-întru mâna tare!
Că nici vărtute, nici arme tăioase
  Pot să-ți aducă ție vro scăpare,
Deacă legii mele nu te vei supune,
Care eu acuș’ de-amărunt ț-oi spune.“

53

Tocma când fârșea ceste cuvinte,
  Copila cu fața coperită
Ce-l făcusă de jele să cânte,
  Doară vrând să-l aducă-în ispită,
Desvălindu-și obrazul s-arată,
Și iacă povestea lui curmată,[1]

54

Căci alăuta-i căzu din mână
  Și el stete ca fără sâmțire.
Iar’ întracea copila străină
  Ieși din casă fără de-a știre
Ce s-au făcut. Toți să minunează
Și nu știu ce vor mai să crează.

55

Iar Parpangel venindu-ș’ în sine
  Rapede să scoală... iasă-afară,
Caută,-întreabă prin odăi vecine,
  Cearcă-în zădar și să-întoarce iară,
Mult apoi în sine să mâhnește
Că fata dorită nu găsește.

---

[1] Adecă când Parpangel cântând fârşi acele cuvinte, atunci din oaspeţi, copila cea ce-l făcusă să cânte de jele, dezvălindu-şi faţa să arătă cântăreţului, iar’ el îndată curmă cântarea şi povestea. M. P.

56 Oaspeții dintru toate aceste
  Nu putea să gâcească nimică,
Numa că li să curmă poveste
  Și rămasără fără músícă.
De-aci multă glumă și voroavă
Să-iscă de-a țiganilor ispravă.[1]

57

Iar Florescul de la Vercicani,
  Un voinic de vârtute și falã,
Când veni voroava de țigani
  Dezvolbind a lui vodă tocmală,
Acest chip grăi cătră-adunare:
„Lucrul tot această pricină-are:

58

Văzând vodă-atâta țigănească
  Gloată încolea și-încoace,
Ce nu vra c-alți să agonisească,
  Ci numai a trândăvire-i place,
Socoti să-i armeze cum poate
Făgăduindu-le case ș-olate.

59

Ba le și dărui de moșie,
  Prin milostivă domnească carte,
Toată-acea mândră periferie
  Ce s-află-într-a țării ceștii parte:

[1] Adecă, după ce zărî Parpangel pe fată, îi căzu lauta din mână şi el rămasă ca împietrit. Venindu-şi apoi în fire şi văzând că fata ieşi din sală afară, de grabă mearsă după dânsa. Iar' oaspeţii neştiind ce va să zică aceste lucruri, să mira şi le părea rău că cântăreţul n-au fârşit povestea, şi din această istorie apoi începură a vorbi de trebile ţiganilor. M. P.

De la Corbi păn la Cetatea Neagră,
Giur în pregiur epárhia-întreagă.[1]

60

Zic unii că Vlad numai o șagă
  Prin asta cugetă să facă,
Alții,-împrotivă, de samă bagă
  Că vra pe țigănimea săracă
Să prăpădească, puind-o în poară
Cu turcii, ca mai curând să piară.

61

Eu mă țin de-această socotință
  Cum că trebile lui Vlad oștene
Au poftit atare sârguință,[2]
  Ca să-armeze gloatele-eghiptene;
Știind că turcii acuș or să vină,
Iar' el oaste are foarte puțină.

62

Prin țigani vru el să dobândească
  Doao scòposuri: unul, să vază
Pe gloata murgă faraonească
  Cum este la războiu de vitează,

---

[1] De aici acum să poate şti cu temeiu pământul care Vlad Vodă au dat ţiganilor. M. P.

a) Nu pociu eu să cred ca să fie dat Vodă locurile cele mai frumoase ţiganilor! Idiot.

b) Ba caută să crezi, vere, căci aşa este scris; şi dacă-i scris odată, îi scris!... Onoch.

v) Ei dară, de la Corbi până la Cetatea Neagră! Ce va să zică aceasta! Cine nu vede că-i o şagă! Mândrilă.

[2] *Atare*, tot aceaiaş va să zică ca *acătare*, şi însămnează *acest feliu, asemene*. Este cuvânt strămoşesc de la latini: *talis*, numai cât noi pronunţiem *l* ca *r* şi punem înainte un *a*, ca în multe altele. Pentru aceasta, măcar nu este în obiceaiu pretutindene, totuş' româneşte să zice bine: *atare om*, adecă *asemene om*, *acest feliu de om*; *atare lucru*, adecă *un lucru ca acesta, asemene*. M. P.

Iar altul, ca să facă-arătare
Turcilor cumcă mai multe-oști are.

63

Și, macar cum vom socoti noi,
  Amândoao scoposuri sunt bune;
Prin cel dintei, țigănescul soi
  La rând bun să-învață și să pune,
Prin a doia,-în vreme de năvală
Să pot băga turcii-în amegeală.“

64

Zicând aceste fârși cuvântul,
  Iar’ deacă-oaspeții să-împrăștiară,
Un călăreț străin cu văștmântul,
  Stătúră și frumsață rară
Și (cum să vedea) de viță-aleasă,
Sângur lângă Florescul rămasă;

65

Un nemernic din țară străină,
  Cum s-arăta din port și făptură.
Văzând ș-o vreme cu îndemână
  Grăi: „Multe-acum zile trecură
De când astă curte minunată
Mult și cu toate mă desfată.

66

Fiindcă dumneta ești de-aice,
  Nu-mi vei ținea de rău o-întrebare
Ce nimărui nu poate să strice:
  Cine-i stăpânul ceștii curți rare?
Ca să-i dau căzută mulțămită
Pentru-ospătarea bună, cinstită...“

67 „Bucuros aș face, drag jupâne,[1]
Îndestul dreptei cererii tale
(Zisă Florescul), dar și pe mine
Aicea mă abătu de la cale
O sângură tâmplare ciudată,
Nici am cunoscut curtea vodată.

68
Însă (precum deobște) să zice
Că venind un neguțătoriu mare
Cu multe persoane venetice
Și bogătate de preste mare,
Nu demult aici s-au așezat
În codrul acesta neumblat.[2]

69
Iar' această curte minunată
Au zidit ș-au hotărât să fie
Pentru călători o desfătată
Lăcuință, cum ș-ospătărie,
Grijind-o cu tot feliu de hrană
Și toată trebuința curteană.

70
Toate aceste femei și fecioare
Sunt roabe, de prin țări cumpărate
Anume, să fie slujitoare
Celor care-aice vor abate,
Ba și cu desmierdări să-i desfete
Pe chieful fieștecui și-îndelete.

---

[1] Nu trebuie a să mira că Florescul zice străinului „jupâne“, căci pe acele vremi această titulătură să da numa la boieri, nu ca în zioa de astăzi la fieştecare.

[2] Acum să ştie în ce chip au zidit Sătana curtea cea vrăjită, adecă în chip de neguţătoriu de preste mare, din Anadól. Simpliţ.

71 Unde-e stăpânul, nimene știe
Și nimene-a ști să nevoiește,
Fiindcă prisosința să-îmbie
În toate, nimica lipsește.
Dar' este-o vătășiță bătrână
Ce toate ține supt a sa mână."[1]

72

De-această poveste neașteptată
Mirându-să străinul adausă:
„Spuiu drept că de sîrg a merge-mi caută,
Și totuș' pare că nu mă lasă
Cineva: așa, de-azi pănă mâne,
Drumul mieu împiedecat rămâne.

73

Deprins întru-oșteneștile trude,
Inima neîncetat spre arme-mi bate,[2]
Când aici nimica nu să-aude
Făr' jocuri și cântări desmierdate.
Zioa-îm pare ca ș-un veac de lungă,
Macar de toate-alte să-mi ajungă.

74

Auzind de-a lui Vlad vitejie,
Dorit-am să fiu la cea nălțată
Bătălie ce are acum să fie
Și-a cării fârșit Evropa toată

---

[1] De-acolea să cunoască că au fost lucru dievolesc, că au adunat acolo atâte copile tinere şi cu tineri depreună ca să-i tragă la păcate. Păr. Desidemon.

a) Cine ştie, doară toate acele fete au fost drăculeţi în chip de om! P. Agnosie.

[2] Vra să zică că el deprins fiind la oştenie, inima-l trage tot spre lucruri osteneşti şi la războiu.

Îl așteaptă cu nesuferință,
Poftind creștinilor biruință.[1]

75

Însă, dacă-ajunsărăm până aice,
De nu ți-ar fi doar' cu greutate,
Dorire-ași-în scurt a ști ce price
Este și din care au fost iscate,
Toate-aceste războaie cumplite,
Că la noi sunt veștile-împărțite."

76

„Bucuros cred (Florescul răspunsă),
Căci noi suntem aice de față,
De toate-având cunoștință ajunsă
Și totuș pisma cea șugubeață
Fiece tâmplare vederată
Prefăcând întralt chip ne-o arată.

77

Iar' eu fără de pismă și priință
Neavând spre nice-una vro pricină,
Voi povesti cu bună credință
Tot lucrul cum este, cum să-aține;
Nici gândesc că-ți va fi neplăcut
Luând firul din prim început.[2]

78

Acum a lui Constantin cetate
Supt mânile căzuse-agarene,

[1] Precum să vede, voinicul acest străin au fost din Ardeal, căci amintrele n'ar fi putut grăi româneşte! Onoch.

[2] *Prim*, adecă întii, este *adiectivă numerală*: *prim*, *primă*, ca şi *întiiu*, *întie*. Sunt în limba noastră şi *derivate* de la acest cuvânt, precum *primariu*, *primare*, cum să zice de obşte *văr primariu*, adecă întielea văr, ca să să osăbească de la al doile văr. De-acolo să zice la noi începutul verii, *primă-vară*, ca cum s-ar zice întie vară. Chir Filologos.

Pentrucă grecii-ș' uitasă-a să bate
  Și le-era mai drag a zăcea-în pene
Ș-a face săboară pe-întrecute,
Decât sabii a purta și scute.[1]

79

Apusenii să desputa-într-una
  Ce-au fost mai întii, ou sau găină?
Cum și de-are lăcuitori luna?
  Unii, că-i deșartă,-alții că-i plină
De lăcuitori dovedea chiar,
Însă dovada cădea-în zădar...

80

Căci de-aci s-isca ș-altă-întrebare;
  Oare-oameni să-află-acolo sau vite?
Și de-s oameni cuvântători, oare
  Putea-vor fi cu drept osândite
Lunarele suflete, la care
Nu fu trimis Spăsitoriul mare?...[2]

81

Domnul Romii cu fulgeru-în brâncă
  Lega și deslega după voie;

---

[1] Fiindcă Florescu, ca un om bine născut şi cu bune învăţături, nu vorbeşte aşa de obşte ca ţiganii, ci cu un stil mai ales şi rădicat, pentru aceasta am socotit să tălmăcesc gândurile lui pentru unii, caăreî doară nu-l vor înţălege. Deci, zice el că acum cetatea lui Constantin (Ţarigradul) căzusă în mânile turcilor, din pricina că grecii apucând împărăţia romanilor, nu să îndeletnicea mai mult întru învăţătura armelor, ca romanii, şi să făcusă molateci şi evlavioşi, căutând mai vârtos a să sfădi prin săboare dese ce făcea şi desputa pentru dogme neînţălese, decât a purta sabii şi scute.

[2] Între ceialalţi creştini de la Apus (zice Florescul), să scornisă alte întrebări netrebnice, cu care ei îş bătea capul, precum: care s'au zidit mai întii, oul sau găina? Şi oare sunt lăcuitori în lună? Şi deacă sunt, oare Hs. şi pentru ei au pătimit sau numai pentru pământeni? Cu aceste toate, Florescu nu vra alta numai s'arete deşărtăciunea sfezilor şi învăţăturii de pe acele vremi.

Șezând pe vârtoasa Chiefii stâncă
  Să bucura-în sine că pe-al doie
Frate-a lui, Muftea-în Vizant alege
Și sultanul grecilor dă lege!...[1]

82

Craii creștinești lăsând a sale
  Țări de jaf, să bătea pentru sfinte
Locuri, cum a lui Iosofat vale
  Și de-alte-a Palestinii păminte,
Pentru Ierusalim și cel sfânt
A Mântuitoriului mormânt.[2]

83

Iar turcul, însumețit de-atâte
  Biruințe mari și luminoase,
La toate țările creștinite
  Rea pierire și moarte jurase;
Cu șireaguri crude-întărâtate
Jecuiea-împrejur țările toate.

84

Țara noastră-încă era din cele
  Pe care el dorea să-o supună;

---

[1] *Domnul Romii*. Spune mai încolo Florescu că papa şezând pe scaunul lui Petru (*Chiefa* ovreieşte va să zică piatră, şi de-acolea S. Petru care jidoveşte se chiema Chiefa, s-au numit lătineşte *Petru*, de la *piatră*); de unde vei înţelege ce va să zică Florescu, adecă că întemeindu-să papa în domnia sa, precum îi plăcea aşa afurisea şi blagoslovea, bucurându-să întru sine că pe patriarhul de la Ţarigrad, muftea (popa cel mai mare turcesc) alege şi sultanul stăpâneşte pe greci care era protivnici înălţării păpeşti. Că nici ar fi fost papa vreo dinioară aşa mare, să nu fie căzut Ţarigradul. M. P.

[2] Însă Florescu povesteşte la strofa următoare şi alta şi mai ciudată: zice că craii Apusului lăsând ţările sale, mergea cu oşti la Răsărit şi să bătea cu păgânii pentru Ierusalim; şi apoi adauge: până ce ei făcea întracest chip, turcii îndeletnicindu-să în politică şi războaie, lua o ţară după alaltă, precum e Ţara Grecească, Bulgaria ş. al. M. P.

Știind toate-a noastre netocmele
  Socotea cumcă, de samă bună,
Că-o țară-învrăjbită-ori azi, ori mâne
Trebuie să cază-în mâni străine.

85

Căci aflân'-să țara deslegată
  Și-în cea mai mare nerânduială,
Spre tot rău năravul învățată,
  Boierii puind la toate sminteală
Domnilor, iar' ceialalți pământeni
Dedați fiind la rău și vicleni,

86

Așa trăisă de multe veacuri
  Într-un feliu-anárhie făr' lege,
Învățați la războaie și jacuri,
  Pe carii până-aci nime-a drege
Sau nu cuteză, sau nu vru doară
Căutând la venituri, nu la țară.

87

Iar', din ce oară Vlad Vodă stete
  Dregătoriu trebilor muntene,
Frunțile vrajbii fură tăiate,
  Politice rânduieli ș- oștene,
După firea țării măsurate,
În scurtă vreme fură-așezate.

88

Cei care legilor întocmite
  Dintre boieri nu voia să-urmeze
Cădea la pedepse pre cumplite,
  Zicând că ei sunt să lumineze
Celoralalți cu-obiceaiuri bune
Și-întei legilor a să supune,

89 Căci, dacă ascultători de lege
Vor fi numai cei slabi și mișei,
De țară-în urmă ce să v-alege?
O țară-adecă de lupi și de lei
Ce șezând într-a sale bârloage
Sug sânge-a vitelor slăbănoage.

90

Zicea că boierii sunt supuși
Așa domniei ca și țăranii,
Ba fiind în toate mai ajunși,
Nu numai cu sfatul și cu bani,
Ci-însuș cu capul ar fi datori
A țării să fie-ocrotitori.

91

Aceste zicea Vlad la divan
Și la macar ce feliu de-adunare,
Adăugând că-oricine, fie țăran,
Târgoveț, boiariu mic sau mare,
Mestec va-avea cu limbă străină
Cu capu-ș' va plăti șugubină.

92

Deci apreg pedepsea pe cei care
Asupra patrii făcea sfaturi
Ș-avea cu turcii vro mestecare,
Sau veri cu ce străinăeî staturi,
Împărțându-le-averi și moșii
La-a patrii-apărători și fii.[1]

---

[1] Florescul, după ce arată starea lucrurilor în Europa şi între creştini, acum pogoară la Vlad Vodă şi povesteşte istoria lui de când au stătut domn în Ţara Muntenească.

93 Prin asta rând nou el introdusă:
Pe tâlhării și mari fapte rele,
Prin așezate pravile, pusă
Deosăbite pedepse și grele,
Din care cea mai obicinuită
Era țapa cu moarte cumplită.

94
Apoi din toată țară ș-aleasă
Pe cei mai harnici și cu vărtute
Voinici, din cari o gardă frumoasă[1]
Făcu spre paza sa, de cinci sute,
Pe cari în arme-atâta deprinsă,
Cât o numim oaste nevinsă.

95
După-acest izvod, și ceaialaltă
Călărime-au fost orânduită,
Învățind-o măiestria naltă
A taberii ș-armelor ispită,
Iar' boierii pismași a tot bune[2]
Rândueli cocea sfaturi păgâne.

96
Căci, precum să tâmplă totdeauna
Că cel ce va să scoață la cale
Pre-un popor și apucă să-l pună
La rânduială, pentru-ale sale

---

[1] *Gardă*, adecă *gvardie*, va să zică păzitoare, căci era obicinuiţi domnii a ţine o samă de ostaşi aleşi pentru paza sa, care şi acum să obicinuieşte. Româneşte altmintrele nu să poate zice; pentru aceasta şi poetul au pus cuvântu obicinuit în toată Europa. M. P.

[2] Aici mă rog să nu gândească cineva că prietenul mieu au vrut să zică pentru tăţi boierii, ci numai pentru acei de-atunci cari pismuiea lui Vlad. M. P.

Ostăneli, bun scopos și mari trude,
El mai mult rău decât bine-aude,

97

Așa fu ș-a lui Vlad soarte-amară:
  Pismașii zic că-i tiran și multe
Asupra lui scornit-au de-ocară,
  Și vor ca țara să nu-l asculte;
Zicu-i și Țăpeluș, că nu iartă
Tâlharii, ci cu țapa le ceartă.[1]

98

Deci în taină solii repezite
  Trimit sultanului, dau de știre
Precum vodă vra țara să-învite
  Asupra Porții cu răzvrătire,
Și este foarte mult a să teme,
De nu să va-împedeca din vreme.

99

Drept acea prin chipuri tăinuite
  Sultanul mai pe-un pașă, mai pe-alt
Învață, l-armează și-l trimite
  Asupra acestui princip înalt,
Ca neîncetat și iarna și vara
Să meargă să-i jefuiască țara.

---

[1] Pentru acest Vlad Vodă îndoite sunt cronicele; unele îl scriu ca pe un tiran cumplit, iar' altele ca pe un domn vrednic, însă apreg la pedepsire; precum să zice şi de Stèfan, principu Moldávii, că au fost iute la mănie şi vărsătoriu de sânge. M. P.

a) Fiindcă această izvoditură au scosu-o un ţigan, lesne să poate cunoaşte că prieşte lui Vlad Vodă, pe care socoti că au fost pretenul ţiganilor, şi doară din scrisorile ţigăneşti au luat unii cari îl laudă. Chir Criticos.

b) Eu socotesc almintre, adecă prietenii lui au scris bine şi neprietenii rău; dar să vedem ce au scris streinii, care n-au fost interesaţi. C. Adevărovici.

100 Însă Vlad fiind cu bună pază,
Oaste-având bine-în arme deprinsă,
Gloate tâlhare cu mână vitează
De multe ori în fugă și prinsă;
Celor prinși dete moarte sureapă
Făcând să-i tragă de vii în țapă.

101

Acum la treizeci de mii aproape
De tâlhari păgâni el împărasă,
Nici lăsa pe nime să-i îngroape,
Ci vulturilor mâncare-aleasă
Și corbilor de jaf ca să fie,
Porunci spânzurați să rămâie.

102

Sultan Mahomet întiaș dată
Nu dete la toate crezământ,
Dar' vinind pârâre ne'ncetată,
Vru să știe cu temeiu de sânt
Oare acele toate-adevărate,
Prin persoane-a sale-încredințate.

103

Pentru-acea-în chip de mare solie,
Nește capigii vicleni trimeasă.
Catavolìn avu cea d-întie
Parte la ceastă solie-aleasă,
Catavolin, logofăt primariu,
Un grec turcit, fiiu de prevătariu.[1]

---

[1] Câte s-au scris până aici pentru treaba lui Vlad cu sultanul Mahomet sunt toate adevărate şi nu poveşti; să află şi la scriptorii bizantineşti, mai vârtos la Dúca Honiates; însă, să fie fost Catavolin copil de prăvătariu, n-am cetit. M. P.

104 Cătră-acesta sultanul ascunsă
  Pofta sa și cugetul deschisă,
Cu d-inima de-urgie pătrunsă,
  Luându-l deosăbi, acest chip zisă:
„Mare treabă-am, o Catavoline,
Și puiu toată credința mea-în tine!...

105
Vodă muntenesc, supusul Porții,
  Așa să poartă cu neomenie,
Cât pe credincioși dă crudei morții,
  Ba necăutând a sa datorie,
Nice de haraci el va să știe.
Nice-a să-închina voiește mie.

106
Deci tu mergând ispitește bine,
  Cearcă de poți să-l aduci la cale,
Mai vârtos ca mie să să-închine,
  Iar' văzându-l că stă pe-ale sale
Și cu voia nu va să să plece,
La nevoie cu sfatul vei trece.[1]

107
Iar' de-ajutoriu la ceastă-apucare
  Vei avea pe Hamza cu sâlință,[2]
Numa-ți caută-a fi cu pază mare,
  Ca munteanul ceva să nu sâmță,
Că-amintrele cu totul stricată
Ne-ar fi doară străduința toată...“

[1] Adecă, va să zică, de nu va vrea vodă cu voia să să plece, atunci tu să-l aduci ca să facă de nevoie. M. P.

[2] Hamza, precum sã °tie de la istòrie, au fost pa°ã la Vidin pe acea vreme. M. P.

108 Merge grecul cu ceastă poruncă
Și sfătuind cu Hamza de toate,
În urmă-acest chip mrejile-aruncă:[1]
El însuș' să meargă și s-arate
Munteanului a Porții dorință,
Cercând a-l aduce la credință.[2]

109

Însă, de-ar vedea că nu să pleacă,
De sârg la Vidin să deie știre,
Și când ar fi vodă să-l petreacă,
Păn' la hotar, după-obicinuire,
Hamza-întracea Dunărea să treacă
Și din ascuns năvală să facă.

110

Așa grecul fățarnic să duce
Credințat cu știuta solie;
Lui Vlad mai întii aminte-aduce
Toate ce-au trecut și vor să fie,
Pentru trecute vestind iertare,
Prietenie pentru viitoare.

111

„Mare-într-adevăr făcuși greșală
(El grăi), dar' a Porții pre tine
Milă este fără de-îndoială
Nemărginită, că-ț' iartă vine
Trecute nevrând de-acuma să știe
Numai de prieten și prietenie.

[1] *Mrejile aruncă*, va să zică pune sfaturi viclene cu care să încurce pre Vlad; ca şi pescariul, încurcă peştii în mreje. M. P.

[2] *A-l aduce la credinţă*. Nu trebue să să înţăleagă legea sau sfânta credinţă, ci la credinţă cătră sultanul, adecă să-i fie credincios. M. P.

112 Nici altă de la tine poftește
Numa haraci și vreo cinci sute
De tineri; apoi ca prietenește
Tu viind la Poartă, cu căzute
Plecăciuni să te-închini celui mare
Sultan Mahomet cerând iertare."

113
Ascultă vodă cu suferință
Tot cuvântul și pofta vicleană,
Și-întii arată bună voință
Vrând deamărunt porunca tirană
Să-ispitească, iar' dacă-o-înțăleasă,
Cu mărime-așa din rost adausă:[1]

114
„Spune celui care te trimeasă,
Că-întracest chip Vlad Vodă-i răspunde:
„Haracii sunt gata, supt aleasă
Încuietoare, dar' a pătrunde
Nu poate-acolo poftă străină
Întralt chip făr' cu sabia-în mână.

115
De sultanului de dânși îi pasă,
Vie, să și-i ducă, de să-încrede!...
Dară nici tinerii vor de-acasă
De voie bună-a merge-în obede,
Zicând că cu patria-împreună
Vreu s-aibă soartea: rea sau bună",

116
Iar', încât e despre-a mea persoană,
Să merg să mă-închin nălțatei Poarte,

[1] *Cu mărime*, adecă cu înălţare de suflet. M. P.

Spune că-atunci când iepurii-în goană
Vor lua pe-ogari...! lupilor moarte
Mieii vor da, poate că-atunci doară
M-oi închina, iar nu de-astă oară!...“[1]

117

Solia văzând din toate-aceste
Că-a-l pleca nu este cu putinţă,
Lui Hamza la Vidin dete de veste
De treabă ştiută să să gată,
Iar’ cu Vlad aşa lucrul aşază.
Păn la Dunăre să-i deie pază.

118

Iar Vlad prin iscoade credincioase
Înţălegând tot sfatul de-ocară,
Patru mii de călărime-aleasă
Făcu să să strângă de prin ţară
Şi-în taină, la părţile din care
Era Hamza să-i ţie cărare.

119

Dând strinse porunci ca să să ţie
Ascunse păn la zi hotărâtă,

---

[1] Adecă aceasta va să zică că nu vra să să închine nice odată. Onochef.

a) Premăreţe sunt cuvintele aceste de către un domn muntenesc către puternicul Mahomet! C. Criticos.

b) Şi totuş’ sunt adevărate; cu mult mai vârtos că tocma despre acest Vlad am cetit într-o cronică, că pe neşte soli turceşti au făcut să-ş’ ia învăliturile şi cu capu gol să vie înaintea lui, iar’ ei răspunzând că legea lor opreşte ca să-ş’ desgolească capul de învălitură, porunci vodă să le întărească mai bine către cap învăliturile şi să le bată cu cuie de fierr, zicând vodă că întracest chip nu vor fi nici odinioară în primejdie de a-ş frânge legea. Care făcându-să după poruncă, toţi muriră cu cumplită moarte. Deci, unu care făcu de aceste cu solii puternicului sultan Mahomet, cu mult mai lesne putea să răspunză într-acet chip lui Mahomet. M. P.

Și la semnul dat gata să fie
  De războiu, cu vărtute-îndoită,
Apoi și fără nice-o pesteală
Să deie pe turci din dos năvală.

Întracea Vodă-în toate s-arată
  Ca când de sfaturi n-ar ști nimică.
Deci luându-ș' garda sa-înarmată,
  La vremea știută să rădică
Și petrece pe solul cu tută
Cinstirea și pompa lui căzută.

FÂRȘIT

CÂNTECUL A IV

CUPRINS

ARGUMENTUL

Sfinții din raiu să gată să-ajute
Muntenilor; Florescul mai spune
De-a lui Vlad biruințe făcute.
Curtea măiastră, prin o minune,
Piere ca dracul de crucea sfântă.
Lui Parpangel rău cărțile-i cântă.

1

O, fericite veacuri trecute,
Când să mai pogorea câteodată
Pe pământ oamenilor să-ajute
Sfinții, ori ca pe cei răi să bată
Sau pe credincioși să mângăiască
La scârba și nevoia lumească.

2

Acum pare că ceriul de lume
Ș-au uitat cu tot, nice mai bagă
Samă de-oameni, lăsând să-i sugrume
Nevoile-întru viața-întreagă.
Îngeri nice-în vis acu s-arată
Să ne-învețe vro taină ciudată.[1]

3

Cu-adevărat! eu altă pricină
N-aflu, făr' că sau nice-o credință

[1] Aici poetul să plânge de veacurile noastre, în care nu să aude de minuni ca mai demult, şi zice că nu numai aiavea, dar nice în vis acum îngerii nu să arată. M. P.

Noi avem acum sau pre putință
Iar' a bătrânilor socotință
Răzăma purure-în lucruri sfinte,
Ceriul având în inimă și minte.

4

Ori de unde-aceasta să purceadă,
Destul că pe vremea lui Vlad încă,
Sfinții oblicind atâta pradă
Ce făcea turcii-în creștini ș-adâncă
Răutate, pe pământ veniră
Și multe suflete mântuiră.

5

Aceasta nu numai că să zice,
Ci s-au scris și la cronica vechie
Carea-i mai de mult fără de price,
Și decât cronica lui Urechie;
Apoi, să-întărește prin hârțoaga
A mănăstirii de la Zănoaga.[1]

6

Acum o dată scăzusă luna
Și crescând iară să făcea plină,[2]
De când oștile turcești întruna
Jecuiea stăpânia română.
De cruzii multe și tâlhărie
Rămăsese țara mai pustie.

---

[1] Spune apoi că pe vremea lui Vlad Vodă s-au pogorât sfinţii din ceriu şi au ajutat oamenilor, şi zice că aceasta este scris la o cronică care-i mai vechie decât cronica vornicului Urechie. M. P.

a) Mă tem să nu fie o bârfeală despre autoriu, fiindcă nu aflu nice la o cronică de aceste minuni. C. Criticos.

[2] Adecă va să zică poetul că acum era aproape de o lună de zile de când turcii întrasă în ţară. M. P.

7 Numa țigănia noastră-armată
Între-atâte valuri ș-asuprele
Era întreagă și nevătămată
Scăpând oarecum ca pintră iele;
Prin sfadă multă și hodini dese
Aproape de-Inimoasa-ajunsese.

8

Sân Spiridon prin o tâmplare
Din raiu privind, să mai vadă
Ce fac muntenii, „au, váileo!“ tare
Strigă-înspăimântat, iar' o grămadă
De sfinți ce cânta psalmi ș-antifoane
L'întrebară: „Ce-ți e, Spiridoane?“[1]

9

„O! (zisă) Dar' nu vedeți ce-mi este?
Perit-au Țara mea Românească!
Nu e țară, sterpele neveste
Unde-întratâta să mă cinstească
Ca-în aceasta, ș-acum, ian' căutați
Cum o prădează turcii spurcați!...“

10

Toți sfinții mirându-să priviră
La mulțimea taberii păgâne;

[1] Minunat lucru spune aici poetul, care cu nevoie este de a-l crede căci cum au putut el să ştie ce-au făcut şi ce-au vorbit sfinţii în raiu? C. Idiot.

a) Şi mie aşa-mi pare, vere! Dar nice poetul are vină dacă au aflat aşa scris. Onoch.

b) Aceste trebuie să să înţăleagă poeticeşte şi într-acel chip cum povesteşte Omer, că s-au sfătuit zieii în ceriu, unii să ajute troienilor, precum Mart, Vinerea, ba şi Apollòn, iar alţii s-ajute pe elini, precum Minèrva (Athìna), Neptún (Posidoniu) şi Vulcán. Poeticul nostru fiind creştin n-au putut să pomenească de zieii păgâneşti şi să le deie vreo putere; pentru aceasta au pus la lucrare sfinţii creştineşti. Însă aceste să înţăleg, cum am zis, poeticeşte şi alegoriceşte. Cocon Musofilos.

Din umeri și cu capu clătiră,
  Iară Sân Nicoară,-adânc în sine
Cugetând, din buzele sfinte
Următoare slobozi cuvinte:

11

„O, cuvioșilor! mie-mi pare
  Că nu-i vremea de-a clăti din spate
Sau a jelui făr-ajutare
  Ș-așteptând până vor fi surpate
A noastre beserici de păgâni,
Ci să-ajutăm și noi pe români!...

12

Drept aceasta, Spiridoane, dară
  Luând voinicii noștri în soție,
Pe Jòrgiu și pe Medru, gios te pogoară
  Ș-ajută lui Vlad în bătălie.
Așa gândesc eu că-ar fi mai bine,
Însă n-așteptați de-azi până mâne!...

13

Ci cât mai curând trebuie-a merge,
  Că-amintere poate fi zădară
Ajutarea. Cești doi pot s-alerge
  Degrabă fiind călăreț, iară
Tu pedestru (precum din canoane)
Trebuie să mergi, o Spiridoane!...“

14

Sân Giorgiu cu Sân Medru fiind de față,
  Întărea sfatul lui Sân Nicoară,
Numai Sân Spiridon avea greață,
  Căci nu văzusă nici odinioară

Vreun războiu având inimă blândă
Din fire și neiubind izbândă.[1]

15

Sân Giorgiu-îndată sabia-încinsă
Și zoáa-îmbrăcă nestrăbătută,
Coiful, scutul, sulìța nevinsă
Luă, și luând toate sărută,
Nu pentru că-s bune și frumoase,
Ci că-acum de mult nu le purtasă.

16

Așijdère Sân Medru s-armează
Amândoi de-aci suind călare,
Sân Medru pe iapa sa cea brează,
Iară Sân Giorgiu pe murgul său, care
Îmbe dobitoace minunate
Spun că-ar fi măiestre ș-aripate.

17

Însemnându-să cu sânta cruce
Cuvioșii călăreți plecară.

---

[1] Întâi caută a lua aminte că poetul, în voroava sa de obşte, să ţâne pretutindene de chipul vorbei de obşte şi întrebuinţază cuvinte obştite între ţărani, afară de tâmplări când vorbeşte altcineva, căci atunci aşa-ş chibzuieşte voroava, ca să fie cuviincioasă persoanei care vorbeşte. Deci şi aici fiindcă sângur povesteşte, nu zice *sfântul* Spiridon, *sfântul* Gheorghie, Dimitrie sau Nicoláe, ci precum au fost obicinuit de demult şi să obicinuieşte astăzi la ţărani care sunt mai stătornici întru ţinerea obiceaiurilor strămoşeşti. Şi cu adevărat nu ştiu de unde au luat cărturarii noştri bisericeşti acel cuvânt: *sfânt*, *sfântă*, când adevăratul cuvânt strămoşesc este *sânt,-ă*, care pururea au fost trăitoriu în neamul nostru care ş-astăzi zice Sân Pietru, Sântă Mărie, Sân Giorgiu ş. a. C. Filologos.

a) Dar, ş-alta este a băga sama la locul acesta: că zice Sân Nicoară (Sfântu Nicolae) cumcă Sân Spiridon trebuie să meargă pedestru, fiindcă, după canoanele s. soboară, vlădicii şi călugării nu putea ăsăî călărească numai pe asin sau catâr! Şi pentru aceasta zice poetul că Sân Spiridon au trebuit să pogoară pe scara lui Iacòv, adecă care Iacòv pribegind de frica frate-său, o văzu în vis.

Sân Spiridon după ei să duce
  Pogorând pe cea tainică scară
Care Iacov (pribegind de-acasă
De frica lui Isav) o visasă...

18

Dar părându-i cale delungată
  Pe-încet a păși din spiță-în spiță,
Măcar nu călărisă nice o dată
  Totuș', dacă-ar fi vreo măgăriță
Sau puiu de asìn! socotea-în sine
Că-ar putea călători mai bine.

19

Și iacă,-o minune! ce zărește!
  O asìnă despre mâna dreaptă
Grăind cătră dânsul omenește:
  „Sân Spiridoane, dar ian' așteaptă!...
Și de voiești a merge mai tare,
Nu-întreba nimic, ci sui călare!...

20

Ásina lui Válam sunt eu, care
  Pentrucă potignind odinioară,
Îngerului ferii din cărare
  (Ai auzit povestea mea doară?),
Rămăsăi pănă-acuma-în viață,
Ca oamenii limbă-având vorbeață."[1]

---

[1] Pentru această asină a lui Valám este scris la *Biblie* că mergând Valam pe această măgăriţă, ca să blasteme pe Izrail, îngerul Domnului îi stete în cale, iar ásina ferindu-l îngenunchie şi bătându-o prorocul ca să meargă, ia grăi cătră dânsul: „Ce mă baţi?"... Iară cele ce să zic aici pentru dânsa, trebuie să să înţăleagă poeticeşte. Erudiţian.

a) Toate ar fi cum ar fi, însă a scrie unele ca aceste, nu să cade despre sfinţi; mai vârtos să să mestece la poveştile ţigăneşti. Păr. Desidemonescul.

20* Sântul bucuros primi-îmbierea
Și de-acolea mearsă tot călare;
Însă-așa-i fu sfatul și părerea:
Să nu să-arete la fieșcare,
Ci nevăzut ispitind el toate
Să-apere pre oameni de păcate.

21
Întracea turcii-încolea și-încoace
Ca turbați alerga după pradă;
Țiganii nu știea ce vor face,
Că-între dânșii să scornisă-o sfadă
Unii voind să călătorească,
Iar' alții pe loc să hodinească.

22
Din bătrâni încă mai mare parte
Stă pe-aceaia ca cât mai degrabă
Să meargă la Spăteni, nici să-întarte
Domnia, prin zăbavă fără treabă.
Drept aceasta țiganii grămadă
Strângându-să-începusă la sfadă.

23
Unii striga că pentru o fată
A unui ciurariu nu să cuvine

---

b) Şi ce rău au scris poetul aici? Toate cu cuviinţă!... Că au vrut să ajute sfinţii creştinilor, aceasta nu-i nimic rău, căci asemene tâmplări sunt şi la *Biblie*, unde împrotiva necredincioşilor ajută îngerii. Ba să află şi la cronicile noastre, unde să zice că lui Stefan Vodă celui Bătrân au ajutat un călăreţ sfânt mergând asupra oştilor.

Apoi, caută la *Vieţile Sfinţilor* şi vei afla şi mai minunate. Iar pentru măgăriţa, însuş' Domnul Hs. au intrat în Ierusalim şezând pe puiu de asină!...

În urmă, în istoria aceasta nu să povesteşte numa de ţigani, ci şi de faptele lui Vlad, ce sunt luate din istoria vremilor acelora. Nu să poate deci dară zice că povestea aceasta pentru sfinţi, s-au mestecat cu povestea ţiganilor. Părintele Apologhios.

Să zăbovească tabăra toată,
  Alții răspundea că fieștine
Datoriu e păn' atunci să rămâie,
Păn' să va ști de-i Romica vie...

24

Iar' în cea curte mândră măiastră,
  Voinicii zăuitându-și de toate
Bea, mânca, juca, ședea-în fereastră;
  Parpangel fátá-și găsi nu poate;
Florescul povestea ca nainte
Străinului cu ceste cuvinte:

25

„Iar când sosiră la locul unde
  Grecul știea că-s mrejile-întinse
Ș-unde Hamza cu oaste să-ascunde,
  Atunci, ca neşte pârjoale-aprinse,
Iacă zece mii de turci să scoală
Și lovesc pe munteni cu năvală.

*25**

Iară logofătul cu sumeață
  Sprânceană lăpădând fățărie:
„Nu-ți fie (zise) de mir, nici greață,
  O, Vodă! Iepurii iacă-îmbie
Pă câne să să dea legat, iară
Mieii cei blânzi pe lup împresoară!...

26

Sosit-au de tine hotărâtă
  Vreme,-în care tu de voie bună
Vruși să te-închini la poarta mărită!...
  Tinerii tăi încă-s de-împreună
Gata-a merge departe de-acasă,
Nice-acum de patrie le pasă!..."

27 Stete vodă cu mintea-îndoită
  De-are-în pieptul vânzariu să împlânte
Fierrul, dar socotind ovilită
  Izbândă, ca singur să să-încrunte
Însuș' cu el, hotărî să-l lasă
Spre-altă pedeapsă mai ticăloasă.

28
Sabia smulsă, ochi plini de-urgie
  Aruncând la el, așa răspunse:
„Greculeț mișel, născut la robie,
  Învățat la viclenii ascunse,
Intrìgi a face,-a méștere-otravă,
Simțire neavând de-onor și slavă,[1]

29
Voiu să-ți arăt fără viclenie
  Că nici mâna lui Vlad a să-întinde,
Nici cap să să plece la robie
  Sunt făcute, nice-e lesne a-l prinde,
Căci ai gândit!... bagă samă bine,
Oare prinde-or iepurii pe câne!"

30
Apoi întorcând spre-ai săi cuvântul:
  „Nu-i vreme,-o voinici! (grăi) de-a spune
Cu multe,-aici, tot înșălământul
  Cu care-au cercat a ne răpune
Vrăjmașul ș-unde ne aflăm astă-oară,
Căci înșii vedeți!... Pentr' acea dară,

---

[1] *Onòr*, adecă cinstire, cuvânt lătinesc, primit acum mai la toate neamurile, încă şi la cele a cărora limbă nu purcede de la limba lătinească; cu mult dară mai vârtos putem să-l primim noi, fiind limba noastră fiica limbii lătineşti. P. Filologos.

31 Cred, o viteji! că nu-i trebuință
Să vă-arăt cu mai multe dovede
Că scăparea-i numa-în biruință.
Ceștii numa putem a ne-încrede!
Deci acum, sau moarte cu dafine,[1]
Sau izbândă,-altă nu ne rămâne!...

32

La arme, dar'!... S-aratăm vărtute,
Să stăm nefrânși, cu inimă vitează.
Nu biruiesc multe mii și sute,
Ci cari a biruire cutează.
Alergați și vă luați izbândă;
Slava voastră fie-a lor osândă."

33

Zice, și dând semnul de năvală
La oștile-în ascuns pregătite,
El cu garda sa de-aci să scoală
Și-în șireaguri bine-orânduite
Lovi pe turci cu-atâta iuțime,
Cum cade tunetul din nălțime.

34

Și cum povoiul, pe țarînă coaptă
Căzând, cu năpraznă-într-o clipită
Strică truda plugariului dreaptă,
Și iacă, zace gios cutrupită
Toată țarina, ș-în loc de grâne
Numa năroiu și baltă rămâne.

---

[1] *Dafin* este un feliu de lemn de obşte ştiut, care lătineşte să chiamă *làurus*. Din frunzele acestui arbure făcea oamenii cei de demult cunună şi încununa pe biruitori, care să purta vitejeşte la războaie pentru patrie. Deci noima stihului acestui este: acum n-avem altă ce aştepta, fără ori moarte încuãnuînaţi fiind cu slavă sau izbândă. Filologos.

35 Așa lovind viteaza-oștișoară
În turcime, trupuri poligneşte,
Rânduri întregi prăvale ș-oboară,
Taie, surpă, dar mai mult stropșește,
Ș-altă nu vezi făr' trupuri tăiate
Zăcând în bălți de sânge necate.

36
Vlad ca ș-un leu întărâtat foarte,
Ce, de vânători luat în goană,
Deacă să vede cu câni de-o parte
Iar' de alta cu mreaja vicleană
Împresurat, unde-i cea mai mare
Grămadă de câni, acolo sare

37
Și dorind să-ș' facă-izbândă-amară,
Pe care cumu-i vine nainte
Frânge, spintecă,-încoalță, ș-înghiară,
Când cu brânci groaznice, când cu dinte
Apărându-să, sugrumă și ucide
Și printre dânșii drumu-ș' deschide,

38
Așa Vlad văzând că de toate
Părți pe dânsul turcimea să scoală,
Unde vede că-s mai îndesate
Gloatele,-întracoló dă năvală,
Învârtind arma-încolea ș-încoace
Larg potec pintre păgâni-ș' face.

39
În zădar Hamza oști împrăștiate
Va să-adune, războiu să-întrejască,
În zădar a le-îndemna să bate
Cu porunca tare-împărătească,
Căci oastea-în răsipă-acum pornită
Să calcă fugind ș-e neoprită.

40 Iar' Hamza de cetele muntene
Împresurat, cade la prinsoare
Cu mai mulți din oștile-agarene.
Grecul încă nevăzând scăpare,
Lui vodă cu multă plecăciune
Cade-înainte și să supune.

41

Atunci vodă-amar zâmbind îi zise:
„Cum îți pare-acum, Catavoline,
Urzitoriu de vânzării închise,
Sol fățarnic a Porții păgâne,
Ce nu te rușini cu tâlhărie
41* A vinde creștina stăpânie?"

Așa zicând cu groaznică moarte
Porunci ca pe toți să-i înțape,
Ce la tâlhărie avură parte,
În pădurea ce era de-aproape.
Hamza fu-înțăpat pe cel mai gros
Și mai nalt copaci, grecul mai gios.

42

Crudă poruncă, moarte-îngrozită!
Dar acelui nevinovat pare
Că vânzarea-i și mai neomenită.
Om ticălos, totuș' nu te spare
De la fapte rele câteodată
Pedeapsa,-ori cu ce moarte-așezată!

43

Dacă estea-în Țarigrad s-auziră,
Sultanului nime nu cutează
A spune, măcár că el să miră
Unde logofătu-întârziază,
Păn' ce-odată viziriu-îndrăznește
Și lucru cum e povestește.

44 Iar' tiranul aprins de mănie
Că-au cutezat a grăi de-acele
Basne și care nu pot să fie,
Lucruri de rușine și mișele,
Porunci să-l bată peste față
Pentru vorba proastă și-îndrăzneață.

45

Iar' deacă din solii repezite
Să-încredință, mai nu turbă-în sine
De ciudă și de-urgie-ocărâte
Văzându-și porunci, nici să-ș-aline
Firea putu cu deobște târzie
Izbândă, ci cât mai tâmpurie.

46

Deci la pași de aproape, de parte,
Porunci de sârg oști să-și armeză,
Și întracela chip ei să să poarte
Ca să aducă cele mai viteze
Cu sine, iar' păn' la primăvară
Să fie gata să iasă-afară.

47

Abea pe câmp iarba răsărisă,
Iar' codru noao frunză apucasă;
Din toate părți turcimea trimisă
S-adùnă:-o parte pe mare-în vasă
Alergând spre Țara Romănească,
Cu totul acuș' s-o jefuiască,

48

Iar' o parte duce cu pas iute
Sultanul păgân, suflând izbândă,
Cu care s-afla mii doao sute
De mulțime varvără neblândă.
Ș-acum la Vidin ajunsese
Stulurile cele mai alese.

49 Era tocma-în miez de primăvară
Când zăfiri cu florile să joacă,
Păsărelele vesele zboară,
Iar jivina și cea mai săracă,
Voioasă saltă și să desfată
În dezmierdare nevinovată,

50

Când iacă Vestea-în trâmbiță sună
Că vin turcii cât frunză și iarbă,
Ca robiei țara să supună.
Toți să gată-a lua fuga oarbă.
Boierii cei mari și mai cu minte
Luasă fuga mai înainte,

50*

Iară țăranii săraci, în pripă,
Ca ș-o turmă de oi fără pază
Cari încătrò purced în răsipă;
Plini de frică și cuprinși de groază
Toată-ș' lasă avere și sudoare,
Nedejdea puind numa-în picioare.

51

Fug copii cu tinere copile,
Fug muieri cu mititei în brață,
Iară cei mai încărcați de zile
Îi mângăie și le sunt povață.
De vaiet amar, țipete, jele
Plini-s codrii, câmpii și vălcele.

52

Ici unul își poartă pruncii-în spate,
Altul colea pe slabul părinte,
Cel-ar fugi, bietul, dar' nu poate
Și stă ca zăpăcit de minte,
Neștiind cui mai curând s-ajute:
Pruncilor sau muierii căzute.

53 Nepotul duce pe moş de mână,
Moaşa pe nepoţiei şi nepoate,
Iar' nòra pe soacră-sa bătrână;
Fieşcare din primejdie scoate
Pre cel mai iubit, mai de aproape,
Năzuind cătră munte să scape.

54
Numa Vlad, cu inimă nefrântă
Şi-înarmat, pre păgânul aşteaptă.
Nimic de la scopos nu-l desmântă,
Toate-orânduieşte, toate-îndreaptă
Spre pierirea păgânelor gloate,
Tocma să fie nenumărate.

55
Cu călărimea lui cea vitează
Prin locuri dosite, lui ştiute,
Oştilor turceşti de-aproape-urmează.
Din ascunziş cu năvală iute
Sărind pe şireaguri sângurate,
Neaşteptat încungiură şi bate.

56
Ca lupul flămând care, supt deasă
Tufă ciulit, pe pântece zace,
Când vede trecând o turmă groasă
De-oi sau alte slabe dobitoace,
Iar văzând pre vreuna sângurată
Sară,-o răpeşte şi fuge îndată,

57
Aşa Vlad urmând oştii cei mare
Turceşti, ordiilor despărţite
Neaşteptat înainte le sare
De prin locuri ascunse, dosite,
Ş-atâta ştie-a-i zătigni de bine,
Cât nici măcar unul viu rămâne."

58 Florescul fârșind lunga poveste
Mearsă, fiind târziu după cină,
Iar' Parpangel după a neveste
Sale-urmă-în zădar, caută, suspină;
Deci plin de necaz că n-o găsește,
Se cùlcă pe un pat ș-ațipește.

59

Însă lucrul cel mai de mirare
Este că bietul țigan, aice,
Unde să culcasă-în supărare,
Află' zioa cea mai de ferice,
Fiindcă-a doao zi dimineață
Să trezi la Romica sa-în brață.

60

Dracu nu doarme! cine-întii zisă,
Bine-o nimeri...! că așa este:
Până noi durmim cu geana-închisă,
El turbură fete și neveste
Și-osăbite feliuri de năluce,
61 În vis și-în aievea le aduce.

Nu știu cum să tâmplă de-astă dată
(De bună samă prin gevolie!)
Că Romica era culcată
Într-acel pat ș-aceaiaș chilie
Unde se culcasă Parpangel
Asară, mâhnit ca vai de el.[1]

62

Când fu spre zio, el să trezește,
Fiind încă ea-în somn afundată;

---

[1] Vezi lucru dracului! Cum au ştiut el a-i întâlni, ca să-l îndemne la păcat. P. Sfântoievici.

Cautӑ-împrejur, și iacӑ-oblicește
Cӑ doarme lângӑ dânsul ș-o fatӑ.
Sӑ mirӑ! și nu sӑ poate-încrede:
În vis sau într-adevӑr el vede,

63

Dar' apoi de pe semnele toate
Cunoscu pe draga sa copilӑ.
Cine-aici a povestire poate
Cu ce feliu de sâmțire și milӑ
O cuprinsӑ,-o sӑrùtӑ și zisӑ:
„O dragӑ, cine-aici mi te-închisӑ!..."

64

Atunci și Romica clipește
Și vӑzându-și ibovnicul fațӑ,
Nimica de dânsul sӑ sfiește,
Ci cuprinzându-l cu dor în brațӑ,
Îi rӑspunsӑ:-„O, iubit Parpangele,
O, câtӑ-mi pricinuiși tu jele!"

65

Copila cu totul roși-în fațӑ
Și-i arsӑrӑ buzele ca focul,
Junele-încӑ nu era de gheațӑ
Ș-acu dracu-și începusӑ jocul:
„Vai de mine, ce faci?" dânsa zisӑ
Spӑimântatӑ, vrând sӑ sӑ rӑdice.

66

S-ápӑrӑ ca când nu i-ar fi voia
Ș-apӑrându-sӑ-îl strânge la sine.
Ce-i de-a face când vine nevoia
Pe om? Voi știți, dragi neveste, bine
Cӑ la-împrejurӑri cum este-aceastӑ,
Totdeuna vi sӑ tâmplӑ nӑpastӑ.

67 Însă spre-a Romicii norocire,
Tocma ca când ar fi fost chiemată,
A feciorii sosi scutire:
Sân Spiridon pe-asină aripată
Trecea tocma-într-aceaiaș' clipită
Pe lângă ceastă curte vrăjită.

68
Și văzând de sus pe cea perechie
Care,-încă fiind necununată,
Porunca-întie din legea vechie
Era gata să-împlinească,-îndată
Trasă-asupra curții-un semn de cruce,
De carele pier toate năluce.

69
Și iacă pieri curtea frumoasă
Ca când n-ar fi fost nice odată.
Oaspeții-într-o baltă puturoasă
Să treziră. Și-acea minunată
Întâmplare la toți au arătat
Că curtea n-au fost lucru curat.[1]

70
Bunul Parpangel, până prin baltă
Plină de broaște sâlind să iasă
Înoată-încoace,-încolea și saltă
Ș-orbecăind prin ceața-întunecoasă,
Iată pierde pe Romica dragă
Și-în zădar o caută balta-întreagă.

[1] Pare că mi să rădică o piatră de pe inimă! căci gândeam că, de bună samă, s-au săvârşit păcatul! Dar, precum să arată, sosi în vreme ajutoriul ceresc. P. Sfântoiescul.

a) Ha! ha! ha!... bine le şede aşa oaspeţilor acelora, în balta puturoasă! Aşa dăruieşte diavolul pe cei care-i ascultă. P. Disidem.

71 Iar' după ce cu multă trudă
Abea să vârgoli din băltoacă,
Plin de tină și cu haina udă,
Scuturându-să stete-o soroacă
Și-începu a socoti-întru sine
Asupra cestor tâmplări străine.

72
Ci în zădar cap și minte-ș' bate,
Că niciuna-i vine la măsură.
Curtea pieri cu casele toate,
Nice să știe ce să facură
Oaspeții; patul și draga fată
Încă pieriră din ochi deodată!

73
Iar' de altă parte știea bine
Și-aceaia, cumcă-astă dimineață
Au fost întru nește căsi străine
Și-în pat, șiind pe Romica-în brață;
În urmă, că-în balta puturoasă
Au căzut, haina-l mustra tinoasă.[1]

74
Estea socotind jelea-l cuprinsă,
Mai vârtos pentru biata Romică,
Iar inima cea de dor aprinsă
Mai numa că nu i să despică.
Strígă-amar: „Dragă Romică, vină!"
Iha[2] din vale-i răspunde: „vină!"

---

[1] Poetul spusă pănă aici cum Parpangel ieşind din baltă şi nevăzând nici curte, nici oaspeţi, nici pe Romica, să frângea cu gândurile şi nu ştiea ce să socotească. M. P.

[2] *Iha* este cuvânt formuit din firea lucrului şi însemnează tot aceaiaş' ce *iho* la elini, iar *eho* la latini; va să zică în sâne răsunetul ce dau unele locuri, mai vârtos unde sunt locurile între dealuri sau aproape de râpe afunde sau peşteri şi răspund la fieştecare strigát cu vorbe asemene, însă înjumătăţate, poftorind mai vârtos silabele cele de pe urmă. M. P.

75 Iha, cea răsunare deșartă
  Care din râpe și văi afunde
La macar ce chiemare să-întartă
  Și ca când ar îngâna răspunde,
Aceaiaș' și lui Parpangel atunci
Răspundea din prăpăstii adânci.

76

Țiganul care n-auzisă
  Niceodată răsunare chiară
Ca-aceasta, stete cu gura-închisă
  Gândind că cineva-l chiamă doară,
Însă neauzind mai mult pe nime,
Purceasă-înainte prin desime.

78

În urmă ieșind la o cărare
  Și sângur văzându-să, de jele
Ș-urât rupsă-a cânta cu glas mare:
  „O, voi dragi, vesele păsărele,
Păraie limpede curătoare,
Copaci aducători de răcoare,

79

Voi mândre poieni și văi adânce,
  Voi măguri cu desișuri umbroase,
Vârtoase ne sânțitoare stânce,
  Și tu, coadre verde,-întunecoase!...
Cine-mi va spune năcazul greu
Ce sânte-acum sufletul mieu?" Iha: „eu!".

80

Socotind că cineva-i răspunde
  Ș-acum, iarăș' cu d-inimă frântă
Zise: -„Oricine-ești, nu te mai ascunde,
  Sau ești om, sau vreo ființă sântă,
Ieși la mine-încoace și te-arată,
O! spune-m și mă desfată!" Iha: „fată!"

81 „O! eu încă caut o fată blândă
  Care sufletu-mi dusă cu sine,
Lăsându-mă-întru năcaz ș-osândă;
  Nice știu prin ce locuri străine
Va fi ia petrecând zile-amare
Și de-are vreo mângăiare!“ Iha: „are!“

82

„Cine știe, vedea-ne-om vreodată
  Și poate că după vreme lungă!...
Că nu-în zădar au fost ea [furată]
  Doar’ în țări streine va s-ajungă
Și-oh, amar! apoi cine mai știe
Cui va fi dragă soție!“ Iha: „ție!“

83

„Hai, doară mă-înșeli, copilă bună,
  Alinându-mi puținel năcazul,
Că eu văd numa noori și fortună
  De când soarele-mi ascunsă-obrazul.
Deci, de-i adevărat graiul tău,
Ian’ jură-te pe Dumnezieu!“ Iha: „zieu!“[1]

84

Aici el era să mai vorbească
  Și să mai asculte ce-i vrăjește
Iha, fata cea pădurănească,
  Când de-o lature, iacă zărește
Venind împotriva lui vrăjmaș,
Pe cal întețit, un călăraș.

85

Țiganul zărind sabia luce,
  Și voinicul sosindu-i aproape

[1] *Ce ţigan nebun*! Dar’ nu putea el să cunoască că nimene nu-i răspunde, ci numai sunetul vorbelor lui să răzbătea. Idiot.

Tot înghiețā, nici fuga s-apuce,
  Nici în grabă-oarecumva să scape
În pripă cuteză, că din vreme
Voinicul îi strigă: „Nu te teme!...

86

Asupra nearmați și de-a ta samă
  Argineanul sabia nu poartă;
Pentru-aceasta să fii fără teamă,
  Ci tu-mi spune cu inimă neîntoartă:
Nu văzuși mainte pe-oarecare
Trecând pe-aici, pe ceastă cărare?

87

Nu văzuși o copilă creștină
  Tinără și dintr'o mie-aleasă,
Ca ș'o mielușică fără vină
  Fugind repezită, spărioasă
Și năzuind úndeva să scape,
După ea doi turci gonind aproape?"

88

Parpangel cu mintea-înhemeită
  De cele care lui să tâmplasă,
„Drag (zisă) coconaș! o clipită
  Numa [eu] văzui pă ha frumoasă!
Dară, ca să nu-ți vorovesc pleve,
Însumi nu știu: în vis sau aieve."[1]

89

Voinicul cunoscu din cuvinte
  Că bietul țigan ș-acu visază;
Stete puțin cu-îndoită minte,
  Dar' murgul îi sare și rântează,[2]

[1] Săracu Parpangel! Voinicul întreba de altă fată, iar' el gândea că întreabă de Romica. Mândr.

[2] Pe une locuri zic *necăzeşte*, în loc de *rântează*. M. P.

Flútură cu capul, înspumate
Zăbele roade și pământul bate.

90

Acesta era viteazul de care
  Oastea păgână se temea toată,
Doar[ă] cel mai harnic și mai tare
  Din toți ce-au purtat arme vodată;
Multe el făcusă vitejii în lume,
Jurat vrăjmaș turcescului nume.

91

Înțălegând el dară că vine
  Sultanul cu toată-a sa putere
Să jefuiască țările creștine,
  Își părăsi tânăra muiere
Ș-îmbrăcat în zoao luminoasă
Asupra păgânilor purceasă.

92

Sângur, cu nesupusă vitejie,
  Hotărî pe turci să năvălească,
De-ar fi ei și mácar câți să fie;
  Ș-acum de trei ori, cu voinicească
Îndrăznire,-asupra multor sute
Dete războiu ș-alungă pe tute.[1]

[1] *Tute* va să zică toate. Însă cele ce să povestesc aici de Argineanul, cu adevărat nu să află la cronica românească, dar' preînvăţatul Talalău face o luare aminte, tot acoloş' la izvod, precum s-au zis mai sus, zâcând că în copilăria sa au auzit cântând de faptele aceluiş' Arginean; dar, precum toate cu vreme cad în uitare, aşa şi cântarea aceaia nu o pututu-o afla mai târziu. Pagubă!... (adauge învăţatul) că neşte cântări ca aceste nu să însemnează despre cei procopsiţi a norodului, căci întru dânsele ar găsi multe făpturi istoriceşti care ar putea să fie ocrotite de uităciunea vremilor. Şi adevărat zice acest om învăţat, că eu însuş' multe cântări de viteji româneşti am auzit când eram tinăr, care acum nu să aud mai mult. Eruditian.

93 Nici unul poate mâna să pună
  Pe dânsul sau rană să-i aducă,
Iară el ca fulgerul detună
  Între dânșii, când sabia-ș apucă;
Și pare că-împrejurul lui ploao
Trupuri de păgâni tăiate-în doao.

94

Tocma să tâmpinasă cu-o ceată
  De-arapi, pe care-o dete-în răsipă
Tăindu-i partea cea mai bărbată,
  Iar' el ostănit căutasă-în pripă
Să-odihnească-a umbră răcuroasă,
Și veni-într-astă pădure deasă.

95

Dar' spre răul său și soarte-amară,
  Era pădurea cea blăstămată!...
Cum intră și vru să să pogoară
  Supt un păltinaș, iacă deodată
Doi turci vede, gonind o copilă
Carea-l rugă de-ajutoriu și milă.

96

El neștiind că este-o nălucă,
  După dânșii nencetat aleargă
Și-i pare că-acuș'-acuș apucă
  Pe gonaci, capetele să le șteargă,
Iar sosind lângă țigan pieriră,
Și de-aceasta el acum să miră.[1]

---

[1] Spune adecă poetul că Argineanu ostănit să culcasă în pădure supt un copaci să odihnească, dar fiindcă nimerisă în pădurea cea vrăjită, unde îndată i să arătă o nălucă, adecă o fecioară fugind şi după dânsa doi turci gonind, el vrând să mântuiască copila, alerga după turci, iar' când sosi lângă Parpangel, fata cu turcii pieriră! M. P.

97 Însă-alt nenoroc îi stă-în cărare,
Că tocma nimerisă la cele
Doao-izvoară de-împrotivă, care
Din sufletele mari fac mișele,
Iar' mișeilor dau vitejie.
El, săracul, de-aceasta nu știe.

98
Acoléși lângă dânsul de-o parte
Era doao, supt un fag, izvoară,
Din care curgea pe doao boarte,
Doao păraie, ca și vioară,
Având limpede-apă și dulcie,
Iar' una-i de-împrotivă altie.

99
Care bea din cel pe mâna dreaptă,
Pe-acel duhuri nalte-l împresoară:
Mintea nu știu cum i să deșteaptă
Și pare că sus la nuori zboară,
Face dintr-un iepure fricos
Viteaz neînvins și leu inimos.

100
Iar' apa [cea] de pe mâna stângă,
Tot focul sufletului potoale,
Face mintea tâmpă și nătângă,
Ba toată firea trândavă, moale,
Cela și cesta părăuaș mic
Era-între țigan ș-între voinic.[1]

---

[1] În aceaiaş' pădure (zice poetul) era un fag, de supt care ieşea doao păraie cu apă foarte limpede, însă între sine deosebită fire şi vărtute, căci apa din părăul despre mâna dreaptă făcea pe om harnic, îi da duhuri nalte şi inimă vitează, iar cea din părăul de-a stânga strica toată firea omului şi-i întuneca mintea făcându-l ticălos ş. a. M. P.

101 Vede limpede ca și vioară
  Apa voinicul și frânt de sete
De pe cal îndată să pogoară.
  Neștiind, bea de saț, pe-îndelete,
Ah! și bea cu multă lăcomie
De-a stânga, dintru ticăloșie.

102

Sărace-Arginene! ce minută
  Nefericită-acolea te-adusă,
La cest urât părău ș-apă slută!...
  Iacă vitejia ta răpusă!...
Dar ce folos, abea cât înghite,
Iacă toate-întrânsul schimosite,

103

Lasă calul, armele desbracă,
  Apoi merge și-în codru s-afundă.
Parpangel tocma era să treacă
  Părăul și văzând limpede-unde
Curgând pe su țermurile-înguste,
Nu să putu răbda să nu guste.

104

Cât putu-încăpea-în palma cufundă,
  Atâta luă și sorbi-îndată,
Și iacă-în fața lui cea rătundă
  Să vedea schimbarea minunată,
Căci ochi nu știu cum i să-înfocară
Și-înt-ralt chip cu tot să strămutară.

104*

Cu privire mândră și vitează
  Tocma ca ș-un altul acum stete,
Iar' mintea-i să lumina cu trează
  Istețime, ș-osăbită sete

Sâmte el acum, nu de-apă, ci de-alte
Lucruri mai mari, de slavă și nalte.

105

Caută la sine și să rușìnă
Văzându-să-în hainele mișele,
Toate ude și pline de tină;
Aruncă ceste și luă cele
Carele-Argineanul lăpădasă
Una cu armătura frumoasă.

106

Cu ochiul lacom toate petrece
Și una după-altă le îmbracă,
Și părea că nu să teme de zece,
Dacă scoasă sabia din teacă.
Iar apoi, văzându-să călare
Nici de-o oaste-întreagă frică n-are.

107

De-aci zlătariul fără zăbavă
Luând cărarea-îmblată, purceasă
Prin cea necunoscută dumbravă.
Acuma și de Romica-ș' uitasă,
De nu i-o pomenea lui o tâmplare
Groaznică, fără de-asămănare.

108

Măcarcă calul inimos îl duce
Rapede și cum să cade-în spate,
Totuș' el băgând sabia luce
În teacă, la un tufariu să-abate
Și rumpe-o nuiea, dar, ah, vedere!...
Sânge pícă cu glas de durere:

109 „Nu mă frânge, drăguț Parpangele!
O, lasă-mă s-odihnesc în pace!
Tu nu ști că-în aceste nuiele
Trupșorul Romicii tale zace!...
Soarta mea fu crudă și nedreaptă,
Líbovul altii pe tine te-așteaptă!“[1]

110
Glasul tăcu; iar dacă-înțăleasă
A logodnicii tristă tâmplare,
Stete nemișcat cu față jeloasă,
Inima su piept bătându-i tare.
Izbucnind în urmă jelea-închisă,
Râu de lacreme varsă și zisă:

111
„Tu ești, dragă Romică dorită!
Váileo, vai! ticălosul de mine!...
Cum de groaznică ți-au fost ursită!...
Ah! nu pot eu trăi fără tine;
Ieu încă-a vieții fir mi-oi rupe,
Pe-amândoi o groapă să ne astupe.“

112
Zicând aceste sabia scoasă
Și vru-în doao gâtlejul să-ș’ taie,
Dar’ cu farmece trupu-i legasă
Mama sa, Brândușa, ca-în bătaie,
La războiu sau măcar ce-altă price
Nice-o armă-în lume să nu-i strice.

---

[1] Ce aud! Cum poate să fie! Mainte fu cu Romica şi aici ia să fie moartă! Apoi, tufa să grăiască! Onoch.

a) Vezi, dară, vere, că nu toate ce se află scrise sunt ş-adevărate! Idiot.

b) Aceasta o împrumutat-o poetul nostru de la Virghil, unde să zice: *Quid miserum, Enea, laceras... nam Polydorus ego*. Erudiţian.

113 Deci sabia lunecă pe piele
Ca pe marmură nestrăbătută,
Iară de mult bănat și de jele,
El în urmă la crièri să strămută
Și pare că nimica nu mai sânte
Ș-umblă ca ș-unul fără minte.

114
De-aci-întețindu-ș' calul, aleargă
Încoace și-încolea cu iuțime,
Cruciș', curmeziș' pădurea largă,
Cu tot feliul de nebune shime,
Tocma ca ș-o sălbatecă fiară
Țipă, răcnește, spumegă, zbiară...

115
„Stați, tâlharilor fără de lege
(Strìgă el căutând în toată parte),
Suflete păgâne și pribege,
Pe toți v-așteaptă cumplită moarte!...
Însă, dacă-mi veți da pe Romica,
Iată că nu voi face nimică!"

116
De-aceste lui în minte puiază
Fierbințala! Câteodată-îi pare
Că vede pe Romica cu groază
De dânsul fugind; el pe cărare
Îi merge și purure-o-întețește,
Dară ea tot fuge bărbătește.

117
Așa făcând până când înoaptă,
Adeseori zice: „Dulcea mea zână,
Nu mă fugi! Deh, Romică,-așteaptă!
Eu-s Parpangelu tău! Ian' vină,

Să mergem la țigănie-acasă.
Vină, dragă Romică, frumoasă!...“

118

Rău-mi pare, drăguț Parpangele,
  Că-atâta pățești pentru-o copilă,
Că nu-s vrednice de-atâta jele
  Copilele, ba nice de-o milă!...
Căci puține sunt, foarte puține!...
Cu care să te nărăvești bine.

FÂRȘIT

CÂNTECUL A V

CUPRINS

ARGUMENTUL

Țiganii la sfat n-au bună plază;
Tandaler ca ș-un bărbat s-arată,
Vodă tabăra le cercetează
Cu garda sa turcește-îmbrăcată.
Pe Parpangel abea la viață
Întoarce mamă-sa isteață.

1

Acum laia țigănească-armată
Nu era departe d-Inimoasa
Hodinind și mergând câteodată;
Iară la crieri coapta și bărboasa
Bătrânime cu cei mai de cinste
Să sfătuiea, ca și mai nainte.

2

Căci acum și-înțăleaptă solie
De-oarecâteva zile-întorsese
Cu răspunsul bun de la domnie
Zicând, precum vodă le spusese
Și cum au aflatau a sa mărie,
Toate după pofta lor să fie.[1]

[1] De-aici să poate cunoaşte că vodă făcea cu ţiganii şagă, fiindcă la cererea lor aşa minunată, au răspuns ca să fie după voia lor. C. Criticos.

a) Şi ce avea să facă cu nebunii care gândea că vodă poate să scurte depărtarea de la un loc pănă la altul şi să facă dintr-un mil numa o jumătate! Mândrilă.

3 Adecă-întii, ca de la Flămânda
  Păn la-Inimoasa numa trei mile
Să fie, când or merge curânda;
  A doao, să facă-în toate zile
Atâta hodini câte le place,
Să mânce, să beie și să joace.

4
Numa de una grijă să poarte:
  Când s-ar tâmpina cu turci în față,
Să nu-ș aducă-aminte de moarte,
  Dar' inimă s-arate-îndrăzneață,
Că, de-or fugi ș-or întoarce spate,
Nu le va mai trimite bucate.[1]

5
După multe sfaturi și cuvinte
  Spuind fieșcare a sa părere,
Bălăban, aducându-și aminte
  De vorbit, graiu ș-ascultare cere;
Și văzând că nime nu-l smintește,
Rădicând glasul, așa rostește:

6
„Bărbați buni, mai nainte de toate
  Cred eu că-ar trebui să să-așeze:
Oare suntem sâliți a ne bate
  Cu turcii? Că-având mințile treze,
Lesne vom precepe dintru-ahastă
Cum că-o mare ne-așteptată năpastă!

[1] De bună samă, scoposul lui Vodă era împlinit aducând pe ţigani aproape de Inimoasa, unde doară voiea el ca să să afle; pentru aceasta le-au învoit toate câte cerea. M. P.

a) Crezi tu aceste, vere? Eu nu. C. Idiotiseanul.

b) Dar cum să nu le cred, când aşa s-au aflat scrise! C. Onochefalos.

7 Pentru ce vodă-aici ne trimisă?
  Pentru ce ne pusă-armele-în spate?
Pentru ce dete mălaiu cu clisă...?
  Aheste nu mi-s lucruri curate!...
Și mă tem ca nu, cu bună știre,
Să fim trimiși aici la pierire.

8

Dăci eu socotesc că-ar fi mai bine
  Să ne tragem în sus, cătră munte,
Să nu-așteptăm până turcul vine
  În sângele nostru să să-încrunte;
Și Cetatea Neagră este locul,
Unde ne vom aștepta norocul."

9

Goleman încă-atunci de potrivă
  Într-acest chip rostul său deschisă:
„Tot care n-are minte ponivă
  Și privind cu ochii doar' nu visă,
Trebuie să vază, să-înțăleagă
Că Vlad Vodă-au făcut cu noi șagă.

10

Au socotiți voi că el nu știe
  Cu câtă putere turcul vine,
Ca să puie țara supt robie?
  Înprotiva-ahăstor oști păgâne
Noi avem să stăm cu vitejie,
Măcar și de-ar fi de sute-o mie.

11

Adecă, turcii venind să lovească
  Întii pă noi, ș-întia năvală
Oastea țigană s-o sprijinească,
  Ca el apoi, fără de-ostăneală,

Să deie pe dânși, de-a noastră moarte
Slăbiți, și biruință să poarte.

12

Spúneți-m acum: pentru ce s-ascunde?
  Pentru ce nu sunt oameni prin sate?
Toți au fugit și nu să știe-unde,
  Ducând cu sine toate bucate.
Au văzut-ați trecând din loc în loc
Vrun om, vrun câine sau dobitoc?

13

Cum dară să nu putem noi crede
  Cumcă suntem amânați la moarte,
Ca și nește mișele cirede?
  Oh! amară și cumplită soarte!
Inima-m pare că să despică
Dă mare jele, bănat și frică.“

14

Atunci Tandaler cu sumeție
  Sculându-să: -„O, voi toți, iepuri fricoși
(Zise), câți sunteți în țigănie!
  Dar' de voi mă mir, bătrânilor moși,
Cum puteți asculta cu răbdare
Tot dă frică și dă spăimântare!

15

Noi să fugim! Și-încătro? Dar' unde?
  Și pentru ce? Sau doară dă frică?
Care să teme să poate-ascunde:
  Iacă codrul!... Dară cui voinică
Încă-în sânișor inima bate,
Locului va sta până când poate.

16 Iar’ de-au vrut vodă să-ș facă-izbândă
Asupra toatei țigănești laie
Și-ntr-ahăst chip doară s-o prevândă
Pentru nește clise și mălaie,
Să-i arete-acum țiganii dară
Că nici ei sunt pui dă căprioară.“

17
Abea fârși Tandaler cuvântarea,
Când iacă, cu mare bucurie,
Sfatu-i întări toată-adunarea
Cea mai multă și mai tinerie,
Numa bătrânii ceva-îndoială
Avea pentr-a turcilor năvală.[1]

18
Nici în zădar să temea, că iată,
Să-aud de departe țipete dese:
Pentrucă-avangarda spăimântată
Care după bureți să dusese,
De pe-un gruieți oblicisă-o mare
Ceată de păgâni venind călare.

19
Și-într-un suflet alergând acasă
Striga: „Fugiți, că turcii vin, iacă!“
Iar’ laia țigănească fricoasă
De spaimă nu știea ce să facă.
Cu vaiete mari și cu plânsoare
Căuta-încoace și-încolea scăpare.

---

[1] Tandaler s-arată încai cu gura, că nu să teme, dar vom vedea mai încolo, de este el acel viteaz cum să arată. M. P.

20 Adunarea noastră prenălțată,
  De-atâta zarvă cu rebelie,
Abea-în urmă și ia să deșteaptă
  Ș-uitându-și de arme, de bătălie,
Apuca fuga cea sănătoasă
Năzuind la tufa cea mai deasă.[1]

21

Însă-acuma nu e cu putință
  Cíneva să scape, să să-ascundă;
Pentru-aceaia toți cu bizuință
  Acolo să bagă și s-afundă
Unde văd că-i grămada mai mare
Ș-unde-oamenii să-îmbulzesc mai tare.

22

Cum oile blânde prin ocoale
  Când aulmă lupul pe de-aproape
Ascunzându-și capetele sale,
  Care de care precât încape
Între celelalte să vârește,
Iar' de-apărat nici una gândește,

23

Așa țiganii săracii grămadă
  Îmbulzându-să-într-un loc s-adună,
Ș-ascund capetele să nu vadă
  Cum turcii vin în chip de fortună,

---

[1] Bine zicea dar Goleman cu ceialalţi ca să fugă; de bună samă avea plază rea. Dar' de-acea mă mir, pentru ce avangarda (adecă straja de nainte) mersese după bureţi, când ea trebuiea să steie în loc şi să păzască! Căpitan Alazonios.

a) Nu este de mirat, deacă vom socoti că avangarda ţigănească nu-i ca celelalte a oştenilor reguluite (regulate), ci ţigănească! Şi doară le era foame, iar' foamea n-are lege. Dar caută şi la avangardele noastre ce fac câteodată. Simpliţ.

Hăi! pe dânșii-acuși, acuși să deie
Și dulce viață să le ieie.[1]

24

Dar' când sosi vrăjmașul în față,
  Toți la pământ căzând își plecară
Grumazii și [în]tinsără brață,
  Milă cerșind cu lacremi amară:
„Vaileo, vai! (striga ei plângând) iacă,
Pierit-au țigănia săracă!..."

25

Într-acea-un turc la grămada-întie
  Țigănească de-aproape sosisă,
Care-în mână țiind o hârtie
  Într-acest chip le ceti și zisă:
„Fiindcă voi, cioare blăstămate,
Ați socotit cu noi a vă bate

26

Ș-armele cu neauzită-ocară
  Pe turci au rădicat toată ordia
Voastră!-acum dar ian' ieșiți afară
  S-alégem a cui e voinicia!
Care n-a ieși este-un calic,
Iepure fricos ș-om de nimic.[2]

---

[1] Ce babe! Atâţa oameni să să teamă de oarecâte sute de turci! Eu sângur nice de o sută nu m-aş teme! Căpitan Alazonios.

a) Lesne-i a grăi de după cuptoriu şi din unghieţ! Dar' ian' să mergi odată la războiu! Atuncia vezi tot câte zece în locul de unu. Căpitan Păţitul.

[2] Tocma la locul acesta, am cetit la izvodul de la Cioara însămnarea preînvăţatului Talalău care zice că au aflat şi la alte scrisori această istorie, cu cevaş' osăbire, adecă: Vlad Vodă vrând să ispitească pre ţigani, ce ar face ei când ar vedea venind turcii asupra lor, au îmbrăcat pe a sa gardă turceşte şi au făcut năvală asupra ţiganilor carii văzând pe turci, de departe au trimis şi s-au închinat lor zicând că Vlad Vodă i-au sâlit spre aceasta, iar muntenii îmbrăcaţi turceşte i-au dus pănă la Vlad care după ce i-au ocărât pentru

27 Și pentrucă-au cutezat să poarte
  Armele ce-a purta să cuvine
La voinici, să va certa cu moarte,
  Drept ce-au făcut armelor rușine!...
Iar' muierea lui și copii
Nevinovați să vor da robii."

28

Țiganii înțălegând aceste,
  Toți încremenină de frică:
Cesta léșină fără de veste,
  Cela-amúrte, nu sâmte nimică,
Altul să vaietă-în gura mare,
Iar altul plânge cu suspinare.

29

Mai toți acu de sineș' uitasă,
  Numa Neicul încă firea-ș' ține
Și la tâmplarea cea mai jeloasă
  Socotindu-să puțin în sine,
Un bun cuget îi nimeri-în minte,
Să iasă turcilor înainte,

30

Ca doar va putea ceva să facă
  Prin rugăminte și plecăciune,
Pentru cea țigănime săracă.
  Deci luând ș-alte fețe bătrâne,
Mearsă-înaintea celùi mai mare
Și-îngenunchiend grăi cu plânsoare:

---

această a lor purtare, ei au răspuns că n-au ştiut că aceia era munteni, că, de ar fi ştiut, nu s-ar fi supus. Eruditian.

a) Dacă-i aşa, trebuie să fie adevărat ce zice aici izvoditoriul, căci să zice că el însuş' a fost de faţă la toate de care să scrie aici. Onoch.

31 „Domnilor turci! deh, fie-vă milă
  Dă țigănia noastră săracă!
Că zieu! nu dă voie, ci dă sâlă,
  Ca mai rău doară să nu petreacă,
Au trebuit armele să-îmbrace
Neavând dă nevoie ce mai face!

32

Tot Vlad Vodă e-ahăstòr dă vină,
  Numa Dumnezieu lui să plătească,
Căci el ne-au băgat în hastă tină,
  Dar' vița noastră țigănească
Cu toată lumea trăiește-în pace
Și zieu că bătălia nu-i place.

33

Dăci nu vă lăcomiți [într-]atâta
  La țigane suflete mișele.
Luați-ne-averile și pita,
  Desbrăcați-ne până la piele,
Numa ne lăsați dă mângăiere
Viață, copii și muiere.

34

Știți bine că și la voi săracii
  Țigani trăiesc numa din milă,
Făcând slujbă și plătind hăracii,
  Nici la războiu merg numa dă sâlă.
Dăci iertați-ne acum de-o dată,
Să vă ierte Maica Precurată!...

35

O! iertați-ne, luna să vă-ajute!
  Mahomet mulți ani să vă trăiască!
Hie uitate hele trecute!...
  Dumnezieu pe loc să ne treznească

Dă suntem noi dă vină-într-ahastă,
Dar' iacă-au fost pe noi o năpastă.[1]

36

Și ce folos de-acolea vă este,
  Deacă ne luați dulcea viață
Ș-a noastre vor rămânea neveste
  Cu mititei copilași în brață?
Noi om pieri,-adevărat! dar' ele
Or purta după noi lungă jele."

37

Aici Neicul era să mai zică,
  Când Răzvan țiind ochi la povață,
Cu bucurie glasul rădică:
  „*Eta*! domnul măria-sa, față!..."[2]
Căci cunoștea pe Vlad foarte bine,
Măcar era-în hainele străine.

38

Ș-aiavea cu călărime-aleasă
  Vlad era, pe care ca mai lesne
Să poată cercetare,-o-îmbrăcasă
  Turcește din cap până în glezne,
Într-adins hotărând s-abată
La țigănimea noastră-întrarmată.

---

[1] Neicu încă să vede a fi fost un om ca şi Gogoman. Zice cătră turci să-i *ierte Maica Precurată*, când ei nu o cred; apoi *luna să vă ajute*! şi *Mahomet să vă trăiască*, când Mahometu lor de mult acum nu trăia. C. Criticos.

a) Dar săracu Neicu de frică nu ştiea ce zice şi mesteca toate împreună, numa ca să scape de nevoie. Simpliţ.

[2] *Eta* să vede a fi cuvânt ţigănesc, care să zice româneşte *iacă*. Vra să zică poetul că Răzvan ţiganul care cunoştea bine pe Vodă, strigă: „iacă domnul, măria sa, este de faţă" şi prin aceasta să descoperi înşălăciunea, iar ţiganii îndată prinsă inimă. M. P.

39 Deci Vodă cu mânie sâlită,
Căci abea putea râsul să-ș’ ție,
„O! (strigă) prăsilă ticăită!
Aceasta-i a voastră vitejie?
Pentru-asta v-am dat arme ș-olate
Și vă hrănesc, cioare blăstămate!...

40
Ca,-în loc de-a vă-apăra draga țară
Ș-a vă bate cu turcii păgâni,
Asupra mea să vorbiți ocară?
După-aceaia să vă dați în mâni
La câteva sute de vrăjmași,
Voi, atâte mii de-armați ostași?

41
Iacă, să știți că de-acu bucate
Nu voi da, de n-eți pune sâlință
Cu turcii-încai o dată-a vă bate
Făcând asupra lor biruință,
Iar’ de v-eți pleca turcilor ca noao,
Păn’ la cel mai mic voi tăia în doao!“ [1]

42
„Să ierți Măria ta (Neicu zisă),
Noi suntem fără de nice-o vină,
Că cine-ar hi crezut ca să ni să
Tâmple-una ca-aceasta și să vină
Pe noi munteni îmbrăcați turcește?
Însuș’ măria-ta socotește!...

[1] Câtă s-au spus pănă aici de pozna aceasta, nu ăsăî află foarte depărtate de însemnarea lui Talalău. M. P.

43 Dar' totuș' socotind pe dreptate,
Zieu! nu să cădea mării-tale
Să ne bagi atâta frică-în spate
Cu cele blăstămate cealmale!...
Asta (Dumnezieu să te trăiască),
Zieu că nu fu glumă țigănească!"

44

Într-acea iacă repezit vine
Un călăraș dând lui Vodă știre
Cumcă-un stul din oștile păgâne
Nu departe, lângă-o mănăstire
Odihnind ar fi și, cum să pare,
Așteptând altă ceată mai mare.

45

Cum principul această-înțăleasă,
Fără-a zice-un cuvânt mearsă-îndată
Cu munteana călărime-aleasă,
Iar' țigănimea noastră bărbată:
Ca din vis acuma să rădică
Bucuroasă că-au scăpat de frică.

49

Ci peste puțin întoarsă iară
Bărbăția lor cea de după-ușă:
Cât călăreții să depărtară
Muntenești, iată, ca din culcușă
Iepurii scorniți, așa ieșiră
Uitându-și de frica ce pățiră.

50

Toți apoi a să mira-începură
Cum au putut ei să să spăimânte
De-acea nevoiașă-adunătură
De munteni în străine veștmânte?

Toți acum arăta vitejie
Ca când nu s-ar teme nici de-o mie.[1]

51

Iar' Muțul rumpând lunga tăcere,[2]
„Dar, ian întoarceți acum încoace,
Vitejilor (din toată putere
Strigă), voi, căror numa vă place
Furiș' a veni cu-înșelăciuni
Ș-a spăria pruncii din tăciuni!"

52

De-acolea-îndemnându-să mai toată
Murga țigănime,-inimă prinsă
Ș-acum avea chief să să și bată,
Dar' ceata muntenească fuga-întinsă
Ș-altul nu era nime cu care
Să-ș' poată stâmpăra râvna mare.

53

Însă, de-ar fi-inimă și vărtute
La om, tot într-aceaiaș' măsură
Cu gura,-o! câte și câte sute
De viteji ar fi biruiți cu-o gură
Atunci cel cu gura cea mai mare
Fire-ar doar' viteazul cel mai tare.[3]

---

[1] Aici să vede ca tipărită firea ţiganilor, căci până a nu şti ei că cei îmbrăcaţi turceşte era munteni, socotind că-s turci adevăraţi, nici un cuvânt nu putea să grăiască de frică, iară deacă să dusără muntenii de acia, atuncea şi ei începură a să lăuda. C. Criticos.

[2] Adecă Muţul văzând că acum muntenăiiî sunt departe, nici pot să auză, striga şi chiema pe munteni să întoarcă iară, căci acuma ţiganii le-or arăta că nu să tem. M. P.

[3] Va să zică poetul: de s-ar putea bate vrăjmaşul cu gura, atuncea cel cu gura cea mai mare, ar fi viteazul cel mai tare. M. P.

54 Cumcă lucrul nu-i așa, s-arată
  Din cele ce eu acum voi spune:
Tocma când avea chief de-a să bate
  Țiganii fără de-îmbieciune,
Un prilej bun tâmplarea le-adusă
De-a-ș' stâmpăra dârzia nespusă.

55

Căci Omár Pášа iacă le vine
  Cu o groasă-ordie tocma-în față.
Omar, care-a oștilor păgâne
  Atuncia era-întia povață,
Eșisă din tabăra turcească
Locurile-împrejur s-iscodească.

56

Cum țiganii zăriră departe
  Venind cu oaste-așa număroasă,
Iarăș căzură-în fiori de moarte
  Și toată gura iară-încetasă,
De nu le-ar fi scos grija din minte
Tandaler, cu ceste cuvinte:[1]

57

„Tot omul s-auză, să-înțăleagă
  Că Vlad Vodă iară pă noi vine
Și vra doară să-ș' mai facă șagă;
  Dar' fiți bărbați și vă țineți bine,

[1] Poate că cineva neînvăţat fiind cu stihuri, nu va înţelege ce s-au zis mai sus, am socotit a tălmăci acest loc. Spune poetul că tocma când ţiganii acum să îmbărbătasă ş-avea chief de a să bate cu muntenii, atuncia, prin o tâmplare, li să făcu prilej de a-ş' arăta vitejia, căci Omar Paşa ce era căpetenia oştilor turceşti, vrând să cerceteze pe împrejur, tocma sosisă la locul acela, unde era tabăra ţigănească, dar ţiganilor iar le scăpă vitejia. M. P.

Nice vă dați cu-una sau cu doao,
Că nici voi sunteți făcuți din oao."

58

Mergând aceasta din gură-în gură
Și din om în om prin țigănie,
Mare la toți făcu-îndemnătură;
Deci gândeai că morții iară-învie!
Fieșcare cum poate s-armează
Ș-a ieși la bătaie cutează.

59

Până ei să-înarmă pe-apucate,
Turciăiî-acu foarte-aproape sosisă,
Dar oblicind țiganele gloate,
Omar stete și-o ceată trimisă
Să-i aducă oar' câțiva-înainte
Ca să-i cerceteze din cuvinte.[1]

60

Însă-acu laia cea mai [voinică]
Era gata de-a să tâmpinare,
Ca când n-ar cunoaște nice-o frică,
Așa era râvna lor de mare!
De lòlot, úiete și strigate
Suna-împrejur locurile toate.

61

Năvălind apoi de toată parte
Era tocma să să și lovească,
Când Parpangel sărind îi desparte,
Care-în buiguiala nebunească

---

[1] Ţiganii numai cu aceasta să îmbărbătară, că gândea că aceia iară-s munteni, şi, precum să vede, şi Tandaler aşa gândea.

a) Sărace Vlade! ce ajutoriu ţ-ai ales, care mai mare voie avea să să bată cu tine, decât cu protivnicii tăi! Mândrilă.

Alergând, în cea parte-ajunsese
Și făr' veste-înainte le iese.

62

Calu-îi alerga, gândeai că zboară,
  Drept la șireagurile păgâne.
Țigănimea văzând astă rară
  Vitejie, că-un sângur de sine
Pe-o oaste-întreagă face năvală
Și mai mare-încă-apucă-îndrăzneală.[1]

63

Oblicind păgânii-atâta gloată
  Asupră-le venind cu tărie,
Iar mai vârtos armătura toată
  A lui Arginean n-au vrut să ție
Nici o minută locul, ci-în pripă
Mearsără care-încătro-în răsipă.

64

Parpangel după dânșii s-alungă,
  Dar, o! tâmplare nenorocită,
Sărind calul peste-o râpă lungă
  Căzu călărețul fără-ispită
Cu capu-în gios și-în tină rămasă;
Calul fugi ca când nu i-ar pasă.

65

Țiganii, dacă din ochi scăpară
  Pe turci cu cel voinic împreună
(Căci nu știa că-i Parpangel), iară
  Să-întoarsără-acasă-în voie bună,

[1] Aşa fiind ţiganii invitaţi, toţi mergea pe turci şi era aproape de a da pe dânşii cu năvală, când Parpangel, îmbracat cu armele lui Argineanu şi pe calul lui, alergând sosi înaintea ţiganilor şi să dusă drept pe turci; care lucru văzând ţiganii şi mai mult să îmbărbătară. M. P.

Cu mare triumf și bucurie
C-au alungat muntenească-ordie.[1]

66
Bine să zice: cui vra norocul,
Și durmind îi cade piara-în gură!
A norocului fu ș-aici jocul,
Însă țiganii nu pricepură.
Tocma când Omar era să vie
Să-împresoare biata țigănie,

67
Vlad Vodă cu garda sa voinică
Fără veste ieșind îl năvale,
Multe sute-i taie și dimică
Strâmtorându-l într-o-îngustă vale,
Ș-abea sângur Omar cu puține
Au putut scăpa gloate păgâne.

68
Dar' țiganii noștri credea tare
Și vârtos că munteni acei fură
Ce pe dânși venisă să-i omoare,
Îmbrăcați în turcească muntúră;
Aceasta povestea ei cu fală.
Cum nemintea pe oameni înșală!...[2]

69
Într-acea-a lui biet Parpangel mamă,
Fiind afundată-în jele mare

---

[1] Ţiganii, precum să arată, mergea asupra turcilor, însă pe încet; iar dacă văzură că turcii întorc dosul, nu-i mai goniră, ci întoarsără acasă. M. P.

[2] Fiind ţiganii sculaţi asupra lui Omar, el făcusă orânduială să încungiure cu ai săi pe ţigani şi să-i taie, dar' Vlad Vodă chibzuind vremea, tocmai atuncia venindu-i în dos, l-au silit să-ş tragă înapoi ceata ce trimesese împrotiva ţiganilor, să să apere sângur de năvala lui Vlad Vodă. Iar' ţiganii de aceasta nu ştiea nimica şi gândea că ei au gonit pe munteni ce întorsese adoooară. M. P.

Ș-șteptând cu luare de samă,
  Minunat acest lucru-i pare
Că pre fiu-și cu a sa mireasă
Încă nu vede sosând acasă.

70

Deci Brândușa (căci așa pe nume
  Să chiema) fiind fermecătoare,
Doară-atunci cea mai vestită-în lume,
  Ce sâtirea dracii din vâltoare,
Ba cu fermecături neauzite
Oamenii strămuta-în fieri și vite,

71

Tot feliu-încântă ea de jivină
  Și cumu-i vine-în minte-o preface,
Apoi descântă cât bați în mână
  Strămutatele jivini sărace,
Și nu este-un feliu de măestrie
La care-învățată să nu fie,[1]

72

Fiind amărâtă și vrând să știe
  Unde fiiul ei atâta rămâne
Și doar' de este Romica vie,
  Luă doao fermecate frâne
Din róșii făcute strămătură,[2]
Șoptind cu sine ceva din gură.

---

[1] Aici poetul lasă pe ţigani iară şi începe de Parpangel şi ne spune că mama lui au fost o vrăjitoare foarte minunată... M. P.

a) Brânduşa, precum o scrie poetul, e un fel de Circe (Chirchi), precum să află la *Odisèa* lui Omer, care pe soţii lui Ulis prefăcusă în porci şi alte vite. Eruditţian.

[2] Vrăjitoarele noastre de astezi încă pun multă putere în firele de strămătură roşii. M. P.

73 Cum fârși neînțălese cuvinte,
Iacă doao pregroaznice bale
Fără veste-i steteră-înainte;
Guși avea pestricate și foale,
Însă cu-arepi și solzuri pe spate
Și nește coade lungi, cârlibate.

74
Puindu-le-apoi frâne de lână
Obrazui-în pulbere-o căruță
Cu toiagu-învrâstat ce-avea-în mână,
Pe care șezând bale sumuță
Și iacă-în cotigă făr de roate
Vrăjitoarea văzduhul străbate.[1]

75
Băláurii-înhămați zboară ca vântul
Precum striga-i mână și-i duce.
Într-[un] ceas cungiură pământul
Muntenesc, dar' nice-o rază-i luce
De-a-și găsi fiiul dorit. În urmă
Foarte-amărâtă cursul său curmă.

76
Supt o râpă-adâncă să pogoară
Și luând de pe bălauri căpestre,
Le face semn ca din ochi să piară;
Ducându-să-apoi fierele măiestre,
Scoasă-o vrăjită din sân piscoaie
Și cât poate, de trei ori țipoaie.

---

[1] Acest feliu de vrăjitori şi cu acest feliu de ţerămonii să află la mulţi poeţi vechi, însă acum nu s-aude nimic de unele ca aceste. Erudiţian.

a) Poetul nostru toate le-au împrumutat de la alţii, ca să-ş' facă mai plăcută izvoditura. Musofilos.

77 Mai degrabă decât o clipită,
Mulțime de duhuri necurate
Din toate laturi vinea pornită,
Iar' ea-începe a-i sitiri să caute[1]
Sau să spuie-unde fiiu rămâne
Și pentru ce-acasă nu mai vine!

78

Ei răspund: „Fiiul tău s-află-în viață,
Dar' numa cât sufletul nu-i iasă;
Noi ț-om fi pǎn la dânsul povață!"
Deacă-aceasta Brândușa-înțăleasă,
Îndată-alergă cu osârdie
Ducând-o cel din răspântie.

79

Acolo sosind maica duioasă
Ș-aflǎ fiiul mai fără viață.
Trupu-i rădică și frântele-oase,
Luându-l pe bietele brață,
Îl pusă-în căruța cea vrăjită
Și zbură cu el într-o clipită.[2]

80

Dusă-l între nește munți de-aproape,
Sus pe-o stâncă naltă și rătundă

---

[1] Cuvântul *sitiresc* este vulgar şi obicinuit pe multe locuri, însă numa în noima aceasta, adecă sâlesc cu meşterşug sau vrăjituri; şi fiindcă norodul crede că prin râpe, vâltori şi răspântii lăcuiesc duhuri necurate, drept aceasta zic şi despre vrăjitori că sitiresc (adecă chiamă cu sâla) dracii de pe acele locuri. M. P.

[2] Cum putueia să-ş' ducă fiiul său în căruţa vrăjită, când zisă mai sus poetul că au desjugat bălaurii şi le-au poruncit să meargă în treabă-ş'! Idiot.

a) Poetul au spus odată cum ea i-au chiemat şi i-au înhămat; aici să înţălege de sine că aflându-ş fiiul, iarăş' i-au chiemat, însă poetul nu spune ştiind că fieştecare va înţălege că, cum au mers de acasă cu vrăjituri, aşa putea să meargă şi de-aci. Musofilos.

Unde-l scăldă-în noao feliuri de-ape
  Ce să-áflă-într-o peșteră afundă,
Apoi cu ierburi cunoscute
În tot chipul cercă să-i ajute.

81

Unele fierbe ia-într-o căldare,
  Din altele stoarce mustăreață,
Iar' din altele-i face scăldătoare:
  Iarba vântului și iarbă creață,
Iarbă mare, spânz, limbă-vecină,
Ròmoniță, nalbă, mătăcină,

82

Plătagină, sovârv cu cicoare,
  Troscoțel, podbeál și mătrăgună
Și de-alte mai multe ierburi care
  Stoarse, mestecate depreună
Ș-în mai multe chipuri prefăcute
Trebuie bolnavului s-ajute.

83

Iar' după ce cu ceste toate
  Îl scăldă, l-învălui și l-unsă,
Inima-i începu iar' a bate,
  Sânge-în moarte mădulări pătrunsă
Ș-a treia zi cătră dimineață
Semne-aiavea dete de viață.

84

A răsufla-începe câteodată
  Și-a mișca mânile și picioare;
Ca și din somn apoi să deșteaptă
  Și, căutând la toate împrejur, pare
Că caută la maică-sa cu-obidă
Și ochii iară va să-ș închidă.

85 Iar Brândușa strângându-l de mână
Amar să cânta: „Dăh, Parpangele!
Dăh! mai clipește cu ha lumină
A ochilor tăi plină de jele!...
Și caută la mamă-ta săracă,
N-o lăsa-în amar să să petreacă!...“

86

Atâta fură de putincioase
Vaietele de maica-obidată,
Cât de la pragul morții să-întoarse
Sufletul lui Parpangel îndată
Și, deschizând ochii-adoooară,
Așa cuvântă cu jele-amară:

87

„O mamă! zieu, păcat neiertat
Fi-ț-va, că mă treziși la viață.
O clipită de m-ai hi lăsat,
Eu vedeam față de față
Toate hele ce vor hi să hie
De-acum nainte până-în vecie!...“

88

Dar mamă-sa-l mângáie și-l sărută:
Spuindu-i toate ce să tâmplasă,
Și-într-acea cu leacuri îi ajută.
Iar’ dacă de Romica frumoasă
Îș’ adusă-aminte,-atunci de toate
Ș-uită de mai nainte visate.

89

Căci Brândușa l-încredință tare
Și vârtos că Romica trăiește
Și-încă este-întreagă fată mare,
Nici pe altul cineva iubește.

Cu d-este și leacuri de folos
Curând îl făcu ea sănătos.

90

Iar' după ce-întreg ca și nainte
  Tânărul țigan acuma stete,
Mamă-să-i dete-în calde plăcinte
  Farmece, care-avea, pe-îndelete,
Farmece de somn aducătoare,
Însă trupului nestricătoare.

91

Parpangel căzu ca mort îndată,
  Iar' însă culcându-l lângă sine,
În cotiga sa cea fermecată,
  Zbură din locurile străine
Drept acasă-în d-alba țigănie,
Unde pe toți află-în bucurie.

92

Căci și Romica tocmai sosisă
  Și spusese toată-a sa tâmplare:
Cum ea la cea curte nimerisă,
  Cum apoi curtea-într-o baltă mare
S-au prefăcut, de-unde pe ea scoasă
În urmă-o măgăriță-aripoasă.

93

Brândușa, de nimene văzută,
  Sosi tocma după cina mare
Și iarăș', prin farmecă știută,
  Trezindu-și fiiul din somnul tare
Trimisă după mândra Romică
Ca să ș-o facă nuoră și fiică.

CÂNTECUL A VI

CUPRINS

ARGUMENTUL

Sătana cade-în melanholie
Socotind asupra sorții sale;
A iadului s-adùnă boierie
Și să sfătuiește cu ce cale
Va s-ajute turceștilor gloate;
Țiganilor să fârșesc bucate.

1

Acum peste-ochian șoimanul soare [1]
Strălucea dositelor ostroave,
Noaptea cu neagra sa învălitoare
Câmpi acoperisă și dumbrave,
Iar' de grele-ostăneli obosita
Dulce răpăusa prin staure vita.

2

Numa fieri priveghia răpitoare
Și bărbații cu cugete rele;
Lupul gonea după căprioare,
Buha vâna-în tufe păsărele,
Ș-umbla ș-alte jivini stricătoare
Ce-întunerec iubind fug de soare.

---

[1] Cuvântul *şoiman* doară nu este pretutindene obicit ca în Ardeal; pentru aceasta trebuie a şti că prin acest epiteton să înţăleg numa lucruri bune, curate şi oarecúmva sfinte. Nice de obşte să zice şoiman, fără numa soarele, albina, pânea ş.c.d. Să vede a fi cuvânt turcesc. P. Filologos.

3 Era vremea tocma-întiaș dată
  Când cântă cocoșii de cu sară,
Ș-încălecând mături sau lopată
  La Rătezat strigòile zboară,
Când să preumblă cele frumoase
Strâmbând oamenilor dreptele-oase.[1]

4
Toate-adecă-odihnea cele bune,
  Numa cele rele, blăstămate,
Umbla după-a lor înșelăciune,
  Cum sunt duhurile necurate
Care nu dorm nice-odinioară,
Ci noaptea-în toate părțile zboară.

5
Tocma pe-acea vreme, supt afunda
  Tartárului peștere, Sătana
Scoțind capul afară din unda
  Văpăii nestânse, cu tirana
Sa privire, pe diavoli învită
Să muncească făptura osândită,

6
Iar' el prin aceasta să desfată
  Ca ș-un craiu tiran după bătaie,

[1] Poetul vrând să obrăzuiască vremea de noapte, spune pe rând toate ce să tâmplă pe acea vreme: într-altele, fiindcă el, unde poate, bagă şi poveştile de obşte, pomeneşte aici şi de strigoi, care după crezătoria de obşte încalecă mături şi lopate şi cu acele zboară la Rătezat, adecă la un munte ce este între Ţara Românească şi între Ardeal. Erudiţ.

a) De aci să cunoaşte că izvoditoriu cel de-întâi acestor stihuri au fost ardelean, căci almintre nu ar fi pomenit de Rătezat. Criticos.

b) Aşa dară ar trebui să fie şi din Thesalia, căci pomeneşte Parnasul, muntele Thesalii; ar trebui să fie şi muntean că pomeneşte Cetatea Neagră ce este în Ţara Muntenească! Mândrilă.

Când vede-oastea vrăjmașă junghiată,
  Când noroade-întregi strică și taie
Și e mâhnit numa că nu poate
Așa tăia noroadele toate.

7

Însă-într-această noapte, de care
  Zic eu, după ce oar'câtă vreme
Sătana căută cu desfătare
  Cum chinuita făptură geme,
În gânduri căzu și socotele
Ce-i pricinuiră-amară jele.

8

Pentru că cugetând el în sine
  Cumplita [sa] din ceriu scăpătare,
Apoi tot pierdut vecinicul bine
  Potrivind cu a sa de-acum stare,
Așa răcni de jele și-urgie,
Cât clăti iadul din temelie.

9

Crunți învolbind ochi apoi: „Oh mie!
  (Strigă) Cu totul nesuferită
Viață și nemuritorie!...
  Mai bine era-într-acea clipită,
Când fui surpat cu mândra mea ceată
Să fiu pierit cu totul de-odată!... [1]

---

[1] Aici pentru mai bună înţălegerea, trebuie a lua sama că poetul obrăzuind noapte, hotărăşte vremea când cântă cocoşii întiaş dată, adecă cu un ceas sau doao înaintea miezii-nopţii; căci, pe cum spun cărţile babelor, atunci au putere duhurile necurate. Deci poetul vrând să vie cu povestea şi la Sătana, zice că tocma pe acea vreme şi el au obicinuit a scoate capul de supt unda focului şi a-ş petrece, căutând cum să muncesc sufletele păcătoase. Însă (adauge poetu) în acea noapte îi viniră Sătanei neşte gânduri de care foarte s-au scârbit. Adecă socotind el că oarecând era în raiu şi întru fericire, iară acum în iad, supus chinurilor, să mâhni şi aşa răcni, cât tot iadul să cutremură. M. P.

10 Câci, măcar muream eu fără vintă,
Dar’ mergându-mi în nimică firea,
Durerilor încai să punea țântă,
Nici mă-ar ghimpa tristă pomenirea
Fericirilor mele trecute,
Curmată fiind prin moartea iute.

11
Ci nu mi-au priit várvara soarte
Ș-în războiu îmi fu protivitoare,
Nice-a vínce-mi dete, nice moarte,
Lăsându-mi această rozătoare
Și nesuferită pomenire.
Oh! crudă, nespusă chinuire!...

12
Această dar’ aducere-aminte
M-apăsă-acum... nu tu, Savoate!
Căci însuș’ a ta de-acu nainte
Atotputernicie nu poate
Alta să facă-asupră-mi izbândă
Mai mult ocarnică și neblândă.

13
Deci sus, Sătano! Scoală și-arată
Celui-de-Sus că-ai încă putere;
Și măcar nu poate el să pată,
Nici să sâmțască vre o durere,
Totuș cere-a ta pe dânsul ură
Să-ți izbândești pe a lui făptură.“[1]

14
Aceste zicând groaznic urlă, iară
Tot iadul răsună cu greu muget.

[1] Monologul acesta nu să poate înţălege de toţi, numai de cei ce sunt procopsiţi la S. Scripturi. Musofilos.

Însuș' diavolii să spăimântară
  Și vrând să știe-a Sătănii cuget
Boìerimea tartárului toată
Într-o clipită fusă-adunată.

15

Ochii Sătana-își întoarsă roată
  Cercetând pe tot însul în față;
Inima pare că-i să desfată
  Văzându-și boierimea sumeață.
Apoi, după puțină tăcere,
Acest chip grăi rozându-și ghierre:[1]

16

„O, soți credincioși ursitei mele,
  Viteji protivnici naltei lumine
Ce stăpânește mai sus de stele,
  Știu că v-aduceți aminte bine
De cea vecinică zio cumplită,
Domnia mea când fu cutrupită.

17

Biruiți fum cu drept! în bătaie,
  Iar' nu supuși, asupriți; iară
Nice-într-astă pucioasă văpaie
  Cu vecinică și nestânsă pară
Suntem plecați, unde fără spaimă
Făptura pe Făcătoriu defaimă.

18

Știți dară că-a noastră mângăiere
  Este în izbândă sângur ș-ură
Asupra celii de sus putere
  Ce pedepsește și nu să-îndură!...

---

[1] *Ghierre* va să zică brâncă cu unghii mari, cum au vulturii sau urşii. M. P.

Dar’, precum văd, să pare mie
Că vă-au apucat o trândăvie![1]

19

Nu văd eu acum bujdind pe poarta
  Iadului suflete ca nainte,
Ș-acuși va fi doar deșartă boarta
  Această-întunecoasă, fierbinte,
De n-om mai îndrăznire o dată
A lupta cu oastea luminată!

20

Fost-am în lume și de-amăruntul
  Toate-am iscodit. Adevărat!
Cumcă-încungiurând eu tot pământul,
  Mai cu samă-l văd noao plecat,
Iară țări adevărat creștine
Sau nu văzui, sau foarte puține.

21

Dar’ ce folos! când văd omenirea
  Care fu-în pisma noastră zidită,
Înălțându-și până la ceriu firea
  Și până la partea cea mai fericită,

[1] Sătana aici să închipuieşte, precum am zis la cântecul dintii, căpetenia duhurilor necurate, care mai nainte de osândire era în ceriu cel mai întii arhanghel şi să chema Luceafăr, adecă purtătoriu de lumină. El aici grăieşte cătră ceialalţi soţi ai săi. Însă ce poate să grăiască Sătana altă fără numa blăstămuri; însă poetul vrând să-l arete poeticeşte, precum este, foarte bine l-au nimerit. Erudiţian.

a) Aşa, foarte bine, când îl face să grăiască hule asupra dumnezieirii! Păr. Desidemonescul.

b) Apoi ş-alta este: de unde au ştiut poetul acesta cele ce au vorbit dracii în iad! C. Idiotiseanul.

v) Dar’ că nu-i aşa, vere, căci ţ-am spus de atâte ori că le-au aflat aşa scrise. C. Onochefalos.

Râvnind a fi-oarecândva părtașă
Deșertelor noastre-în ceriu lăcașă.[1]

22

Însă nu fie-asta-adevărată!...
Ca marele Sătana să vadă
Urgisita făptură vodată
Colò sus, în cereasca livadă,
Mai mulțindu-să de-acum nainte,
Juru-mă pe tartarul fierbinte!...

23

Întii, creștinătatea să piară,
Războiu în tot pământul să fie,
Întunerecul să-întoarcă iară
Cu tot feliu de păcat ș-urgie;
Aceste-s în scurt poftele mele,
Ce răspundeți voi acum la ele?“[2]

24

Atunci Velzăvúv, hatmanul mare
Oștilor negrii mării sale:
„Întunecate Doamne! mie-mi pare
(Grăi) că-ar fi lucru mai cu cale,
Lăsând aceste pe alt îndelete
Să strângem pe dată-a noastră cete,[3]

---

[1] Sătana zice că Dumnezieu a făcut omul în pisma lui şi a soţilor lui, ca oarecând să lăcuiască acolo, unde au lăcuit ei fiind încă îngeri. Simpliţian.

[2] Ce mănie sătănească! Simpliţian.

[3] *Velzăvúv* este nume devolesc care s-află şi la *Evanghelie*. Însă fiindcă Sătana este împăratul întunericului, pentru aceaia Velzevuv îi zice *Întunecate Doamne*, apoi *Neagră Măria sa*.

a) Oare nu este aici ascunsă sáteră? Că întru multe pănă aici am luat [sama] că poetul acesta multe zice care nu să pot înţălege într-alt chip, însă aşa ştie acoperi satera sa de bine, cât nu fieşte care o cunoaşte. C. Criticos.

25 Căci eu din iscoade-încredințate
Care trimesesem sus, pe lume,
Am ințăles că vor a să bate
Vlad Vodă cu Mahomet, și-anume
De cereștii călăreți să zice
Că vor pe-agareni detot să strice.

26
Nu s-ar cuvini să lăsăm dară
Nice noi pe cei de-a noastră parte,
Ci- îndată să purcedem afară
Purtând și noi creștinilor moarte,
Căci, de va birui Mahomet,
Cade și creștinia pe-încet."

27
„Bine, hatmane, că-mi dai de știre!...
(Zisă mușcându-și negrele buze
Craiul întunecat cu răstire.)
Acum măria-mea va să-auză
Cum e și-a celoralalți socoteală,
Ce au să-mi spuie fără sminteală.[1]

28
Întii, cum dintru voi fieșcare
Să sâlește spre-a iadului bine,
Amegind pe-om din dreapta cărare,
Apoi, în ce chip ni să cuvine
Să-ajutăm lui Mahomet îndată:
Pre-ascuns, ori cu sâlă vederată?"

29
Aici Mamona să scula, mare
Visternicul Domnului Sătanei,

---

[1] Acum precep povestea. Adecă Sătana au strâns sfetnicii săi, ca să sfătuiască în ce chip are să ajute păgânilor!

Pe mâna lui sunt toate comoare
  De supt pământ, aurul și banii.
„Tot iadul (grăi dâns) bine știe
Cât îi face-a mea dregătorie!...

30

Zieu! mai mult decât toate-îi ajută
  Și mai multă dobândă-i aduce.
Chipul și cărarea mea bătută
  Care pre-om la strâmbătate duce,
Este pofta de-averi desfrânată,
Într-alt chip lăcomie chiemată.[1]

31

Omul e plecat spre lăcomie,
  Din leagăn, căci firea bună-i dede
Îndemnul curat de-a prii șie,
  Din care, ca din izvor, purcede
Cruțarea vieții și-o sâlință
Spre-a-ș' plini trupeasca trebuință.

---

[1] *Mamona* încă nume de diavol ce să află la *Evanghelie*. De obşte să zice el duhul lăcomii.

a) Pe Velzăvuv zisă poetul că este hátmánul Sătanei, iar aici pe Mamona face visternic! ca când şi diavolii ar avea în iad acest feliu de dregătorii! Idiot.

b) Bagă-le în teacă, vere, ţi-am zis nu o dată, nu mai vinui poetul, când el aşa au aflat scris! Onochef.

v) Vedeţi dară că bine zisăi eu că aici ăesteî o sateră ascunsă! Criticos.

g) Acum şi mie-mi scapă răbdarea când văd luări aminte de acest feliu! Am luat sama mai înainte că care nu înţălege ce este poesia şi ce va să zică poetu, acela mai bine să tacă şi mai bine să ţie cu dumnealui Chir Onochefalos, căci mai multă cinste-ţi va face. Unde ar fi izvodirile poeticeşti a lui Omer, a lui Virghil şi, în vremile noastre, a lui Miltón la inglezi, a lui Tásso la italieni şi a lui Clòpstoc la nemţi, de ar fi socotit aceste învăţate noroade de dânşii, cum socotesc aceşti mai sus cârtitori asupra poetului nostru? Musofilos.

d) Nu ţ-am spus, vere, că aşa este? Iacă dum. Musofilos înţălege mai bine decât noi amândoi.

32 Dar eu astă fireşe plecare,
Cu totul o stric prin lăcomie
Şi fac pre om de-în urmă el n-are
Hotar în pofta sa. Iacă-o mie
De acolea să nasc fapte rele,
Tot fiice-a lăcomii ş-a mele.

33
Tâlhăria, furatul, votria,
Înşelarea, strâmba judecată,
Ucigării, vânzări, tirănia,
Făţăria, camăta cruntată,
Şi pe rând faptele rele toate,
Mai vârtos ce trag spre bogătate.

34
Aurul acum stăpâneşte-în lume;
Prin acesta cumpăr eu toate
Inimile; cu mici sau mari sume
Neguţez tot feliu de păcate:
Cela-şi vinde patria pe mită,
Cesta spre ucidere să-învită.

35
Papa vinde darurile sfinte
Pentru gălbănaşi, iar' patriarhul
Din Vizánt le cumpără-înainte.
Din episcóp până la eclisiarhul,
Toţi îşi prevând cele cumpărate
Ce trebuiea să fie-în dar date.

36
Craii şi miniştrii având sete
De-argint, aţâţă războaie crunte;
Aurul ia cununa de la fete,
Sparge căsătorie şi nunte;

În scurt, lăcomia nesătulă
Toate ce-s bune le-întoarce-în hulă.[1]

37

Și cu-aceasta orbind eu prăsila
  Lui Adam, o-întorc de la cărare
Bună ș'o duc pe-încet la topila
  Noastră aici. Pre pământ, pre mare,
Mai toți muritorii despre mine
Cu-înaurite-s legați cătíne.

38

Iar în cât privește-ajutorința
  Lui Mahomet și-a turceștii gloate,
Eu spun drept că nu-s în socotința
  Lui Velzăvuv, dar' nice să poate,
O! hatmane viteaz, asta face
Care [ne] spui și, cum văd, îți place.

39

Lângă cine puterea și slava
  Au rămas, hotărât lucru este.
Au gândești că Cel-de-Sus lăsa-va
  Să săvârșim, cum grăiești, aceste?
Foarte te-amegești, de cu putere
Vrei a da turcilor mângăiere.[2]

40

Ce-ajunge-oștaneasca ta-îndrăzneală
  Asupra puterii înzăciuite!

---

[1] Aici Mamona spune toate faptele rele care izvoresc din lăcomie. M. P.

[2] Sătana făcu doao întrebări la boierii şi voievozii săi: adecă să-i spuie fieşte care în ce chip el lucrează spre binele de obşte a iadului, amegind pre oameni! Apoi, în ce chip socoteşte ca să să deie ajutoriu turcilor. Mamona la cea de întii întrebare spusă cu de-amăruntul laudele sale, iar' la a doao dă sfatul său, ca să nu să deie turcilor ajutoriu cu chip vederat, ci pe ascuns. M. P.

Vitejia-înceátă-a fi de falǎ
  Și faptele ei cele mai vestite
Să numesc oarbă numa dârzie,
Când lucrează fără-înțăleptie.

41

Deci, împrotiva celui mai tare,
  Nu vărtute, ci minte măiastră
Trebuie-a folosi. Mie-mi pare
  Că nu cu vedită și buiastră
Tărie noi să dăm ajutare,
Ci pre-ascuns, cu multă supțiare.

42

Înși oameni prin noi să lucreze
  Spre-a lor pierire necontenită.
N-ajută-acum armele viteze
  Cum punga cu galbeni tecsuită
Aceștii, numa să fie plină,
Acuma toți oamenii să-închină.[1]

43

În urmă rușinea mea să fie,
  Deacă eu cu banii nu voiu face
Mai mult decât în[tru] voinicie
  Altòr a să lăuda place!“
Mamona fârșind, Asmodeu râsă
Și căutând împrejur așa zisă:

44

„Nu pentru că eu sunt logofătul
  De taină-a mării-sale, dară
Pentru că mă țân șeretul
  Cel mai mare-în astă neagră țară

[1] Vezi, vicleanul, ce sfat au dat! Simplițian.

Îndrăznesc a-mi arăta și eu
Adânc și măestru sfatul mieu.

45

Însă, mai nainte de-a răspunde,
Voiu să fac Mamonii o-întrebare:
Pentru ce să-însumează și de-unde
Vin acele cuvinte sprințare
A lui? Drept ce-atâta să rădică
Socotind pre-alalții întru nimică?[1]

46

Nu voi să-i întunec vrednicia,
Căci banii-au în lume căutare;
Dar' ce-ajunge numa bogăția,
De n-ar fi și-o vărtute mai mare
Cui ș-însă bogăție să-închină!...
Și-aceasta e mintea cu sfat plină!

47

Mamona cu banii face toate,
Dar' numa la cei cu lăcomie,
La suflete de-argint însătate,
Iar Mamona doar' încă nu știe
Că multe și mari trebi pe pământ
Nu să pot isprăvi prin argint,

48

Ci prin tehne-ascunse și înșelăminte,
Prin intrige, cu sfaturi viclene;

[1] *Asmodeu*. Acesta încă este nume de diavol, cunoscut la S. Scripturi, şi mai cu samă să chiamă duhul înşelăciunilor; iar' cuvântul *şerèt* nu este pretutindene cunoscut; pentru aceasta româneşte se poate zice *amegèu*. Apoi cuvântu *sprinţariu*, *sprinţare* încă să vede a fi romănesc, ce să poate zice amintre *îngiurătoriu*, *defăimătoriu*. Filologos.

Ceste surpă și pe cel cu minte,
  Ceste să-ajute-oștile-agarene.
Ș-acuș' vom vedea prin ispitire
Care știe mai bine-a gâcire."[1]

49

Velial, ce peste politie
  Are-în iad pază și priveghere,
Cel ce tot feliul de măiestrie
  Lumească care domnia cere
E procopsit, fârșind Asmodeu,
Să sculă-începând cuvântul său:

50

„Adevărat! nu să-ar cădea mie
  A mustra pe cei ce-au zis nainte
Doară cevaș' cam cu sumeție,
  Dar', ca să-arăt cât poate să-alinte[2]
Pe cineva iubirea de sine,
Voi mustra cu vedite pricine.

51

Fieșcare să laudă-întru-ale sale
  Și cu oareșcare micșorare,
Pe-ale altor socotind tândale;[3]
  Și toți vă-înșelați, precum îmi pare,
Căci vrednicia voastră-împreună
Iar' nu despărțită, să-áflă bună.

---

[1] *Suflete de argint însătate*. Aceasta întru o altă limbă doară nu s-ar putea zice, dar' în limba noastră nu ştiu de unde s-au obicinuit a să zice, în loc de *foame de aur şi de argint, sete de aur sau argint*. Apoi cuvântul tehne însemnează meşterşug viclean. M. P.

[2] *S-alinte*, adecă să măgulească.

[3] *Tândale*. Acest cuvânt este obicinuit pe une locuri şi însămnează nimicuri sau lucru de nimică, jucărăi. M. P.

52 Voi sunteți naltele mădulare
Aceștii împărății de-aice;
Deci a voastră-împreună lucrare
Trebuie să-o ție, să-o rădice.
Zădarnică-i a voastră putere,
Deacă veți lucra cu-împărăchiere.

53
Deci socotind eu cele din lume
Care vă-aduce voao supărare,
Îm par ca nește deșerte spume
Și fumuri fără de flăcărare.
Pentr-aceasta-i și-a mea socoteală
Ca să nu ieșim noi la iveală.

54
Să nu ne-amestecăm la bătaie
Cu puterea noastră vederată,
Ci, mergând din odaie-în odaie,
Să vedem pe cine, ce desfată,
Și-apoi pe om în tot chipul rău
Să-l otrăvim în cugetul său.

55
Iar în cât e pentru Mahomet
Ș-a lui Vlad mândrie deșartă,
Eu am chieea de la cabinét[1]
Și mai bine cunosc a lor soarte
Decât toți alții. Știu ș-acea bine,
Cui biruință-în urmă rămâne!

---

[1] *Cabinet* este cuvânt franţozesc şi semnează cămară, cămăruţă sau, cum zic pre aiure, odaie. Însă apoi s-au luat de obşte de să zice locul, unde să face sfatul de taină la curţile domneşti sau împărăteşti. Pentru aceasta zice Veliál că el ştie sfaturile cabinetelor şi ştie ce fârşit va fi între Vlad şi Mahomet. C. Filologos.

56 Intrigele sunt acum făcute
Tocma să piarză turcii războiul
Și să să vincă mii despre sute,
Căci lung nu va sprijini povoiul
Oștilor păgâne-o țărișoară
Când va fi să-întoarcă-adoaoară.

57

Iar' Vlad dintru a sa biruință
Nu poate trage nice-un folos,
Fiindu-i țara cu nepriință,
Dar' dintru toate mai vârtos
Pentru că din țările vecine
Într-ajutoriu nime nu-i vine!"

58

Velial fârși, dar Moloh încă
Rostul său după dânsul deschisă,
Moloh! fântâna cea mai adâncă
A desmierdării trupești, și zise:
„Nime pe-om așa supus nu ține
Întru rele năravuri, ca mine;

59

Știți voi bine că eu prin a mele
Măestrii lunecoase ș-ispite,
Măguliri, gâdăliri și momele,
Ochitúri, zâmbiri, glume-îndrăznite,
Pofte fierbinți ș-îndemnul trupesc
Acum toată lumea stăpânesc.

60

Tinerii mă poftesc cu-înfocare,
Bătrânii pe-ascuns îmi voiesc bine,
Fetele m-așteaptă cu oftare,
Neveste să topesc după mine,

Ba și călugărul mi să-îmbie
Pitulindu-mă-într-a sa chilie.[1]

61

Deci nu precep ce-i această frică
A voastră, temându-vă ca doară
Oamenii fiind făptură mică
Să nu să rădice-odinioară,
La-acătare spiță de mărime,
Cum voi ați fost întru cea nălțime!...

62

Gânduri deșerte! Doar' nice-a zece
Parte din făptura cea iubită
A lui Savaot nu va petrece
În grădina raiului slăvită!
Noi om avea partea cea mai mare,
Ș-aceasta-i destulă-izbândă-îm pare!"

63

Iar' Val, stolnicul mare ce peste
Mâncări și băuturi era pus,
„Adevărat (au zis) lucru este
Că n-avem să-așteptăm colo sus,
Oarecând ca să-ajungem la cele
Nalte lăcașuri mai sus de stele.[2]

67

Pentru-aceasta și eu socotesc
Ca zădarnică toată cercarea
Vreunui războiu cu soiul ceresc,
Însă pe care-îl mâncă spinarea,

[1] *Moloh* încă este nume de diavol şi numit la Scriptură.
[2] Val sau Bal încă este nume drăcesc la Scripturi.

Cerce ș-a vedea din apucare[1]
Că nu-i lucru lesne cumu-i pare.

68

Drept ce să ne pùnem fără treabă
La primejde? Să dăm și cumcă
Pre Mihail vom birui-în grabă;
Dară cel ce cu fulgere-aruncă
Nemuritoare! va răbda doară
Să vă-apropiați de nalta sfiară?[2]

69

Un tunet! ca-în ziua cea-îngrozită
Când furăm surpați dintru nălție,
Și toți iacătă-vă-într-o clipită
Svârliți supt tartar!... ba cine știe
Câte mii de miluri mai afund,
Unde-acum nice dracii pătrund![3]

70

Pentru-aceasta cu Velial și eu
Depreună socotesc și deacă
Vreți doară-a cunoaște chipul mieu
Prin care suflete vânez, iacă
Vi l-oi spune: tot ce intră-în gură
Fără treabă și fără măsură,

---

[1] *Apucare*, adecă ispiteală şi înceăpuîtul lucrării. M. P.

[2] *Sfiară* sau mai bine *sferă* este o figură rătundă, prin care să închipuieşte lumea sau şi pământul; pentru acea să zice *emisfer* jumătatea sferii sau a pământului. Aici *sfera naltă* va să zică ceriul cel mai de sus. Erudiţian.

[3] Va să zică Val că tocma să poată birui pe îngeri însă (zice el) cel care cu fulgere aruncă! adecă Dumnezieu (căci dracii nu cutează a numi pe Dumnezieu), oare suferi-va el să ne apropiem de ceriu? Mai încolo zice: căci numai un tunet să cază pe voi, de cei ce cădea în zioa când furăm izgoniţi din ceriu, şi iacă-vă aruncaţi mai afund de iad şi acolo unde acum nici noi putem pătrunde. M. P.

71 Tot aceasta este de la mine;
Beția și grasa-îmbuibăciune
Sunt a mele și trag după sine
Trândava cu totul uităciune
De lucruri bune și cuvioase,
Fac minți tâmpite și trupuri grase."

72

În urmă Vélfegor vorbă-apúcă,
Stăpânul credințelor deșerte,
Zâcând: „Nu-l opresc eu să să ducă
Cărui i voia să să mai certe
Odată, dar mie la-împărțire
A fi cu dânsul nu-mi vine-în fire.

73

Eu mă sârguiesc în tot adinsul
Ca cea mai mică rază de lumină
Care-în om fu născută cu dânsul,
Să-o-întunec să nu fie sărină;
Ș-am făcut acu multe ispite
Cu tot feliu de-arătări măestrite.

74

Fieșcare crede în vreo lege
Care-o socotește preste toate,
Și tot însul prin minte s-amege
Sau lăturiș' din cale s-abate.
Așa-l întunec! de nice sâmte
Că-are vreo precepere sau minte.

75

Fanatismul și Suprăstăciunea,
Ceste-a mele doao slujitoare,
Toată-adevărată-închinăciunea
Dumnezieirii ceii făptoare

În *schime*-o prefac necuvioase,
Nevrednice, ba și rușinoase."[1]

76

Sătana care cu suferință
  Pănă-acum ascultă: „Tot viclene
(Zise), dar nu spre ajutorință
  Grabnică oștilor agarene
Sfaturi mi-ați dat! Însă mie-mi place
Acum după gândul mieu a face!...

77

Deci tu, hatmáne, pasă ș-adună
  Din cetele cele mai viteze,
Întru tot, o leghioană bună
  Ce-are poruncii mele s-urmeze."
Aici tăcu Sătana și-îndată
Adunarea mearsă-împrăștiată.

78

Dar', ce mă tragi de guler, o musă!
  Iarăș cătră d-alba țigănie!...
Care-acum ca și friptă de spuză
  Nu știea de ce să să mai ție,
Că, cu toate sfaturile sale
[Încă] nu să pusese la cale.

[1] Pentru înţălesul tuturor ce zice Velfegor aici, trebuie a să tălmăci întii, că el zice a fi diavolul credinţelor deşerte; deci, zice el, eu mă sârguiesc totdeuna că să întunec raza minţii şi a preceperii adevărate care Dumnezieu dede omului când îl zidi. Eu ducând pe om de la legea adevărată care mintea curată a lui poate să o cunoască, îl abat de la cale întunecându-l cu năluciri. Şi spre aceasta am doao slujitoare, adecă *fanatismul* ce va să zică râvna neadevăratei credinţi, şi *suprăstăciune* ce va să zică crezătorie deşartă; alţii zic, de pe grecie, *disidemonie*. Aceste doao, adauge el, strămută toată adevărata închinăciune a unii adevărate dumnezieiri, în shime necuvioase şi de râs!...

79 Iar', dragă musă! scoate-mă-afară
  Din boarta iadului puturoasă
Că, mă nădușesc de fum și pară
  Și n-aș' vrea sufletu->l< aici să-mi iasă!
Mai bine slugă-în tindă de raiu,
Decât pe tronul iadului craiu!...[1]

80

Apoi ți-oi cânta, de bună samă,
  Și de biata noastră țigănie
Ce-acum n-avea nici carne nici zamă.
  Nice știa de-astă nătărie,
Căci vrea cât mai curând să facă
Rânduială-în țara sa săracă.

81

Era tocma-în sfatul mai fierbinte,
  Când Corcodel supărat aleargă
Și le spune-în puține cuvinte,
  Ca de-acu nainte să să șteargă
Pe buze de bucate, și zice:
„Ședăți acum întinși pă burice!..[2]

82

Sfătuindu-vă cu gura goală
  Și pântece flămânde... Trecură

---

[1] Un poet o zis odată că mai bine voieşte a fi craiu în iad, decât slugă în raiu, iar' poetul nostru socoteşte de-împrotivă, că mai bine voieşte a fi slugă în tinda (pridvoriu, antişambră) raiului, decât craiu în iad, cu care şi eu mă învoiesc. M. P.

[2] Am căutat la orighinal, curios de sunt acolo aceste cuvinte, căci socoteam că doară poetul le-au pus din capul său; însă pot asigura că aşa ăsăî află şi la orighinal, prosteşte. Bag de samă că autoriul n-au vrut să puie alte cuvinte de cum au vorbit însuş' Corcodel. Preînvăţatul Talalău încă aşa socoteşte, mai vârtos că la strofa următoare zice Corcodel: „sfătuindu-vă cu gura goală", apoi zice că „au trecut babele cu colacii!"... proverbie care şi astăzi este în obiceaiu, când va să zică cineva că acum s-au petrecut ce-au fost bun!... Eruditian.

Babele cu colacii!“... Să scoală
  Țiganii socotind că-i înjură
Corcodel, căci nu putea să creadă
Să fie-în bucate-atâta pradă.

83

Pe lăieți și pe goleți punea vina
  Toate celelalte rânduite
Cete; și ca să le crepe splina
  Îi blăstăma, că-au mâncat atâte
Clise râncede, mălaiu și zară,
Care-ar fi ajuns și pentru-o țară.

84

Tandaler, care-acum apucasă
  Cârma de mult, strâgând să scoală:
„Mâncătoriu dă carne puturoasă,
  Lăeț spurcat!... Asta nu-i tândală!...
Și foarte te-înșeli, de crezi tu doară
A te mântui cu vorbe-ușoare.

85

Pentru ce nu ne-ai spus tu din vreme
  Cum că pă fârșit merge bucata?
Dar' lasă!-acuși, acuși tu vei screme
  Toate ce-ai mâncat. Numai fi gata;
Acuș' vom alege pre-un mai-mare,
Ș-atunci va fi vai de-a ta spinare!“

86

Iar' Corcodel cu zâmbire-amară
  Rânjindu-și dinții zise: „De tine
Nu mă tem eu niceodinioară,
  Tandalere! Să-ți fie rușine

Odată-a grăi despre toți rău
Și-a te gânfa ca și broasca-în tău!..."[1]

87

Aurariul tot să-înfocă și pusă
  Mâna pe cioarsa ruginită,
O trasă cu iuțime nespusă
  Și, de nu-l ținea într-acea clipită
Bălăban, doară atuncea ca napul
Cu floace cu tot îi tăia capul.[2]

88

Însă golățimea-întărâtată
  Multă-acuma împrejur să strânsese
Și era de bătaie toți gata,
  Într-atâta treaba le-ajunsese!
Dar' deodată-auziră departe
Dobe, sorle ș-uiete mari foarte.

89

„Fugiți [acu] care-încătro poate,
  Că iacă turcii vin să ne taie!..."
Strigară bătrânii cătră gloate,
  Iar' de frică amurțita laie,
În loc de-a-ș' căuta-în grabă scăpare,
Sta fără graiu și fără mișcare.

90

Atuncea strigă cu voinicie
  Tandaler, cât putu tare foarte:

---

[1] De aici să vede că Corcodel era învăţat la vorbe proaste şi foarte batjocoritoare, fără care el nu putea să vorbească, şi să vede că şi cele mai din sus, de care au pomenit Erudiţian, a lui Corcodel, sunt adevărate. Criticos.

[2] Trebuie a şti că *cioarsa* să zice o sabie rea sau ruginită, şi nu s-ar putea zice de altă sabie şi la alt loc, fără numa la *Ţiganiada* ş-alte de acest feliu de izvodiri comiceşti. Musofilos.

„Toți în arme cu mine să vie,
Ori la biruință,-ori cătră moarte!...
Mai bine să murim pe-îndelete,
Decât să tragem foame și sete.“[1]

91
Prin aceasta bieții mai luară
Inimă țiganii, și-în puține
Ceasuri, după obiceaiu, să-înarmară,
Măcar [că] nu le părea prea bine
Și părea că inima le plânge,
Scârbindu-să de bătăi și sânge.

92
Dar' totuș' inimându-i din gură[2]
Tandaler, nu-și arăta ei frica.
După ce-apoi înarmați stătură,
Părea că nu să tem de nimica;
Iară scoțind sabia din teacă,
Tandaler le spunea cum să facă.

93
„Căutați la mine! Luați aminte!
(Le zisă)-Acum voi sunteți armați!
Dar' trebuie-a socoti nainte
Pentru ce? Unde mergeți? Ce căutați?
Ca să nu ziceți mâne-poimâne:
Tandaler au lătrat ca ș-un câne!...[3]

[1] Tandaler socotea că a fi totdeuna aşa ca cum au fost cu muntenii, sau doară şi de nevoie îi vini acea vitejie. Mândrilă.

[2] *Inimându-i*, adecă dându-le inimă. M. P.

[3] Tandaler să vede că percepea ceva de oştenie, precum om vedea mai încolo. M. P.

94 Copii vă cer dă mâncare
Și cătră voi cu lacrem[e] strigă.
Aici nu vă este-altă scăpare
Fără la mălaiu sau mămăligă!...
Căci gura pruncilor din tăciuni
Nu să poate-astupa cu minciuni![1]

95

Cui dară-i voia să mai trăiască,
După mine vie-într-un noroc,
Numai trebuie să să păzască,
Cum l-au păzit mumă-sa dă foc,
Ca dând pă noi vreo străină gloată
Să nu steie cu gura căscată,

96

Ci, când oi striga eu de la frunte,
Toți în mâni să-ș' aibă-armele gata.
Și dă-ar hi vrăjmașul cât un munte,
Să dea pă dânsul dă-a dărămata,
Închizând ochii și dând pă moarte,
Cruciș' curmeziș', în toată parte.[2]

97

Cu ochii-închiși e bine-a să bate,
Că nu cauți vrăjmașul în față,
Nici te temi dă-a lui înfricoșate
Arme sau și căutătură-îndrăzneață.
Nu vezi cine lângă tine pică
Și păn' la moarte nu știi dă frică.

---

[1] *Copii din tăciuni* va să zică care şed împrejur de foc şi de tăciuni.

[2] *De-a dărămata*, adecă *dărămând*, *oborând*, cuvânt vulgar. Însă Tandaler avea bună cunoştinţă a neamului său, că-i învaţă a închide ochii, să fie mai uşor la bătaie, ne temând aşa tare. M. P.

98 Răcniți, chiuiți, strigați din gură,
  Cât vă-a-încăpea pe grumazi de tare.
Asta-i încă-o bună-învățătură,
  Că-așa să-îmbărbată fieșcare,
Iar' neprietenul să spăimântează
Ș-a să băga-în războiu nu cutează!"

99

Tandaler fârșind învățătura
  Porunci să meargă după sine
Toți armații strigând: bura! bura!
  Merg țiganii spre rău, sau spre bine,
Cu inima de frică-înghețată,
După Tandaler, ca după-un tată.[1]

[1] Cu adevărat! un chip de a să bate nou şi minunat, şi (cine ştie) doară pentru ţigani, cel mai bun!... Simpliţean.

CÂNTECUL A VII

CUPRINS

ARGUMENTUL

Vlad pe-ascuns tabăra cercetează
Turcească.-Arginean la minte-ș' vine,
Apoi scapă cu mână vitează
Din mijlocul oștilor păgâne;
Vlad noaptea pe turci face năvală,
Sân Mihai frânge-a Sătanei fală.

1
Unde sunt vitejii cei din zile,
Eroii cei cu vărtute rară,
Carii-înlibovindu-să-în copile
Călătoriea întins din țară-în țară
Luptându-să cu lei și gligani,
Curățind pământul de tirani,

2
Ce nu răbda ca-asuprit să fie
Cel mai slab de cătră cel mai tare,
Neamuri întregi scotea din robie,
La nevinovați apărătoare
Mână dând, nice lua vreodată,
Nice poftea pentr' ajutoriu plată![1]

---

[1] Pe poetul nostru încă l-au apucat neşte dorinţe deşerte poeticeşti care nu pot să fie astăzi; căci ce-ar face astăzi cel mai viteaz voinic, de care pomeneşte el, când un copil l-ar putea oborî cu o puşcătură! Voinicii de care pomeneşte poetul sunt cei de care ne povestesc istoriile vechi, precum au fost Ercúl (Iraclie) şi Persău, care pribegind căuta unde sunt tiranii ş-or-cine asupritoriu de oameni, şi biruindu-i le da căzuta pedeapsă. S-au pomenit de-acest feliu de viteji şi la poveştile de obşte. În vreme după ce várvarii miezii-nopţii au cuprins împărăţia romanilor, iar au început acest feliu de poveşti a

3 Ah! căruntă vechie cinstită!
  Unde-s a tale sânte tocmele?...
Ce urgie-acum lumea-întărâtă
  Ș-o-înneacă-întru cel noian de rele?
Perit-au credința cea bătrână!
Ah! lume-întoartă! vreme păgână!

4

Dar ce vinuiesc eu vremea? care
  Nu lucrează, fără numa pate!...
Martoră fiind și mustrătoare
  Faptelor noastre pre rușinate!
Acestòr, oame,-însuți ești de vină,
Ce-închizi ochii și fugi de lumină.

5

Ceriu-ți dede minte și vărtute:
  Ceaia-întru-întunerec să-ți lumine,
Ceasta la nevoie să-ți ajute,
  Ceaia să-ți arete rău și bine
Și cărarea către fericie,
Ceasta să-ți frângă lanț de robie!...

6

Iar' tu cu ceste daruri alese
  Covârșești însuți a ta [stricare];

---

fi primite la norod, şi au început acel feliu de cântări a îndeletnici nu numai pe oamenii de obşte, ci şi pre cei aleşi din norod. De-aci au avut început poveştile lui Ariosto, în stihuri, la italieni, ş-altora; şi de atunci, mai vârtos la italieni şi la ispani (spanioli), au început a fi plăcute poveştile despre *cavalieri erranti*, adecă voinicii pribegi. Poetul va să zică: pagubă că nu sunt acum de acei viteji ca să mântuiască multe neamuri din robie. Apoi ca când s-ar îndrepta, zice: însă acestór rele de astăzi, nu sunt vremile de vină, ci tu însuş', omule; căci, de n-ai vrea tu, nime nu te-ar asupri, fiind- că ai minte şi putere. Dar ce folos, când tu acea minte întrebuinţăzi asupra-ţi şi puterea-ţi împrumuţi celora ce vor să te supuie! Eruditian.

Mintea ta lațuri neîncetat țese
  Ca să te-încurce fără scapare,
Vărtutea-ți dai la tirani în mână,
Ca mai lesne-apoi să te supună.

7

Iar' aceștea te-apasă-în țărână,
  Nici mai mult te lasă-în slobozie;
Cu râs amar vaietu-ți îngână
  Și lanțuri a săruta te-îmbie.
Ah! și cine-apoi din asta poate,
Oame ticăloase,-a te mai scoate!...

8

Au doar' moleáța de-acum junie,
  Ce n-au învățat alta nimică
Făr' a vâna după libovie,
  A căuta la sabie cu frică,
Pe divan a trândăvi cu lene
Ș-a căsca gurile prin dughiene!...

9

A să-împodobi cu gingășie
  Mai aleasă decât o femeie,
A-ș' răpune-în cărți toată-avuție,
  Într-aceasta faptele să-închieie
A coconașilor cilibii,
A patrii noastre de-acum fii!

10

Acești numa știu între cocoane
  Și din gură-a-ș lăuda hărnicia,
Iar' la fruntea vunii lighioane,
  Unde-împroașcă gloanțele cu mia,
Vaileò , săracii! cum le-ar fi greață,
Cum le-ar fugi sângele din față!

11
Un coif în cap, o sabie-în dreaptă,
  Inimă-în piept și scutul în stângă,
Cu vărtute și minte deșteaptă,
  Aceste sunt care pot să frângă
Lanțul robii tale cumplite,
O, neamul mieu! de tot ovilite!...[1]

12
Alta era junia română[2]
  Pe vremea lui Vlad-Vodă, ce frânsă
Tabăra lui Mahomet păgână
  Cu vărtute și-în bătaie-adinsă,
Dar' au perit acea voinicie,
Și tu gemi supusă, Muntenie!...

13
Streinii veniturile-ți pradă,
  Vându-te ca marfa prin dughiene!...
Ci, hoha! Să lăsăm această sfadă!...
  Văd pe mulți că rădică sprâncene
Și mă tem ca necăutând la rangă
Să nu-mi puie musa supt fălangă.

14
De care Dumnezeu să ferească!...
  Însă, doar' vor avea ei minte

[1] Gândul poetului tot, aici nu este altul fără acesta, că pe un neam căzut nu poate să-l rădice altă la vrednicie, fără vărtutea oştenească!... Şi adevărat: până când trăieşte aceasta în norod, nu poate să fie norodul supus altor neamuri; iar scăzând această vărtute, scade şi toată slava şi mai că poţi zice fiinţa norodului. Erudiţian.

[2] Aceasta încă am vrut demult să aduc aminte cetitoriului că poetul au luat cuvintele aceste: *june*, *junie*, precum să cuvine, în noima lor cea adevărată şi strămoşască ce vine de la lătenie: *iuvenis*, italieneşte *giovane*, frânţozăşte *jeun*, adecă fecior tinăr şi, precum zic pe une locuri, *holteiu*. *Junia română* deci, va să zică tinerimea românească. Filologos.

Ș-or precepe-o glumă țigănească!...
  Cu toate-aceste musa nu minte,
Ci numa cât are-o gură mare
Și câteodată-i pre cârtitoare.[1]

15

Cum sunt femeile totdeună,
  Când știu ceva despre oarecine,
Ar crepa pe loc să nu o spună
  Încai la pretenele vecine,
Așa-i musa mea! de minte-ușoară,
Iar' de gură tocma ca ș-o moară.

16

Sultanul cu stúluri prăștiate,
  Acum până su munți ajunsese
Robind orașe, târguri și sate,
  Iar' șireagurile mai alese
Trimețind de-osăbi să cerceteze
Unde-s oștile lui Vlad viteze.

17

Așa făcând să precepu-în urmă
  Că vodă cu războiu nu să-îmbie,
Ci din ascunsuri ieșind, o turmă
  După-alta-i pierde cu viclenie.
Deci hotărî, ferind locuri strâmte,
De-aci să nu mai meargă nainte,

18

Ci întracelaș loc să tăbăreze,
  Pân' muntenii sâliți de nevoie,

[1] Poetul înfierbântându-să începusă a zice unele care pe vremile aceste ar putea doară să vateme pre oarecarii; pentru aceasta trezându-să să opreşte şi pune vina pe musă, ca când ia ar fi prevorbitoare, cum sunt de obşte muierile, care câteodată mai bucuros ar crepa, decât să nu spuie cele ce ştiu despre alţii. M. P.

Sau la război ar vrea să cuteze,
Sau venind înșiș' de bună voie
Și cerând de greșeli iertăciune,
Pe sine și țara-și vor supune.

19

Rânduindu-și o tabără mare,
Oștile toate la sine trase,
Iar' la București înștiințare
Cu solii credințare trimeasă
Cumcă el vra pe țară să ierte
Și numa pe domnul rău să certe.

20

Aceste Vlad din limbe ș-iscoade
Înțălegând, toate bagă-în samă,
Cu multe griji dinnontru să roade
Și, măcarcă n-are el vreo teamă,
Totuș' mult să sfătuiește-în sine
Cum ș-ar tocmi trebile mai bine.[1]

20*

Un gând îndrăzneț îș pusă-în minte:
Sângur cu capul să cerceteze
Starea taberii turcești nainte.
Gând vrednic inimii lui viteze,
Dar' primejdios, iar' ce nu poate
Un suflet înălțat preste toate!

21

Scâmbându-și obraz cu măiestrie
Și chipul, ca prăvătariu să-îmbracă,
Ce din Vidin duce băcălie

[1] Aceasta se află şi la istorie.

La tabără, vorbind limba greacă.
Iar' de-aceasta la nime nu spusă,
Și dă cătră-ai săi pe-ascuns să dusă.

22

Într-acel chip iscodind el toată
Tabăra cum stă, din care parte
Mai lesne-ar fi năvală să bată,
Fără veste zări nu departe
Alergând norodul cu mirare
Și chiot de bucurie mare:

23

„Vlad Vodă! Vlad Vodă! l-aduc iacă!"
Iară Vlad fiind aproape caută,
Să tùrbură, stă și ce să facă
Nu știe, că în miejloc de gloată
Să-afla. El sâlea la larg afară,
Dar' gloata striga iară și iară.

24

Acum era de supt haină să scoață
Fierrul ascuns moarte să-și aducă,
Când zărește-o ceată călăreață
Ducând pe-un rob. Chiotul apúcă
De nou, ca mai nainte, și gloată
S-adúnă-împrejur nenumărată.

25

Atunci Vlad cunoscu sminteala
Și mestecându-să-întru mulțime,
De prilej luând nerânduiala,
De-acolea nepreceput de nime

Ieși la locurile știute,
Unde-l aștepta de-ai săi trii sute.[1]

26

Însă robul acela să știe
  Că-au fost Argineanul viteaz, care
După ce beusă-apă dulcie
  Îndată-l cuprinsă-o tremurare
Și-înspăimat prin codru fuga-întinsă,
Cu mintea de buiguiri aprinsă.

27

Rătăcind apoi prin cea pădure,
  A doao zi cătră dimineață
Timpină pre-un țăran cu săcure
  Și purtând o prăjină pe brață:
Amândoi tocma era să iasă
Din pădurea cea nenărocoasă.

28

Cât voinicul din dumbravă-afară
  Păși, iacă-începu-a-ș' vini-în sine;
Mintea i să-însărinează iară,
  Toate i să par lucruri streine
Văzându-să-în stare nevoieșe,
Fără cal, făr' arme, făr' cămeșe!

29

„Ah! (strigă) tâlhari fără de lege,
  Ce m-ați desarmat cu viclenie!

---

[1] Rândul poveştii e aşa: Fiind Vlad Vodă în tabără, supt chip de un prăvătariu, şi sămnând cu ochii toate, deodată să făcu adunare de norod şi strigare: „Iacă Vlad Vodă!" La care, el spăimântat fiind, gândea că cineva l-au cunoscut şi l-au dat la gol şi acum să găta să să lipsească de viaţă, ca să nu cază viu în mânile necreştinilor, când văzu că o ceată de turci aduc un rob. Întru această turburare de norod apucând Vlad Vodă prilejul, mearsă din tabără şi să tâlni cu ai săi. M. P.

Necutezând cu mine de-a vă-alege
  Cu arma-în mână de vitejie,
Suflete ticăite și mișele!
Deci ascultați cuvintele mele:[1]

30

Ascultă, ceriule și pământe.
  Ba tartárul negru-încă s-asculte
Că mă jur pe cele ce-s mai sfinte:
  Din umeri mânile-mi fie smulte
Cu capul, din cap ochii să-mi sară,
De nu-mi voi izbândi până-în sară!

31

Nici un alt văștmânt, nici armătură
  Până-atuncia voi lua pe mine,
Precum nici pâne, nici apă-în gură,
  Pân' ce tâmpinând cete păgâne,
Pe cel mai harnic viteaz din ele
N-oi face jertfă mănii mele!..."

32

Iar țăranul auzind aceasta
  Și căutând la voinicul, de frică
Ca doar' să nu-i facă năpastă:
  „Voinice! (zisă)-astă săcurică
Poate pe drum îți va prinde bine;
Fiindcă n-ai altă armă cu tine".[2]

33

La care-Argineanul căutând zisă:
  „Prietene, ține-ți a ta unealtă!

---

[1] Precum s-arată, Argineanu nu ştiea ce s-au făcut cu dânsul şi socotea că cu meşterşug l-au prins turcii şi l-au desbrăcat aşa, în bajocură. M. P.

[2] Acela fu jurământ de un voinic! Căp. Alazonios.

a) Dar să aşteptăm puţinel, oare ţiné -va cuvânt? Căp.

Iară, de-ți este voia și ți să
  Pare, cere-ași de la tine-o altă
Ceaia: Să-mi dăruiești cea prăjină
Care tu de-abea o porți pe mână!".

34

Țăranul voios prăjina dete;
  Iară voinicul cu bucurie
O-învârte-într-o mână pe-îndelete,
  Ca ș-un bețișor! apoi de-acie
Rapede pleacă pe drum nainte,
Multe cu sine-învârtind în minte.

35

Iară când fu către prânzul mare,
  Oblicește venind de departe
O grămadă de păgâni călare,
  Și fiindcă-alerga tare foarte,
Abia cum s-o facă socotește,
Călărimea iacă și sosește.

36

El deacă vede că sunt aproape,
  Tocma-în mijlocul de drum să pune
Strigând: „Stați, voinici, că-aici-s groape![1]
  Opriți-vă! țineți caii-în frâne!"
Turcii văzând astă-arătătură,
Oprind caii săi pe loc stătură.

---

[1] *Aici-s groape*. Argineanu nu pentru cea zisă, ca când doară adevărat groape ar fi fost, dar' în bajocură: ori ca să-i facă să steie, ori doară vrând să le deie de înţăles că acolo vor afla mormânturile sale! Criticos.

a) Ei! dar' cum putea el să vorbească cu turcii, fiind el creştin şi român. Idiotiseanul.

b) Bine zici, vere, de asta nice eu îmi adusăi aminte, însă cred eu că dacă-i aşa scris, au trebuit Argineanu să ştie turceşte. Onochefalos.

37 „Care-i viteaz! (atunci el adaúsă)
Care-i vrednic armele să poarte,
La harț aici cu mine să iasă
Cu tocmeală ca după-a lui moarte
Armele și calul să rămâie
Ca un preț de biruință mie!...“.

38
Caută păgânii și-încep a râde
De-o nătărie oarbă ca-aceastá
Și că-un om sângur drumul le-închide!
Ba,-în loc de-a fugi, caută năpastă!
Iar' unul ce le mergea-înainte
Cu aceste-i răspunsă cuvinte:

39
„Feri, țăran mișel! Destul să-ț fie
Că-astă dată-ți dăruiesc viață,
Iar' de te vei mai arăta mie,
Ț-oi tăia, să știi, limba-îndrăzneață.“
Și zicând spre dâns' calu-înțetește.
Argineanul stă, nici să clătește.

40
Atunci turcul aprins cu mănie
Lucind sabia vru să-i zboare
Capul, nici Argineanul să-îmbie
Mai mult, ci puindu-să la stare
De-a sprijini lovitura păgână,
S-ápără cu groaznica prăjină.

41
Ș-izbindu-i sabia-într-o lovită,
Alta-i întoarsă de-alaltă parte,
Cu mult mai amară și cumplită.
Cade turcul de grabnica moarte

Împresurat și mușcă pământul,
Iară viteazul iute ca vântul[1]

42

Calul inimos de frâu apucă,
  Sare-în oblânc ș-a hărțui-începe.
Turcii uimiți ca și de-o nălucă
  De-abia vreme-avură-a să precepe
Că-aicia nu-i treabă țărănească,
Ci caută-în arme să să-ocrotească.

43

Toți pe dânsul dau și-l împresoară,
  Iar el când s-apără, cand lovește,
Și toată lovita lui omoară,
  Ș-așa să poartă de vitejește,
Cât din doaozăci care fusese,
Abia doi scăpară-în tufe dese.[2]

44

Argineanul atunci să pogoară
  Și luând arma celui pe care
Întii biruisă, de pe-odoară
  Și veșmânt că-au fost de viță mare
Cunoaște. Le ia toate cu sine
Și să-îmbracă cum poate mai bine.

---

[1] Turcul să vede a fi fost unul din cei buni! Eu nu-s turc, dar' să-mi steie unul aşa în drum ca Argineanul şi cu cuvinte aşa sumeţe, nezicându-i nimica, demult i-aş fi zburat căpăţina! Căp. Alazonios.

a) Şi doară ţi s-ar fi tâmplat ca şi turcului; ba doară nice ai fi ajuns a muşca pământul. Chir Mustrul ot Puntureni.

[2] Doaozeci de turci! ca unul sângur să-i dovedească, aceasta-i soră cu povestea. Eu încă am fost oştean şi ştiu ce poate face un om, cât de tare să fie, dar' doaozăci de turci a tăia nu poate unul, mai vârtos cu o prăjină! Căpitan.

45 Luându-și și ceva de mâncare
Ce-află la trupurile căzute,
Iar' sui pe calul ales, care
Așa-l duce de ușor și iute.
Cât pare că nu merge ci zboară
Ș-ar fi-întrecut și pe-o căprioară.

46

Mergând oblicește lângă cale
O fântână. Frânt fiind de sete,
Deștinde și zios pe iarbă moale[1]
Șezând aproape și pe-îndelete
Beù de saț și mâncă din cele
Pe la turci aflate bucățele.

47

Obosit de trude ș-ostănele
Ce de-oarecâteva zile pățisă,
Păn' socotește ceste și cele,
Iacă somnul genele-i închisă,
Iar calul, văzându-să făr' pază,
Când paște, cât caută și rântează.

48

Întracea păgânii ce scăpasă
De mâna lui Arginean vitează
Fugind, dederă de-o ceată groasă
Ce era mânată ca să vază
Locul împregiur să-ispitească
De-ar putea ști de-oastea românească.

---

[1] *Deştinde* este cuvânt vechi strămoşesc, puţin acum obicinuit, şi va să zică *pogoară*, sau *să pogoară*. C. Filologos.

49 Spuind ei de tâmplarea-îngrozită
  Și de voinicul fără de teamă,
Să meargă-în urmă-i apoi o-învită.
  Acolea sosind bagă de samă
Că voinicul doarme fără de grijă.
Dau știre și fac semn să nu strige.

50

Apoi cu toți îl năpădire;
  Care de mâni, care de picioare
L-apucă,-îl leagă și-l țin. Să miră
  Argineanu trezindu-să: ș-oare
Aieavea sau în vis el privește?
De-abia să precepe, să trezește.

51

De trei ori scuturându-să frânsă
  Legături, ca nește fire de-ață;
De trei ori mulțimea prejur strânsă,
  Prăvăli cu puternice brață.
Dar' mulțimea pe el grămadită
Nu-i dă răgaz nice-într-o clipită.

52

Ci cu-îndoit număr și putere
  Apucându-să-în urmă-îl supune.
Și după cum siguranța cere
  Fierră-în mâni și pe picioare-i pune.
Așa legat apoi ca butuc
De-aci cu mare triumf îl duc.

53

Iară tabăra văzând că-o ceată
  Întreagă pre un rob sângur duce,
Socotind că doară-i Vlad, îndată
  Striga: „Vlad Vodă iacă s-aduce!"

De-aci să luasă cea strigare
Ce pe Vlad înspăimasă-așa tare.

54

Iar' deacă sultanului nainte
  Pe robul viteaz dusără, cautǎ
La el, nici crede cele cuvinte
  Ce-i spunea turcii de lăudată
Vărtutea lui. Deci porunci-îndată
Să-l deslege, fierră să-i dezbată.[1]

55

Apoi îl întreabă, l-ispitește
  Cine-ar fi și de unde. La care
Voinicul nimica nu grăiește.
  În zădar el cu rea moarte-l spare,
Că cela nice gura-și deschide
Și pare că de toți-și râde.

56

Mahomet atunci mănios foarte
  Porunci să-l iaie și să-l ducă
La cea mai înfricoșată moarte.
  Atunci Argineanul vorbă-apucă:
„Sunt român! Ș-Argineanu mă cheamă,
Om de credință și fără teamă.

57

Însă tu că ești sultan te-arată!
  M-au prins adormit cu viclenie;
Deci, dacă mi-e să moriu, judecată
  Alegerea morții lasă mie!

[1] Sultanul nu credea de puterea şi faptele lui, precum îi spunea turcii, ca şi cum nu crede căpitanul, dară apoi să va vedea care are drept.

Oștean am fost ș-inima-mi poftește,
Deacă-am să moriu, să moriu voinicește![1]

57*

Dă-mi calul ș-armele ce-mi luară
  Tâlhărește,-apoi lasă să vie
Să le ieie, și mă lege iară.
  De m-or prinde, vina mea să fie!
Atuncea fă cu mine ce-ți place,
Atunci strâmbătate nu-mi vei face!...“

58

Sultanul uimit de-atâta fală
  Și sumeția fără de minte,
Făcu să-i deie, după tocmeală,
  Toate-armele, calul și veștmânte,
Și-i zisă: „Poftesc să-ți meargă bine,
Ticăit, lăuduros creștine!“

59

Dar Argineanul suind călare
  Ia sabia-în mână ș-o sărută,
Apoi zice: „Sultane! de-ți pare
  Că-s nebun lăuduros, fă tute
Ale tale oști drumul să-mi ție!
Întracea-ți mulțămesc de-omenie!...“[2]

---

[1] Aici s-arată Argineanul voinic, precum să cuvine. Aşa aş face şi eu să fiu viteaz. Simpliţian.

a) Iacă dar’ că Argineanul ştiea turceşte, dacă au vorbit el aceste lui Mahomet! Onochef.

[2] Bravo! Arginene, acum te iubesc! Eu încăş’ aş face aşa. Căp. Alazonios.

a) Văzând că unii pun în price vitejia multor voinici din veacurile trecute, am vrut să-mi spun aici socoteala mea. *Întii*, cred eu că acei voinici au fost cu adevărat viteji, căci almintre nu le-ar fi rămas pomenirea până acum; însă întru multe i-au înălţat poeţii pre deasupra de putinţa omenească! A *doao*, că oamenii cei de demult au fost cu mult mai tari decât cei de acum; deci vitejii lor au trebuit să fie cu mult mai tari şi peste crezământul nostru ce

60 Aceasta zicând calu-și întează
Printre grămăzi de turci înarmate.
Ca ș-un taur sălbatec din lață
Când scapă, sărind surpă toate
Și calcă sau cu coarne străpunge,
Pe unde fuge, pe cine-ajunge,

61

Așa voinicul pe unde-aleargă,
Pe-ulițile taberii păgâne
Rumpe, taie, sfarmă, cale largă
Făcându-și. Nime drumul nu-i ține,
Că-așa merge cu năprazmă iute,
Cât nici pot cu fuga să-și ajute.

62

Nici unul dintre gonaci putură
Să-l ajungă,-așa rapede-l poartă
Calu-ușor, iar el strigă-,îi înjură,
Să taie din cooartă-în cooartă,
Care pe dânsul stau să să scoale
Sau nu-i feresc îndată din cale.

63

Păn' în urmă din tabără scapă,
Nici mai vede gonind după sine.
Deci s-oprește din fuga sureapă
Cu hainele de sudori pline,
De pulbere și sânge-împroșcat,
Cu trupul întreg, nevătămat.

---

avem de puterea omenească. Aceste, împreună socotite cu aceasta, că atuncia nu era pravul de puşcă, cu care şi pe cel mai viteaz, cel mai mişel om de departe omoară. Pentru aceasta astăzi nu să pot afla viteji ca oarecând, căci deacă s-ar afla, socotesc eu, am vedea că unul, la vreme de războiu, încă şi mai mulţi de doaozăci ar putea ucide cu mâna sa. Erudiţian.

64 Iară Vlad după ce mearsă
Din tabăra păgână turcească,
Toate oștile la un loc trasă
Dând porunci cum au să să păzască
La deobște năvală neașteptată,
Cum și dincătro războiu să bată.

65
Iar' când fu cătră-apusul de soare,
Când copacii umbre lungi aruncă
Pregătind murgitului răcoare,
Atunci oastea cu data poruncă,
Ieșind de prin locurile strâmte
În trei coloane mearsă nainte.[1]

66
De trei părți avea să năpădească,
Apoi iar la un loc să să-adune,
Hotărât în tabăra turcească
Nelăsând turcii să să-împreune.
Merg oștile cu pasuri tăcute,
Fără-a fi de păgâni precepute.

67
Iar' când fură de șanțuri aproape,
Fără-a face gomot sau strigare,
Curând petrecură cele groape
Și ne-aflând vreo strage privitoare
Intră cu năvală-acoperită
În tabăra păgână-adormită.

68
Coloane de-aci-în părți să răvarsă,
Și fiecare pe unde trece

[1] Cumcă Vlad Vodă în vreme de noapte au făcut năvală pe tabăra turcească, însă cumcă în trii coloane au purces, de aceasta n-am cetit. Erudiţian.

Păraie de sânge turcesc varsă,
  Somn dulce mutând în moarte rece;
Nici altă s-auziea-în șetre vecine,
Făr gemetul morții și suspine.[1]

69

Căci muntenii prin corturi, pre-afară,
  Ce tâmpina, prăvălea-în țărână,
Tăia, junghia cu moarte preamară
  Pre-adormiți cu deștepți împreună,
Pășind cu șireaguri închieiate,
Cu vatră-asemene făcea toate.

70

Ca droaia de lupi când apucă
  La mandra cu slabe păcurele,
Și păstorii nu știu să le-aducă
  Vreun ajutoriu, larg între ele
Face perire, ucide, strică ș-apasă,
Nici pe una neîncolțată lasă,

71

Așa muntenii-în oastea turcească
  Purcegând din șatră în șatră,
Bieților nice să să trezască
  Vreme lăsând, îi figea spre vatră,
De multă moarte cap le-amețisă
Și mâni viteze le drevenisă.[2]

---

[1] Această năvală este asemene ce au făcut Ulìs cu Diomèd în tabăra traţienilor la Troada. De n-aş fi cetit însuş' adevărate cronice, unde scriu de această năvală, aş gândi că poetul au împrumutatu-o. Erudiţian.

[2] Cu anevoie este a crede ca să fie muntenii intrat aşa nesâmţiţi, fiindcă la taberi să pun străji din afară şi din lăuntru, care la o întâmplare ca aceasta dau semne ştiute de larmă, de departe. Căp.

a) Turcii atunci n-avea teamă de munteni, văzând că ei s-ascund şi nu ies la război. Mândrilă.

72 Iară deacă-în urmă să făcu ştire
Că vrăjmaşul tabăra-împresoară
Ş-a să face de turci înglotire
Începu, deodată răsunară
Din dosul tabării turceşti mare
Búcine şi dobe cu strigare.

73
Pentrucă din dos Vlad supusese
Oarecâteva-sute-înarmate,
Cu bucini, şi dobe-în tufe dese,
Cu poruncă, când va-începe-a bate
Războiu, şi ei să strige, să cânte,
Pe turci de doao părţi să spăimânte.

74
Atuncea, (spun că) şi-în văzduh să văzură
Cereştii călăraşi în veştmânte
Albe, în strălucită-armătură,
Mergând muntenilor înainte
Şi hărţuind cu sabii de pară
Pintre păgâneştile ciopoară.[1]

75
Turcii văzând ici vrăjmaşu-în faţă,
Ş-auzind că-altul din dos năvale,
Cu droaia, făr' de rând şi povaţă,
Să punea muntenilor în cale

---

[1] *Cereştii călăreţi*. Aceştea era Sân Giorgiu cu Sân Medru. M.P.

a) Ce basnă! Şi pentru ce? dacă fără această ajutorinţă Vlad Vodă putea să biruiască. Apoi Dumnezieu putea să ajute într-alt chip. *A tria*: nicăiri nu ăsăî află scris de aceasta. Apistos.

b) Întii: *Scriptura* învaţă şi *Vieţile Sfinţilor* arată că arătări de acest feliu a sfinţilor au fost nu o dată. *A doao*: s-află şi la cronica Moldovii de aceste; *ş'a tria*: cel ce nu crede aceste, nici altele va crede. P. Evlaviosu.

Și să gătă de bătaie-adinsă,
Dar apoi inima li să frânsă.

76

Căci românii, dacă precepură
  Că să face-în tabără mișcare
Cu musică și chiuitură
  De războiu și de-oști ațițătoare,
Descoperind lămpadele-aprinse
Înnaințară-în șireaguri strinse.

77

Ca pârjolul ce-întii prin frunzare
  Merge nădușit pe zios, cu mică
Flacără, iar după ce din rare
  Tufe răzbi-în brădet, să rădică
Bobotind în văpaie,-apoi prinde
Vânt și-în urmă tot codrul încinde,

78

Așa muntenească-oaste-îndrăznită,
  Ce păn acum furiș pătrunsese,
Deacă să vede descoperită
  Făr' veste din întunerec iese
Și despre-osăbite părți s-arată,
Ca și când ar fi nenumărată,

79

Cu strigări adânci triumfătoare
  Făcând asemene cu pământul
Toate. Iară turcii de groază mare,
  Uitându-și credința și cuvântul
Care sultanului său dedusă,
Răsipiți fugea-în grabă nespusă.

80 Atunci o coloană ce-avea să-abată
La corturile Porții pre nalte,
S-urmeze după porunca dată,
Rătăcindu-să nimeri pe-alte
A pașilor, unde tăbărisă
Oștile din Asia trimisă

81

Care-a sprijinire nu putură
Năvala muntenilor iuțită,
Frânte cu cea dintii lovitură;
În zădar pașii strigă, le-învită,
Căci cu grămada pornite-în fugă,
Nici poruncă-ascultă, nice rugă.

82

Ba trag și pe cele-alte cu sine
În răsipă, să calcă, să strică
Oaste cu oaste și-ordii păgâne
Fug însuși de-ai săi de mare frică;
În zădar și sultanul de față
Îndeamnă, mustră,-arată ș-învață,

83

Cum în zădar și trimișii strigă
În toate părți că nu-i de-a să teme,
Că-i numa viclenie și-întrígă
Despre munteni, ce în scurtă vreme
Va ținea, numai ca fieșcare
Să steie, s-arete cutezare,

84

Că gloata-înfricoșată nu știe
De rămas, ci năbușește-afară
Din tabără, cu nerând și-în tărie,
Ca și când din munți unda pogoară,

Rumpe iazul, răstoarnă poprele,
Prevărsând lunca de bălțele.

85

Mahomet văzând aceste toate,
Izbânda-și uită, jeleà-l cuprinsă,
Mai vârtos că-auziea după spate
Ca când oști ar fi mai multe-ascunse,
Ș-acum nu caută numa să scape
Pe unde-i mai scurt, mai aproape.

86

În mijlocul unii groase cete
Cearcă a străbate-întracea parte,
Pe-unde să vedea mai cu-îndelete
Și pe unde era mai rară moarte;
Așa scăpă de-oștile române
Mahomet acoperit cu rușine.

87

Toată tabăra mearsă-în răsipă!
Cei scăpați fug fără contenire,
Morții zac, răniții gem și țipă
Iar' biruitorii cu îndrăznire
Strigă, să-îndeamnă și să-întărâtă
Și nu dau răgaz nici o clipită.

88

Întracea Sătana cu-îndrăzneață
Leghioana sa iacă sosește
Și pe turci fugari în groasă ceață
Învolgând de moarte-i ocrotește;
Spúmegă de ciudă și mânie
Pentru venirea sa cea târzie.

89

Iar' Mihail Arhánghel, întia
Cereștilor oștitori povață,

Zărind de parte cum vine-ordia
Dracilor învoaltă-în neagră ceață,
Tot cugetul Sătanei-înțăleasă
Și hotărî nainte să-i iasă.[1]

90

Deci strigă-îndată: „la arme-afară!"
Și luându-și o ceată cu sine
Îngerească, cu sabii de pară,
Câteva tunuri cu fulgeri pline,
Tot feliu de-artelerie cerească
Ca pre vrăjmașul să biruiască.

91

Era de viață dătătoare
Cruci acolò și-evanghelii sfinte,
Moaște, metanii cu sărindare,
Posturi cu rugăciune fierbinte,
Miruri, paraclise, liturghii,
Canoane, aghiazme și tămâi.

92

Cu cestea purceasă făr>ă<zăbavă
Oastea îngerească la bătălie,
Cântând Troiții pre nalte slavă,
Și stând în față negrii ordie,
Armele nebiruite prinsă
Și de-îmbe părți războiul s-aprinse.[2]

[1] Toate cărţile bisericeşti întru aceasta să împreună, că S. Mihail Arganghelul este povăţuitoriu oştilor cereşti.

[2] Fiindcă oamenii lucrurile duhovniceşti nu-şi pot închipui numai trupeşte, iar' lucrurile nevăzute, omeneşte şi cu oarecare închipuire vederată, pentru aceasta şi poetul vrând să scrie bătaia îngerilor cu duhurile necurate, face asemănare după oştile omeneşti; şi precum au oamenii tunuri şi artilerie, aşa pune şi la îngeri, precum au făcut şi alţii. Musofilos.

93 Sabii de pară nemuritoare
  Lucind aducea nevindecate
Rane dimoneștilor ciopoare;
  Cu fulgeru ceresc încărcate
Tunuri vocnea nestânsă văpaie
Ș-acu fierbea groaznică bătaie.

94

Neputând cumplita lovitură
  Sprijini cetele-întunecoase,
Nápoi a să-îndupleca-începură,
  Când Sătana ietăganu-ș' scoase
Și scrâșnind așa răcni de tare,
Cât păru că pământul trăcsare.

95

Năvălind apoi cu sâlnicie
  Asupra șireagurilor sfinte,
Vru pre ai săi din fugă să ție,
  Dar' nu mult putu răzbi-înnainte,
Căci îngerii, lui să-aruncă-în cale
Oprindu-l cu scuturile sale.[1]

96

Iar' Arhanghelul deacă vede
  Nebuna Sătanei cutezare,
Iute ca fulgerul să răpede
  Și-atâta-i șterge-o palmă de tare,

---

[1] Aici va să obrăzuiască poetul bătaia duhurilor curate şi a celor necurate şi zice că îngerii cu sabii de pară bătea pe draci, iar tunurile vărsa foc nestins pre dânşii. În urmă nu putură diavolii ţinea războiul şi începură a să îndupleca; atunci Sătana scoţind ieteganul, să răpezi între îngeri răcnind, iar îngerii îi întinsără scuturile şi-l opriră. Aceste toate le-au spus poetul, după preceperea noastră, şi trebue a să înţălege alegoriceşte, adecă că Sătana au vrut să pătrunză şi să biruiască cetele îngereşti, dar n-au putut. Musofilos.

Cât Sătana-i cade denainte
Ca fără suflet și fără minte.

97

„Nu-i vrednic un tâlhăroiu ca tine
Să-mi spurc armele nemuritoare!
Palma-i pentru proaste, de rușine
Suflete!“ (zise) și supt picioare
Îl călcă. Ș'apoi cine știe-unde
Îl zvârli,-în nește peșteri afunde.

98

Atuncia și din artelerie
Începură-a-împroșca sărindare,
Sfeștanii, paraclise, tămâie,
Moaște sfinte ș-altele de care
Fug diavolii; iar apa sfințită
Ca povoiu mergea pe dânșii stropită.[1]

99

Și iacă-oastea neagră-într-o clipită
Cu vaiet și multă zberătură
De tot în răsipă fu pornită;
Dracii care-încătro străbătură;
Undeva cercând cum să să-ascundă
Cu vreo mijlocire mai curundă.

100

Unii-intrară-în pământ, alții-în stânce,
Mulți în bălți încă să pitulară,
Prin râpe, lacuri, peșteri adânce;
Iar' o zătignită cetioară

[1] Poetul prin aceasta va să arete preputernicia lui Mihail Arhanghel asupra Sătanei, care are şi e dată de la Atotputernicul, căci cu o palmă îi frânsă nebuna trufie. Părintele Orthodoxos.

Vrând a scăpa de-atâte nevoi
Să băgă-într-o cireadă de boi.[1]

101

Mamona văzând aspra pălmită
  Care Sân-Mihai Sătanei ștearsă,
Nu stete mai mult, ci-întro clipită
  Pieri din șireag și iute mearsă
La oastea lui Vlad luând pe sâne
Chipul unei cătane bătrâne.[2]

102

Pintre șireagurile gonace
  Mestecându-să, strigă deodată:
„Fraților! ascultați, de vă place,
  Ce socotesc eu! Iacă-împrăștiată
Fuge turcimea și-în răpezită
Fugă-anevoie va fi poprită.

103

Deci în zădar gonind după dânsă!
  Ajungă dar că-a noastră vărtute
Puterea lui Mahomet înfrânsă;
  Nu e de-a-l conteni-în fuga iute,
Că-oastei vrăjmașe-în fugă pornite
Trebuie-a zidi poduri aurite.

104

Până ce noi făr de răsuflare
  Gonim pe fugari, alții bogată
Tabăra vor prăda și doar' care
  N-au asudat în astă cruntată
Bătaie răpi-vor acei toate!
Noi om rămânea cu buze-umflate."

[1] Un asemene lucru sau tâmplare să ceteşte la *Evanghelie*, când duhurile necurate să băgară într-o turmă de porci. P. Orthodoxos.

[2] *Cătană* să zice pe unele locuri *oştean*; unii zic *cătună*. Filologos.

105 Aici tace ostașul ș-arată
Mulțime de bani cu lucruri scumpe,
Oastea la pradă-acum învitată
Să desface, rândurile rumpe;
Fieșcare merge-apoi de sine
Lăsând scăpare-oștilor păgâne.

106

Deci la ceialalți porunci trimite,
În urma fugarilor să meargă
Neîncetat, cu pasuri întețite,
Iară el în partea sa-încă-aleargă
Pe care-ajunge taie și bate
Și bieților purure stă-în spate.

107

Cum râul de munte primăvara,
Când în pripă neaua să topește,
Dintru nălțime urnind povara
Apelor, să varsă și bujdește,
Toate-înneacă, surpă și prăvale
Și nu-i ce să-l oprească din cale,

108

Așa Vlad neînvinsul să răpede
Și cu șireaguri nespăimântate
Frânge, taie ce nainte vede,
Surpă, răstoarnă, calcă, străbate,
Și nu-i vărtute, nice tărie
Să-l contenească sau drum să-i ție.

109

Dar ce folos de atâta vitejie,
Când scăpare avu mai marea parte
Prin a diavolilor măiestrie!
Totuș' a turcilor fu rea soarte,
Căci din tabăra nenumărată,
Abia scăpă jumătate de gloată.

FÂRȘIT

CÂNTECUL A VIII

CUPRINS

ARGUMENTUL

Ţiganii merg şi neştiind unde
Să scape de-o nevoie, dau pe-alta;
Sătana-într-o mănăstire s-ascunde,
Vrând să bage pe fraţi întru balta
Necurăţiei; iar' Hamza-arată
Sultanului turcimea-înţăpată.

1
În zădar omenirea să plânge
Cumcă-a toate mari şi mici greşele
Dracul poartă vina, care-împinge
Pe om la strâmbătate şi rele,
Că cercând lucru-în amărunt bine,
Întia pricină din om vine.

2
Dacă n-ar dare-omul ascultare
La întia-îndemnătură drăcească,
Iadul, cu toată ceata sa mare,
N-ar nimeri ca să-l biruiască,
Dară noi lucrăm din voie-adinsă
Şi totuş zicem: dracu mă-împinsă.[1]

[1] Poetul iar' moraliseşte! şi va să arete în stihurile aceste cumcă în deşert oamenii făcând rău, bagă toată vina dracului, zicând că dracul i-au împins la aceasta; căci (zice el), de n-ar da omul prilej şi nu ş-ar arăta plecăciunea sa spre rău, dracu nu l-ar putea aşa lesne îndupleca; căci el văzând voia omului plecată, numai atuncea îl îndeamnă. Părintele Ascriteanul.

3 Vede lacomul scula străină
Și-îndată-o râvnește; dracu-învită
Apoi, [și] nu-i dă loc de hodină,
Iară el din ce-în ce să-întărâtă,
Până ce-în urmă pofta l-învinge,
Până de lucru străin s-atinge.

4
Deci pentru că râvni el îndată
Când văzu, nu este dracu de vină,
Ci voia lui spre rău adâncată!...
Pentru ce-omenirea nu-ș' alină
Întia porneală, ci-ș' arată
Plecătura-inimii vederată?

5
Copila ce vede-întii pe-un june
Frumos care drag inimii cade
Rușește-în față ca viu cărbune,
Ochi îi scripesc, suflarea-i scade,
Și iacă dracu de-aci precepe
Că ia pe fecior a dori-începe.

6
Apoi să fie cât de curată,
Dacă nu-și va lua sama bine,
Fugind ș-uitând pe-acel june-îndată,
O! câtă jele, câte suspine

---

a) Aceasta-i adevărat, că oamenii-s minunaţi întru aceasta. Când fac ceva rău, zic: dracu m-au amegit la aceasta, iar' când fac ceva bine, atuncia zic că Dumnezieu le-au dat acel gând bun!... aşa dară ei nu sunt altă, fără o máhină, pe care o împinge cine cum îi place, pe dreapta sau pe stânga. C. Criticos.

b) Aşadar' omul n'ar păcătui niceodată, căci el din sine şi voia lui n-ar face nimica. C. Mândrilă.

Și câte fierbinți lăcrămioare
O așteaptă-în urmă să-o-împresoare!

7

Că diavolul apoi nu-i dă pace,
  Ci-în cuget îi pune ună ș-altă.
Atâte-arătări viclene-i face
  Pănă-în lațul său o vede-învoaltă,
Atâta lucră și măiestrește
Păn' sângur cu sângură tâlnește.

8

Călugărul încă joară curăție,
  Iar deacă văzând el o femeie
Frumoasă venindu-i în chilie,
  Și el, în loc ca fugă să deie,
Va rămânea cu dânsa-împreună,
Pierde-va și el a sa cunună,[1]

9

Că diavolul îndată precepe
  Cumcă fratele bucuros vede
Femei și-i suflă gânduri surepe;
  Deci, pentrucă [el] fuga nu dede
Dintr' început, pe dânsul rămâne
Toată vina poftelor păgâne.

10

Nici pentru dievoleasca-îndemnare
  De păcat poate să să sloboadă,
De-ar face cumva scandală mare
  Sau tocma doar' mătanii cu coadă!

---

[1] Acest om să vede a fi fost nepretenul călugărilor, că nu ştie aduce altă pildă fără de călugări. Egumenu de la Cioara.

a) Ce lucru mare! Ca când călugării n-ar fi pătimaşi ca şi alţi oameni. C. Criticos.

Și-în zădar zice: dracu mă-împinsă!
Căci pentru ce el fuga nu-întinsă!

11

Deci nici țiganii sunt fără vină,
  Măcar și pe dânșii dracu-împinsă,
Căci ei dederă-întia pricină.
  Arătându-și chief și voie-adinsă,
Cumcă-au inimă de-a să și bate
Împrotivă-a tot feliu de gloate.[1]

12

Multă-acuma ei cale mersese
  După Tandaler, buna povață,
Pe potecul unii păduri dese;
  În urmă făcându-li-să greață,
Toți să-învoiră-acolo să mâie
Până cătră zorile roșìe.

13

Iar' Tandaler ș-atuncia-îi învață
  Cum să face popas oștenește,
Ca să poată până dimineață
  Durmi fără grijă. Rânduiește
Apoi împrejur străji păzitoare,
Ca vrăjmașul să nu-l împresoare.

14

Spre-aceasta el dintru toți aleasă
  Pe cei mai îndrăzneți și mai tari
Și zisă: „Fiind pădurea deasă,
  Au știm noi de nu să-află tâlhari

---

[1] De la moralisire poetul pogoară acum la ţigani şi zice că nici ei sunt fără vină, măcar că şi pe ei dracu (i-au) amegit în urmă, căci ei însuş au dat pricină, arătându-şi mare poftă de a să bate cu cineva. M. P.

Întrânsa? Dăci voi să hiți cu pază,
Deschiși ochii având și minte trează,[1]

15

Ca, de s-ar tâmpla și cea mai mică
Mișcare sau gomot, voi îndată
Să strigați din ce puteț, făr' frică:
„Stai! Care-i măi!" ținnd arma gata
Ca, deacă nu vă-ar ști el răspunde,
Să-l puteți nimeri măcar unde.

16

Cuvântul între noi, ce să chiamă
De taină, să fie astezi: *baros*;
Deci luați acuma bine samă,
Ca, deacă la strigătul vârtos:
„Stai! care..." n-ar ști răspunde-or cine:
Baros!, să știți că vrăjmașul vine!

17

Deci îndată strigați de departe
Cătră-ai noștri: „La-arme, la-arme-afară!"
Iar' voi să vă-apărați păn' la moarte,
Ca să nu vă faceți de ocară."
Așa străjile-învățate bine
Să-împărțiră-în tufele vecine.[2]

---

[1] Mare frică trebuiea s-aibă ţiganii de tâlhari! când ei fiind atâţa, totuşi să temea! Simpliţ.

[2] Am arătat mai sus că Tandaler ştia ceva din lucrurile osteneşti, pentru aceasta ţiganii să dedusă cu totu povăţuirii lui. Pentru aceasta el rândui străji împrejur de tabără, care să deie de ştire când ar veni vrăjmaşul; ş-acum le învaţă cum să facă; adecă ca în ce dată ar auzi ceva mişcare ş-ar vedea pe cineva, ca de departe să strige: *stăi, cine eşti*, sau *cine-i*? sau şi, cum zice el, *care-i*! şi să fie cu arma gata şi deacă n-ar putea de cuvânt, atunci să ştie, de bună samă, că este nepreten. Apoi zice: „Cuvântul oştenesc de taină care astezi va fi între noi, este *baros*. Deci luaţi sama când voi veţi fi la straje, şi ar vini cineva cătră voi, şi voi întrebând: *stăi, care-i*!... nu v-ar şti răspunde:

18 Drăgan care era mai viteaz,
Într-un măr să sui pădureț,
Călăban care n-avea bun plaz
Cu părul său cel tufos și creț,
Fiind mai tare din cei aleși,
Să vârî-între nește spini preadeși,

19
Iar' Șuvel după-un tufariu să trasă,
Păpuc încă să-ascunsă într-o boartă
A-unui fag, dar' nici alții să lasă
Așa numai pe nedejdea moartă:
Carii pe zios, carii pe sus, cată,
Unde-ocrotință frica le-arată.

20
Nu trecusă-un ceas și jumătate
De când tabăra în somn apucasă,
Când iacă vin din părțile toate
Vaiete, strigări cu larmă groasă
Și tocma-în cescuțurile scumpe
Prelina păusare le rumpe.

21
Căci cu toată-această pază bună
Beleaua vini ca și chiemată.
Întii lui Drăgan prin urechi sună
Ca când ar auzi ceva și iată!
Grohăind vrăjmașul și sosește!
Iar' Drăgan din inimă slăbește.

---

baros, adecă nu v-ar putea răspunde cuvântul de taină, atunci să ştiţi că nu-i de a noştri, şi atunci să daţi pe el ca şi pe-un vrăjmaş". C. Filologos.

a) Acest cuvânt de taină să zicea la romani *tesera*, şi fiindcă noi românii nu-l avem acum, s-ar putea întrebuinţa şi la noi. Erudiţian.

22 Mai vârtos oblicind că neştine
Sâlea cu mânuri şi cu picioare
A sui pe măr, nici „vai de mine!“
Putu striga, nici „stăi!“ şi „care!“...
Că tot sângele-îi pieri din faţă,
Iar' ochi îi cuprinsă neagră ceaţă.[1]

23
Ştiu că mulţi aşteaptă dintre voi
Cu nerăbdare, ca să le spun
Ce feliu de vrăjmaşi sau tâlhăroi
Au fost care-au făcut acel sun
Şi cine-au fost îndrăzneţul care
Pusă pe Drăgan întracea stare?

24
Cu adevărat Omir ş-alţii poeţi
De frunte-aşa curund nu vă-ar spune,
Dar' eu, care-s dintru lăeţi,
Nu precep atâta-îmbieciune,
Ci voi povesti lucru cum este,
Şi vă-încredinţăz că nu-i poveste!

25
Îmblând o grămadă de gligani
Încolea şi-încoace prin păduri
După hrană,-ajunsă la ţigani,
Şi spăimântată de-atâte guri
Vorbitoare, cu mare grohnire
Păn' la mărul lui Drăgan fugiră.

[1] Spune aici poetul un lucru poznit, adecă că Drăgan ce era rânduit la straje s-au suit într-un măr pădureţ, şi fiind acolo îi părea că aude ceva. Şi ascultând, iacă soseşte vrăjmaşul supt măr grohăind (cum fac porcii), iar el săracul, atunci slăbi la inimă, însă oblicind apoi că cineva să suie pă măr în sus, cătră dânsul, atunci el cu totu ameţi de cap. M. P.

26 Iar' un urs carele mai nainte
  Sosisă-acolea și mânca mere,
Spăimântat de năvala fierbinte
  A gliganilor, fără-îmbiere
Sări pe măr în sus, neștiind
Că-acolo era Drăgan păzând.[1]

27

Drăgan săracul de cap amete,
  Scapătă din creanga-în care șede
Și cade-ursului tocma-între spete,
  Care pierzându-și cumpăna ș-dede
Peste cap cu groaznică sberare.
Gliganii dau fuga pe cărare.

28

De-atâta sunet și de năprazně
  Cele alte străji să-înfiorară,
Iar' ursul văzându-să de cazně,
  Nici el, măcar mânios, de-astă-oară
Află de folos a rămânea-în loc,
Ci fugi ca și pârlit de foc.

29

Căci Drăgan care, prin o ciudată
  Tâmplare, în zios căzând s-aninasă

---

[1] Zice poetul: ştiu că s-or mira mulţi de acest lucru, neştiind ce nepreteni au spăriat întratâta pe Drăgan. Deacă aş fi eu (adauge poetul) un poet de frunte, cum au fost Omer, v-aşi ţinea mai mult întru aşteptare şi prelăţând povestea cu meşterşug, însă fiind eu un poet de rând, adecă de toate zilele, eu îndată voi spune. Apoi începe a spune povestea minunată şi zice că fiind Drăgan în mărul pădureţ, peste puţin sosi acolea un urs şi începu a mânca mere, iară o grămadă de porci sălbateci spăriaţi de tabăra ţiganilor încă ajunsă acolea; ursul înspăimântat de grohăitul lor, în pripă sări şi începu a să sui pe măr în sus, neştiind că acolo, deasupra lui, este Drăgan păzând. M. P.

Între doao crenge,-atunci deodată
Trezindu-să, gândeai că va să-i iasă
Sufletul, așa sbiera de tare,
Ca când toți turcii i-ar sta-în spinare.

30

O, câte minuni face-o tâmplare!
Iacă tocma-întracea-învăluială,
Străjile s-aud strigând: „Stăi... care!...
Care ești, măi!...“ și gătând năvală,
Nu de voie bună, ci de frică,
Căci încă nu văzură nimică.[1]

31

Dar peste puțin și pe dânșii iacă
Vine tot aceiaș' belea neagră;
Călăban nu știea cum să facă
Ca să-și cruțeze viața dragă:
Ori la vrăjmaș afară să iasă,
Ori să șază-ascuns în tufa deasă.

32

Așa socotind, o poftă-îi vine
Să-și ivească capul puținel,
Ca să poată-oblici de la cine
Și de-unde-i larma, când și pe el
Nimeri-întețit, ca ș-o săgeată,
Un gligan din droaia spăimântată,

[1] Merge mai încolo poetul cu povestea şi zice: Drăgan oblicind că oarecare merge suind cătră dânsul, leşină de frică şi căzu ca mort, iar căzând nimeri pe bietul urs tocma în spate; şi aşa fu de norocos, că el însuş apoi căzând mai departe, nimeri între doao crenge care îl opriră, şi el rămasă ca şi spânzurat. Iar' ursul săracul, izbit fiind căzu cu capu în gios, peste porci carii înspăimaţi de atâta larmă dedere fuga care încătro. M. P.

33 Și nimerindu-i printre picioare
  L-ar fi dus doară-în spate cu sine,
De nu-l scăpa părul tufos care
  Încâlcindu-să pregiur de spine
Îl trasă-înapoi, iar' el pe spate
Căzu, ca și mort de jumătate.[1]

34

Atunci el crezu tare vârtos
  Cumcă doar un turc de cap îl ține,
Și-începu a să cânta jelos:
  „Váileo! váileo! săracu-mi de mine!...
Nu mă lăsați! Vai, dragă mămucă,
Nu mă lăsa turcii să mă ducă!..."

35

Așa plângând ținea ochii-închiși
  Ca să nu-și vază cruda pierire,
Țipa și să văieta morțiși
  Socotind că doară vor sosire
Ceialalți a lui spre-ajutorință,
Să-l scoață din mâni fără credință.

36

Întracea de-atâta strigătură
  Tot codrul răsuna pe-împregiur,
Iar' ursul după cea căzătură,
  Mănios și mormăind mur! mur!

[1] Mai încolo spune poetul cum Drăgan vinindu-şi în fire din ameţeală, striga morţeşte şi cum ursul foarte zdrobit, mânios şi mornăind, de acolea să dusă; iar celelalte străji auzând atâta ciorobor, înspăimate striga de toate părţi: „Stăi, măi! Care!" Dup această spune că Călăban care să ascunsese în spini, încă căzu într-o beleauă, căci un gligan înspăimântat nimeri tocma pe acolo, unde era Călăban, şi trecu pe su dânsul, dar fiind spinul des, i să acăţă de păr şi nu-l putu duce gliganul cu sine; iară Călăban săracul, căzând fără veste, gândea că turcii îl târnosesc de păr şi să văieta în gura mare.

Purcedea nainte prin desiș,
Căutând câteodată lăturiș.

37

Bietul Păpuc carele-ațipisă
  În fagul bortit, atunci deodată,
Tocma-într-un ceas rău, ochii-ș' deschisă
  Căci ivind urechea spăimântată
Din scorbură-afară, ca s-audă,
Și pe dânsul tâlni soartea crudă.

38

Fiindcă pe-acolea cătrănit
  Ursul trecea-într-aceaiaș clipită,
Ș-oblicind capul din bortă-ivit,
  L-apucă de cerbicea ticăită.
Vrând să-i smulgă cap din rădăcină,
Îl lăsă cu goala căpățână.

39

Și iarăș' apucând prin tufare
  Dede de Șuvel cu barba creață,
Pe care-afla durmind în picioare,
  Și luându-l frumușel în brață,
Așa-l strânsă la sine de tare,
Cât nici putu zice: „Stăi, măi! Care!"[1]

40

Toate-aceste să făcea pe-o vreme,
  Ș-întracelaș' ceas cela răcnește

[1] În urmă povesteşte poetul şi de tâmplările celoralalţi şi zice: ursul îniuţit de mănie mergea mornăind şi trecând pe lângă boarta unde să ascunsese Păpuc, tocma când cesta îşi ivea capul afară din boartă, să asculte ce să aude, ursul îl apucă de cap şi-i smulsă toată pielea cu păr cu tot, aşa cât săracul rămasă cu căpăţina goală; iară pe Ţuvèl aflându-l durmind în picioare, îl cuprinsă aşa de cumplit strângându-l cătră sine, cât nice putu să strige: „Stăi, măi! Care!" M. P.

Spânzurat, iară cesta-în spini geme,
  Pe celalalt ursul năduşeşte;
Toate strigă străjile-împreună,
Pădurea-împregiur groaznic răsună.

41

Tandaler atuncea să trezeşte
  Ş-auzind atâta ciorobor,
Strigă cât putu chiar ţigăneşte:
  „După mine-o luaţi pă picior!...“
Şi strâgând aceasta fuga-întinsă,
Iar' după dânsul gloata să strânsă.

42

Dar' în loc de-a fugi într-altă parte
  Întracolò mergea bărbăteşte,
Unde-avea nătăria să-i poarte.
  Tandaler nicăiri nu să-opreşte,
Căci acum îşi uitasă de toate
Şi trápădă-înainte cât poate.[1]

43

Luând aşa fuga voinicească
  Ţiganii noştri prin cea pădure,
Ca pe vrăjmaşul să nu tâlnească,
  Mergea pe su poale de măgúre
După căpitanul său vârtos,
Păn' ieşiră la un câmp frumos.

44

Acolo Tandaler stete-în loc
  Puţinel, ca să să strângă toţi,
Ş-apoi, iară să meargă-într-un noroc,
  Căci pe câmp nu să temea de hoţi,

[1] De care lucru spăimântaţi ţiganii începură a fugi după Tandaler. M. P.

Dară ș-acolea năpasta sare
Și li să pune tocma-în cărare,

45

Căci, după ce cătră miază noapte
  Cetele-împrăștiate s-adunasă
Ș-a călători spre noao fapte
  Pe câmpul de-alung ei apucasă,
De iznov și fără veste,-o mare
Să făcu-între dânșii turburare.[1]

46

Și-ar fi dat fuga, de bună samă,
  Ca și mainte laia vitează,
Dar' nu știea dincătro teamă
  Le vine, ș-aștepta ca să vază
Încătro Tandaler o va rade,
Că-a fugi fără cap nu să cade.

47

Iar Tandaler de la frunte strigă:
  „Stați, voinicilor, și dați pă moarte!
Iacă vrăjmașul va să ne-ucidă!"
  Atunci cei de-aproape și de parte,
După-învățătura cea lor dată,
Toți închisără ochii deodată,

48

Ca să nu-și vază vrăjmaș' în față,
  Și dederă-a chiui din gură
Ca și oastea cea mai îndrăzneață;
  Apoi, după-aceaiaș' învățătură,
A lovi-începură pregiur sine
În toate părți cum putea mai bine.

[1] Săracii ţigani, iară li s-au tâmplat ceva! Simpliţ.
a) Bine le stă aşa! Pentru ce-s aşa fricoşi! Căp. Alazonios.

49 De-aș' avea piept vârtos ca de-aramă
Și glas mai mare de-un bou de baltă,
N-ași putea cânta, de bună samă,
Cum să cade, bătălia naltă,
Care negrul norod aici fece,
Că (spuiu drept!) peste putere-mi trece.

50

Acum la rândul întii bătaie
Să-începusă groaznică și tare,
Că Tandaler cu ochii închiși taie
Despre toate părțile, ș-îi pare
Că el cu a sa vitează spată
Oboară tot câte trii o dată.

51

Toți țiganii-acum oștea de-aproape
Și-închizând ochii dă bărbătește:
Unii mergând orbiș' cădea-în groape,
Alții pășind nainte mutește
Cu armele sale-împoncișate,
Să trezea prăvăliți pe spate.

52

Spre nenoroc țiganii dedusă
Pe cireada de boi îndrăcită
Care, cu răpezie nespusă,
De diavoli fiind povățuită,
Așa lovi pe dânși cu iuțime,
Cât prăvăli multă golățime.

53

Tandaler gândind că-i oaste, foarte
Vitejește-învârtea arma-în mână,
Ș-acuma-ș uitasă și de moarte
Când, iacă, răsturnat în țărână

Într-o clipită el să trezește
Măcar că să bătea voinicește.

54
Pentrucă dând el orbește,-ajunsă
 Pe-un taur moldovenesc de munte,
Care de-a sa parte-încă-i răspunsă
 Cu doao tari dovezi ce-avea-în frunte,
Cu care-așa-l zvârli cătră stele,
Cât gândeai că-l poartă dintru ele.[1]

55
Căzu viteazul. Supt el pământul
 Să cutremură, iară cel tare
Suflet a lui părea că din frântul
 Trupșor acuș', acuș îi sare;
Îndată pe nas îl năpădi sânge,
Iar' de durere nici putu plânge.

56
Măcarcă-acum vitele-înspăimate,
 Fuga luând, dosul întorsese,
Totuș' murgele viteze gloate
 Cruciș' împărțea lovituri dese;
Sâmțind apoi mulți că-în vânt loviră
Începură-a clipi câte-o țiră.

57
Gogoman încă să stânginisă
 Așa de bine și cu mănie
Ca să taie-în turci ca și într-o clisă,
 Dar, precum istoria ne scrie,

[1] Aici iară spune poetul o tâmplare minunată. Adecă ţiganii ieşind la câmp, nu mult purceasără, căci o cireadă de boi în care, precum s-au zis mai sus, în pripă intrasă o ceată de draci, mergea înteţită şi dede pe ţigani; iar ei, noapte fiind, gândea că-s călărime şi începură de nevoie a să bate după învăţătura lui Tandaler. M. P.

Mergându-i în deșert lovitura,
Căzu pe față și-îș' rupsă gura.[1]

58

Îndată pe dâns' mai mulți grămadă
  Unul pe altul împiedicați căzură;
De-aci să-începu-între dânșii sfadă,
  Cunoscându-să pe graiu și făptură;
Deschizând apoi ochii mai bine,
Vedea fugind gloatele străine.

59

Atunci Hărgău cel cu gura mare,
  Care dintru toți pe-aceaia vreme
Striga, zbiera, chiuia mai tare;
  „Stați, măi! (strigă) că nu-i de-a să teme!
Stați, voinicilor! (adausă iară),
Iacă vrăjmașii să-împrăștiară".

60

Toți atuncea țiganii căutară
  Oare-adevărat Hărgău le zice?
Fața le era ca galbenă ceară,
  Iar' inima su piepturi voinice
Încă ș-acum le tremura foarte,
Măcar vedea vrăjmașul de parte.[2]

61

Lung steteră ei, privind încoace
  Și-încolea, de nu mai vine iară

---

[1] Va să zică poetul că Gogoman întinsese mâna cât să poate de departe, ca să poată lovi mai cumplit, şi dând cu ochii închişi, nimeri numai în vânt, dar fiindcă cu toată puterea dădusă, însuş' pe sine să trasă cu puterea sa, şi pierzându-şi cumpăna căzu. M. P.

[2] Pentru Hărgău am să aduc aminte că şi la Omer era unul anume *Stentor*, care avea un glas de să auziea foarte departe. Erudiţ.

Protivnicul, însă văzând pace
  În toate părți, să mai îndemnară
Și prinsără-a să-întreba-între sine
Cum s-ar cădea să facă mai bine:

62

Adecă-ori să-întoarcă iar acasă
  Cu gura goală, fără bucate,
Ori să rămâe.-În urmă s-aleasă
  Cumcă, după ce vor fi-îngropate
Trupurile celor morți, să fie
Slobod fieșcui a merge-unde știe.

63

Atunci Tandaler de gios să scoală
  Și zise: „Ian ascultați voi pe mine,
Voi, cari[i] vreți la muieri în poală
  Să-alergați, și voi, la care spine
Încă-în picior n-au întrat ca mie,
Să vă sature de bătălie!

64

Dăci să ne tragem la ha pădure,
  Să fim ascunși, nevăzuți dă nime,
Iar' de-a vrea Guladèl să să-îndure
  Mâne și dă-a noastră țigănime,
Socotesc c-om afla dă mâncare,
Că mie d-ahasta m-i mai tare".

65

Sfatul acesta tuturor place,
  Toți în pădure descălecară,
Dară focuri să temură-a face,
  Ca să nu-i afle vrăjmașul iară.
Toți cugetând ca porcu la ghindă,
Adormiră cu gura flămândă.

66 Dar', precum spune cartea ciorească,
  Nici un suflet pieri-într-acea noapte
Din viteaza gloată țigănească,
  Numa răniți fură cam la șapte.
Creadă cine cum vrea, eu nu cred,
Măcar că scris pe hârtie văd.[1]

67

Abia zorile peste hotară
  Gonind întunericul trecusă,
Abia și soarele-întorcând iară
  Strălucisă cu raze neapuse
Vârvuri de munți, de dealuri și stânce,
Apăsând negura-în văi adânce,

68

Când voinica lui Tandaler ceată
  Să trezi și la câmpul de-asară
Socotind puținel să să-abată,
  Întracolò drumu-și luă. Dară,
Nu știu cum, spre norocul mare
A ei, să rătăci din cărare

69

Și ieși din codru de-altă parte,
  Într-altă câmpie desfătată,

---

[1] Aici să vede că autoriu *Ţiganiadii*, fiind şi el ţigan, au părtenit neamului său, cum fac ş-acum alte neamuri când spun pentru bătăliile ce au avut cu nepretenul! În loc de zece mii ce au pierdut ei pun oare câte sute, iară a vrăjmaşului pierdere o semnează de împrotivă: în loc de mie, pun zece. Criticos.

a) Bine zice dumnelui Criticos, căci aşa au însemnat şi învăţatul Talalău, cum că au cetit neşte cronice de demult, de molii roase, din care să culege că boii ca turbaţi dând pe ţigani, foarte pe mulţi au prăvălit ş-au călcat, însă ar fi stricat şi mai pe mulţi, de-ar fi nemerit mijlocul, dar, spre norocul lor, boii venisă pe dânşii lăturiş' şi au nimerit numa peste rândurile de-întii şi trecând peste ele, iar s-au dus ca şi purtaţi de vânt. Eruditian.

Dar’ cu mulțime de trupuri moarte
  De oameni și de cai sămănată,
A voinicii sale dovadă.
Să miră ș-abia poate să creadă.

70

Iar’ deacă-începu cu fală-a spune
  Fieșcare vitezele sale
Fapte de ieri, nu mai fu minune,
  Socotind ei că cu vorbe goale
Nu să pot ucide-atâți, dar’ nice
Era ceva împotrivă-a zice,

71

Căci ieșind ei din pădure-afară,
  Tocma-în cea câmpie nimerisă,
Unde Vlad Vodă pe turci asară
  Cu multă putere năvălisă.
Lor de-aceste neștiind le pare
Că-înși au făcut biruința mare.

72

Dar’, ce noroc!... Nu departe, iacă
  Dédere de lucruri și mai bune,
Adecă de tabăra bogată
  Ce-o părăsisă-oștile păgâne
Când fugind cu sufletul sărac
În pripă, lăsasă toate de jac.[1]

73

Ihu! prihuhù!... cu toți deodată
  Ei a striga ș-a juca-începură,

[1] Cu toată nenorocirea ţiganilor, de vom socoti bine, ei să pot zice foarte norocoşi, căci smintind cărarea unde au ieşit din pădure spre altă parte, adecă tocma la câmpia unde au fost tabăra asienilor (cum zice Talalău), care turcii asară o părăsisă cu tot feliu de hrană. M. P.

Ș-a căra din tabără bucată,
  Tot feliu de armă și mundură,
Cai, boi, berbeci, cămile, fărine,
Urez, pește, zahăr, orz cu pâne.

74

De-aci la țigănie acasă
  De grabă-întoarsără ducând prada,
Voioși de bătaia norocoasă.
  Dar' chiotul pe cale și sfada
Un mil de loc să-auziea-împregiur,
Căruțele răsunând dur! dur!

75

Lăsămu-i să meargă-în bună voie,
  Că noi mai avem a spune și de-alte
Adecă, scăpând de la nevoie
  Fața Mării sale prenalte,
Domnului Sătănii, ce mai fece
Și cum hotărî vreme-a-ș petrece.[1]

76

După ce el din aspra căzută
  Abia să trezește și să scoală,
Acum gândul de războiu îș mută
  Rușinându-l nebuna sa falã,
Ș-un cuget ciudat îi vine-în fire
Ca să să-ascundză-într-o mănăstire.

77

Știind el acum de multă vreme
  Că frații călugări în chilie

[1] Poetul curmă aici povestea de ţigani şi începe a spune de Sătana, ce au făcut el după ce s-au trezit din palma lui Sân Mihai. M. P.

Au primit Pisma, fără-a să teme,
Iar' Pisma, iubita lui fie,
Au născut acolò depreună
Fățăria și Vrajba nebună,

78
Luând chip de tânără copilă,
Stete Fățarnicul la portiță,
Rugându-să de-ajutoriu și milă.
„Fiind eu (zisă) de bună viță,
Turcii păgâni năpădind asară
Frați, surori și părinți îmi tăiară;[1]

79
Numa eu scăpai, nefericită,
Prin a-întunerecului scutință;
De foame și trapăd obosită
Toată noaptea cu mare sâlință
Rătăcind mă-învârtii prin pădure,
Păn' sosii la ceste ziduri sure.

80
Deci, deacă-aveți inimă creștină,
Scăpați-mă de moarte ș-urgie,
Dați-mi să moriu încai fără vină
Decât încăpând eu la robie
Să-mi pierd curăție și viață.
Ah! jelnică soarte și scârbeață!"

81
Cu lacremi, aceste mincinoase
Zicea suspinând, iară monacul

---

[1] Eu nu înţăleg ce va să zică poetul, când zice că călugării au primit pizma în chilie. Idiot.

a) Apoi zice că pizma au născut făţăria şi vrajba! Adecă în pizma Sătanei s-au născut făţăria. Acum înţăleg ceva şi eu! Onoch.

b) Dar' ce mare înţăles trebuie aici? Doi ochi ş-o minte! Simpl.

Portariu privind la dânsa-și uitasă
  Metanele, ceasuri și condacul:
Căuta la păr slobozit pe spate
Și la sânul gol de jumătate.[1]

82

Înțălegând bătrânul părinte,
  Egumenul Gherontie,-îndată
Porunci să i-o-aducă-înainte,
  Zicând că măcar [că] este fată,
Totuș' cinul la-întâmplări de-aceste
Sloboade să-intre-în chilii neveste.

83

După ce de-amărunt cercetată
  Fu copila, bătrânul o dusă
La o chiliuță sângurată
  Ș-o-încuie, dar' nimărui nu spusă,
Temându-să doar', cine știe,
Să nu să tâmple vro nătărie.

84

O, să știi pe cine-închizi aice,
  Drăguț Gherontie! câte ciude
Te-ar împresura și ce ai zice?
  Însă-acum aș pofti eu un jude
Cu minte și fără părtenire
Să meargă cu mine la mănăstire,[2]

---

[1] Caută, frate, răutatea diavolească! Cine ar gândi să meargă Sătana într-un loc aşa sfânt. Idiot.

a) Însă eu mă mir cum portariu nu ş-au făcut cruce. De bună samă pierea! Onochef.

[2] Pagubă că doar' ş-au uitat părintele Gherontie a o blagoslovi; îndată ar fi pierit. Idiot.

a) Sau să o fi stropit cu apă sfinţită. Părintele Evlaviosu.

85 Ca privind la frumoasa copilă
Însuș, după drept, să hotărască:
Oare putea-va scăpa de sâlă
Și de năpasta călugărească,
Întreagă și cu totul curată
Această fecioară-împelițată?

86

Eu zic că nu!... Și cum săăî arată
Din poveste, nu zisăi minciună.
Dar' cine-ar fi socotit vreodată,
Judecând cu socoteală bună,
Ca diavolul pentru pocăire,
Și el să să bage-în mănăstire!

87

Ajunge-atâta că coconița
Prilostită,-așa fu bunișoară,
Cât, de n-ar fi sosit Măgărița
Ducând pe sfântul înapoi iară
Tocma pe-aci, călugării doară
Pentru dânsa-ar fi fost să să-omoară.[1]

88

Călugării o ochisă bine
Și toți zisără: „Ce fată frumoasă!..."
Dar' cei mai mulți socotea-întru sine:
„Ah! să nu am pe mine-astă rasă!"
Așa gândea, vorbea până-în sară
Prin chiliuțe cum și pre-afară.

---

[1] De aici s-arată că alcătuitoriu acestor stihuri au fost fără credinţă şi doară vreun calivan. Păr. Desidem.

a) Bine zice şi ia sama acest cuvios părinte, căci cum poate el să vorbească aşa rău de s. călugări?

b) Doară că aşa s-au întâmplat şi aşa au aflat scris; apoi, ce este el de vină? Onoch.

89 Dar[ă] când fu pe la miază-noapte,
Vicleanul nevăzt pretutinde
Îmblă și fieșăteîcărui șoapte
În vis pofte rele și-l încinde;
Copila-arătându-să-în chilie,
Pe fieșcare chiamă și-îmbie.

90
Gorgónie,-unul mai cu-îndrăzneală,
Care nu putea s-adoarmă-asară,
Invitat fiind curând să scoală
Și să duce după cea fecioară;
Ea merge-înnainte numa-în iie,
El după dânsa, păn' la chilie.[1]

91
Pe-întunerec și fără lumină
În chilie fiind, cearcă, caută
Desfătata lui Adam grădină,
Pretutindene; în urmă iată
Nimerește pe-un pat, iar' supt țoale
Pipăind, dede de viu și moale.

92
Copila-îi pare că zace-întinsă,
Ba și că-l cheamă-i să nălucește.
Cuviosul părinte s-încinsă
Ca focul când cineva-l zâdărăște.
Ș-acum să-înflasă să cânte-în dude,
Când iacă-ușa scârțâind aude.

---

[1] Dăi! dăi! lucru dracului! Însă mult e de a să mira că nici unui vini în minte să să însămneze cu s. cruce. Părint. Evlaviosu.

a) Şi cum putea ei să facă cruce văzând o fecioară frumoasă, căci obiceaiul este a-ş face de lucruri urâte şi înfricoşate! Eu cred că şi părintele Evlaviosu ş-ar fi uitat de cruce. Mustrul ot Puntureni.

93 Un trópot de-om pe furiș vine,
  Oblici Gorgonie săracul,
Și fiind el inimos în sine,
  Cât nu s-ar fi temut nici de dracul:
„Cine ești? Om, diavol sau nălucă?“
(Strìgă) și-întruna de piept apucă.[1]

94

Ghierman chielariul era, pe care
  La poprita dusese chilie
Tot aceaiaș' poftă și tâmplare.
  Ghierman la răspuns mult nu să-îmbie,
Ci-îndată-i răspunde cu-o pălmită.
Diavolul pe-amândoi întărâtă.

95

Iar Varlám, ce numa cât sosește;
  Pe-întunerec mergând dă pe dânși
Și câtu-s de lungi îi prăvălește.
  Până-s aceștea-în luptă cuprinși,
Iacă Ștefan, Iosofát, Nichita!
Pe-un după-alált aduce ispita[2]

96

Gorgonie pe chielariu supusese
  Ș-acu să-începea de-a scărmănata.
Ospătându-să cu pugnuri dese;
  Nichita-încă era de harț gata,
Când lovindu-să de niște lade
El încă peste ceialalți cade.

[1] Toate aceste stihuri, precum au însămnat învăţatul Talalău pre margine, la izvodul de la Cioara, era şterse, şi cu mare silinţă s-au putut ceti. Poate că vrun călugăr cu minte slabă, socotind că aceasta ar fi spre bajocura călugărilor, le-au fost şters, ca să nu [să] poată ceti! Eruditian.

[2] Adecă mai toată mănăstirea era în chilie! De bună samă au trebuit să fie chilia mai mare decât cele obicinuite! Micromegas.

97 Chelariul apucând răsuflare
Atunci, să zvârgoli cu putere
Și de-abia să rădică-în picioare;
Dă să fugă și spre ușă mere,
Dar bucnește-în cap ca ș-un berbece
Pe Iosofat și nu poate trece.

98

Atunci el tinde mâna să vază
Cine iarăș' în drum i să pune?
Lui Iosofat ochii scânteiază,
Amețit cade!... Ce voi mai spune!
Chelariu-în locul cestui apucă
Pe Ștefán vrând cu sine să-l ducă.[1]

99

Gorgonie pe Varlam săracul
Ucidea, iar' chielariul de gușă
Sugruma pe Ștéfán; și boleacul
Iosofat dându-și cu ceafa în ușă,
Amețit zăcea ca-unu ce moare,
Și numa cât bătea cu picioare.

100

Așa fu priveliștea când iacă
Ușa fără veste să deschide,
Chilia cu lumină să-îmbracă.
Vede-atâtea măscáre ș-obide
Bătrânul Gherontie; să miră
De-unde toate aceste să scorniră.

101

„*Bogorodìță, spasi nás!* (zisă),
O, fiilor! dar ce-i aceasta?"

[1] Ce îngăimăcitură! Mă mir că nu striga ei să să cunoască unul pe altul; însă doară fieşcare vrea să fie necunoscut şi să bătea muţeşte. Micromegas.

Fata cu tot să descoperisă,
  Zăcând ca și la nuntă nevasta.
Spre mai mare scandală ș-ispită
Marghioala să făcusă-adormită.[1]

102

Bătrânu-într-acea nerânduială
  Nu știea ce-întii ar fi de-a face:
Ori să-acopără-a femeii sminteală,
  Ori pe frații luptători să-împace!...
Și lung stete cu mintea-îndoită
Ș-ochii-înfipți la beleaua golită.

103

Tocma pe-acolea-într-acea minută
  Sân Spiridon întorcând acasă
Trecea care, comedia slută
  Văzând, pe deasupra lor trasă
Cu degete sfinte-un de semn de cruce
De care fug, pier toate năluce.

104

Și iacă,-o minune! fata piere
  Ca năluca din ochi, iară frații
Ca când n-ar avea nici o putere
  Slăbesc din mâni, și răsturnații
Să scoală mirându-să de-aceasta,
Iar' mai vârtos cum pieri nevasta.[2]

---

[1] Har Domnului că sosi şi egumenul cu lumină! că doară va opri scandala, să nu meargă mai departe. P. Evlaviosu.

a) Iacă! pare că le-au fost la toţi legate mânule, nici însuş' egumenul văzând aceste nu-şi făcu cruce. Onoch.

[2] Laudă Domnului, că-m căzu piatra de pe inimă! Iacătă, n-am zis eu că numai unuia să-i fie venit în minte a-ş face cruce, de mult s-ar fi mântuit de acea ispită. P. Evlaviosu.

a) Pare că văd pe săracul Gherontie întru îngăimăceala aceaia, văzând atâta scandală, cum au stătut încremenit. Simpliţian.

105 Toți cu Gherontie împreună
  Cunoscură cumcă-au fost ispita
Sătanei pe dânși, de samă bună,
  Pentru că și fratele Nichita
Povestea cum că dracu nu-o dată
I s-au arătat în chip de fată.[1]

106

Musă, ian pleacă-ți cântare lină
  Și spre-a turcilor împărat mare,
Ce cu foarte mică-oaste păgână
  Nu să grijea numa de scăpare;
Ce mai păți-în fuga răpezită,
Ce făcu și cum i-au fost ursită?

107

Sultanul care-acum să tăiasă
  Cu puținei prin oastea română,
Jelindu-și soartea nenărocoasă,
  Fuge pe unde nevoia-l mână;
În urmă,-obosit, neștiind unde
108 S-află,-în codrul de-aproape s-ascunde.

Și din puțini care-i rămăsese,
  Călărași în toate părți trimisă
Ca mai vârtos cele mai alese
  Oști călărețe să fie-oprite,

---

[1] Istoria aceasta, precum am arătat mai sus, era ştearsă în manuscriptul de la Cioara, dar’ s-au întregit apoi din pergamena de la Zănoaga, prin ostăneala învăţatului Talalău care zice acoloş că ar fi fost pagubă ca să fie fost mers întru nepomenire această istorie, măcar că-i puţinel nu pre frumoasă; însă zice el mai încolo că poate fi de învăţătură. *Întii*, ca ori supt ce chip să nu să primească femei prin mănăstiri. *A doao*, ca fraţii călugări să nu caute cu ochii încolea şi încoace, ca să nu vază deşărtăciuni. *A tria*, dacă visază ceva rău, îndată trezindu-să să-ş facă cruce şi să iaie apă sfinţită. *A patra*, ca văzând vreo femee, şi mai vârtos când i-ar învita, să ştie că aceaia, de bună seamă, e dimonul. Erudiţ.

Iar' el într-acea frânt de-ostăneală
Vru puțin să-odihnească-în tihneală.

109

Abia, răpăusă jumătate
De ceas, când îi curmă-odihna lină
Un glas de-om, care-inima-i străbate:
O umbră-în văzduh, plânge, suspină.
Sultanul atunci capu-și rădică
Și privește, dar cuprins de frică,

110

Fața cu scârbită îngrozire
Întoarsă de la vedere-amară,
Căci s-arată-în văzduhul supțire
Hamza, pe care-în trecuta vară
Vlad pedepsi cu moarte sureapă
Făcând să-l tragă de viu pe țapă.

111

Cu față cruntă și-împănginată,
Cu ochii-afundați, barbă sperlită,
Acela-în văzduh acum s-arată;
Pe Mahomet cu degetu-învită
Și cheamă să meargă după dâns;
Sultanul îi urmează-într'adins.

112

Nu mearsă doară pasuri trei sute
Umbra, ș-întinzând mâna i-arată
Un loc, apoi din ochi piere iute.
O! vedere tristă-înfiorată!
Aici sultanul nenumărată
Gloată turcească vede-înțăpată!...

113

O poiană era-împregiur doară
De trei sau patru miluri aproape,

Cu dumbravă-încungiurată rară,
Iară-întrânsa mii de mii de țape,
Des lângă-olaltă s-afla-înșirate,
Cu trupuri musulmane încărcate.[1]

114

Sultanul de scârbă și de greață,
Din inimă slăbind și picioare
Amete de cap, cade pre față
Și, de nu era sârguitoare
Grija-unui slujitoriu credincios,
Doară nu să mai scula de zios.

115

Acesta-l trezește și-l rădică,
Apoi luându-l de susuoară
De la locul cel fără ferică,
Îl întoarce la patul său iară;
Cu leacuri stomahu-îi întărește
Și cu dulci cuvinte-l mânguiește!

116

Biruit în urmă de mâhnire,
Un cuget cumplit în minte-i vine:
Să-ș' rumpă-a vieții sale fire:
„Ha! (zisă foarte scârbit în sine).
Mahomet învins!... Mahomet!... care
Fu nebiruit pe-uscat și pe mare![2]

---

[1] Sultanul în fuga sa, sosind la un codru (va să zică poetul), să ascunsă întru desime şi pe cei puţini ce avea cu sine, în toate părţi trimisă, ca doară vor afla dintre oştile fugătoare pe neşte stuluri, să le împartă porunca sultanului, unde trebue să adune iară. M. P.

[2] Abia cât aţipi apoi sultanul ostănit, când o amară plângere cu suspinuri aude, să rădică şi caută, dar' cu scârbă iară îşi întoarce ochii de la vederea greţoasă; vede adecă pe Hamza, sau mai bine zicând chipul lui, în văzduh, făcându-i cu mâna să meargă după dânsul; sultanul urmează chipului, şi acela îl duce nu de parte, la o poiană, îi arată o nenumărată samă de turci înţăpaţi ş-apoi piere. Mahomet căutând la aceasta, slăbeşte de greaţă şi cade gios; pe care apoi abia un slugă credincios trezeşte. Mahomet începe a să jelui. M. P.

117 Și cutremur a trei părți de lume,
Acelaș' Mahomet acum de-o mică
Oaste-învins, pierde slavă și nume!
Ah! nu fie-așa! nici să să zică
Cândva că biruit de-oarecine
Au fost, ci sângur de sine!...

118

Nici va fi ca vreo dreaptă străină
A custării să-mi rumpă doar ață,
Eu însumi urgisita lumină
Stângându-mi voiu să ies din viață."
Aceasta zicând el cu duioasă
Tânguire cuțitul său scoasă

119

Și era gata să să străpungă
Când unul dintre trimiși sosește,
Că-acuș neste cete vor s-ajungă.
Prin aceasta lui inima crește
Și părăsindu-și gândirea slabă,
Cătră Dunăre ia fuga-în grabă.[1]

FÂRȘIT

[1] Mahomet de mâhnire şi ruşine nu va să trăiască, fiind biruit. M. P.

CÂNTECUL A IX

CUPRINS

ARGUMENTUL

Boierii necredința-și arată;
Sultanul pe-un alt vodă numește;
Țiganii la nuntă să desfată,
Unde Parpangel le povestește
Cum el prin o tâmplare nespusă,
Trecând prin iad, păn la raiu să dusă.

1

Deacă Vestea-în Târgovești ajunsă
De-a lui Vlad înaltă biruință,
Cum el oastea păgânească frânsă,
Boierii cei fără de credință
Ce cu turci avusă mestecare,
Făcură-între sine divan mare,

2

Sfătuindu-să pentru domnie
Și cum ș-ar drege treburile bine,
Ca de-a lui Vlad să scape mănie,
Nice să-încapă la mâni străine,
Mulți în multe chipuri, socotele
Arătându-și și bune și rele.[1]

3

Atunci Dănescul rostu-și ațâță,[2]
Râvna dându-i vorbă și priință:

[1] Mulţi dintru boieri nu era prieteni lui Vlad Vodă şi aceştea să strinsese la sfat, ca să hotărască ce vor să facă întru împrejurările aceste. M. P.

[2] Dănescul acesta, de bună samă, era din neamul lui Dan Vodă, căci s-află la scriptorii ungureşti de un Dan Vodă, pe care Ioan Huniadi (Hunedoreanul) l-a pus vodă; şi acel Dan să vede că au fost în frăţietate cu dânsul Ioan. Erudiţian.

Și fiind bogat, de naltă viță,
  Auz la toți află și credință.
Iar' după ce la divan să-așază,
În chipul următoriu cuvântează:

4

„Măcar cum cinstiți boieri! vă pare
  De-această biruință frumoasă,
Dar' eu socotesc făr' apărare
  Cum că ne-așteaptă soarte jeloasă
Ș-amar în urmă!... Mila cerească
Deie, ce zic să nu să plinească!...

5

Am învins adecă!... Turcul fuge,
  Vodă triumfă, muntenii saltă
Și gătesc păgânilor lănțuge,
  Adevărat! biruința-e naltă!...
Însă, cu toate-aceste privele,
Într-alt chip sunt cugetele mele.

6

Voi știți câtă greutate trage
  Țara de oștile-însuși a noastre,
Iar' când de războiu bucinul rage,
  Nice poate cineva să-ș' pastre
Averea sa, nici dulce viață,
Fieșcare-și poartă capu-în brață.

7

Așa trăim de câțiva-ani încoace,
  Tot întru bătăi primejdioase:
Tinerii ni se stâng, țara zace
  Pustie, numa cu stârvuri ș-oase
Sămănată. Și dintru-a cui vină?
Cine-i acestor toate pricină?

8 Vlad Vodă din trufie deșartă
Și din ura lui Mahomet privată,
Asupră-ne pre păgâni întartă;
El apoi cu firea ne-alinată
Tinerimea la pierire bagă,
Iar' la primejdie țara-întreagă.[1]

9
Nu-mi zică nime că-a lega pace
Cu păgânul mai rea treabă este,
Fiindcă de multă vreme-încoace
Credința nu-și ține, și de-aceste...
Că-în zădar îl vinuim, și doară
Vina pe noi înșine pogoară.

10
Cine-aleargă la turci cu făgadă
Ca, deacă-l va pune la domnie,
Țara-i va supune, și-în dovadă
De plecare, cu haraci îmbie?
Românu!... Cine patria sa vinde?
Românu!... Cine a vrăjbii foc aprinde?

11
Cine-ajutoriu de la păgân cere
Făcându-l hotărâtoriu și jude,
Iar' el răzămându-să-în putere,
După ce sfezile noastre-aude,

[1] Ceste ce zice Dănescul au asămănare cu adevărul, căci prin războaie lungi ţara să prăpădeşte, însă luând lucrul de-altă parte, cine ştie, fire-ar fi fost în urmă rămas Ţara Românească şi cu atâta slobozie cât are acum, de nu s-ar fi arătat atunci întii unii dintre domni că sunt harnici a-ş' ocroti stăpânia sa, ori de ce neprieten din afară! Coconul Politicos.

Celuia face dreptate, care
I-au dat făgăduință mai mare?[1]

12

Ce folosu-i acum a să pune
  Împrotiva celia putințe
Cării toată-Asia să supune?
  Nici zece de-aceste biruințe
Ajung a ne pune-în ocrotire
De toată temerea-întru vinire.

13

Sultanul până la primăvară
  Cu mai mare-oaste decât aceasta
Asupra noastră va-întoarce iară,
  Și cine-împrotivă-i atunci va sta?
Și-unde este scris că totdeuna
A noastră va să fie cununa?

16

O dată numa!... sângur o dată
  Deacă ne va fi fără priință
Norocul schimbaciu, iacă surpată
  Țara din temeiu! Nici e putință
Ca vreodată să să mai rădice
Sau s-ajungă zile de ferice,[2]

[1] N-avem ce să zicem, Dănescul spune tot adevărul. Adecă, de ar fi fost familiile cele mai mari în ţară, unite între sine, spre binele de obşte a ţării, nici o dată nu ar fi putut-o supune turcii, dar fiindcă acele familii sfădindu-să pentru întieţime şi domnie, însuş au alergat la turci şi alte neamuri vecine, supuindu-să pe sine şi ţara pentru ajutoriu. C. Criticos.

[2] Toate aceste sunt adevărate, însă ş-aceasta este şi rămâne adevărat că, deacă ar fi ţinut cu Vlad Vodă ţara cum să cuvine, el după această biruinţă putea să facă alt feliu de pace cu cinstea norodului românesc; şi de aci încolo putea să să întărească ţara cu legături ce ar fi închieiat cu alţi crai creştineşti de pre împrejur. C. Politicos.

17 Ci va rămânea de tot supusă,
Ca și bulgărimea cu Sârbia
Ș-alte robite țări“... Abia spusă
Dănescul aceste, când solia
De la fratele lui Vlad sosește
Și cătră strânșii boieri grăiește:

18

„Sultanul prin mine vă trimite,
O, boieri cinstiți, pace, iertare!
Afla-veți aceste-adeverite
Ce vă spuiu cu gura, și-în scrisoare
(De cumva vorbei mele n-ești crede),
- În acest ferman“, și fermanul dede.

19

Acolo-împăratul țării pace,
Iar’ celor care a lui Vlad parte
Lăsând, la dânsul să vor întoarce,
Iertare de robie și de moarte
Făgăduia voind ca să fie
Pus un frate-a lui Vodă la domnie.[1]

20

Această solie fu primită
La toată boierimea, ș-îndată
În toate părțile fu vestită,
Cu porunci ca țara să să-abată
De la Vlad și să nu mai primească
De la dânsul poruncă domnească.

21

Apoi la sultanul cu plecare
Trimisără-o de frunte solie

[1] Aceasta, cum că sultanul au pus în locul lui Vlad pe un frate a lui, să scrie şi la istorie.

Să s-închine, să-ș' ceară iertare,
  Și rugându-să ca la domnie
Pe-acel să puie Poarta nălțată,
Care-a fi mai vrednic să-l socoată.

22

Hăi, dragă musă! iară te-apucă
  (Precum văd eu) strechia spulbărată!
Și va doar' undeva să te ducă
  Iarăș' la vreo tâmplare ciudată,
De șagă sau bătaie necruntă
Sau poate că și tocma la nuntă!... [1]

23

Deci, dacă-i așa, mai bine-abate
  La vesela noastră țigănie
Ce-acuma prisosind cu de toate
  Tăbărea la Spăteni, pe câmpie,
Bea, mânca, juca zile de vară
Întrege, din zori pănă în sară.

24

Parpangel încă să cununasă
  Și fără de popă cu Romica.
La nuntă pe-o doao zi chemasă
  Pe toți cei de frunte și voinica
Lui Tandaler oaste, de-azi pe mâne
Toate gătind cum să cuvine.

25

Încă soarele nu răsărisă
  Când era toate gata de nuntă:

[1] Poetul fârşind povestirea pentru boierii adunaţi, să întoarce cu povestea la ţigani.

În oale fierbea curechiu cu clisă
Râncedă și cu ceapă mănuntă;
Fierbea și-alte mai multe bucate,
Dar' cine le va număra toate![1]

26

Iar' când răsărea frumosul soare,
Era și mesele-întinse toate:
Într-un blid mămăligă cu moare,
Într-altul fălci de porc afumate,
Apoi curechiu fiert cu râncezeală,
Ciuci, lapte acru, păsat, cricală…[2]

27

Așa sta întinse toate bucate
Pe țelina verde și ierboasă,
Denaintea șetrii desfătate;
Toți oaspeții ședea ca la masă,
Numa Dârloiu ce era nun mare,
Stând ura și bea tot din picioare.[3]

---

[1] Adecă ţiganii, după ăceî întorsese acasă cu tot feliu de mâncări şi vite ce aflasă în tabăra turcească, nu făcea altă, fără să ospăta întruna; iar Parpangel să cununasă şi fără popă cu Romica, ş-acum era toate gata de nuntă care avea să fie a doao. Însă a doao zi, pănă a răsări soarele, fierbea curechiul cu slănină râncedă (aceasta-i gustul cel mai mare a ţiganilor pă astă zi) şi alte bucate.

[2] Aceste sunt bucatele ţiganilor cele mai dragi. *Cricală* este un cuvânt nu pretutindene obicinuit şi semnează tot aceaiaş' care pe alte locuri să zice *tocană*.

[3] Va să zică că Dârloiu fiind nun mare, sta în picioare şi aşa stând bea. Însă la izvod, pe cum au însemnat Talalău, să află într-alt chip ş-alte cuvinte, care poetul aflând că nu este cu cuviinţă a spune cu aceleş' cuvinte, le-au strămutat. Deci (precum zice Talalău), la orighinal s-află aceste stihuri:

Toţi oaspeţii şezând la masă
Bea din cur, dar' numa nunu mare
Dârloiu ura şi bea din picioare!

Poetul nostru, dară, s-au ferit a pune cuvânt de ruşine *bea din cur*; au pus întralătî chip ne strămutând noima, căci, pe cum vorbea ţiganii pe vremile acele, a bea din cur nu va să zică alta, fără a bea şezând. Cum au pus şi poetul. Eruditian.

28 Iară ceaialaltă tinerime
Juca și cânta pe lângă lаută;
Ba și coapta la cap bătrânime
A sări să-îndemna câteodată
Și mânea cu tinerii-împreună,
Toată zioa și noaptea pe lună.

29
Mitrofan, poetul cel de frunte
Și vestit de pe vremile-acele,
Care la cununii și la nunte
Făcea stihuri și bune și rele,
Scornisă, pe gustul lui Nason,
Mirelui un epithalamion,

30
Cărui dascăl Chiriligordon
Au scos un viers lin din psaltichie
Alcătuindu-l după canon,
Iară Neanes pe podobie
Îl cânta nuntașilor voioși
De vin, și sătui de cârtaboși.

31
Hârțoaga Zănoaghei chiar ne spune
Din fir în păr, câte-au fost cântate.
Scrie că Neanes avea strune
De mătasă pe ceteră-încordate
Și cum că șezând pe-o nocovală.
În acest chip el cânta cu fală:[1]

[1] De acest poet slăvit Mitrofan, n-am cetit nicăiri. Simpliţian.

a) Epithalamion va să zică cântare de nuntă, iar *Nason* este Ovid, poetul romanilor, care au scris de dragoste. Şi pentru aceasta fu izgonit de August Chesáriu, la Tomos, pe malul Mării Negre. Filologos.

b) Adecă Mitrofan au izvodit o cântare de nuntă, pe gustul lui Ovid! Acum înţăleg!... Onoch.

v) Dascăl Liripipion au scornit glasul la cântarea lui Mitrofan, şi cântăreţul Neanes cânta acel glas, pe podobie. Simpliţian.

32 „Tânăr vânătoriu, de mult fără sporiu,
După-un drăgălaș vâna sobolaș.
De-ar fi și să moriu! (zisă vânătoriu)
Drăguț sobolaș, ți-oi da de lăcaș.
Haida hăi, căpăi, hai la la, hăi hăi!
Prin desiș pe căi, hăi la la, căpăi!

33

Așa din zori cu multe sudori
Tinărul gonea, cu o săgețea
Pinătîr-un făgețel, sobol mititel,
Ce-încoace-încolea fugea, să-învârtea.
Păn' la un țipiș, unde lăturiș
Sărind pe furiș, să băgă-în desiș.

34

Atunci iar' și iar' el strigă-în zădar
Cătră soții săi și cătră căpăi,
Că ei merg și sar tot peste hotar.
Haida hăi, căpăi! hai la la, hai hăi!
Când fu spre sară, ieșind o fecioară
Din codru afară, cu frumsață rară [1]

35

Ca ș-amórul blând îi grăi zâmbind:
„Tânăr vânătoriu, vânezi fără sporiu,

---

[1] Acest feliu de cântări de nuntă, şi la neamurile politicite, precum la greci şi la romani, au fost obicinuite cu multă slobozie, ba şi ţăranii noştri astăzi au ale sale cântări de nuntă din bătrâni. Şi toate asemene cântări, câte am cetit, toate le-am aflat unsuroase, adecă cu multă slobozie, cu mult mai tare decât aceste ţigăneşti, de care avem să mulţămim învăţatului Talalău, care întregindu-le, le-au însemnat la marginile izvodului, căci multe locuri care s-au părut unor evlavnici călugări de la Cioară, cu prepus, au fost cu totul şterse şi au trebuit să se împrumute din izvodul Zănoaghei. Erudiţian.

a) Aceste încai se pot zice vierşuri ca şi cumu-s a noastre. Mai bine făcea poetecul acesta să fie scris tot cu de aceste. Idiotiseanu.

b) Aceste-mi îmi plac şi mie, vere! Onochef.

Lasă, lasă-ți gând de-a prinde-oarecând
  Sobol fugătoriu, fără de-ajutoriu.
Sobolii, să știi, s-aflā-în vezunii
Și trebue-întii ca să-i prinzi de vii.

36

Jură-te mie, făr' viclenie,
  Tare și vârtos, să-mi fii credincios;
Su vezunie voiu arăta ție
  Ș-un sobol frumos, colea mai din gios!"
Tânărul uimit de bunul tâlnit,
Ș-uită de gonit, stă nehotărât.

37

Apoi cu milă zisă: „O, copilă!
  Ah, sorioară, dragă fecioară!
De-ai fi miloasă, cum ești frumoasă,
  Lege n-ai pune,-îndată mi-ai spune:
Iar' eu jurământ ți-oi jura presfânt
C-oi ținea cuvânt până la mormânt."

38

Prunca iubeață atunci roși-în față
  Ca vara bujor, apoi linișor,
Cu mână isteață, arătă ș-învață
  Zicând: „Frățior, fie-ț după dor,
Ice, su poale de munte-în vale,
Mergi tot pogorâș, pân' dai de țipiș;

39

De-acolea mai zios, supt un gruiu tufos,
  Mergi pe părăuț până-i da de-un puț,
Acolo vârtos stai și nu da dos,
  Că-acolo-i drăguț ție soboluț,
Acolo gata fi cu săgeata
Și cumu-i data, să-i dai zăgneata."

40 Voinicul marghiol tot mearsă domol
Păn’ dede în vale de salbă moale,
Păn’ dede de gol, unde-era sobol.
Trebile sale păzând cu cale,
Fără de hăisaș, fără căpăuaș,
Prinsă-un sobolaș, blând și drăgălaș.

41

Atunci copilă zisă-i cu milă
Suspinând mereu: „Ah, sobolul mieu!
Ah, fie-ți milă, nu-i face sâlă,
Să nu-i cază rău, că-i cu tot al tău.
Dintr-astă oară, din astă sară,
A ta-s fecioară și surioară!“

42

Tânărul fecior grăi plin de dor:
„Dragă fecioară! fi-m lelișoară,
Iară eu, mă jor, ți-oi fi bădișor!“
Să îmbrățoșară atunci și strigară:
„Dulce clipită, zi fericită,
Fire-ai lungită, trei ori atâtă!...“„

43

Mireasa ce ședea lângă masă
Cu fetele, nănașă și fină,
Era din toate mai rușinoasă
Ca una din cele fără vină,
Totuș’ spun că bine-au înțăles
Cele ce cântasă Neanés.

44

Iară cimpoieriul Viorel
Au cântat miresii pe cimpoi
O cântare scornită de el
Când fusese-încă la Dorohoi.

Fetele să făcea rușinoase,
Ș-afară-acum să găta să iasă.

45

„Eram tinără ș-încă fragedă,
  Mi-era lumea și zilele dragi.
Într-o zi fără nor și lúcedă,
  Tocma pe vremea când să coc fragi,
Toate mearsără prunce tinere
La fragi, vesele, cu-a lor pinere.

46

Și eu ducu-mă cu-a mea pinară,
  Eu încă-în codru la fragi roșii,
Dar' ah! iacă-mă-în urmă sângură,
  De-a mele soațe eu rătăcii.
Eu strig, chiemu-le, dar' zădarnice
Sunt chiemările mele-amarnice.[1]

47

Eu vărs lacreme, stau în cumpănă
  Și mai că-mi vine de-urât să moriu,
Iacă un tinăr când mă tâmpină,
  Cu chip și haină de vinătoriu
Care zise-mi: „Pruncă tinără,
Ce verși lacreme, ce te supără?"

48

„Oh, mă supără (ziși) că iacătă,[2]
  De-a mele soațe eu rătăcii!

---

[1] Trebuie a lua sama că aceste doao cântări sunt făcute tot pe aceaiaş' măsură cu stihurile celealalte, însă cu ritmă îndoită, adecă asemene cântărilor de obşte. Musofilos.

[2] *Zişi*, adecă zisăi; la poesie poate să să trebuinţască acest cuvânt învechit. M. P.

Acuș' soarele mândru scapătă
Ș-încă eu drumul nu nimerii!
La drum scoate-mă, de-oi fi trainică,
O! bun tinere, ți-oi fi harnică."

49

Zâmbi tinăru ca și zorile
Ș-îi roși fața ca și rubin;
Cu dâns râsără d-albe florile,
Soarele râsă pe ceriu sărin.
El s-apròpie și mă-împresură,
Biata d-inimă mie-mi tremură.

50

Iar' în pinăra mea cu fragile,[1]
El pusă-o mură lin linișor,
Nu de cele ce culeg dragile
Fete prin codru cel verdișor,
Dar' cu murele foarte seamănă,
Poți-i zice tu mură geamănă.

51

Nu e fagure, mursă proaspătă
Așa de dulce, nice zahăr.
Zieii poate că numa s-oaspătă
În ceriu ș-închină cu cel păhar.
Nu-s a luncilor toate murele
Așa bune și mai mult vesele!

---

[1] *Pinără*. Mult mi-am bătut capu ce va să zică acest cuvânt: am căutat anume şi eu la orighinal şi am aflat tot aşa. Însă preînvăţatul Talalău însemnează că ar trebui să să zică *pániră*, fiindcă este de la *panis*, şi va să zică corfă sau corfiţă; am aflat şi la une manuscripturi scris tot acelaş' cuvânt, dar' almintrele, adecă, pinăr, de unde s-arată că cuvântu acesta s-au scris în multe feliuri. Însă eu socotesc că după firea limbii româneşti ar trebui să să zică pìnără. C. Filologos.

52 Strigai: „Tinere, drăguț pretene,
Spune-ți numele, dulce pruncșor!"
Iar' el: „Verzile ceste cetine
Mă cunosc numa ca vânătoriu,
Maica este-mi dulcea Vinere,
Vânez inime blânde, tinere!...

53

Iar' tu jură-te, pruncă tinără,
Că-mi vei fi bună, eu-s Amór!..."
Zisăi: „Juru-mă pe-astă pinară,
Că pentru tine eu viiu și moriu!..."
De-atunci pare că nu-s dulci fragile
Cumu-s murele de-amor, dragile!..."

54

Cântând Viorel, fetele toate
De rușine fața-ș ascunsese
Celor alte femei după spate,
Dar' urechile nu-și închisese
Și râdea pe-ascuns de cele mure
A lui Viorel, mari, de pădure.[1]

55

Bunul Parpangel cu cei de frunte
Voievozi și preteni ședea la masă,
Povestindu-le de ramuri crunte
Ce văzusă-n pădurea cea deasă;
Apoi cum își dedusă peste cap
De pe calul viteaz și sureap

[1] Eu nu ştiu drept ce să să fie ruşinat fetele, căci nu văd nimic de ruşine. Onochef.

56 Și pe rând toate câte cu dânsul
Până-întraceaiaș zi să tâmplasă;
Iar' mireasa abia-și ținea plânsul
La povestirea ceastă duioasă,
Auzând cum au fost leșinat
Și ca din morți iar' au înviat.

57

Astă tâmplare lăcrămoasă
Așa Parpangel atunci o spusă:
„Acum întorceam la voi acasă
(Zisă el scupind cu ceva tusă),
Căci mă trezisăm din buiguială
Și venisăm iar la socoteală.

58

Mai multe ce să vă mai grăiesc?
Armat văzându-mă și călare,
Însumețit cu portul voinicesc,
Îmi veni ca să fac o cercare
Cum mi-ar ședea să fiu un voinic
Dă băia care viteji să zic.

59

Gândind ahasta, smulsăi dân teacă
Sabia luce și strângând calul
Făr' de-acea-înfocat răcnii! Și iacă,
Într-un zbor trecui valea și dealul,
Iar', cum îmi fu spaima și mirarea,
Când îmi văzui neașteptată starea!

60

Mulțime de turci zării deodată
Venindu-mi asupra vrăjmășește;
Eu cu inima dă frică-înghețată
Trăgeam calul dă frâu bărbătește,

Vrând cursul să-i plec într-altă parte
Și să scap dă ticăita moarte.

61
Dar calul iute și-înfierbântat
  Cât adulmecă turceasca-ordie,
Începu tocma ca ș-un turbat
  A sări ș-a mă duce-în tărie,
Nici putui dă-aci să-l mai opresc
Păn' să băgă-în stulul păgânesc.

62
Atunci și fără dă îmbiere
  Fui sâlit a mă-apăra dă moarte
Ș-a da morțiș', din toată putere,
  Mai dă hasta, mai dă haia parte,
Până mă făcu biata nevoie
Un mare viteaz și fără voie.

63
Dă unde vedeți că calul bun
  Face și el viteji câteodată,
Dar' mai multe ce să vă mai spun?
  Văzui fugind oastea spăimântată
Dă-un sângur voinic dă cal răpit,
Lucru doar' încă nepomenit,

64
Toate-aheste era minunate,
  Dă nu da beleaua peste mine.
Văzând eu că turci-ș' întorc spate
  Ca când mă-ar hi-învitat oarecine
„După mine, copii, sus o dată!..."
Strigai cu sabia rădicată.

65
Ș-înteții calul așa dă tare,
  Cât gândii că-în nuori va să salte,

Dar', oh, nenărocoasă tâmplare!
  Mă zvârli-în mijlocul unii balte.
Nici apoi știu ce s-au mai tâmplat,
Că eu-îndată-am și leșinat!...[1]

66

Însă câte văzui minunate
  Și pă-unde mearsă sufletul mieu,
Nu vi le-aș putea eu spune toate
  De vă-aș grăi trei zile mereu,
Totuș' dintr-ahale-o părțișoară
V-oi spune-acum, alte, dă-altă oară.

67

Și să păru ca când oarecine,
  Nu știu alb, negru sau pestricat,
Apropiindu-să cătră mine,
  Unde eu căzusăm leșinat,
Mă dusă cu sine tot zburând,
Pă cum acuș' voi spune pă rând.

68

Dusă-mă pântră peșteri afunde,
  Prin groape, vârtoape-întunecoase,
Ah! și cine mai știe pă unde,
  Păstă nește lacuri puturoase,
Până când ieșirăm dân strâmtoare,
Unde ni să-arătă cevaș' zare.

69

Atunci purtătoriul mie zise:
  „Aicia să-începe haia lume,

[1] Parpangel să vede că au fost om de cinste şi iubitoriu de adevăr, că, deacă ar fi fost altul, la o tâmplare ca aceasta, cum ne-ar putea minţi de frumos! Ar spune vitejii neauzite ce au făcut, ştiind că nu era nime de faţă ca să-l facă de minciună; însă el spune toate, şi împrotiva sa. C. Criticos.

De care premulți într-al[t] chip visă;
  Drept aceasta eu te-am adus anume
Ca să vezi tu cu ochii tăi toate
Și să spui la țiganele gloate."

70

Apoi îmi arătă de departe
  O văloaie foarte mare, mare,
Tot grăind: „Asta-i care la carte
  Să zice Gheena și dă care
Mulți în multe chipuri socotesc,
Însă,-într-adăvăr, mai toți bârfesc.[1]

71

Caută! Dă-aici fără stricăciune
  Tu vei oblici tot ce să face
Ș-întorcând la viață vei spune
  La fieștecare cumu-ți place".
Așa zisă ducătoriul mieu,
Iar' eu priveam la toate mereu.

72

Dar' o! cum voi spune toate-ahele
  Ce văzui ș-auzii față de față!
Că sângur pomenindu-mi dă ele
  M-apucă nește fiori și greață,
Dă groază tot păru mi să-înspică,
Iar' inima-mi tremură dă frică.

73

Nice-un soare acolo luminează,
  Nici pă ceriu sărin lună cu stele,
Ci numa văpăile fac rază,
  Însă ce mai văpăi sunt ahele?

[1] Parpangel, precum s-arată, au avut mai multă cunoştinţă decât un om de obşte, când ştie el şi de Gheena. C. Criticos.

Dintr-însă nori dă fum să rădică
Și ploaie dă scântei arzând pică.[1]

74

Râuri dă foc încolo ș-încoace
Merg bobotind ca neşte pârjoale,
Focul nestâns toate-arde și coace,
Iar' pe zios, în loc de iarbă moale,
Jar și spuză fierbinte răsare,
Nespusă din sine dând putoare.

75

Văzui pe toți dracii-în pielea goală,
Cu coarne-în frunte, cu nas dă câne,
Păstătot mânjiți cu neagră smoală,
Brânci dă urs având și coade spâne,
Ochi dă buhă, dă capră picioare
Ș-arepi dă liliac în spinare.

76

Văzui muncile iadului toate.
Cum fii Sătanii-ș' fac izbândă
Asupra celor morți în păcate,
Sau și care au căzut supt osândă.
O, groaznică ș-amară vedere!
Vrând a spune, graiu-în gură-mi piere.[2]

---

[1] Ce spune aici sunt adevărate, căci aşa scriu şi cărţile, că cel mai groaznic este în iad. Idiotis.

a) Deacă au fost el în iad, anevoie să poate crede că au ieşit de acolo şi au spus ţiganilor! căci scris este că din iad nu este mântuire. P. Evlaviosu.

b) Dar că nu-i aşa, părinte! căci el au fost, precum se vede numai ca oaspe acolo! Mustrul ot Puntureni.

[2] Tocma aşa-s zugrăviţi dracii şi pă păreţii besericii noastre! Onoch.

a) Ar fi trebuit să adauge: cu coade de balaur, că aşa sunt. P. Desidem.

b) Aşa va să zică şi el când zice: *cu coade spâne*, care va să zică coade fără păr. Mândr.

77 Toate păcatele mari dă moarte
  Au și pedepse după măsură,
Căci prin aha și dă-ahaia parte
  Îș' ia fieșcare certătură,
Prin care-au greșit și dă pre care
Tras fiind s-abătu dân cărare.[1]

78

Vânzarii și hainii ce vând
  Sânge nevinovat pentru bani,
Stau dă coaste spânzurați pă rând,
  Ca și-în măcelării hăi cârlani.
Iar' dracii călăi în gură d-arsă
Aur ș-argint fierbinte le varsă.

79

Tiranii crunți și făr' de-omenire
  Șed legați pe tronuri înfocate,
Bând sânge fierbinte din potire,
  Iar' din mațele lor spintecate
Fac dracii cârnați și sângereți
Ș-alte mâncări pentru drăculeți.[2]

---

[1] Adecă va să zică că fieştecare îş ia pedeapsa cu totul măsurată după greşala ce au făcut. C. Criticos.

a) Ba nu aşa, ci precum zice *Scriptura*: nas pentru nas, urechie pentru urechie! Adecă cu ce mădulariu au păcătuit, prin acelaş' să pedepseşte. P. Desidem.

[2] Aici să mă ierte Parpangel! O face prea groasă! Că cine au auzit ca dracii să aibă copii. Simpliţian.

a) Şi pentru ce nu? Eu am cetit la *Scriptură*, că în zilele de demult, fii lui Dumnezieu s-au îndrăjit cu fetele oamenilor şi au făcut copii, şi din copii aceia apoi s-au făcut urieşi. Pentru ce dară să nu poată face draci cu strigoile copii! Popa Ciuhurezu din Broşteni.

b) Popa Ciuhurezu să vede a avea dreptate, căci că ceteşte la un istoric foarte vechiu, anume Iordán (sau, cum zic alţii, Iornánd), care zice că un craiu a gotilor au izgonit din tabără un feliu de vrăjitori şi strige, care apoi dând în pustietate de draci au făcut copii, şi dintr-acei copii s-au născut hunii. Erudiţian.

80 Așijdere pă domni și boieri
  Care jupesc pă bietul țăran
Iau la sine dracii măceleri
  Făr' a da pentru dânși vrun ban,
Hrănindu-i cu cătran și,-în loc de-apă,
Cu fiere mult amară-îi adapă.

81

Păntru tâlhari ș-ucigași ce-oi zice?
  Acește pă câmpuri trași în țapă
Rămân vii și nu mor ca ș-aice;
  Corbii și cioarele crierii le sapă
Și scociorsc de sus, iar' hierile
De zios le scobesc măruntăile.

82

Muierea care pă-al său bărbat
  Pentru ibovnicul doară iubit,
Ce venin ș-otravă-au fermecat
  Sau macar cum ea l-au omorât,
Pă-ahaia dracii suind călare
O duc unde-i văpaia mai mare

83

Străpungându-o prin gemănare
  Cu tăciuni aprinși sau înfocate
Frigări, ș-în asemene stare
  Aflându-să purure va pate!...
O! voi muieri pre slabe dă minte,
Luați sama la heste cuvinte!...[1]

---

[1] Tocma aşa s-află zugrăvit şi în biserica noastră! Onochef.

a) Parpangel aici bate şaua să să preceapă iapa, adecă să auză Romica. Mustru ot Punt.

84 Iar' hălòr care pă-alții dăfaimă
Și prin clevetiri numele strică,
Diavolii cu cârlije dă-aramă
Limba vinovată le dăspică
Purtându-i ca pe neşte urși pin ha țară,
Făcându-i să joace dă măscară.

85

Judecătoriu ce luă mită
Pentru ca să facă strâmbătate,
Acolo slujeşte pentru pită
Și numa sângur păntru bucate,
Dar' a sa cuviincioasă plată
Nu o dobândeşte niceodată,

86

Că toți i-o tăgăduiesc în față
Și cu marturi îl fac dă minciună,
Toți judecătorii i să-încreață,
Nice-l lasă jaloba să-ș' spună,
Ci, când a jeluire să-apucă,
Ușile-i arată să să ducă.

87

Nemilostivii cătră săraci,
Care-a face milă nu să-îndură,
Umblă cerșind în iad pe la draci,
Însă pretutindene-îi înjură
Și, fără-a le da cevaș' în pungă
Sau în traistă, cu cânii alungă.[1]

88

Lacomul ce pentru bogătate
Strânsă bani cu chipuri neînvoite

[1] Asta-mi place! Aceasta-i pedeapsa lor cea mai cuviincioasă, căci precum au făcut ei, aşa li să face şi lor. Simpliţian.

Umblă acolo tot cu traista-în spate
  Întinzând mânile ticăite
După milă, ci făr’ de folos.
Căci acolo toate-i merg pe dos.

89

Și, măcar umblând din ușă-în ușă
  El îș’ umple straista dă bucate,
Totuș’ purure foamea-l sugușă
  Și nimic a lua-în gură poate.
Că-orice gustă dân haia ce-i place,
Tot în aur ș-argint să preface.[1]

90

Ce să vă mai zic dă helelalte
  Pedepse-a iadului ce văzui!
Icia, supt nește șetri nalte,
  Stau cârcâmele rând și fieșcui
Dau dă mâncat și dă beut în dar,
Iar’ dracii-îș închină cu păhar.

91

Păcură, smoală, rășină-aprinsă
  Și cu topită piatră pucioasă
Este beutura lor întinsă,
  Iar dă mâncat jar cu spuză deasă.

92

Iar’ dă crâcĭmărițe și crâcĭmari
  Pe-aceia pun ș-acolo să fie,

[1] Asta-i ca şi cum spune la mithologhie, că Midas, un craiu lacom, au cerut de la zei ca să-i deie acel dar, ori ce va lua în mână să să facă aur. Şi zei l-au ascultat; iar el cu mare bucurie văzând că ori de ce să atinge să preface în aur, când fu vreme de masă, şezu să mănânce şi, cât să atinsă de pâne, să făcu aur, păharul cu vin aşijdere. În urmă tânguindu-să de nebunia sa, muri de foame. Eruditian.

Care din drepte măsuri și mari
  Au făcut mai mici prin viclenie
Ș-au băgat vrăjituri ș-apă-în vin
Sau măsura n-au făcut dăplin.

93

Dincolea vezi bolte și dughene
  Tot cu marfă pentr' oamenii răi:
Cesta vinde-obrăzare viclene
  Pentru fățarnici și farisăi,
Cela sâliman și rumenele
Ș-alte-ape stricătoare dă piele.

94

Altul strigă: „Brea! veniți încoace
  La vrăjituri evtene ș-otrave,
La fapturi mestecate-în pogace,
  În turte ș-în plăcinte jilave,
Farmece dă tot feliu și vrăji
Cu-învățătura cum să le dregi."[1]

95

De-acolo dracii negutători
  Iau marfă évtenă, pă credit,

---

[1] Cu toate aceste este de a întreba, oare adevărate-s aceste ce ne înşiră aici Parpangel? Căci multe spune el, care nu să împrotivesc credinţii noastre, dar şi multe alte care nu pot să fie crezute nicecacum; spre pildă: că în iad fac cârnaţi şi sunt dughene cu marfă şi ca de aceste. Deci eu socotesc că ţiganul auzind multe despre muncile iadului şi văzând şi pe la une beserici zugrăvit iadul, după ce-au leşinat, întru fierbinţala sângelui, mintea lui i-au buiguit aceste care el le ţinea minte, şi în urmă însuş credea că au văzut acele. C. Criticos.

a) Poate fi şi aceasta, că el buiguind de acest feliu de lucruri, în urmă ş-au făcut o sìstimă (aşezământ), ca să-ş facă nume la ţiganii săi şi să să facă dătătoriu de lege, precum bine au băgat de samă mai sus numitul Talalău care zice că Parpangel mai târziu la nice un sfat nu s-au mestecat cu ţiganii şi nici au vorbit la adunările lor, ci au tăcut numa şi au ascultat, ca să să vază mai înţălept. Eruditian.

Ș-oamenilor dă rău făcători
  Pre scump o vând, căci prețul tocmit
Păntru hăst feliu dă marfe dășarte
Este sufletul lor după moarte.

96

După ce toate-aceste cu groază
  Văzui fiind eu mâhnit în mine,
În toate laturi priveam cu pază
  Și dă frică plin: oare nu vine
Vreun drac și la mine să mă iaie,
Să-ș' facă doară vro bobătaie?

97

Dar' povața mea nu știu dă unde,
  Iarăș' stete-înainte-mi deodată;
Făr' a mă-întreba, făr' a-i răspunde,
  Mă luă dă guler și dă-o spată
Și zbură-în sus cu mine ca vântul,
Crepându-să-înaintea lui pământul.

98

Așa trecurăm prin pământ ș-ape
  Păn' ajunsăm la văzduhul rar,
Ne-înălțarăm apoi păn' aproape
  Colo, de-unde zodiile răsar,
Trecând pintre nește locur[i] puste,
Noao vămi și noao punți înguste.[1]

[1] Între norod şi acum este crezătoria că mergând la raiu, trebue să treacă sufletul prin noao vămi, şi fiindcă pe astă lume vămile totdeună s-află pe lângă poduri, deci şi noao poduri caută să fie. M. P.

a) Acum înţăleg pentru ce orbeţii noştri pe la târguri zic: „Să-ţi fie evangheliile cetite şi vămile plătite!“ Onoch.

b) Ba şi banul care să pune pe piept mortului pentru aceasta să dă, ca să-ş plătească vămile! Popa Nătărău din Tândarânda.

99 De-abea în urmă, cu multă trudă,
Ajunsăm la poarta ha dă raiu,
Iar Sân Pietru căutând pă o hudă,
Așa zisă cu sântul său graiu:
„Dar tu, măi țigane, ce cauți aici
În cămeșă cusută cu-arnici?

100
Nu știi tu că-în trupul păcătos
Nu este slobod a-intra nimărui
Aici în raiul nostru frumos?...“
Eu îngenunchind mă-închinai lui
Și zisăi: „Să mă ierți, sânția-ta,
Eu n-am venit aici dă voia mea...[1]

101
Ci, iacă! tot ahăstă mă dusă
Pă unde eu n-am fost niceodată!“
Eu zicând aheste-mi făceam cruce,
Dar’ povața mea scoate ș-arată
Neşte scrisori și dreptăți care-avea
Dă la Sân Mihai, precum el zicea.

102
Cum Sân Pietru le zări dă parte,
Nu mai grăi nimica, ci-îndată
Deschise luminoasele poarte
Și iacă grădina desfătată
A raiului toată eu văzui,
Dă care voiu acuș’ să vă spui.

---

[1] Dintr-aceste doao strofe să cunoaşte fără îndoială că ţiganul bârfeşte, căci socoteşte că raiul e îngrădit, ca şi casa ţăranilor. C. Criticos.

a) Acea n-ar fi nemic, căci prin *hudă* va să zică *ferestruică*, dar de cuvintele lui Sân Pietru este întrebare, că adiafor este ori în ce hai merge cineva la rai! Simpliţian.

103 În raiu nimene nu să sloboade
  Dacă nu e ca lamura curat,
Dăci, pă care din lăuntru roade
  Dă-ar hi cât dă mic ghimp sau păcat,
Întii trăbuie pân iad să treacă
Și lungă pocăință să facă.[1]

104

De-acolo venindu-i zioa scrisă
  Scapă și trecând din vamă-în vamă
Sosește până la poarta-închisă
  A raiului, dar' nime nu-l cheamă
Și nu poate să să bage-în raiu
Fără carte de la Sân Mihaiu.

105

O! dă iadul urât tot să fugi!
  În raiu frumos tot să rămâi,
Tocma dă te-ar alunga cu drugi!
  Ce desfătări și ce veselii
Sunt acolo, nu să poate spune,
Sufletul uimit dă minune!

106

Raiul e grădina desfătată,
  Între ceriu și-între pământ sădită,
Dă trup pământesc neapropiată,
  Dă minte-omenească negâcită,

---

[1] Iată precum am zis eu, să arată ş-aici, că ţiganul au auzit povestind de aceste pe ţărani şi în buiguială fiind apoi, mintea tot cu acestea i să îndeletnice; iar el însănătoşindu-să credea toate adevărate, ca când s-ar fi întâmplat. Criticos.

a) Poate că el n-au fost în raiul nostru a creştinilor, ci în raiul ţiganilor. Onochef.

b) Bine zice chir Onochefalos, căci de raiul nostru almintre vorbesc s. s. părinţi. Popa Nătăroi.

Care, după vrednicii, să-împarte
Sufletelor drepte după moarte.[1]

107

Măcar de-aș avea eu limbi o mie
Și-atâte guri bine grăitoare,
Nu vă-aș putea spune, nice scrie,
Lăcașurile desmierdătoare
Și frumusețele raiului toate,
Care pentru cei buni sunt gătate.

108

Acolo vezi tot zile sărine
Și ceriu limpede, fără nuori,
Vântucele drăgălașe, line
Dulce suflând prin frunze și flori,
Tot feliu dă păsărele ciudate
Cu viersuri cântând pre minunate.

109

Acolo Dumnezieu așa fece,
Să nu fie vară zădufoasă,
Nici iarnă cu ger, nici toamnă rece,
Ci tot primăvară mângăioasă;
Soarele-încălzește și desfată,
Iară nu pripește niciodată.

110

Câmpurile cu flori osăbite
Ș-aici la noi încă nevăzute,
Sunt pre desfătat acoperite
Cu tot feliul de roduri crescute,
Iar' pă zios în loc dă pietricele
Zac tot pietri scumpe și mărgele.

---

[1] La multe neamuri este raiul zugrăvit, însă în multe chipuri; spre pildă raiul turcilor.

111 În locul de arburi și copace
  Cresc rodii, nărănciuri ș-alămâi
Și tot feliu dă pom ce la gust place,
  Cum și rodite cu struguri vii,
Iar' în loc dă năsip și țărână.
Tot grăunță dă-aur iai în mână.

112

Râuri dă lapte dulce pă vale
  Curg acolo și dă unt păraie,
Țărmuri-s dă mămăligă moale,
  Dă pogăci, dă pite și mălaie!...
O, ce sântă și bună tocmeală!
Mânci cât vrei și bei făr' ostăneală.[1]

113

Colea vezi un șipot dă rachie,
  Ici dă proaspătă mursă-un izvor,
Dincolea baltă dă vin te-îmbie,
  Iară căuș, păhar sau urcior
Zăcând afli-îndată lângă tine,
Oricând chieful dă băut îți vine.

114

Dealurile și coastele toate
  Sunt dă caș, dă brânză, dă slănină,
Iar' munții și stânce gurguiate,
  Tot dă zahăr, stafide, smochine!...
De pe ramurile dă copaci,
Spânzură covrigi, turte, colaci.

---

[1] Vezi dară că-i aşa cum am zis eu, că ţiganul, ca să să facă un dătătoriu de lege la ţigani, şi doară să facă o relighie noao, au adaus aceste din capul său, ştiind că ţiganilor a lucra nu le place, ci a şedea ş-a mânca; şi fiindcă ţiganii erau iubitori de acest feliu de mâncări, şi Parpangel le povesteşte, după gustul lor, ca să aibă mai multă poftă. Eruditian.

115 Gardurile-acolo-s împletite
Tot cu fripți cârnăciori lungi, aioși,
Cu plăcinte calde streșinite,
Iar' în loc dă pari tot cârtaboși;
Dară spetele, dragile mele,
Sunt la garduri în loc de proptele.[1]

116
Eu eram uimit întru mirare
Dă toate-aheste lucruri dă frunte,
Când oblicii venind pă cărare
Doi moșnegi cu barbele cărunte,
Din carii-unul zâmbind cătră mine
Zisă:-„O! fiiule, eu vin la tine!...

117
Căci pă haia lume ți-am fost tată,
Iară-ahăsta e strămoșul tău!
Dacă-ți aduci aminte (ian caută
Dă e-așa păcum îți spuneam eu,
Când mă-întrebai tu dă Zundadel!),
Ahăsta pă care vezi, este el!“

118
O, Doamne! cum îmi fu dă ciudat
Pă lângă-inimă, văzând aheste!...
Graiu-mi stete-în grumazi înnecat
Dă bucuria fără dă veste;
Căzui la pământ să mă închin
Și vărsai lacreme cu suspin.[2]

---

[1] Acesta-i adevărat raiul ţiganilor. C. Criticos.

[2] Acum văd şi eu că au fost raiul ţigănesc, căci şi moşu lui Parpangel era acolo, şi tată-său. Onochef.

119 „O, tată, te mai văd o dată!
  O, dă câte ori te-am plâns acasă!“
(Strigai). El cu faţă-însărinată
  Răspunsă: „Lasă, fătu-mieu, lasă
Suspinul şi toată voia rea,
Că-aici nu-i loc de-a să supăra!

120
Puţine-aici încă tu minute
  Ai să zăboveşti şi mai multe foarte
Am să-ţi spuiu ţie necunoscute,
  Ce să vor tâmpla după-a ta moarte,
Şi toate câte-are să petreacă
A voastră ţigănie săracă!...“

121
Heste zicând mă luă dă mână
  Şi depreună cu Şundadel
Mă dusără-aproape dă-o fântână
  Unde strămoşu-mi dede-un inel
Şi grăi: „Dragu mieu nepoţele,
Hăi, multe-aşteaptă pă ţigani rele![1]

122
Doară sosi-va, măcar târzie,
  Zioa, lung după-a ta răposare,
Zioa ha plină dă bucurie,
  În carea şi lor va luci soare,
Iar' pănă-atunci supt robie-amară
Purure vor hi şi supt ocară.

123
Ian caută tu prin hăst inel,
  Aici în hastă fântână-afundă!...

[1] Poetul nostru, de bună samă au vrut să imiteze pe Virghil, când scrie că Eneia a mers la Câmpii Elisèi.

Toate chiar tu vei zări prin el
  Și prin cercura lui ha rătundă…“
Eu privii prin inelul ciudat
Și iacă ce mi s-au arătat:

124

Zării întiaș dată trii fete
  Dă-împărat, ca când ar hi robite,
Amar plângând, nici voind să-încete;
  Pre tâlhari, cu lacremi umilite
Să sâlea să plece spre-omenire,
Iar' ei n-arăta nici o sâmțire.

125

Doao dântr-înse era-îmbrăcate
  Ca nește doamne stăpânitoare,
Dar' totuș făcea slujbă de-argate,
  Iar' una,-în văștmânte-ovilitoare
Dă roabă, era sâlită-a face
Orice răpitorilor săi place.

126

După aceasta văzui dă dăparte
  O grămadă dă oameni vrăjbiți
Aducând unul altuie moarte;
  Gândeai că-s dă turbare porniți,
Așa era dă sălbătecoși,
Toți având pă cap căițe roși.

127

La ceastă vrajbă din fundul mării
  Iacă-un voinic iese fără veste,
Armat cu un steag și haine nerii,
  Iar pe steag să cetea scrise-aceste:

„A treia oară vin să vă-împac!“
Toți învrăjbiții caută și tac.[1]

128

Cu șuier groaznic fieșcare
  Căscă fălcile să-l îmbuce,
Iară el scoasă-o căciulă mare
  Făcând cu dănsa-asupră-le cruce;
Și iacă bălaurii supt undă
Cumplit răgnind iară să cufundă.

129

De-aci purceasă-încolea și-încoace
  Gonind după vrajba nealinată
Și făcând pretutindene pace,
  Iar' prin o tâmplare minunată
Ajunsă într'o noapte spre zori
Și la heste trei roabe surori.[2]

130

Atunci eu nu mă putui răbdare
  Să nu-întreb pă strămoșul bătrân
Carele-mi zisă:-„Ahăsta[-i] cel care
  Obiceaiul va strica păgân
Și va da robilor slobozie
În vremea când s-a tâmpla să vie.

131

Dar, dacă vrei să știi pentru heste
  Trei fete (pă cum vezi) dă-împărat...“

---

[1] Aceste sunt neşte lucruri care eu nu le înţeleg. Idiot.

a) Nici eu, vere! Onoch.

[2] Cum poate să fie aceasta, că Parpangel caută numa oare câteva minute prin inel şi văzu atâte! Însă toate ca toate, iar' cum putu el vedea că într-o noapte, spre zori de zioo, acel voinic sosi la cele trei fete de împărat? Criticos.

a) Dacă aşa i s-au arătat! Onoch.

Ahasta grăind fără dă veste
Cuvântul îi rămasă curmat,
Căci îndată venind nu știu cine
Mă luă și mă dusă cu sine;

132

Și nice știu pă unde mă dusă,
Destul că eu mă trezii în pat,
Însă, ce pagubă că nu-mi spusă
Zundadel mai chiar și mai curat
Pentru hăl voinic pre minunat
Cu hele trii fete dă-împărat!"

134

Aici Parpangel fârși povestea,
Toți ascultătorii să mirară,
Dar' cei tineri cu cele neveste
Tot își dănțuia pă lună-afară.
Într-acest chip au fost prăznuită
Nunta lui Parpangel cea vestită.

FÂRȘIT

CÂNTECUL A X

CUPRINS

ARGUMENTUL

Țiganii sfaturile deșarte
Văzând a de obștelui popor,
Aleg pe cei învățați la carte,
Care între sine fac sobor
Să hotărască ce stăpânie
Ar fi bună pentru țigănie.

1
Cându-s pântece bine sătule,
Atunci e și gura vorbitoare.
Sfaturi câte vrei și predestule
Îți dă și te-învață fieșcare;
Popa-întorcând de la botăjune,
Toată, de rost, cazania spune.

2
Dară când e lipsă de bucate
Nu știu cum și mintea să tâmpește
Și n-are sfaturi așa curate,
Iară limba tace ca ș-un pește;
Deci în pântece pline stă toată
Filosofia cea lămurată.

3
Tu râzi?... dar eu mai zic o dată
Că-a științelor izvoditoare
Au fost hrana cu bună bucată!...
Cum din locul sterp nimic răsare,

Așa dintru mârșavul ajun
Nu purcede nice-un lucru bun.[1]

4

Spune-mi ce lucru bun făcură
Oarecând săhastrii prin pustie,
Ce nu primea toată zioa-în gură
Făr' ierburi cu rădăcini măcrie,
Mure, bureți, alune și poame,
Ruptoși, ciuhòși, leșinați de foame?

5

Eu ți-oi spune: zilele, săracii,
Cu tăuni și țânțari neîncetate
Bătăi avea, nopțile, cu dracii
Care-îi invita către păcate;
În urmă din oameni buni cu crieri
Să strămuta-în sălbatece fièri.

6

Zieu! aceia n-aflară nici ună
Dintru cele-învățaturi alese
Ce pre-oameni fericesc și minună;
Nu în pustii, nici în păduri dese
Avură ele-început, ci-în orașe,
Din oameni cu-obiceaiuri gingașe.[2]

---

[1] Poetul iar' începe cântecul cu un moral ţigănesc, adecă că în pântece pline este toată învăţătura. Om vedea cum va dovedi el aceasta. M. P.

[2] Poetul acesta, eu văd că de nime bine nu vorbeşte. Acum s-apucă şi de săhastrii, amărâtul, şi nu ştie că toată învăţătura lumii aceştia e gunoiu înaintea lui Dumnezieu, şi acei precuvioşi părinţi, măcar că putea să să procopsască în ştiinţele deşerte, dar le defăima şi să frângea cu posturi şi tot feliu de netihnă omenească, ca să dobândească împărăţia ceriurilor. Păr. Evlavios.

a) Aşa dară bine zice poetul că ei nu o aflat nice o învăţătură!... Mustrul ot Punt.

b) Poetul aici vorbeşte de învăţăturile lumeşti; deci lucrul, precum îl socoteşte el fireşte în sine, este adevărat. Musofilos.

7 La Báctra,-în Vavilón, Memfí ș-alte
Cetăți políte,-în prisos de toate
Nu în peșteri, ci-în palațuri nalte,
Nu prin pustii, ci-în curți desfătate,
Unde sunt cu mâncări pline mese
Și cu vin dulciu păhară drese!...[1]

8

Omir Iliada minunată
N-o află prin codru, nice-în munte,
Ci vesel fiindu-și câteodată,
Cântând la ospețe și la nunte,
Iar' de vin când bea câte-un păhar
Să-umplea-îndată de-a muselor har.

9

Dumnezeiescul Platon și el
Bea, mânca cum să cade, domnește;
Nici iscusitul Aristotel
Trăia fără vin, carne și pește.
Pentr-acea de-a lor cărți învățate
Și-acu ne mirăm; și cu dreptate![2]

10

Dar' încătro râvna te răpede
Din țigănime păn la pustie,
Dragă musă?... Cine nu-ți va crede
Că traiul bun face veselie,

[1] Bactra au fost în părţile Midii, despre Răsărit, şi, precum s-arată din istoriile vechi, acolo au fost odinioară scóla ştiinţelor şi a învăţăturilor; aceaia au fost patria vestitului *Zoroástru*; de-acolo au împrumutat apoi Vavilónul, în Haldéa, cunoştinţele sale, apoi Finichia şi Eghiptul, unde era cetatea *Mèmfi*, şi de-acolo mai târziu au venit la greci. Mitr. Perea.

[2] Eu întii mă minunai de tema poetului, socotind că nu va putea să iasă din lavirint, dar acum văd că are dreptate şi nu-i de a zice împrotivă. Criticos.

Iar' ajunul pe nime hrănește?
Însă tu de țigani povestește.

11

Păn' țiganii n-avea ce să-îmbuce,
  Gândeai că nu știu îmbina doao;
Dar' acum, tot să cauți să-ți faci cruce
  Întruna, cu mânile-amândoao,
Cu câtă-îndrăzneală ș-istățime
Sfătuește sătula mulțime.

12

De când Tandaler bucate-adusă,
  Tot în jocuri, în cântări ș-ospețe
Multe zile vesele petrecusă,
  Iară cele mai de vârstă fețe
Tot întins sfătuiea cum să facă
Rânduială-în țara lor săracă.

13

Însă din acele sfaturi toate
  În urmă nu să-alegea nimică,
Căci, care cum vinea, pe-apucate,
  Necăutând alta numa să zică
Și el ceva, sau bine sau rău,
Spunea de-împrotivă sfatul său.

14

Unul zicea că nu-i trebuință
  De-a face vreo rânduială-în țară
Căci, după direapta socotință,
  Toată rânduiala-i o povară
Și nu s-ar cădea să să supună
Ei nimene de voie bună.

15 „Rânduiala-i bună păntru hăi mari
(Zicea) ce-în frâu țin pă hăi mai mici,
Păcum păntru vozi, vornici, spătari,
Logofeți, visternici și păharnici,
Care prin rânduială sânguri
Iau și-împart a țării venituri.“[1]

16

Altul striga: „Ba să hie-în țară
O tocmală, dar’ nu dă hele
Care nu plătesc nice o piară
Putrădă, dar cării pe su stele
Asemenea-alta să nu mai hie,
Că-amintrele faceți nebunie.

17

Adecă să him toți de preună
Țărani sau boieri făr’ osăbire;
Asta-i rânduiala ha mai bună!...
Toți avem ahălaș’ trup și fire,
Toți dară-asemene vrednicie
S-avem într-a noastră țigănie.“

18

Era și care poftea pe-un vodă
Ș-un divan cu toată boierimea,
Pentrucă-așa fu pănă-acu modă,
De care mândra țigănie

---

[1] Dintru aceste socoteli să vede că bine au zis oarecând neştine, că nu este aşa de fără minte socotinţă în lume, care să nu fie avut patronul ş-apărătoriul său.

a) Preadevărat! că multe foarte sunt socotinţe de acel feliu, care certate bine, după arătarea minţii ceii mai lămurate, s-află în urmă că sunt himere şi izvodiri buiguitoare; şi totuş, să primesc de neamuri întregi! Alitofilos.

Nu să cade să să depărteze,
Ci mai vârtos are să-i urmeze.[1]

19

Unii poftea ca nice-un sărac
  Să nu fie-în țara țigănească,
Alții, ca de bir și dare-în veac
  Nimic să nu să mai pomenească.
Ceștea, ca nice-o slujbă să fie,
Ceia, ca-alții să le lucre moșie!...

20

Destul că nu-i acea minunată
  Părere-a minții buiguitoare
Care să nu fie fost lăudată
  Într-acea pre cinstită-adunare;
Dar' ce folos... când ce-astăzi le plăcea,
Aceaiaș mâne toți o hulea!

21

Într-acea de sfadă și gâlceavă
  Nu era mai nice-o zi deșartă,
Ba ș-alte lucruri fără ispravă
  Să scornea după-adunarea spartă,
Căci mergând pe-acasă-într-adevăr
Unii cu-alții să lua de păr.

22

Puțin lipsea ca să nu să bată
  Câteodată toată țigănia.

---

[1] Curios lucru! Deac' ar fi toţi boieri, cine ar fi atunci slugă? Mândrilă.

a) Numa să fiu eu boieriu, sluga să află îndată, pe bună leafă. Onoch.

b) Că nu-i aşa, vere! Căci cându-s toţi boieri, atuncia nu poţi avea alt slugă fără pe boieriu; însă care-i boieriu ca şi tine, nu va merge să slujască la altul. Idiot.

v) Mi să pare că aceasta-i totuna: ori să fie toţi ţărani, ori toţi boieri; osăbirea este numa întru numire. C. Criticos.

Să-învrăjbisă-acum ceată cu ceată
  Și neputându-și ținea mănia,
Tocma când era sfatul mai mare
Atuncia ei să sfădea mai tare.

23

Deci, precum spun cărțile ciorești,
  De șepte ori într-o săptămână
S-au bătut voinicii țigănești,
  Că-adunarea lor era fântână
Și-izvorul vrajbelor totdăună,
Nici unul pe-altul lăsa să spună.

24

Așa dânșii, prin chiară dovadă
  A multor pățiri triste, văzură
Că prin vorbă multă și prin sfadă
  Numa cât s-ațiță vrajbă ș-ură
Care sfătuirii bune strică
Ș-în urmă nu s-alege nimică.

25

Căci, întru-adunările mai toate,
  Unde norodul fără-osăbire
A vorbi și sfătuire poate,
  Purure gâlceavă, neunire,
Pricíre cu vrajbă stăpânește.
Dar' nimic bine să hotărăște.

26

Cel mai obraznic și mai mișel
  Acolo mai înțălept să ține
Decât Socrát, Platon ș-Aristotel,
  Iar' cel bun, cel înțălept rămâne
De-o parte, mestecat în mulțime
Și ne băgat în samă de nime.

27 Pentr-aceasta bătrânii gândiră
Să facă-o rânduială mai bună;
Cu sfatul drept, apoi hotărâră
Ca să nu să-adune depreună
Toată gloata la deobștele sfat,
Ci din toată ceata-un delegat.[1]

28
Adecă toată ceata-îndesine,
Întru-o adunare deosăbită,
Din cetașii săi, cercetând bine,
O persoană s-aleagă cinstită
Carea să le fie solitoare
La cea mare și deobște-adunare.

29
În puține zile toate fură
După-această poruncă făcute;
Tot oameni cu mare-învățătură
Și cunoscuți de bună vărtute,
Din direpl sfatul a tuturor
S-au trimis la deobștele sobor.[2]

30
Acolo să văzură-adunate
Mințile cele-întii și de frunte
Alcătuind o noao cetate
Ca ș-acum în Paris cei din munte.

---

[1] *Delegat*, adecă hotărât despre mulţime şi solitoriu.

[2] Adecă bătrânii socotindu-să că unde să adună tot norodul fără osăbire nu să poate izprăvi nimica, pentru aceasta hotărâră ca dintru toată ceata să să aleagă unul care-i mai învăţat şi procopsit dintru toţi, şi fieşte care ceată să-şi trimeată omul său ales, la soborul de obşte; la care sobor să nu fie alţii fără numai aceşti delegaţi. M. P.

De socoteli nalte ș-învățate
Să minunară neamurile toate.[1]

31

Deci, precum spun cărțile ciorene,
  Multe ei lucruri bune-așezară,
Dar' n-ar ajunge-o mie de pene,
  Nici toată hârtia din țară
Ca să să poată scriere toate
Rânduielele lor așezate.

32

Mulți oameni înțălepți să sculară
  Cu voroave supțiri ș-învățate,
Carii de-amăruntul arătară
  Că monarhia este din toate
Cea mai bună și mai potrivită
Pentr-o soțietate-omenită.[2]

33

Barorèu, unul din delegați,
  Să sâli cu multă-învățătură
Ca să-arete celor adunați,
  Din istorie și din Scriptură,
Cum că stăpânia monarhică
Este dintru toate mai harnică.

34

„Unul este-adevărul (el zisă),
  Un Dumnezieu, un suflet, un soare
(Precum și mândru Solomon scrisă).

---

[1] Acolo zice poetul că s-au întâmplat de au fost aleşi oamenii cei mai înţălepţi şi cu minte, ca şi pe vremea răvoluţii franţozeşti, în Paris. M. P.

a) Dintr-acest loc să ştie că autoriu cărţii au scris pe acea vreme. Criticos.

[2] Zice autoriu că, după izvodul cărţilor din Cioara, foarte multe lucruri bune au aşezat aceşti învăţaţi ţigăneşti, da' toate nu s-au putut scrie. M. P.

Deci numai o vâlvă stăpânitoare
Şi-împărăția unui să fie
Ș-întru d-alba noastră țigănie.

35

Cea prenaltă vecinică ființă
Ne-au dat pildă-în toate vederată,
De-a cunoaște sfânta sa voință.
Însăș' mama natură ne-arată
Că toată chivernisirea bună
Vine și spânzură dintr-o mână.

36

Cum trupul omenesc un cap are,
Care poartă și povățuiește
Toate celelalte mădulare,
Așa noi voind înțăleptește
A tocmire-o dreaptă stăpânire,
Un cap s-așezăm de temelie;[1]

37

Adecă trupul cetățenesc
Prin sângur unul să să cârmeze,
Așa, buni bărbați, vă sfătuiesc,
Și de-ar fi până mâne să vă-ureze
Cineva pentru-altă stăpânire,
N-eți afla mai bună, după fire.

38

Unde unul trebile direge,
Toate merg în bună rânduială:

---

[1] Baroreu adecă grăieşte pentru monarhie sau stăpânia unui şi ia dovada sa din fire, zicând că firea întru toate ne-arată că toată oblăduirea bună stă întru o putere cârmuitoare şi nu întru mai multe; precum zice că capul la om cârmuieşte toate celelalte mădulări, aşa şi întru o ţară, numai unul să fie care cârmuieşte, iar nu mai mulţi. M. P.

Voia lui pentru toți este lege,
  La toți e poruncă-a lui clipeală,
Toate-orânduielile făcute
Să duc în fârșit lesne și iute.

39

Fiind puterea-oblăduitoare,
  Într-un punt sângur împreunată,
Mai deplin lucrează și mai tare;
  Prin însă toată partea-i legată
Cătră totul său și cătră sine
Iar' domnia mai sigur să ține.[1]

40

Un monarh dară vă sfătuiesc
  Ori supt ce numire și poreclă,
Să puneți pe tronul țigănesc;
  Cèlelalte domnii sunt de steclă,
Pe care le frânge-o lovitură
Ș-izvorăsc numa nepace ș-ură!

41

Cine toate relele nu știe,
  În care pe cetățeni implântă
Neodihnita democrație?
  Unul cu alt luptă, să frământă,
Unul pe-altul surpă, micșorează,
Cetățan pe cetățan s-armează.

42

Rogu-vă, norodul ce-ințălege
  Pentru cârmuirea vreunui stat?

[1] Eu nu-l înţăleg; îm pare că vorbeşte într-altă limbă. Idiot.
a) Eu încă nu-l înţăleg, măcar vorbeşte româneşte. Onoch.

El purure pe-acela ș-alege,
Au dictator sau consul în sănat,
Care-i dă, l-măgulește,-i să-îmbie.
Măcar să n-aibă-altă vrednicie.[1]

43

Așa la dregătorii primare[2]
Vin întriganți ș-amegèi neharnici,
Trùfași bogătari cu punga mare
Și minte mică, pentru că-s darnici;
Iar' a celor buni și cu vărtute
Vrednicii rămân necunoscute.

44

Iar' când unul s-ajungă odată
Bun, drept, înțălept să poruncească
Și va sâli gloata desfrânată
Ca prestrâns legile să păzască,
Atunci gloata nu știe măsură.
Ci defaimă toată legătură.

45

Pentru că-învățată-în volnicie
Nu sufere nice-o contenire,
Iară de-altă parte, bine știe
Că-a sa este toată stăpânire;

---

[1] Monarh va să zică sângur stăpânitoriu. Însă trebuie a lua sama că cuvântul *cetate*, vorbind politiceşte, nu să înţălege locul cel întărit cu ziduri sau tăria, precum la vorba de obşte, ci în noima învăţată şi politicească să înţălege adunarea tuturor oamenilor de supt o stăpânie sau, de obşte vorbind, toată ţara, căci vine de la cuvântul lătinesc civitas (ţivitas), carea să alcătuieşte din *cives* (ţives) adecă cetăţeni. Iar' *democraţia* va să zică stăpânia norodului, când adeca norodul stăpâneşte. C. Filologos.

[2] *Primariu* va să zică de rândul dintii. Fil.

Deci leapădă, calcă și cele
Mai drepte și mai bune tocmele,[1]

46

Iar’ pe cel bun, care vru s-o facă
  Ascultătoare,-îl mână-în urgie
Prin o mișea lepădată-ostracă.
  Aristíd de pildă să vă fie,
Cel mai bun și mai drept în Atina,
Cui dreptatea i-au fost toată vina.

47

Deci, care poporului în mână
  Lasă cârma și puterea-întie,
Acel unirea deobște dejghină,
  Pierde țara, după-a mea părere!...
Dă sabia-în mână la turbat
Și cuțit pruncului neînțărcat.

48

În scurt, la macar ce rep úblică
  Tu n-afli liniște-adevărată,
Toate să strămută, să-înduplecă,
  Nu e lege statornică,-așezată;
Nici poate fi, că porunci-s multe
Și puțini care vor să le-asculte.[2]

---

[1] Adecă va să zică Baroreu că democraţia sau când puterea poruncitoare este în mâna norodului, atuncia să rădică la dregătorii cele de întii, intrigánţii ş-amegeii, pentru că aceşte ştiu măguli mulţime şi a o trage în partea sa prin daruri; şi aceşti apoi dau voie norodului şi volnicie. Apoi când să tâmplă de ajunge unul întreg şi îmbunătăţit, la cârma democraţiei, şi va să-i stringă spre ascultarea legii, atuncea gloata învăţată la volnicie, ştiind că ea stăpâneşte, nu păzeşte nici o măsură şi strică toate, încă şi cele mai bune tocmele. M. P.

[2] Iară (merge Baroreu zicând) pe cel om bun care vru să facă bine ţării şi să aducă rânduială, îi trimite în urgie, precum trimisără athenienii pe dreptul Aristid.

a) Ostracă este cuvânt grecesc.

49 Republica-i țarină pustie:
Care cum vine roada-i culege,
Cel puternic răpește-în tărie,
Că nu-l contenește nici o lege;
Așa venitul de obște piere
Între mai multe răpace ghierre.

50

Oameni-s așa făcuți din fire
Ca-între cei asemene cu sine
Să poftească-a fi cu deosăbire;
Fieșcare el mai bun să ține
Decât pe ceialalți; de acie
Tot însul trage pe-întieție.

51

Pentr-acea-în republice să scoală
Unul pe-altul pentru-întiețime
Și purure vrajbă cu răscoală
Turburează pe biata mulțime.
Asta-i izvodul a neîncetate
Rele,-în democrateca cetate.[1]

52

Iar' unde s-au hotărât odată
Ca sângur unul să stăpânească,
Toată-acest feliu de pricire-înceată,
Toata vrajbelor să stânge iască,

[1] *Repùblecă* va să zică lucrul de obşte sau interèsul al tuturor de obşte; pentru aceasta stăpânia, unde fieşcare din norod şi toţi depreună au parte la cârma împărăţii sau a ţării, s-au zis de la latini *respublica*, adecă după chipul voroavei noastre de astezi, *repùblecă*, şi să osăbeşte de la monarhie prin aceasta că la monarhie, precum noima cuvântului grecesc arată, numai unul porunceşte şi pune legi, iar toţi ceialalţi trebuie să asculte. Pentru aceasta zice Baroreu că unde mai mulţi sau toţi poruncesc, acolo totdeauna vrajbă şi gâlceavă este.

Căci nici unul pre monarhul țâne
În cevaș' asemene cu sine,

53

Ci caută la dâns întru nălție,
  Ca la un Dumnezieu pământesc,
Nici poftește-asemene să-i fie.
  Deci, mai mult ca să nu mă lățesc,
Încheiu cuvântul și vă zic iară:
Monarhia-i cea mai bună-în țară.

54

De-aristocrație n-am ce zice,
  Că știu cum că nime dintru voi
În adins va voi să rădice
  O stăpânie de trei sau de doi,
Sau doară și mai de mulți împreună,
Căci ar fi pofta cea mai nebună.[1]

54

Acel pe care-ursita neblândă
  L-au predeștinat ca să slujască,[2]
Au n-are el mai multă dobândă
  Când unui a șerbi să voiască
Decât la mai mulți? Pentru ce dară
Să voim noi mai mulți domni în țară?

[1] Deci (adauge Baroreu), mai bună este monarhia, unde nu pot fi acest feliu de gâlcevi pentru întieţime. De aristocraţie (zice el) nu-i teamă, căci nime nu este aşa nebun ca să vreie mai mulţi domni asupra sa. M. P.

[2] *Predeştinat* este cuvânt lătinesc, şi poetul ne având asemene cuvânt romănesc ca să-ş tălmăcească gândul său, au împrumutat de la lătenie. Acest cuvânt va să zică: *mai nainte orânduit sau hotărât spre ceva*. Deci va să zică poetul cu alte cuvinte: a cărui este ursita să slujească, acel mai bucuros voieşte a sluji unùi decât la mai mulţi. C. Filologos.

55 Precum n-au fost niciodinioara
  Mulțimea bună sfătuitoare,
Așa ș-aristocrația, doară
  Încă și mai păgubitoare
Totdeuna fu pentru cetate
Ș-întru societățile toate.

56

Care-au cetit istoria vechie
  De la-început, din epoca-întie,
Sau de la cea mai dintii părechie,
  Când încă nu era vreo domnie,
Va băga de samă că-într-întii
Era numa părinții și fii.[1]

57

Adecă stăpânia firească
  Care-au părinții-asupra fiilor.
Astă-oblăduire părintească
  Nu era pusă de nici un sobor,
Ci cădea fără de-împrotivie
Pre cel mai bătrân din familie.

---

[1] Baroreu începe tocma de la Adam şi Eva, şi zice: istoria vremilor ne arată că la epoca (adecă începutu vremii) întie a neamului omenesc, n-au fost nice o stăpânie pe lume, numa stăpânia firească ce au părinţii asupra fiilor săi; atuncia fiind toţi cei mai mici supuşi din firea celui mai bătrân, bucuros să supunea şi cu voia lor, fiind între dânşii şi legătură de sânge, căci să oblăduiea de către cel mai bătrân părinteşte şi cu blândeţe. Iară, după ce oamenii să mulţiră pe faţa pământului, atunci şi familiile să înmulţiră, că să născură feciori din feciori şi din nepoţi strănepoţi; acestor strănepoţi le era mai aproape tatul lor şi fraţii, decât strămoşul şi al triile veri; deci mearsă răcindu-să legătura de sânge întru dânşii, şi iară să împărţiră în mai multe familii părinţeşti. Atunci (zice Baroreu) începu *dreptul celui mai tare*, adecă dreptatea mergea după tărie, căci cel mai tare făcea ce-i plăcea şi nime nu putea să-l contenească, nefiind încă legile; iar' vâlfa părintească rămasă fără enèrghie (putere). M. P.

58 Atuncia, prin legături de sânge
Și prin de-aproape frățietate
Era supuși fără de-a să plânge
Oamenii, supt astă-autoritate,
Unei, ceii mai bătrâne fețe,
Și să chivernisea cu binețe.

59
Iar' după ce foarte să mulțiră,
La familiile deosăbite
Legături de sânge să răciră,
Frățietăți fură răslățite,
Apoi fără-enèrghie rămasă
Ș-această stăpânie de casă.

60
Pentru că dreptul celui mai tare
Începu cu dârza volnicie
A face-un feliu de domnie care
Să chiamă-anárhia, pe grecie:
O idră cu capete mai multe
Ce nici unul de-altul vra s-asculte.

61
Această namilă sângeroasă
Lung răzvrăti neamul omenesc,
Păn' prin o tâmplare norocoasă,
Prin un sfat de obște bărbătesc,
Pământenii de vrajbe-obosiți
De-a-și face pravile fură sâliți.

62
Cei de-o limbă și de-un soiu de-acia
S-uniră-într-o de obște cetate;
Însă ne vrând să dea stăpânia
La nime-în mână, prin așezate

Drepturi firești, pentru toți făcură
Deobște domnia, cu legătură.

63

Prin ușoare legi democrátice,
  Cu drept asemene de persoane,
Ei de sine, după pragmatece
  Depreună-așezate canoane,
Să chivernisea când rău, când bine
Și s-apăra de neamuri străine.

64

Dar' fiindcă-aceste legi făcute
  În pripă de sloboda mulțime,
N-au putut s-aibă-atâta vărtute,
  Ca să nu le poată frânge nime,
Cei mai tari și cu multă-îndrăzneală
Rupsără-în urmă ș-astă tocmeală.

65

Anahárs bine-au zis odinioară
  Că cest feliu de legi au sămănare
Cu cea pre sumțirică păioară
  A păinginului, întru care
Să-încurcă musca slabă și mică,
Iar' cea mare și tare o strică.[1]

---

[1] *Anárhie* va să zică din cuvânt în cuvânt nestăpânie sau nerânduială, adecă o stare a neamului, în care nu este nici o chivernisală, ci fieştecare lucrează de capul său. Atuncia dară (zice Baroreu) au început anarhia. Această namilă sângeroasă multă vreme necăji neamul omenesc, pănă ce oamenii sâliţi fiind de nevoie, să înţăleasără unul cu altul şi adunându-să la un loc hotărî mai multe familii, să sfătuiră cum ar face ca să scape de volnicia celor mai puternici şi de asuprelele din afară; ş-aflară să facă o legătură între sine şi o cetate, adecă o soţietate cu lăcuirea împreună, ca într-acest chip uniţi fiind mai lesne să să poată apăra de năpădirile străinilor; însă stăpânia nu dedere la nici unul în mână, ci aşezându-şi oarecare legi temeinice, hotărâră ca voia tuturora să fie lege şi, după aceasta să să facă toate. M. P.

66 Așa-în democráție cei tari
  Frâng legile fără nice-o frică
Și din zi-în zi făcându-să mai mari
  Peste toți ceialalți să rădică,
Iar' între sine făr' contenire
Să luptă pentru protimisire.

67
De-aci războaiele cetățene
  Să-încep, vrajba din nontru s-ațiță,
Dejghinări și vânzării viclene
  Iar' năcăjesc omeneasca viță,
Pentru mândria duor sau a trii
Carii vor să fie cei dintii.

68
După lungi războaie, multă ceartă,
  Căpetenile părților iară
Să-împacă-între sine și să iartă,
  Dar' cine rămâne de măscară?
Norodul! prin a cărui sâlință
Ei ajunsără la cea putință!...[1]

69
Acești înalți preste popor,
  Apoi fac o legătură noao

---

[1] În[să] fiind[că] acest feliu de stăpânie care de pe grecie să cheamă *democraţia*, adecă stăpânia norodului, nu poate să trăiască multă vreme, că într-un norod totdeuna să află unii mai iscusiţi, mai puternici decât alţii, carii făcându-şi partnici încep a să învolnici şi a despotisi pe alţii, de unde făcându-să apoi împărechieri începură războaiele din lăuntru (cetăţăneşti). Şi după lungi războaie căpeteniile părţilor să împăcară şi făcând între sine de- osăbite tocmele, ca ei însuşi să stăpânească, aşezară o noao stăpânie care să zice, de la greci, aristocraţie, adecă stăpânia fruntaşilor sau celor mai puternici dintru neam; iar norodul care le ajută la aceasta, rămasă de mascară, rămasă supus acestor aristocraţi. M. P.

Și să pun stăpâni a tuturor;
  Lăpădând fățarnica măntao
Fac pe ceialalți să le slujească
Supt domnie-aristocraticească.

70

Dar fiindcă-între cei mari sumeți
  Aristocrați, lacomi spre domnie,
Preteșugul e plin de scăieți
  Și tot însul va ca-întii să fie,
Nu poate-între dânșii să domnească
Lung pacea și priința frățească;

71

Acuș' unul pe-altul iar' să scoală,
  Cel mai iscusit și care știe
A să cumpăta pe toți înșală,
  Un pe altul scoate din domnie
Și măgulind mulțimea vârtos,
În urmă-o pleacă spre-al său folos.

72

Mulțimea, de mult acu-învățată
  A sluji, de samă nu bagă,
Numa s-aibă-odihnă și bucată;
  Nici caută cine mânile-i leagă,
Ci de voia sa cu bucurie
Zidește tronul de monarhie.

73

Unui domnitoriu s-aruncă-în brață,
  Toată lui îș încrede puterea,
Iar' el zidindu-și nalte palață
  Și grijind pentru lungă ținerea
Aceștii domnii, în toate zile
Se ferește-a face rău și sâle,

74 Ci, ca ș-unul de obște părinte
Pre supuși apără, mângăiește,
Legi drepte-întemeiază și sfinte,
Averea tuturor ocrotește
Socotind toată-a sa fericire
Întru-a supușilor săi iubire.[1]

75

Așa, purure să părândară
Stăpâniile una după-altă
Mergând din spiță-în spiță pe scară,
Păn' ajunsără la spița naltă
Pe care chemăm noi monarhie,
Adecă-a unui sângur domnie.

76

Prin aceasta, liniștea dorită
Iară să-întoarsă-în soțietate
Și vrajba fu detot izgonită.
Oamenii văzură că din toate
Acest feliu de domnire-e mai bună
Și vecinică-i dederă cunună".[2]

78

Aici lunga sa fărșind urare
Baroreu, adâncă-urmă tăcere
În toată cinstita adunare,
Și păru că toți avea plăcere

[1] Dar fiindcă între aristocraţi sau mai mulţi asemene domnitori nu poate să fie pace delungată, căci fieşcare dintr-ânşii va să fie cel mai de frunte, deci care-i mai iscusit dintr-ânşii acuşi supune sau pierde pe ceialalţi şi să face sângur stăpân. Apoi măgulind mulţimea cu vorbe dulci şi daruri şi alte făgăduinţi, îş găteşte pe-îndelete tronul de monarhie, căci mulţimea ostănită de atâte războaie şi valuri, oftând pace, bucuros i să supune, iară el ferindu-să de [a] face cuiva sâlă şi rău, începe a-i chivernisi ca ş-un părinte.

[2] Aşa (încheind Baroreu) mearsără stăpâniile schimbându-să şi făcându-să una dintr-alta, pănă ajunsără la monárhie şi văzând oamenii, prin lungă ispită, că aceasta-i cea mai deplină, o aşezară de veci să fie. M. P.

S-aleagă-un monarh. Văzând că nime
Nu să scoală-a zice din mulțime,

79

Slobozan atuncia de-altă parte,
Cu dovezi și voroavă-îniuțită
Vru s-arete din minte și carte
Că nu-i domnie mai fericită
Decât o republecă-așezată.
Iacătă-vă zicerea lui toată:

80

„Deacă-ar fi cu putință să fie
Un om preste toți mai înțălept,
Neviclean și făr' de fățărie,
Cel mai bun la suflet și mai drept,
Și-acest om cu noi lăcuitoriu
Ca să fie și nemuritoriu,

81

Acel om cu-un suflet așa mare
Și proprietăți neasămănate
Să să facă-apoi, prin o tâmplare,
Monárh absolut într-o cetate,
Sângur lui și eu doar' m-aș supune
Din pricinile care voi spune.[1]

---

[1] Slobozan, precum s-arată, vra să arete că republeca e mai bună stăpânie decât monarhia. *Republeca* va să zică o stăpânie unde norodu prin legi așezate de dânsul și prin dregători din mijlocul lui, cu voia de obște aleși, să cârmuiesc toate lucrurile țării. *Monarh absolut*, un sângur domnitoriu, care sângur așază legi după voia sa și el nu este legat cu nice o lege; iară *proprietate* este cuvânt strămoșesc și însemnează însușimile de osăbi a unii persoane sau unui lucru, precum a focului este firea a arde și a încălzi; această fire ce nu să cuvine altui lucru, fără numa lui însuș', să cheamă de cătră unii de ai noștri *însușime*, iar alții *alsăuire*. Autoriul *Țiganiadii* o cheamă proprietate și, precum socotesc, foarte bine, căci românii din Ardeal și acum obicinuesc cuvântul *propriu* și zic *asta-i propriu a meu*, adecă însuș al mieu; apoi acest cuvânt îl au și frații noștri italienii. Filologos.

82 Întii, că-aș fi-încredințat nainte
Cum că e cel mai bun om dintru toți
Și va stăpâni ca ș-un părinte,
Pe mine și pe-a miei târzii nepoți,
Apoi, fiind el nemuritoriu,
Nu mă-aș, teme de-a lui următoriu.

83

Atunci numa și eu m-aș plecare
La monarhia cea lăudată;
Însă numa la ceastă tâmplare
Care știu că nu va fi niceodată,
Căci oameni aleși fără prihană
Nu s-află ca marfa la dugheană,

84

Ci sunt și mai rari decât demánții!
Nice să cunosc pe din afară,
De pe porturi, precum eleganții...
Ci prin ispitire lungă. Dară,
Și după ce să cunosc odată,
Altă-împrotivire li să-arată,

85

Adecă că nu-s nemuritori
(Căci pământenii nu pot să fie).
Pentr-aceasta-îmi par visuitori
Care zic cum că supt monarhie
Ar fi traiul cel mai bun și lin
Ș-ar fi domnia cea mai de plin.

86

Să punem că doar' vom alege
Pe cel mai vrednic dintru noi toți,
Sângur să aibă trebile-a ne drege;
Dar' cum vor fi-a lui fii și nepoți?

Oare fi-vor ca ș-a lor părinte
Așa buni, drepți, așa cu minte?

87

Ispitirea fost-au totdeuna
Prebună la om sfătuitoare,
Ispitirea dară să ne spună
Monarhia ce feliu de-urmări are.
Istoria vremilor trecute
Va putea-într-aceasta să ne-ajute.[1]

88

Care ne-învață fără sminteală
Cum că, de-au și fost odinioară
Un domn cu dreaptă socoteală
Bun, întreg și cu vărtute rară,
Totuș' sau pre rar sau niceodată
Fiiul au fost precum al său tată.

89

Cum dară pentru' unul să fie
Cât de-ales, noi să supunem toată
Moștenirea noastră supt robie?
Și cine e care să ne poată
Chizăși cum că-urmașii lui toți
Vor fi ca dânsul buni patrioți?

90

Unul numa, din toată sămânța
A lui, să punem că va fi rău,

[1] Slobozanul zice că numa la cea tâmplare ar fi şi el pentru monarhie, când să fie un monarh dintru toţi pământenii cel mai bun, drept şi cu minte, care să stăpânească ca ş-un părinte, însă ca să fie depreună şi nemuritoriu. Căci, deacă nu va fi nemuritoriu, atuncia trebuie a să teme de fii şi nepoţii lor. M. P.

a) Aşa dară Slobozan nu este cu totul împrotiva monarhiei, ci numa pentru că să teme ca să nu ajungă la monarhie oameni răi, care să despotisască norodul. Eruditian.

Metahirisind a sa putință
  Volnicește, după chieful său;
Atunci toată-a noastră viitoare
Viță, iacătă-o lui șerbitoare.[1]

90

El având toată puterea-în mână,
  De-ar și fi strâns măcar cu ce lege,
Cu nice-o lege mai mult să-înfrână,
  Cu nice-o socotință să drege,
Ci calcă toate, ba-încă și cele
A cetății mai sfinte tocmele.

91

Cine poate apoi cum să cuvine
  Să vă-înșire cumpleții și rele,
Nedreptăți și de cruzime pline
  Tâmplări, osăbitele-asuprele
Care-apasă atunci pe norodul mișel,
Din pricina-unui monarh ca-acel?

92

Dar să punem că toți ar fi buni
  Urmașii tronului monarhicesc,
Căci a fi răi n-au drepte pricini,
  Când să-ascultă de-ai săi, să cinstesc,
Totuș', zic eu, cât e despre mine,
Monarhii nu-mi plac ș-aduc pricine.[2]

---

[1] Îm pare că Slobozan nu grăieşte rău, căci deacă vom deosăbi idèa părintelui de la stăpânitoriul unii ţări sau împărăţii, ce rămâne? adecă vitrecul care nu iubeşte pre fii ţării! Iustin istoricul, alcătuitoriul istorii a lui *Trogus Pompeius*, încă zice că întru început domnii şi craii era părinţii supusului norod. Erudiţian.

a) Aşadar bine zice Slobozan! Mândrilă.

[2] Slobozan mergând mai departe, zice că tâmplându-să întru o ţară numa unul dintru monarşi care să fie rău, atunci nu să pot socoti toate nefericirile ce asupresc pe un norod. Dar', zice, să punem că toţi monarşii din sine însăşi vor fi buni, fiindcă nice o pricină au de a fi răi, ascultându-să şi cinstindu-să de cătră toţi; totuş' zice el că şi din altă pricină monarhia nu-i place. M. P.

93 Un om sângur întru monarhie,
  De-ar avea și capul cel mai mare,
De-ar pune sâlință câtă știe,
  Totuș' nu poate el cercetare,
Cunoaște, hotărî sângur toate
Trebile ce să tâmplă-în cetate.

94

Trebuie dar' să-ș aleagă-ajutoriu,
  Adecă sfetnici lui încrezuți,
Ca să meargă trebile cu sporiu;
  Acest feliu de oameni sunt știuți
Pe la noi, supt nume de viziri,
De miniștri, de lorzi și pairi...

95

Monarhul, sau neajuns doară la minte,
  Sau trândav, nebăgătoriu de samă,
Părăsând datoriile sfinte
  Acestor să-încrede fără teamă,
Și fiindu-i așa cu-îndemână,
Cârma-împărății le dă-în mână.[1]

96

Spre-aceasta monarhul totdeauna
  Alege pre cei ce-s mai de-aproape,
Ce pe lângă tronul său s-adună,
  Aibă ei direpte sau doară schioape

[1] *Lord* sau *lorzi* sunt boierii cei mai [mari], cum în Anglia (Ingheltèra); paìri încă va să zică tot aceaiaş'.

a) Acum văd eu pentru ce Slobozan nu va să aibă monarşi, adecă că măcar că monarşii sunt buni, dar fiindcă ei arareori sunt în stare de a cunoaşte toate ce să tâmplă în ţară şi de a fi pretutindine de faţă, trebuie să să lasă pe miniştrii săi, şi apoi toate lucrurile atârnă în voia acestor oameni. Aceasta încă nu-i fără temei. C. Criticos.

Socoteli. Iar’ acei mai cu samă
Curteni sau ciocoi de curți să cheamă.

97

Soiu de oameni vicleni, fără lege,
Învârtiți, șereți și plini de-intrige,
Cari așa știu întinde-a sa mreje,
Cât monarhul fără nice-o grije
În urmă să-încurcă cu deadins
Și să trezește de lațuri prins.

98

Iar’ dânșii deacă-l apucă-o dată,
Vai atunci de norodul supus!
Atunci Direptul nu să mai caută,
Strâmbătatea-îș’ pune tronul sus;
Robia lanțurile-ș gătește,
Tirănia toate-oblăduiește.[1]

99

Eu nu vă grăiesc din teorie,
Ci din prácteca de toate zile.
Căutați la fieșcare-împărăție,
Câte strâmbătăți și câte sâle
Să tâmplă bieților cetățeni
Prin acest feliu de ciocoi curteni!...

100

Deci, măcar adevărat să fie,
După teoria cea mai chiară,

[1] Pentru că (zice Slobozan) monarşii spre aceasta (adecă la dregătoria de miniştri) aleg mai cu samă pre cei care-s pe lângă sine, care mai cu samă sunt curteni, adecă ciocotniţitori şi intriganţi, care ştiu pe monarh aşa de bine a-l purta, cât în urmă el să face robul lor; ş-apoi ei stăpânesc. M. P.

a) Aceasta să află mai vârtos la istoria împăraţilor de la Roma şi de la Ţarigrad, unde stăpânea famenii, precum cel vestit Hrisafie şi Eutropie şi alţii. Eruditian.

Cum că lăudata monarhie
  Este-un chip de stăpânie rară,
Carea bine-în sine socotită
E dintru toate mai săvârșită,

101

Totuș', după practeca știută,
  Din monarhia cea mai deplină
Despoția-în urmă fu născută,
  Cum naște din grâul bun neghină;
Nici să poate-împedecare pune
Aceștii firești stricăciune.[1]

102

Un oblăduitoriu în cetate
  Este-un verme pus la rădăcine
A unui copaciu cu desfătate
  Ramuri, a cărui groasă trupină
Nici vânturi, nici fortuni ia în samă,
Nici însuș' de fulger să dăramă.

103

Totuș' acel mititel cărete
  Pe-încet, dedesupt, începe-a roade
Mădùha-împrejur și pe-îndelete,
  Păn ce copaciul seacă și cade.
Iar' a putrezirii lui pricină
Fu cel vierme de la rădăcină.

[1] Slobozan zice că această ce spune el s-află în istoria crailor şi a împăraţilor. Deci, măcar să fie după theorie (privinţa minţii cuvânt[ăt]oare) monarhia cea mai desăvârşită stăpânie, totuş' ispitirea veacurilor trecute au arătat că monarhia în *practecă* (în aiava pusă la lucrare) nu are acele lăudate bunătăţi; ba de-împrotivă s-arată că din monarhie totdeuna, în urmă s-au ales *despoţia*. M. P.

a) Încât e pentru practecă, adevărat zice Slobozan. Erudiţian.

104 Nici poate cineva doar' să zică
Cum că să pot face-în monarhie
Și pentru monarh legi ce în frică
Oarecum de-a purure să-l ție,
Ca să nu iasă din cale-afară,
Ci după legi să domnească-în țară.[1]

105

Căci dovedit lucru este cum că
A pune legi ș-a n-avea tărie
De-a sâlirea spre-a legii poruncă
Pe cei supuși, este mișelie!...
Cum dar a sili voi veți putea
Pe monarhul, când el să nu vrea?

106

El are toată putința-în mâna
Ce de către obște i s-au dat;
Puneți că calcă legea ș-o-îngână!...
Nici va să ție pe ce-au jurat!
În ce chip îl veți face să ție
Legea, să-ș' plinească datorie?

107

Stăpânia-în mâna celui rău
Arma-i în mâna celui turbat.
Deci, după dirept cugetul mieu,
Nici princip, nici craiu, nici împărat

---

[1] Aici aduce o asemănare care trebuie aşa să să înţăleagă, că copaciul să asamănă cu o ţară, iar cariul cu monarhul; deci de-ar fi ţara cât de mare, cu toate ajunsă şi înflorind cu de toate învăţăturile, totuş', deacă vei pune întrânsa un sângur stăpânitoriu, măcar să fie el strâns cu multe legi şi să aibă vâlfă cât de mică, totuş', din vreme în vreme, el ştie aşa a-şi mări putinţa şi a să deslega de legi, cât mai pe urmă să face absolut şi strică toată slobozia ţării. M. P.

Vă sfătuiesc, dar' nice sultan,
Cu mult mai puțin vodă și ban,[1]

108

Ci-o republecă bine-așezată,
Pe temeiuri firești, neclătite,
După-o socotință lămurată
Și lungi filosoficești ispite,
Că sângur ast feliu de stăpânie
Este bună pentru țigănie.

109

Ș-adevărat! ori că nu-i viață
Fericită,-ori numa-în republecă;
Aceasta sperienta ne-învață,
Dar' nice toate mă înduplecă
Ce-adusă Baroreu pentru monarhie,
Măcar adevărată să fie.

110

În republecă-omul să rădică
La vrednicia sa cea deplină,
Fie de viță mare sau mică,
Aibă-avuție multă sau puțină,
Totuș' asemene drepturi are
Cu cela care este mai mare.[2]

---

[1] Merge Slobozan desputând şi zice: deci în zădar va zice nescare că să pot pune legi şi pentru stăpânitoriu, care să-l ţie în frâu, căci la aceaia, ca cineva să să sâlească a păzi legea, trebuie a avea putere silitoare; şi cum vei sâli pe stăpânitoriu, când el are puterea în mână? M. Pe.

a) Eu nu înţăleg nimic din toate sfaturile aceste gurguiate. Idiotiseanul.

b) Mie încă nu-mi intră în minte, vere; numa atâta precep şi eu, că mai bine-i a avea un domn bun decât rău. Onoch.

[2] *Speriénţa* va să zică ispitirea de toate zilele sau, precum zic latinii, *experienţia*. Filolog.

a) Toţi mişeii mai bine voiesc o republică, ca să poată şi ei sfătui şi a să pune la dregătorii. Arhonda Suspusanul.

111 Lui e patria ca dulce mamă,
Iar' el patrii ca ș-un băiat;
Și nu-în zădar fiiul ei să cheamă,
Căci îi dă hrană, viață, stat,
Om slobod îl face și viteaz,
Ba-l mângăe-în vreme de năcaz.

112
De-ar fi monarhia cât de bună,
Cu vreme să mută-în despoție
Care-apoi pe tirani încunună;
Acești duc pe norod la șerbie,
Apasă-în țărână ș-ovilesc
De-a-purure neamul omenesc.

113
În răpublecă-s toți cetățenii
Frați și fii a unii maice bune,
Ei sunt a țării deobște moștenii,
Legea pre toți asemene-i pune,
Și, de-are carevaș' osăbire,
E sângur cel cu-îmbunătățire.

114
Care-i mai vrednic dregătorește,
Ales fiind cu deobște voință,
Însă nu dă porunci volnicește,
După-a sa părere și putință,
Ci fieștecare dregătoriu
E numa de legi-împlinitoriu.

---

b) Însă Arhonda doreşte monarhia, ştiind că întrânsa va sfătui el!... Mustrul ot Puntureni.

v) Eu aş voi multe dintru cele ce au zis Baroreu şi n-aş lăpăda nice ceste ce zice Slobozan, adecă, de-ar putea să fie, aş face *o monarho-republecă*. C. Politicos.

115 Dară-în monarhia lăudată
  Toate-s de-împrotivă și pe dos,
Cetățenii acolo-s toți o gloată,
  Un norod giosit și ticălos
Ce-i hotărât numa să șerbeze.
Pre dregătorii săi să-îmbuibeze.

116
Monarhul acolo stă deoparte,
  Pre care nice-o pravilă strânge,
De-alta stă norodul, a cui soarte
  E voia domnului său a nu frânge,
A urma de amărunt ș-orbește
Toate ce monarhul poruncește.[1]

117
Toți îs slujitori a-unui stăpân,
  Acela-i domnul lor ș-autocrat,
Toate ce ei au, mult sau puțin,
  Spre visterie s-au numărat,
Căci monarhul averile toate
Ca moștenirea sa le socoate.

118
Din milostivirea sa prenaltă
  Biruri aruncă pe țară grele;
O poruncă merge după-alaltă
  Pentru-angării, dabile,-împlinele,
Dar' nice-una merge s-ispitească
Ce-ar avea și țara să poftească.

---

[1] Aici face osăbire între stăpânirea republicană şi cea monarhicească şi zice că în republecă nu să dau porunci volniceşte, ci după legi aşezate şi toţi cetăţenii au asemene drepturi, iar în monarhie numa monarhul porunceşte după voie şi ceialalţi caută să asculte. M. P.

119 N-are el destul nice-o dinioară,
Ci-avuții peste-avuții adună
Cu feliu de feliu de chipuri cu-ocară,
Nimica lui așa dulce nu sună
Ca banul, căci cu aceasta leagă
El către sine pe țara-întreagă.[1]

120
Celor ce slujesc lui cu credință,
Împarte privileghii și-i scoate
Cu toată viitoarea sămânță
Dintru mijlocul de obștii gloate
Dându-le boierii de moșie,
Făcându-i nobli prin o hârtie.[2]

121
Toți acești apoi, prin o schimbare
Minunată, firea-întie-ș' mută
Și cu gloata proastă, mestecare
Sau de obște petrecere-împrumută
N-au mai mult, ci toți nemeși să cheamă,
Care nici dare plătesc, nici vamă.

---

[1] *Adecă* toţi fii patrii din ţară sunt slugile unui de obşte stăpân şi toate averile lor sunt numa cu numele a lor, căci monarhul le socoteşte ca visteria sa. Cu adevărat (zice el) că monarhul dă multe porunci, dar toate sunt pentru biruri şi dări, iar nice una spre folosul lor. Monarhul nu caută numa să-şi strângă avuţii. M. P.

[2] *Nobli* este cuvânt lătinesc, de la *nòbilis* ce însemnează un lucru ales, mai gingaş şi mai de preţ decât altele: de aici apoi s-au zis oamenii mai de neam, mai ales la romani, *nòbiles*, adecă cei aleşi din neam, la carii să numără patriţii şi de rândul călăraşilor (*ordinis ecvestris*) carii la oaste făcea slujba de călăraşi cu cheltuiala sa. De-acolo, în vremile de mai pe urmă, s-au numit *nobiles*, pe care craii şi împăraţii, pentru credinţa lor şi slujba, îi numea *nòbiles*, dându-le pământuri şi moşii. Pentru aceşti mai de pe urmă grăieşte Slobozan, carii astezi în Ardeal să zic *nemeşi*, iar la Moldova *mazìli*. Slobozan le zice *nobli*, de la lătenie, şi bine le zice, căci după pronunţiaţia limbii noastre de-acum, nu să pot zice nòbili, ci nobli. Filologos.

122 Vezi ce face-o sângură hârtie,
Cum cilibeşte într-o clipită
Toată viitoarea săminţie!...
De-ar fi tocma şi cea mai urâtă;
Care-apoi pe noi, pe cei mai mici,
Ne cheamă ţărani, proşti şi mojici!

123
În monarhie nu e cea sâmţire
Noablă, de suflet înălţătoare
Ce să cheamă-a patrii iubire,
Nici alte vărtuţi strălucitoare
Ce-în răpublece de-atâte ori
Minună pre nepoţii viitori.

124
În monarhie şi cel mai bun
Egoìst a să face-e silit,
Pentru că la o samă să pun
Cu cel rău şi cel mai urgisit,
Ş-acela să caută şi să-ascultă
Care-are bogătate mai multă.

125
Vându-să dregătorii alese
Pe bani ş-într-alte chipuri giosite;
De-ai avea tu vrednicii ca şese,
Nu vei dobândi slujbe cinstite
Făr argint sau făr' ciocotniţire
Sau alt feliu de-ovilită giosire.

126
Ca să v-o spun şi mai chiar în urmă,
Împărăţia monarhicească
Să poate-asămănarea cu-o turmă
De oi care-într-un imaş să pască,

Iar' monarhul ca un păcurariu
Ce șede-a' umbră supt un stăjariu.

127

Lupi-s nepretenii din afară,
  Câni-s ostașii cei păzitori,
Staurul e oraș, imașu-i țară,
  Stâna-i visteria cu comori,
Strunga-i plata birului domnesc
Ș-altor dări, după cum să numesc.

128

Păcurariul mulge oile sale
  În toate zile, și cea mai bună
Hrană-a mieilor ia, fără cale;
  Apoi de cătră maice-i dezună,
Ba-i vinde-în târg, la măcelărie,
Iar pe cei ce rămân, junghie șie.[1]

129

Cât apucă ele cevaș lână,
  Îndată le tunde păn' la piele
Necăutând de bălaie, săină,
  Zicând că le curăță de rele,
De căpuși, cârcei, și ca la soare
Păscând să le fie mai răcoare.

130

Ș-atâte mii de mii de-oi să tund,
  Să mulg, să junghie pentru o stână;
Pentru-un păcurariu lacom, flămând;
  Deci pe care-îngreunează lână

[1] Slobozan aici face altă asămănare, care nu [este] prea priitoare monarşilor. Monarhul (zice el) este ca ş-un păcurariu, care mulge, tunde atâtea mii de oi şi mâncă, ba şi vinde mieii lor; şi atâte oi sunt numa pentru el sângur!...

a) Mai că aşa este, de vom socoti bine! Onoch.

Aleagă-și un păcurariu păstoriu,
Eu nu!... Mai bucuros voiu să moriu!"

131

Și cu-acestea fârși el voroava,
  După care Janalău a zice
Să găta, Janalău din Roșava.
  Dar', când era glasul să răspice,
Toți băgară de samă că-i sară
Hotărând să zică de-altă oară.[1]

FÂRȘIT

[1] Deci (închiee urătoriul), pe care îngreunează lâna, aleagă-ş un păcurariu care să-l mulgă, să tunză, să-l mânce, ba şi să-l vânză; eu mai bine voiu să moriu. M. P.

a) Cu toate aceste, Slobozan să vede mai multe din ură a vorbi decât după adevăr, căci pe vremile noastre nu sunt aşa monarşii. C. Criticos.

b) Însă nice el nu vorbeşte de monarşii de-acum, ci de cei de demult. Simpliţian.

CÂNTECUL A XI

CUPRINS

ARGUMENTUL

Janalău pe toți cu mintea-împacă
Ș-în urmă după-a lui socoteală
Cinstitul sobor cu tot să pleacă,
Când Cucavel cu gloata să scoală
Și năvălind pe sobor în pripă,
Mână pe delegați în răsipă.

1
Doamne la ce-mi dăduși minte bună
Ș-inimă de milă sâmțitoare,
Deacă nu mi-ai dat cu ceste-împreună
Și putere-în mâni izbânditoare,
Să pedepsesc pe toți cei ce-înșală
Ș-asupresc oamenii fără sfială!...

2
Când văd omenirea ticăloasă,
Cu totul oarbă și-întunecată,
După mii și mii de-ani abia scoasă
Din pruncie, în vrăji afundată,
Plâng cu lacreme necontenite,
Cum plângeai oarecând, Eraclite![1]

---

[1] Iarăş' un moral. Poetul să plânge că are inimă sânţitoare şi n-are putere ca să pedepsească pe cei care asupresc pe oameni, apoi zice că neamul omenesc este foarte ticălos... fiindcă de atâte mii de ani de când trăieşte pe pământ, încă n-au ieşit din pruncie şi n-au venit la vârsta de bărbat, ci purure întru neputinţă şi întunerec rămâne. Când privesc la aceasta (zice poetul), plâng întins, cum au plâns odinioară Eraclit! M. P.

a) Spun istoricii că dedemult era doi filosofi ce avea fire de împrotivă unul altui; unul era Democrit care râdea de oameni şi de lume, şi deacă-l

3 Când omul pe om strică ș-ucide
Făr' nice-un folos sau trebuință,
Ba muncindu-l încă-în față-i râde,
Când însuș' hulește-a sa ființă,
Ce nu fac celelalte jivine,
A fire-om atuncea mi-e rușine!

4

Săracă omenire-obidată!
Nu-ți ajunge că vreme puțină
De-a viețui în lume ț-e dată,
Ș-acuș' iară te-întorci în țărână,
Nu-ți ajung destul să pătimești
Slăbiciunile tale firești?

5

Dar' tu ți-otrăvești încă ș-acele
Puține zile ce din viață
Îți rămân fericite ș-a tele,
Dându-te patimilor în brață,
Care nu-ți aduc bine ș-odihnă,
Ci tot rău, năcazuri și netâhnă.[1]

6

Muritoriul pentru bogătate
Plutește pre mări primejdioase,
Mărgele și pietrii nestămate
Căutând, sau de mari elefanți oase:

întreba cineva el răspundea că râde de nebuniile oamenilor; altul era Eraclit care întins plângea, şi fiind întrebat pentru ce plânge, răspundea: pentru ticăloşia şi patimile oamenilor. C. Erudiţian.

[1] Poetul zice că omul e aşa de ticălos, cât face lucruri care dobitoacele nu le fac. Apoi zice că omul în lume cu atâte slăbiciuni fireşti care neapărat îl încungiură, atâta este asuprit, cât puţină vreme îi rămâne de veselie; iar' el cu mintea neaşezată, ş-acele puţine ceasuri îşi otrăveşte dându-să patimilor fireşti, râvnii şi lăcomii. M. P.

După-atâta-în urmă sbuciumare,
Cade hrană peștilor de mare!

7

Apucându-l poftă de domnie,
Să luptă-în gânduri zioa și noapte,
Dar' fiindcă sau n-are tărie,
Sau proiecturile nu i-s coapte,
Cu capu-în urmă vina-ș' plătește,
Vița toată-i piere mișelește.

8

Iar' care-ajunge la-întiețime,
Despòt și tiran fără milă
Să face-asuprind biata mulțime.
Atunci lege-i putința cu sâlă,
Voia lui e poftă desfrânată,
Iar' porunca crudă, neîndurată.[1]

9

Puind el tot dreptul în putere,
Face pe cel mai slab să-i slujască
Despoindu-l cu sâla de-avere,
Apoi cu îndrăzneală tâlhărească
Robește țări, arde orașe, sate,
Și pe unde merge strică toate.

10

Fii de la părinți ia-în tărie,
Armându-i asupra lor ș-a toată
Patria, din deșartă mândrie,
Cu oaste la război învățată,

[1] Unii (zice el) merg în ţări departe pentru bogăţie, şi în urmă înecându-să în mări, rămân peştilor de hrană; pe alţii apucă patima de domnie şi în urmă, neputându-şi săvârşi proiecturile, pier cu toată familia sa. Erudiţian.

Face-asupra tuturor năvală;
De sânge-omenesc nu să mai spală.

11

Un tinăr Machidonean să scoală
Și júnghie-o jumătate de lume.
Pentru ce? Pentru deșartă fală
Vrând a dobândi slavă și nume!...
Pentru triumf a Romii cetate
Junghie ceaialaltă jumătate;[1]

12

Un Cinghișhán, un Tamerlán face[2]
Tot aceaiaș, din altă pricină,
Adecă sânge-a vărsa le place
De-alt neam, ce-altor dumneziei să-închină!...
Iar' spaniolii pentru bolovani
Cu aur, taie pe mexicani.

13

Un arap cu sabia-într-o mână
Cu Alcoránul în ceaialaltă,
Taie pe toți ș-apasă-în țărână
Ce nu cinstesc luna-îngiumătată

---

[1] Iar' când ajung unii ca aceşti la domnie, atuncea să fac despoţi şi tirani şi prădează ţările împrejur. Iată (zice el) Alexandru împărat cu oastea sa junghie o jumătate de lume, şi pentru adecă ca să-ş' facă nume de *eroe*; romanii junghiară ceaialaltă jumătate pentru slava deşartă a triumfului! M. P.

a) Ţtiut lucru este că nu fieştecare gheneral roman după izbânda asupra nepretenăuluiî putea să facă triumf: multe mii trebuiea mai întii să puie supt sabie până i să da slobozie a intra în Roma cu triumf. Erudiţian.

[2] *Cinghişhan* au fost un puternic împărat a mongolilor care începând de la Hina au pustiit ş-au robit toată Asia până la India, iar Tamerlan sau Timurhan încă au fost aceloraş mongoli împărat, care aşijdere toată Asia au povoit cu oştile sale. Filologos.

Nu-i primesc visurile și care
Nu-și taie împrejur mădulare!...

14

Și cestor slăviți tâlhari putință
  Tu le dăduși, oame ticăloase!
Tu le-împrumutași ajutorință
  Spre fapturi atâta nemiloase,
Spre-a fraților tăi crudă junghiare!
Dar încă-aceasta puținu-ți pare.[1]

15

Ci ca să-ți covârșești răutate,
  Scornești noao legi, faci dumnezei
Împrotiva ceii-adevărate
  Dumnezeiri! Pui noi arhierei,
Noao beserici și-închinăciuni,
Toate-a dreptii minți îngânăciuni.

16

Înveți dogme, care nice-o minte
  Le cuprinde,-obiceaiuri afară
De fire și crezământuri sfinte,
  Însă nice-o știință-adevară,
Nice-o precepere și sâmțire
Potrivită cu omeneasca fire.

17

Tu-înveți pe om ca el să nu vază
  Când vede, să nu știe când știe,

[1] Deci zice poetul că aceşti doi împăraţi tot aceaia făcea ce-au făcut Alexandru şi romanii, însă din altă pricină, adecă că mongolii vrea pe toţi să şteargă de pe faţa pământului, care sunt de alt neam ş-altă lege. Aşijdere şi Mahomet făcu; iară ispánii (spaniolii) pentru neşte pietrii cu aur, ucisără pe toţi mexicanii. Şi acestor tuturor mari tâlhari, tu, oame, deduşi putere şi ajutoriu ca să-ţi junghie fraţii, strígă în urma poetul. M. P.

Iar' cându-i de-a crede, să nu crează,
  Zâcându-i că mintea-i nebunie,
Sâmțirea-i patimă rușinată,
Firea-i totdeuna necurată.[1]

18

Iar' când apoi, în tovărășie,
  Un de-acești a descuvânta-începe,
Vai de cel care vede și știe,
  Vai de care zice că precepe,
De trei ori vai de cei ce grăiesc
Că mintea-i dar dumnezeiesc.

19

Căci numa muftea din Coran vede,
  Precepe și știe!... Celorlalți
Numa cât li să cuvine-a crede!...
  Aceștea sunt oamenii cei nalți
Ce roagă pre Dumnezeu întrună
Ca să ierte gloata cea nebună.

20

Temându-să ca nu cumva-odată
  Să li să vedească-înșălăciune,
Izgonesc întii mintea curată
  Și pre toți care să țin de minte,
Ba cu sabie și foc aleargă,
Besericele ei să le spargă.[2]

---

[1] Însă aceasta nu-i destul (zice el): tu, oame, iscodeşti dumnezei noi, ce sunt împrotiva adevăratului Dumnezeu; scorneşti noao credinţi ce-s împrotiva minţii ş-a firii omeneşti: înveţi neşte dogme ce nime nu le precepe, după care a tale deşerte învăţături omul nu trebuie să vază ce vede, nice să ştie, ce ştie, ci numai aceaia ce i să spune.

[2] Tu, oame (zice) înveţi că mintea-i nebunie, firea necurată şi toate faptele minţii adevărate cu sabie şi foc goneşti. M. P.

21 Dar' iacă vin ș-alții de-împrotivă,
  Cu altă credință ș-altă lege,
Carea-i mai slută și mai ponivă,
  Dar' fiindcă nime n-o-ințălege,
Pentr-acea dobândește priință
Și-i zic adevărată credință.

22
Încă-apoi lege din lege naște,
  Credință din credință purcede,
Păn-în urmă nu să mai cunoaște
  Ce-i de-a ținea și ce-i de-a mai crede.
Pártnicii să hulesc, să defaimă,
Să luptă, să gonesc și să sfarmă.

23
Jidovul pe toți goi-urgisește
  Și, de-ar putea i-ar strânge cu totul,
Ca pe filisteni, că socotește
  Că așa-i porunci Savaótul!...
Pe musulmani Coranul învață
A lipsi pe *ghiauri* de viață.[1]

24
Creștinul pe necredincioși încă
  Ardea, cum incviziția sfântă
Îi arde-acum. Toți vor ca să vincă
  Ducând pe cei ce nu cred, la țântă,
Nu cu dovezi încredințătoare,
Ci cu măciuca și cu topoare.

---

[1] Apoi spune poetul mai încolo cum oamenii îşi închipuiesc noao legi şi credinţi, cât mai pe urmă nu să precep înşii, şi să hulesc unii pe alţii, să dăfaiămâî, să strică. Jidovul pe toţi ce-s de altă credinţă i-ar tăia de istov ca şi pe filisteni, căci crede deşert că aşa porunceşte Dumnezeu. Turci încă n-au sfială, ş-ar ucide pe *ghiauri* (necredincioşi) să poată, căci aşa cetesc din *Coranul* său. M. P.

25 Toți acește să mustră-între sine
A cui lege este-adevărată;
Fieșcare zice că-a sa vine
Însuș' de la Dumnezeu curată!
Toți cu tine, prea sfântă ființă!...
Vor să-și îndrepteze-a lor credință!...

26
Într-aceasta ierofanții strigă:
„Dați lui Dumnezeu ce-aveți, din toate;
Plăcută jârtfă să i să facă
Purure pentru-a voastre păcate".
Ceia dau, ceștea iau, blagoslovesc
Și la toți raiul făgăduiesc.[1]

27
Așa, ce-au rămas de răpitoare
Mânile autocrăților, apucă
Ierofantul, iar' voi cu pungi ușoare
Rămâneți, ca ș-o deșartă nucă,
O, buni credincioși, mângăitoriu
De toate,-având raiul viitoriu.

28
Cu adevărat bună răsplată!
Că cine nu ș-ar da toată-avere
Pentru cea grădină desfătată?
De-ar fi cu putință a o cere
Ș-a o dobândi cu bani sau doară
Cu mai scumpe decât bani odoară!...[2]

---

[1] Ba şi noi, creştinii ardeam câteodată pe necredincioşi, cum ard ş-astăzi spanioliăiî cu sfânta incviziţie pe jidovi şi pe alţii! Într-acea, zice, preoţii tuturor credinţelor deşerte strigă cătră norod să deie lui Dumnezeu (adecă lor) şi făgăduiesc raiul! M. P.

[2] Mare cu adevărat juruinţă, că cine nu ş-ar da toate pentru raiu! deacă

29 Însă-ajungă-atâtă, pentru că toate
Tainele-a spune nu să cuvine,
Tocma să fie ș-adevărate,
Când oamenii nu primesc de bine!...
Drept aceasta, musă, lasă-aceste
Și spune-a țiganilor poveste.

30

Cum a doao zi, la răsărite,
S-iviră-a soarelui călăuze,
Albele zori în haine-aurite,
Lin zâmbind cu rumeoare buze,
Îndată deputáția toată
Fu la marele sfat adunată.

31

Toți aștepta cu nesuferință
După-a lui Janalău socoteală,
Căci Slobozan cânta biruință,
Când bunul Janalău să scoală
Și stând adunării denainte
Cu ceste-începe-a ura cuvinte:

32

„Măcar că eu, bărbați aleși! doară
Nu sunt harnic a mă băga-în price
Cu cei ce-înainte cuvântară,
Totuș', fiind că suntem aice

---

s-ar putea cumpăra raiu cu bani... Ţ-alte lucruri mai scumpe, cum sunt pietrile nestemate! M. P.

a) Poetul moralisind oarecâtă vreme, zice către musă să lase aceste lucruri, fiindcă nu este bine a spune lucrurile, să fie cât de bune ş-adevărate, când oamenii nu le primesc. M. P.

b) Adecă cum zisă Hs: nu aruncaţi mărgăritarul înaintea porcilor. Popa Mustrul din Puntureni.

Adunați pentru deobștele bine,
A spune ce socotesc să cuvine.[1]

33

Spre-aceasta, datorie-îndoită
Mă leagă:-una, căci însăș' din fire
Suntem ținuți cu neviclenită
Inimă să dăm noi sfătuire
Fieșcui și, după cunoștință,
Să grăim totdeuna-adeverință,

34

Iar' alta, că cei ce m-au trimis
La cest sobor și sfat depreună,
Chiar m-au îndatorit și mi-au zis
Să dau sfat după știință bună,
Spre binele deobște-a tuturor,
Iar' nu după pofta-unór și-altor.

35

Deci dară vrând eu să vă arăt
Socotința mea chiar curată,
Zic întii cum că nu mă-încumet
Nici să laud, nici să defaim îndată
Și cu rupta nice-o stăpânie,
Ori cu ce feliu de nume să fie.[2]

36

Ori unul pe norod să stăpânească,
Ori câțva, ori cu toți pre sine,

---

[1] *Deputáţia,* adecă toţi deputaţii sau delegaţii depreună. *Slobozan cânta biruinţă!* Adecă Slobozan socotea că el cu voroava lui au biruit pe Baroreu.

Janalău zice: măcar că eu doară nu sunt destoinic a mă împrotivi cu cuvântul celor ce orără înaintea mea, dar fiindcă aici suntem adunaţi pentru binele de obşte, trebuie a sfătui cum să cuvine. M. P.

[2] *Încumet* este cuvânt romănesc, pe une locuri acum învechit, şi însemnează *nu mă încred* sau, cum zic ardelenii, *nu mă bizuiesc*. Filologos.

Cumpenind cu filosoficească
  Minte tot lucru cum să cuvine,
Ne vom dovedi că fieşcare
Chip dintr-este folosul său are.

37

Şi de la-împrejurări fieşcare
  Poate să capete schimosală,
Apucând lăturişă cărare
  De la scoposul şi-întia tocmeală;
Deci nu să poate zice nici ună,
Din sine sângur, nici rea, nici bună,

38

Precum nici poate să să zică
  Că din firea sa-i rea ună ş-alta,
Căci o pricină pe toate strică
  Şi pe toate direge-o unealtă,
Adecă-obiceaiurile bune
Sau rele, direg pe-alte, strică pe-une.[1]

39

Un popor blând, spre-îmbunătăţite
  Năravuri învăţat din pruncie,
Măcar supt ce legi învolnicite,
  Măcar supt ce slobodă domnie,
Totdeuna va fi bun şi drept,
Tocma să n-aibă rând înţălept.

40

Iară mulţimea-întru rău dedată,
  De-ar avea măcar ce lege sfântă,

---

[1] Voroava lui Janalău merge într-acolo, că nu să poate cu totul nici lăuda, nici huli chipul vreunii stăpânii, adecă nici a monarhiei, nici a republicii sau democraţii, căci firea norodului şi împrejurărilor pot să facă şi pe una şi pe alta, bună sau rea, adecă obiceaiurile norodului la care să aşaăzăî chipul de stăpânie. M. P.

Prin sângură lege niceodată
  Nu să va-îndrepta. Deci nice-o smântă
Să vede-a zăcea-în forma de-afară
A vreunii stăpâniri de țară.

41

Cu-un cuvânt, eu socotesc că toate
  Formele de domnii cunoscute,
Pot fi bune și neasămănate
  Într-un popor bun și cu vărtute:
Și iarăș' pot fi nesăvârșite
La noroadele nenărăvite.[1]

42

Dintru cele zise acum urmează
  Cum că-a unui dătătoriu de lege
Mai întia sâlință și pază
  Este-obiceaiurile-a direge
Ș-a plăzmui cetățeni întregi,
Decât a da multe mândre legi.

43

Acest temeiu puind el poate
  S-așeze-ori ce chip de stăpânire,
Și care din toate lui îi place,
  Numa s-aibă totdeuna privire
La împrejurări, la loc și la climă,
La firea poporului și la shimă.

---

[1] Sunt noroadele bune şi blânde, cu năravuri îmbunătăţite, atuncea la noroade ca aceste, poţi da formă de stăpânie oricât de slobodă, adecă măcar să fie şi democraţia cu toată volnicia de norod, căci norodul totdeuna va rămânea întru hotarele cuviinţii, având năravuri bune. Iară norodul spre rău învăţat, neodihnit şi stricat, la un norod ca acela, de ai face măcarce legi sfinte şi măcarce chip de stăpânie strânsă să le dai, nu-i vei putea drege numa cu legile şi pedepse. Zice adecă în urmă: la un norod bun, va fi bună şi monarhia şi democraţia, dar la cel rău, şi una ş-alta va fi rea. M. P.

44 Aceste eu vă zic nainte,
  Ca-întru-alegerea de stăpânire,
Cumva doar’ să nu vă desmânte
  Sau să vă-adămănească-o numire
A unii sau altii forme care
Ar plăcea la partea cea mai mare.[1]

44

Deci eu nu voi lăuda nici una,
  Nici voi defăima pe oarecare,
Ci mă voi sili s-arăt buna
  Și reaua parte sau lipsa ce-are
Fieșcare stăpânie-în sine,
Ca să puteți alege mai bine.

45

Deacă vom lua la socoteală
  Cum că toți oamenii de la fire
Să nasc într-un chip, prin o tocmeală,
  Nice s-află-între dânșii-osăbire,
Vom afla că-asemenea dreptate
Trebue s-aibă toți în cetate.

46

Nici poate unul ș-altul zice
  Cătră cei deopotrivă șie:
„Eu-s mai mare din toți aice!“
  Căci împrotivă-i să scoală-o mie

[1] Acum vine Janalău la thema sa. Deci (zice) unul care va să aşeze vreo stăpânie în norod, trebuie mai întii de toate să aducă întru norodul acela obiceaiuri bune, adecă (precum să vede a fi scoposul lui Janalău) să înceapă de la creşterea tinerilor, să rânduiască şcoale şi învăţători de norod care să îndrepteze spre fapte îmbunătăţite pe oameni din pruncie. Acest temeiu pus, poate el apoi să aşeze măcarce stăpânie, luând sama pururea şi la firea norodului, firea locului, şi după aceste chibzuind să aşeze legile. M. P.

Și-i arată, prin dovadă tare,
Că el ca ș-alții numai un cap are.[1]

47

Drept ce dar unul să ne stăpânească,
Sau doi, sau câțva? Din ce pricìnă?
Tocma s-aibă ei minte-îngerească
Și cu toată-ințălepciunea plină!
Eu, de voie bună, nu mi-oi pune
Jugul în grumazi, vă spun ș-oi spune!

48

Cel mai ințălept încă rămâne
În urmă-om pătimaș ca și noi:
Și deacă-i vom da bici să ne mâne
Încătro va vrea, ca pe nește boi,
Mai pe-urmă el a mâna să-învață
Și-uită de-a trăgătorilor greață.

49

După-a sa slobodă volnicie
Încarcă carul preste măsură,
Mână boii pe deal, pe câmpie,
Și-i sâlește la greauă trăsură
Peste râpe, țipișuri și coaste,
Pănă când îi duce la prăpaste.[2]

---

[1] Deci (zice Janalău) eu din sine nu voi lăuda nice pe o stăpânie, nice o voi defăima, ci numa voi arăta cele bune şi rele, ce să află în stăpânia monarhicească şi democratecească.

[2] Începe Janalău a desvolbi răul ce cuprinde în sine monarhia, şi zice: oamenii toţi câţi sunt pe lume, să nasc asemene, nici firea din sineşi îi osăbeşte la naşterea lor. Aşa dară din fire toţi sunt de potrivă şi toţi au aceleşi drepturi: pentru aceasta (vorbind despre oameni, precum să află ei afară de soţietate aşezată şi stăpânie hotărâtă) nu poate zice unul cătră ceialalţi: eu-s mai mare decât voi! căci totdeuna cei mai mulţi îi dovedesc mai pe urmă că el numa un cap are, şi unul nu poate să supue pre atâţa. Pentru aceasta, zice Janalău, unul nu poate să stăpânească, dar nici mai mulţi, de ar fi cât de

50 Drept aceasta, ori sângura lege,
Ori nime-altul să ne stăpânească.
Căpetenia cetății-întrege
Legea să fie!… să ne domnească!…
Asta să ne fie fundământ
La cest a nostru așezământ.

51

Întii dară legi bune și drepte
S-izvodim în țigăneasca țară,
Fețe apoi s-alegem înțălepte,
Cunoscuți despre vărtute rară,
Ce cu purtare-întreagă, vitează,
Să privească spre-a legilor pază.

52

Însă ca nice-o dregătorie
Să fie pururе trăitoare,
Că-aceasta-i un feliu de despoție,
Și persoanele poruncitoare,
Prin lungă vreme, să-învolnicesc,
Legile frâng sau le schimosesc;[1]

53

De unde-apoi drum larg să deschide
La mult amarnica despoție,

înţălepţi, căci şi cei înţălepţi în urmă sunt oameni pătimaşi şi dacă li să dă putere în mână, prin lungă poruncire, în urmă porunceşte după voia sa, uitându-şi că-i greu a împlini toate poruncile ce nu sunt spre folosul de obşte, ci numai spre a poruncitoriului. Acest poruncitoriu câteodată apoi să învaţă şi a asupri pe supuşi şi pune norodul la prăpaste. M. P.

[1] Drept aceasta nime să nu stăpânească, fără numa legea; să hotărâm dar legi bune, după care să fim cârmuiţi prin alese dintre noi persoane cinstite. Însă acele persoane să ănuî fie la dregătorii pănă la moartea lor, ci numa pănă la vreme hotărâtă, căci, zice el, dregătorii cei ce-s rânduiţi pe toată viaţa lor, sunt un feliu de despoţi. M. P.

Dregătorii să mută-în omide
  Care rod cu multă lăcomie
Frunza pomului cetățenesc,
Ba păn' la rădăcină-l mistuiesc.

54

Iar' când după supusul temeiu
  Organisìtă va fi cetatea,
Atuncea de la cel mai înteiu
  Până la cel mai mic, autoritatea
Privată ca și nimic rămâne
Și este numai de-azi până mâne.

55

Căci prin alegerea deobște să fac
  Toți dregătorii și păn' la vreme
Hotărâtă,-apoi iară să desfac
  Prin sfatul deobște, nici-este-a să teme
Ca-în acel scurt soroc să să strice
Și preste-alții ei să să rădice.[1]

56

Pricina este că știu ei bine
  Cum că trecând vremea hotărâtă
De un an, doi sau trii, iară vine
  Deobște-alegerea, ș-într-o clipită

[1] Aceşti feliu de dregători ştiind că ei vor fi deapururea până trăesc la acele vrednicii, luându-să de mână, sânguri mâncă veniturile de obşte. Iară (zice Janalău) când dregătorii aleşi din voia tuturor au să dregătorească numa păn' la o vreme hotărâtă de un an, doi sau trii, atunci nu-i de a să teme ca să să facă despoţi, căci să tem că, deacă vor fi lăpădaţi din dregătorie, să nu să tragă la răspuns. M. P.

a) Organisită va să zică rânduită. Vine acest cuvânt de la *organ*, care cuvânt să află şi la *Meneiul* nostru; de-acolo s-au făcut *organisesc*, adecă bine împărţesc sau orânduiesc părţile. Aşijdere, *avtoritate* va să zică *vâlfă* a celui mai mare sau mai bătrân. Filologos.

Să prefac din poruncitori
Însâși apoi în ascultători.

57

Deci vă sfătuiesc ca stăpânia
  Ce-aveți să-așezați, ca dintru toate
Să puneți în frunte monarhia,
  Însă-în hotară foarte strâmtate
Și numa la vreme de trebuință,
Când să nu fie-altă mântuință.

58

Adecă la vreo răscoală-în țară,
  Unde trebuiește-ajutoriu iute,
Sau vreo grea năvală din afară,
  Unde sfat cu rândueli tăcute
Și grabnice la lucrarea-a pune
Cere-a statului înțălepciune.[1]

59

Întru-alte, după legi așezate
  Norodul are să stăpânească
Prin persoane-alese, delegate,
  Care n-au alta numa să păzască
Ca legile-odată hotărâte,
Cu de-amărunt să fie păzite".

---

[1] Aici îşi deschide Janalău mintea mai chiar şi zice că la stăpânia ce au să aşeze ţiganii este de trebuinţă, ca în frunte să fie un feliu de monarhie, însă cu foarte înguste hotară şi numa la împrejurări afară de rând, când poftesc trebile ţării ca curând să să facă toate cuviincioasele orândueli spre apărarea binelui de obşte.

a) Adecă, precum înţăleg eu, Janalău vra să fie *dictatură*, ca şi cum era la romani când să ivea vreo primejdie şi cerea grabnică lucrare; căci atunci romanii văzând că dacă lucru va merge la sfătuirea de obşte, după rânduiala aşezată, va ţinea oarecâte zile până când să va face hotărâre de la sănat; iar' într-acea vreme poate fi târziu sfatul. Eruditian.

60 Aceste și mai multe-învățatul
Janalău atuncia grăia, dară
În ce-au stătut mai încolo sfatul
Lui, care ținu-într-o zi de vară
Întreagă (precum cronica zice),
Eu nu pot să vi-l spun aice,

61
Că vă-ar scăpa doară și răbdarea
Ascultând o materie seacă
Ca-aceasta, iar' atunci adunarea
Țigănească nu putea să treacă
Cu vederea cea voroavă lungă,
Voind la scoposul său s-ajungă.

62
Drept acea pe scurt nescare-oi spune
Lucruri minunate ce mai zise
Janalău atunci (de nu-s minciune!),
Însă nu cred, căci le găsii scrise
În cea hârțoagă sus pomenită,
De Janalău însul iscălită.

---

b) Eu tot am ascultat încătro va să meargă Janalău cu sfătuirea, dar acum văd că au fost mare politic, căci cei mai procopsiţi politici să ţin de această socotinţă, că republica romanilor pentru aceasta au treit atâte veacuri, că au ştiut mesteca la democraţie şi monarhia, adecă dictatura care este un feliu de monarhie *absolută*; însă numa la trebile, precum s-au arătat mai sus. Şi cu adevărat întru aceasta monarhia are preferenţia sa mai nainte de altele; căci să púnem o republecă, şi cum că un monarh de-aproape, cu foarte mare putere, neaşteptat intră în ţară, aşa cât oastea lui merge cu vestea împreună! Atuncea întreb pe republicani: ce vor face? când ei, după aşezământul republican, nu pot să facă nimica fără de sfatul de obşte a sănatului. Deci pănă să va strânge sănatul, pănă va sfătui şi va hotărî ce este de a face, iacă neprietenul poate cuprinde toată ţara! Dar, după rânduiala de dictator, acesta numindu-să, lucrează după sfatul său, nice poate să ştie protivnicul de sfaturile lui. C. Politicos.

63 Într-alte ce sfătuiea cu multe
  Dovezi el, era cea mai de frunte
Ca de lege tot omul s-asculte,
  Și, de-ar fi porunci cât de mărunte,
Călcarea lor să să pedepsască
Greu, nimărui să nu să dăruiască.

64

Apoi dregătoriile-în țară
  Să fie-așezate fără plată,
Și ca pe rând această povară
  Cetățenii să poarte,-în ce dată
Ales fiind, nu s-ar dovedire
Nevrednic, de rea viețuire.

65

Oaste să nu fie stătătoare,
  Nice din venitul țării plătită,
Dar' cetățanul fieștecare
  Să slujască fără nice-o mită,
Ori în arme, ori precum va cere
Al țării folos ș-a lui putere.

66

Iar' după ce fârși Janalău,
  Nimene după dânsul vru să-ureze,
Ci toți își dederă votul său
  Într-acel chip lucru să așeze
Și cu cea formă de stăpânie,
Precum Janalău mai bine știe.

67

Spre-aceasta-aleasără-o comìssie,
  Din cei mai procopsiți cărturari,
Știuți în lucru de politie,
  Cari pe atuncea nu era rari;

Mai vârtos fiind și de cei care
Cetisă și pe Platon cel mare.

68

După ce mult capete-și bătură
  Și minții îș' frânsără-acești aleși,
În urmă-un mare fără măsură
  Așezământ alcătuiră-și,
Ce păn' astezi la noi, țigănește
Anti-barorea să numește.

69

Din care va vedea fieștine
  Că țiganii din toate știute
Forme de chivernisiri streine,
  N-au așezat vruna, ci din tute
Luând cel mai bun și de folos,
Toate cele-întoarsără pe dos.

70

Adecă puseră să nu fie
  Stăpânia lor nici monarhică,
Nici orice feliu de-aristocrație,
  Dar' nici cu totul democratică,
Ci demo-aristo-monarhicească
Să fie ș-așa să să numească.[1]

71

Era toate-înțălepte și bune
  Rândueli, după-a lor socotință;
Ș-acum sfătuiea pe cine-ar pune

[1] Destul că Janalău purtă biruinţă, că toţi să plecară după sfatul lui, adecă făcură o stăpânie, unde precum norodul aşa şi cei aleşi din norod să aibă cuvânt şi sfat la trebile ţării de obşte, însă în sine să fie republică, cu putere la deosăbite împrejurări să poată alege ş-un dictator. Cu un cuvânt, au ales dintru toate chipurile de stăpânie cele ce sunt mai bune. Eruditian.

Plinitoriu ceștii deobște voință,
Care toate să chivernisască
După-astă lege-anti-barorească.

72

Dar' când era sfatul cel mai mare,
Iacă toți lăieții și goleții,
Cu măciuci înarmați și topoare,
Ba iacă și ciurarii sumeți
Împresurară cinstitul sobor;
Cucavél era povață lor.

73

Ieșind el din cei mulți înainte,
Așa strigă cu vorba-îndrăzneață:
„Voi gândiți că numa voi minte
Întreagă-aveți și gură vorbeață,
De-a vă sfătui cum să cuvine
Pentru deobștele a nostru bine![1]

74

Noi vom să știm și să fim de față
La toate și poftim ca să hie
La sfat și ceata noastră goleață,

---

[1] Nu ştiu cum, la toate lucrurile bune să tâmplă o împedecare. Istoria ne arată cu miile de aceste tâmplări care apoi au fost în veci stricătoare noroadelor. Mulţimea fără socoteală cu sfatul său cel nebun au stricat într-o clipită toate care multe veacuri s-au alcătuit. Aşa fu cu ţiganii ce stricară acest lăudat aşezământ. Politicos.

a) Mă tem să nu fie răzvrătit norodul ţigănesc oarecare din voievozi, care doară poftea să fie vodă sau craiu.

Eu am căutat la luările aminte ce au făcut Talalău la orighinal şi am aflat că Goleman şi Tandaler nu era bucuroşi că ei n-au fost trimişi la cel sobor de învăţaţi; şi auzind că acel sobor nu va să facă un craiu sau vodă, la care domnie amândoi căsca, drept aceasta, pe supt mână, cum să zice, au întărâtat gloata ţigănească, zicând că acei învăţaţi din care vorbesc aşa că nime nu-i înţălege ce zic şi fac un aşezământ care nu-i de nice o treabă în ţigănie. Eruditţian.

Cum și haialaltă țigănie,
Iară toate ce voi ați așezat
Nu să primesc dintr-a nostru sfat.

75

Nește mișei învățați din carte,
Cu cuvinte-adânce, neînțălese,
Vor s-arunce preste noi o soarte
Și supt greu jug doară să ne-apese;
Dar' nu!... Noi nu suferim odată
Cu capul, noi ceaialaltă gloată!...

76

Mâne dimineață ne vom strânge
Cu toții la sfatul depreună,
Apoi să să-aleagă cine-a-învinge
Ș-a cui va fi părerea mai bună;
Iar' ca să să strice-ahăst sobor
Este voia noastră-a tuturor."

77

Cât Cucavel estea cu-îndrăzneală
Zisă,-îndată cea mai mare parte
Din săborul precinstit să scoală
(Căci acum să-întărâtasă foarte
Și pe dânsul năvălea pornită,
Ca și droaia de câni zâdărâtă.)

78

Iacătă-ț acum beleaua gata,
Că și despre-a lui Cucavel parte
Era mai toată țigana ploată,
Ș-acum striga să deie pe moarte
Zicând: „Zios cu soborul mișel!
Noi încă suntem cu Cucavel!..."

79 Totuș într-acea zi, precum scrie
Cronica, nu să tâmplă nimica,
Pentru că-înțăleapta bătrânie,
Mai cu vorba bună, mai cu frica,
Știu potoli vrajba-ațâțată
Lăudând a gloatei judecată.[1]

80
Toată zioa-în sfadă și gâlceavă
Trecu; soborul cinstit să sparsă
Și birui gloata făr' ispravă!...
A doaoălea zi, după ce-întoarsă
Vremea hotărâtă de sfat iară,
Toate cetele-atunci s-adunară.

81
Aceasta era zioa-întru care
Trebuiea cu temeiu să să facă
În țigănia noastră-așezare,
Carea fieștecărui să placă.
Și-într-acel chip să să-așeze
Ca pe nimene să-îngreuneze.

82
Tot omul era plin de-așteptare,
Ș-afundat în adâncă tăcere,
Când Tandaler înainte sare
Și grăiește strigând cu putere
Ca să-l poată-auzi-împrejur toate
Gloatele țigănești adunate:[2]

---

[1] Vezi mulţimea fără sfat, deacă să porneşte o dată, cum n-ascultă cuvânt! Politicos.

a) Încai să fie cerut sama de la săbor şi să să fie încredinţat de faptele lor mai nainte de a-i judeca. Criticos.

[2] Iacă că Tandaler nu va să ştie de democraţii şi republece, ci întii acum vorbeşte. Mândrilă.

a) Dacă-i pentru întia vorbire, prepusul mai bine cade pe Cucavel! P. Mustrul.

b) Aşa gândesc şi eu! Onoch.

83 „Dară până când veți tăcea voi încă?
Când veți căuta și dă-a voastră trabă?
Au doară nu știți unde vă mâncă?
Așa Tandaler pă voi întreabă!
Deacă-aveți a face-o rânduială,
Faceț-o-îndată, fără pestală!

84
Iar' deacă nu vreți și poftiți doară
A fi cum ați fost cum v-i data,
Să știți că doară-încă-în hastă sară,
Eu cu toți cetașii mei sunt gata
A mă duce dă la voi oriunde
Ș-ori încătro vom putea pătrunde.

85
Ce ne trebuie noao sfat mult?
Știți că vorba multă-i sărăcie;
Eu aici nu voi s-ascult,
Făr' numa decât o stăpânie
S-așezăm cu bună rânduială
După-a tuturor deobște-învoială.[1]

86
Mai întii să-începem de la frunte,
Că-apoi lesne om vini și la coadă,
Cum și la toate hele mărunte!...
Mai nainte-adecă, fără sfadă,
S-alegem un vodă-în țigănie,
Apoi un divan și boierie.

[1] Tandaler, de bună samă, era mai nainte credinţat că-l vor alege pe dânsul, mai vârtos după atâta vitejie ce arătasă. Criticos.

a) Adecă pentru că să bătu cu boii. Mustrul.

b) Când îl luă taurul moldovenesc în coarne. Onoch.

87 De-aci-încolo lesne-apoi s-or face
Toate helelalte vrednicii;
Așa vă sfătuiesc, așa-mi place!
Eu carte nu știu, nici istorii,
Ci vă sfătuiesc păcum socot
Ș-ahăst chip este sfatul mieu tot!“

88
Tandaler fârșind aici zisul,
Toți dederă sămn de bucurie,
Iară Drăghici abia-ș ținu râsul
Și grăi: „O, dragi feților! mie
(Drept vă spun că) nu-mi intră în cap
Un gând așa străin și sureap.[1]

89
Deie Dumnezeu să hie bune
Toate ce-au zis Tandaler aice:
Eu împrotivă nu mă voi pune,
Numa cât v-am zis, vă zic, oi zice
Totdăuna: luați sama bine,
Ca nu cumva dracu să vă-îngâne!

90
Eu nu pociu nicecacum a crede
Că-au rămas țara dă tot pustie!...
Cine dar' slobozie vă dede
Să vă rădicați voi o domnie,
Stăpânind încă Vlad vodă-în țară?
Doar' gândiți lui a vă pune-în poară?

[1] Iacă că Tandaler nu va să ştie de democraţii şi republece, ci îndată zice să aleagă pe un vodă! de unde şi eu cred că bine au însemnat Talalău la izvod. Mândrilă.

a) Însă Drăghici să vede că nu-i de sfatul lor. M. P.

91 Cine-auzi sau văzu vreodată
Un vodă sau boieriu dă țigan?
Vița noastră proastă, neînvățată,
Cum va ședea sfătuind la divan?
Gândiți voi că-a domni țara-întreagă
Ar hi doar' numa lucru dă șagă?[1]

92
Apoi câți din voi înțăleg carte?
Cum dară veți face judecate?
Iar' care din[tre] voi va să poarte
Domnia și caftanul în spate,
Caută să fie dă mare viță,
Născut din doamnă sau domniță.

93
Dar' și câți suntéți voi împreună
Ca să puteți apărare-o țară?
De vreo trii, patru mii o mână!...
Pentru că-ați biruit în ha sară.
Nu gândiți cu mintea ha nebună
Că-așa să va tâmpla totdăună!

94
O sută numa dân călărașii
Lui Vlad asupra voastră să vie,
Unde-s a lui Tandaler ostașii
Atunci, hăi slăbiți dă vitejie?
Dăci nu, fețiii miei, nu vă-amegească
Ahastă-îndemnare dimonească...[2]

---

[1] Precum văd eu, Drăghici are mai multă minte decât toţi. Criticos.

[2] Din ce merge, din ce grăieşte mai bine, căci adevărat zicând, ţiganii încă nu avea ţară deosăbit, ci numai neşte pământuri dăruite. Cr.

95 Noao nimic alta nu ne rămâne
  Făr’ să ne chivernisim în pace,
Grijindu-ne de-astăzi până mâne
  Să nu-înfomeze gura mâncace,
Lăsând domnia ș-arme cumplite
Neamurilor celor neodihnite.

96

Trecând a războiului fortună
  Apoi, și-întorcând iar’ pace-în țară,
Și noi vom întoarce-în strânște bună,
  La dăruite noao hotară;
Acolo rând bun apoi om face,
Cu voia domnii, cum ne place.

97

Apoi hie cum ursitorile hirul
  Vieții torcând au zis din gură,
Căci, dă-ar umbla cât, oamenii șirul
  Întâmplărilor din ursitură
Nu vor putea să-l schimbe, să-l mute,
Nici cu mintea lor, nici cu vărtute!...“[1]

98

Drăghiciu tăcu: iar cu nerăbdare
  Împrotivă-i Goleman să scoală
Și zice:-„O, Drăghiciu! Vorba ta n-are
  Nici un haz și e dă minte goală.

---

[1] Bravo Drăghici! De-aici să cunoaşte că la bătrâni este mintea; foarte bine le sfătuieşte el, după a lor împrejurări. Nu să poate şti pentru ce ţiganii nu l-au ascultat. Criticos.

a) Învăţatu Talalău arată la locul acesta că ţiganii amegiţi cu cea biruinţă a lui Tandaler şi ne văzând pe munteni mai mult, socotea că turcii au tăiat pe munteni, iară ei au tăiat pe turci, şi cum că acum nu au de a să teme de nime. Eruditian.

Dă când te cunosc, tot proroceşte
Grăieşti, dar nici una ţi să loveşte.

99

Dacă nu poţi tu fără cârteală
Sfatul bun ascultă, mergi acasă
Ş'ochii róşi dă urdori-ţi spală,
Să vezi mai curat!... Dar ce ne pasă,
(Grăi-întorcându-să spre-adunare),
Când cu noi e partea cea mai mare!"

100

Atunci toţi strigară: „Craiu şi ţară!..."
Drăghici întorcându-le călchie:
„De-aţi avea mămăligă cu zară
Destulă!..." răspunsă cu mănie,
Apoi să dusă din adunare,
Mâhnit de cele vorbe sprinţare.

101

Iar' Goleman tot ca mainte
Văzând că vorba lui la toţi place,
Acum de mândru nu să mai sâmte
Şi până toată mulţimea tace,
El de iznoavă să-îmbărbăteşte
Ş-acest chip despută şi grăieşte:

102

„Adevărat că-a râdere-mi vine
Când aud că-a stăpâni-într-o ţară
Este lucru greu! Din ce pricine?
Au doară pentru că-i o povară
Carea să n-o poată sprijinire
Slaba noastră ţigănească fire?

103

Spùneţi-m, rogu-vă, ce greutate
Are-un vodă? Eu voi desvolbi-o:
Doarme ca noi, pă dungă, pă spate,

Sau cum vra, păn' [ce] să face zio;
Apoi sculându-să bea și mâncă
Sau îș' razămă capul în brâncă.[1]

104

Apoi jalbe și cereri ascultă
Și le hotărăște cum precepe,
Făr' a-ș' mai frânge capul cu multă
Învățătură, ce nice-i închepe
Lui în mintea ha domnească dă-alte
Griji mai trebuincioase și nalte,

105

Precum sunt cifèrturi și împlinele
Ș-alte-a domnii venituri grase.
Iacătă-vă-a lui mai toate hele
Ostăneli și greutăți povăroase;
Într-altele-apoi, cum socotește
Ș-îi vine-în minte,-așa poruncește.

106

Ș-ahasta-o zice Drăghiciu povară!
Dar' eu vă zic că-a scobire-o covată
Este-o meșterie mult mai rară
Și mult mai grea, decât în polată
Șezând la divan a porunci: „Eu
(Cutare), din mila lui Dumnezeu,[2]

---

[1] Acum încep, sfaturile cornurate a ţiganilor! Ce osăbire între aceste sfaturi şi cele a învăţaţilor ţigăneşti de la sobor! Criticos.

a) Urât vorbeşte Goleman de vozi, când nice mâni nu le dă, ci brânci, ca când ar fi urşi sau alte fieri răpicioase. Mustrul.

b) Dar cum pot ţiganii proşti să grăiască amintre? Mândrilă.

[2] Din ce merge Goleman, din ce o zice mai groasă! Crit.

a) Deacă n-ar avea vodă ş-alte griji, numai acele de care zice Goleman, atunci ar avea dreptate, dar totuş', trebuie să zicem adevărul, că el are ş-alte griji, precum: în ce chip s-apere ţara de neprieteni, să ţie oştile, să întărească pravilele din läuntru şi să păzească asupra liniştei de obşte. Criticos.

b) Aşa dară tot pentru sine! Golemane, să trăeşti! Popa Mustrul din Puntureni.

107 Poruncesc aceasta cu tărie!...“
  Și cum știți voi însăți celelalte.
Iar’ în cât e pentru boierie,
  Ei încă șed în pălaturi nalte
Toată zioa cu ciubuc în gură
Ș-a vorbi câteodată să-îndură.“

108

„Bine zici, Dumnezeu să te custe
  Golemane (strigă din mulțime
Gogul)! Ba sunt ca nește lăcuste
  Ce mâncă-a pământului grăsime.
Trăind în volnicie și sâlă,
Jupesc toată țara fără milă.“

109

Nu mai putu răbda Corcodel
  [Voroava] Gogului crâmpițată.
„Dar ce mai tocorosește-ahăl
  (Zise), tocma ca moara stricată?
Lăsați cumu-s pă boieri să hie;
Ce vă pasă dă-a lor volnicie?[1]

110

Că voi nu vă-ați adunat aice,
  Să vărsați din gură vorbe goale,
Și puneți unul altui price?
  Ajunge-un băț la un car dă oale![2]

---

[1] Acum vine rândul şi la boieri! Cu adevărat pe scurt! dar’ bine! Criticos.

a) Dar’ Gogul acela nu-i om bun; şi, de nu vrea fi Corcodel, cine ştie ce mai clevetea acel antiaristocrat. Arhonda Suflănvânt.

b) Clevetirea-i când cineva vorbeşte de altul rău fără temeiu, deci este întrebare: oare Gogul cu temeiu vorbeşte? P. Mustr.

[2] O proverbie de obşte ce va să zică că a sparge un car de oale să poate cu o măciucă sângură! M. P.

Încépeți odată-a lucra ș-a face
Ca să stăpânim țara cu pace!...

111

Însă toate ca toate, dar' una
  Este care voi cu mintea toată
Nu veți putea-o face cu buna:
  Ca patriarci și vlădici odată
Sau și metropoliți dă moșie
Și bieții noștri țigani să fie;

112

Precum și preoți, ca țigănește
  Să ne boteze, paști să ne facă;
Sau călugări de carne și pește
  Nu mâncă nice pot să petreacă
Cu femei, ci-având spre lume greață,
În mănăstiri duc a lor viață.[1]

113

Fraților, ahasta pare mie
  Că nici unul dintre noi va face,
Ca lăsându-și iubita soție
  Și cu toate ce pe lume-i place,
În chilie dă viu să să-îngroape
Sau în vreo pustie prin vârtoape.

114

Vlădici mai lesne s-or afla doară
  Și dintre noi, pentru că vlădica,
Măcar nici însul nu să însoară,
  Totuși nu-i zice nime nimică

[1] Eu tot ascultai de când începură ţiganii a vorbi, dar văzând că nici unul lasă pe altul să vorbească şi fieştecare începe de un altru lucru a vorbi, văd foarte adevărat socoteala lui Baroreu care zisă că mulţimea niciodată nu sfătuieşte bine. Simpliţian.

Cându-și ține-o soáră sau nepoată,
Ba și când să-înfruptă câteodată.

115

Dă preoți nu-i grijă, că-au preutese,
S-oaspătă la botez și la nunte,
La zaifături, cumândări și mese,
Și purure șezând ei la frunte,
Blagoslovesc vinul și mâncare
Luându-și tot partea ha mai mare.[1]

116

Dăci vrând a face-un lucru dă trabă,
Să lăpădăm altă nebunie:
Popi să ne-alegem cât mai dăgrabă,
Ca să ne-ajute la cununie;
Iar dă vlădici și călugări pare
Că n-ar hi trăbuință pre mare.“

117

Bun Corcodel era să mai zică,
Când îmbulzându-să Ciuciu-în gloată
Strígă și mâna dreaptă rădică:
„Dar ce fleacuri voi zioa toată
Veți grăi, făr' capet ș-început!
Bine era dă ați hi tăcut.

118

Și tu Corcodele,-ar hi mai bine
Să mai taci odată, să grăiască
Alții mai cu minte dăcât tine.
Dară dă rasa călugărească,

[1] Ei! iacă vine rândul şi la preoţi. Dar de unde ştiu ţiganii aşa bine tainele vlădicilor, care ţân câte o soră sau nepoată? P. Mustrul.

a) De popi ce zice este curat adevăr! Că popa nostru tocma aşa face! Onoch.

b) Iacătă, de preoţi cu preutese nu grăieşte aşa rău ca de vlădici. P. Nătăroiu din Tând.

Dă vlădici și popă cu preuteasă,
Noao țiganilor ce ne pasă?[1]

119

Bine că scăpăm de-o mâncătură,
  Dumnezeu dă ei să ne ferească!
Numa la părale și prescură
  Ahăst feliu dă oameni acum cască;
Cu o mână te blagoslovesc,
Cu alta dă-averi te jecuiesc.

120

Dă să naște-un copil, nu-l botează
  Fără plată, dă vra să să-însoare
Cineva, ei nu-l cununează,
  Nici vor să-l îngroape, dacă moare,
Până nu-și iau plata rânduită
Pentru sfântul dar, sfânta mită.

121

Dăci, ori nice-un popă,-ori fără plată
  Să hie la noi, dacă vă place."
„Dăh, mai înceată și tu vrodată
  (Strigă Goleman) și ne dă pace
Cu sfaturile tale necoapte,
Că-așa n-om fârși până la noapte.[2]

---

[1] Ai, afurisitul! Caută ce grăieşte! adecă el nu vra să aibă nice preoţi şi va să să ducă încălţat, îmbrăcat la dracu. P. Nătăr.

a) Dar aşteaptă, frăţia-ta, că pot vini şi mai multe, apoi să-l afurisim! Mustrul.

b) Precum văd eu, ţiganii totdeuna fără popi au fost, ca şi cum sunt acum. Crit.

[2] Aceasta-i bună!... Toate adevărate! Eu n-am să zic nimica de împrotivă. Crit.

a) Unul ca acesta-i afurisit de trii sute noaozăci şi noao de s. părinţi de la Sfeata Gora, şi!... şi!... de S. Păresemi! P. Nătăr.

b) Hoho! frăţia-ta, că cu noaozeci şi noao de părinţi l-ai pre îngenuncheat! Bine că-l curmă Goleman, că doară ne spunea el şi mai multe. Dar, de cumva n-or fi mai multe, mai bine să tăcem. P. Mustru.

122 Bărbați buni, ian să luăm sama
Dă hele ce-s mai dă trebuință
Îm pare că-întii dă toate cheamă
Pe-a voastră-ințăleaptă socotință
Alegerea vreunui vodă harnic,
Unui ban, vel spătariu și păharnic,

123
Unui stolnic și visternic mare,
Apoi și hălor mai mici dă viță:
Ispravnici, vătavi și dă hăi care
Urmează, până la mica spiță
Dă panțiri și plăiași! Asta-întie
A voastra hotărâre să hie.

124
Iar ca să vă duc mai lesne-în cale,
Iacătă, voi să vă-întreb pe cine
Vreți a pune pe scaunul moale
Dă domnie și lui să să-închine
Vra, ca ș-unui vodă, țigănia?
Apoi, cui să cuvine bănia?“ [1]

FÂRȘIT

---

[1] Mă tem, vere, de s-or sfădi mai mult ţiganii, să nu ne ajungă şi la noi rândul! Onoch.

a) Fericiţi care nu înţeleg! De-aţi fi luat samă, până acum doară de o sută de ori sunteţi pomeniţi. P. Mustrul.

CÂNTECUL A XII

CUPRINS

ARGUMENTUL

Ţiganii la sfat încep gâlceavă;
Războiul atuncea li s-arată
Cu toată curtea sa cea gubávă
Ș-învrăjbește ţigănia toată;
Mulţi voinici să-ucig în bătălie;
Vlad de voia sa merge-în urgie.

1

Așa zisă Goleman și-aștepta
Vorbă-înţăleaptă să-i întărească,
Dar' alţii nu să putea deștepta
Din atâte sfaturi să găsască
Care-i mai bun, și cei mai cu minte
Nu voia să să certe-în cuvinte.

2

Atunci Bobul a să răbda nu poate
Și zice: „Dă ţ-ar hi mintea lungă
Ca căciula, Golemane! poate
Că-ar nimeri doar sfat să-ţi ajungă
A ne-îndupleca-întra-aceaiaș' parte,
Unde vrei să ne duci pe departe.[1]

3

Dar n-am mâncat încă stregoaie
[Nici] mătrăgună, să nu sâmţim

[1] Vorba Bobului e tocma ţigănească; au trebuit el să fie avut mănie asupra lui, când aşa-l înfruntă de urât. Crit.

a) Ţiganii îm pare că acum sunt învrăjbiţi, că nice unul nu va să asculte de altul. Mândr.

Când ar vra cine să ne despoaie!...
  Și pentru ce să nu grăbim
Așa tare, într-un lucru care
Poftește mai multă judecare?

4

Au doară ca să te punem pe tine
  Vodă, sau doar ban, sau cevaș' altă,
Și țiganii ție să să-închine?
  Iar' tu la dânșii cu sprânceană naltă
Căutând în zios, să scúpii dăparte,
Uitându-ți dă-opincile sparte!

5

Dar nu!... Dumnezeu să mă ferească!
  Mai bine hălúi mai rău muntean
Voi să mă-închin! el să-m poruncească,
  Decât ciurariului Goleman!"
Încă Bobul vorba nu fârșisă,
Când Ciormoiu ciurariul așa-i zisă:[1]

6

„Ian' mușcă-ți și tu ha limbă,-o Boabe!
  Nu te-acăța dă-oameni dă-omenie
Ca scaiul dă-oi. Au doară la scoabe
  Făurim aici dă-a ta meșterie?
Mișel>ule<ce ești, dă ț-ai ținea gura
Și ț-ai spăla dă pă față sgura!"

---

[1] Împărechieri sunt aceste ce să tâmplă la toate sfaturile grămăzitei gloate; precum s-arată, Bobul au fost de partea lui Tandaler şi de-aceaia defaimă aşa pe Goleman care încă să îmbulzea la întieţime. Polit.

a) Zice Bobul că mai bine va celui mai mic muntean decât lui Goleman. Acest cuvânt au făcut şi la noi acum de n-avem domni de ai noştri, ci străini, căci aşa zicea şi boierii noştri odată, şi pentru ca să nu fie şi alţii din neam, au dat voie turcilor să puie pe străini. Crit.

7 „Dar tu cine ești (mânios strigă
Burda fierrariul cu piica mare)?
Adecă râde Ciormoiu dă-obsigă,
Cum râde cazanul dă căldare,
Sau ca și dracu dă porumbele
Fiind el mai negru dăcât ele.

8
Dracu mai văzu ciurariu cu minte!...
Și vedeți-l cum să născocoară,
Ca când ar îmbuca tot plăcinte
Ș'ar screme tot aur și comoară!...“
De-aci mearsă ca pârjolul sfada
Și să răşchiră-în toată grămada.[1]

9
Împărechieri dederă-a să face;
Unul pe-altul a mustrare-începe,
Nici unul vra să-asculte cu pace
Și tocma ca neşte fieri surepe
Răpştind merg și să scoală pe sine,
Ar mușca, dară nu știu pe cine.

10
Urgia văzând aceste, bate
În palme: „Bravo, țigănie!...“
Și zice Războiului: „O, frate,
Acu, deacă vrei, fă-ți o șozie!

[1] Din ce, din ce merge mai gros! Adecă Ciormoiu zice Bobului să tacă, să nu să prinză de oameni de omenie, ca şi cum să prinde scaiu de lână; apoi îl înjură zicând că la sfatul ce are să fie, nu să făuresc scoabe, la care Burda doară are precepere, însă aici să fac alte lucruri, de care tu nu înţălegi. Burda fiind şi el fierrariu, să scoală pe Ciormoiu şi ia prilej de bajocură din numele lui, zicând: „Dar tu cine eşti! Ciormoiu! şi râzi de absigă, cum râde dracu de porumbele negre, fiind el mai negru decât ele!“

Și te-arată la țigani în pripă,
Să vezi cum or purcede-în răsipă."

11

Iară cumplitul Războiu îndată
  Sare-în cotigă, spre țigani pleacă
Cu toată curtea sa-înfricoșată.
  Súflă-în búcin de trei ori și iacă!
Spaima cu Frica merg călăuze,
Și răci Fiori tremurând în buze.[1]

12

După dânse cu capete-o mie
  Ș-o mie de mâni, Vrajba pornește
Având Pisma dușmană, soție;
  Dârzia cai buieștri-întețește;
Pe lângă cotigă mergând saltă
Jacul cu prada ș-Izbânda naltă.

13

Cazna, Răutatea necăită,
  Sâla și Cruzia neîndurată,
Vrăjmășia și cu arma ascuțită,
  Șugubina cu haina cruntată;
După-aceste și Moartea-obidată,
Cu mii de Chinuri împresurată.

14

Războiul stropit cu negru sânge
  Răgni, și suliță-ucigătoare
Cu care șireaguri întregi frânge

---

[1] Zice poetu că Urgia oblicind aceste, au zis cătră Războiu să meargă cătră ţigani, să li să arete. Războiu ascultând îndată sări în cotigă (adecă car de oaste, precum avea cei de demult viteji) şi suflă de trei ori în bucinul său groaznic, şi curtea lui îndată să porni. Întii, înaintea Războiului, ca călăuze merge Spaima şi Frica şi Fiorile tremurând. M. P.

a) eu toate aceste nu înţăleg! Cum poate războiu să sufle în bucin ca ş-un om! Idiot.

b) Eu încă nu înţăleg, vere! Onoch.

Arătă țiganilor ciopoare,
Trecând pe lângă ele mereu,
Cu tot groaznicul alaiul său.[1]

15

După dânsul Vaietele-amare
Și Tânga cu Plânsurile mere,
Blăstămul cu limbă-otrăvitoare,
Jelea, Gemetul fără putere,
Suspinele-abia răsuflătoare
Cu Grija d-inimă rozătoare.

16

Deznnădăjduirea-în dinți scrâșnește,
Năcazul frângând mânile plânge,
Lipsa caută, nimic nu găsește,
Iar' Căința-în lacreme să stânge,
Stremțoasa Sărăcie suspină,
Golătatea de toți să rușină.

17

O! maice, neveste și fecioare,
Pe la care s-a tâmplat să treacă
Aceștea, cât amar și plânsoare
V-așteaptă!- O, țigănie săracă!
Cum te turburași toată la minte,
Când văzuși Războiul de nainte.[2]

---

[1] După Fiori (zice poetul), tot înaintea războiului, mearsă şi Vrajba care avea o mie de mâni şi o mie de capete, luând şi Pisma cu sine: Dârzia era mânând caii Războiului cei buieştri; apoi, pe lângă Războiu mergând sălta Jacul şi Prada cu Izbânda naltă. M. P.

[2] Iar după Războiu (zice) mergea Vaietele şi Tânga cu Plânsurile, apoi Blăstămul, Jalea şi Gemetul cu Suspinele şi cu Grija; după aceste mergea (tot după carul Războiului) Desnădăjduirea, Năcazul şi Lipsa; în urmă, Căinţa, Sărăcia şi Golătate. M. P.

a) Aceste toate să înţăleg alegoriceşte: adecă, va să zică poetul, aceste sunt urmările războiului, care poetul toate le-au zugrăvit după regulele poesii. Musofilos.

18 Atunci Tandaler ce la domnie
De mult căsca și de jumătate
O și-îmbucasă, strigă cu mănie:
„Soiu dă câne! Laie blăstămată!
Până când tu tot dă capu tău
Vei umbla, și fără Dumnezeu?

19
Iacă, vă zic ha mai dă pă urmă:
Așa să tăceți ca peștii-în apă!
Că dacă-oi sâmți că mă mai curmă
Cíneva-în vorbă ș-un cuvânt scapă
Din gura lui ha nerușinată,
Îmbe i-oi zdrobi fălcile-îndată.

20
Nește mișei făcători dă ciure,
Lăieți și mâncători de mortăciune,
Încă și pă hăi cinstiți să-înjure?...
Așteptați numa, că-acuș v-oi pune
Căpăstru-în cap și zăbele-în gură,
Și veți juca pe-altă zicătură“.[1]

21
„Hăi, măi! cine-ți dede-aha putere
(Sfârcul strigă de după spate)
Să ne bajocorești, Tandalere!...
Așa prost și fără dă dreptate?
Că n-au sosit încă-aha clipită
Ca să cerem de la tine pită.

[1] Iacă că acum era toţi înfocaţi şi să turburasă ţiganii; să vede că mai vârtos gloata cea mai de pe urmă, adecă goleţii şi lăeţii, să învrăjbisă, şi cu dânşii să împreunasă şi ciurarii. Criticos.

22 Ne rugăm foarte mării-tale
Să-ți mai cruți ha trufă timpurie
Ș-apregimea ha fără de cale,
Că-încă nu ești domn în țigănie!
Și nice vei hi, te poți încrede;
În zădar pofta ți să răpede!“

23
Auzind această defăimare,
Lui Tandaler scăpă suferința;
Denaintea toatei adunare
Să întoarsă și din toată sâlința,
O palmă-așa-i repezi de-amară,
Cât să-învârti ș-ochii scânteiară.[1]

24
„Na! Sfârcule (zisă),-ahasta-ți hie
Până una-altă dă-învățătură;
Iar' când oi ajunge la domnie,
Nu-ți va rămânea nici un dinte-în gură!...“.
Nu-și fârși Tandaler vorba bine,
Când și lui o palmă iacă-i vine

25
De la Cârlig (nepotu de frate
A lui Drăghici). Tandaler s-întoarsă
Să vază cine cutează-a-l bate,
Când unul din gloată așa-l ștearsă
Cu un fuștiu pe ceafă de tare,
Cât îl porni sângele pe nare.

26
Aurariu amețit nu mai caută
Cine l-au lovit, ci dă pe-întreg

[1] Adecă Sfârcul să învârti. M. P.

Și-împinge mulțimea-întărâtată,
  Sâlind să iasă-afară din zbeg
Care-împrejurul lui s-adunasă
Și să scape sănătos acasă.[1]

27

Musă, care-ai fost la bătălie
  Și ști toate decât toți mai bine,
Spune faptele de vitejie,
  Care s-au tâmpinat și cu cine?
Care pe care tăind ucisă
Și la țara morților trimisă?

28

Tandaler oblicind că nu-i șagă
  Și ciurarii vor să-l împresoare,
Pusă mâna pe cioarsă să-o tragă,
  Dar' tocma când era la strâmtoare,
Cărăbuș zlătariul i-o furasă,
Și viteazul spăimântat rămasă.

29

Spre norocul său un ciolan vede
  Zăcând pe pământ, de moartă vită.
Iute-l rădică și să răpede
  Între ciurărimea grămădită
Și pe unde merge cutrupește,
Ucide, prăvale și rănește.[2]

---

[1] Ei! bine zisă blăstămata Urgie! Că iacă bătaia gata. Simpl.

[2] Tandaler văzând că nu-i şagă, căci, precum să vede, era în mijlocul ciurarilor, vru să-ş scoaţă sabia, însă fiind el la strâmtoare, Cărăbuş i-o furasă; deci căutând încoace şi încolea, văzu un ciolan de cal şi luând acela în mână, începu a da în toate părţile în gloată. M. P.

a) Învăţatul Talalău spune la însemnările sale că osul acela de dobitoc până în vremile lui să aflâ la mănăstirea de la Cioara; şi de pe copită să cunoştea că au fost un picior de cal. Erudiţian.

30 Cum oarecând Jidovul preatare
Cu măseaua de-asin, filistiana
Oaste-împrăștiè, morții amare
Dând multe mii, așa-întru țigana
Gloată, mănios Tandaler face,
Dând, hărțuind încolea ș-încoace.

31

Întii lui Lăpăduș capul sparsă,
Apoi lui Șugurel falca dreaptă
O făcu strâmbă, de-acolea ștearsă
Nasul lui Șoșòi, și iar' aiaptă
Ciolanul cumplit tocma-în urechie
Lui Aordèl cel de viță vechie.

32

Dar' cu toate aceste nu poate
Printre mulțime prejur bulzită,
Încai la cetașii săi străbate,
Iar' gloata din ce din ce să-invită:
Unii bat, alții stau, iar alții scapă,
Ceia vor la bătaie să-încapă.[1]

33

Într-acea iacă, repezit vine
Muțu-într-ajutoriu cu doisprezece,
Cei mai voinici, că-i spusese-or cine
Cum că fac pe Tandaler tot flece.
Aceștea sosind rupsără-a bate
Păn' făcură voievodului spate.

[1] Adecă va să zică, ca şi oarecând Samson cu măsaua de măgariu ucisă trii mii de filisteni, aşa Tandaler cu piciorul cel de cal, pe mulţi foarte omorî; apoi numără pe câţi a ucis. M. P.

34 Însă și Goleman pe cărare
Le-aleargă,-înarmat ca la bătaie,
Purtând o furcă de șatră mare,
Și după dânsul proaspătă laie,
Ce sosind mult nu socotește,
Ci dă pe-întreg, cum i să lovește,

35
Lui Ganafir pe creștet prăjina
Căzând îi face tot capul fleacă,
Rumpe lui Băluț din umeri mâna,
Iar Muțului frânge cioarsa în teacă,
Lui Colbeiu zdrobește dinții-în gură.
Câte poate face-o lovitură!...[1]

36
De-aici rădicând furca cumplită
Vede pe Bratul voinic că vine
Cu ceata lui Tandaler [vestită].
Acestùi acum el drumul ține
Și-l nimerește tocma la tâmplă,
Unde grabnică moarte să tâmplă.

37
Tandaler văzând trista cădere
A Bratului, întracolo pleacă,
Căci inima lui izbândă cere,
Și-învârtind ciolanul cel de vacă,
L-arúncă și pe vrăjmaș lovește,
Pe unde neagra mustață-i crește.

---

[1] Muţul fiind de ceata lui Tandaler şi văzând că voievodul este la strâmtoare, alergă cu doisprezece de ai săi întra-jutoriu; însă Goleman văzându-i le merge pe urmă cu alţii de ai săi, înarmat cu o furcă de şatră, şi sosind nu caută mult, ci dă unde nimereşte; şi numără poetul pe toţi vătămaţii. M. P.

38 Cade ciurariul ca mort pe spate
Și căzând furca din mână-i pică;
Pământul cu picoarele bate.
Pe toți atuncea cuprinsă frică
Și-îndărăpt să dede fieșcare
Făcând aurariului cărare.[1]

39

Cela zăcând amețit de minte,
Cesta sare și furca-i apucă
Și răpit de patima fierbinte
Era cap să-i crepe ca ș-o nucă,
De nu l-ar fi năvălit îndată
Ceata ciurarilor bărbătată.

40

Aceștia cu rude-împoncișate
Pre viteazul aurariu săriră.
Aici să vezi capete crepate!
Amândoao-acum să-înoțărâră
Părțile, și acum depreună
Toată tabăra-în arme s-adună.

41

Muierile fără-învălitoare
Aleargă, copilele fricoase
Trămurând din cap pănă-în picioare,
Umblă ca ș-oile spărioase,

[1] Într-acea vede Goleman pe Bratu aurariu venind cu ceata lui Tandaler; acestui viind Goleman aproape, îl loveşte tocma în tâmplă şi Bratul căzu mort; care văzând Tandaler, zvârli cu picioru de cal şi nimeri pe Goleman din gios de nas, care îndată căzu ameţit şi furca-i pică din mână şi toţi să spăriară. M. P.

Rătăcindu-să-încolea și-încoace
Și nu știu de spaimă ce vor face.[1]

42

Bărbații sosind nu căuta-în cine
  Să deie, ci da de toată parte,
În toți cei de cetele străine.
  Așa dete Vârlan negrii moarte
Pe Neagu lingurariu, așa Gogul
Pe Burda și Plešca șontorogul.

43

Toți acu de arme s-apucasă,
  Numa Parpangel de lina pace
Iubitoriu, ce nu să mestecasă
  La nici un sfat, privește și tace
Socotind cu cetașii să iasă
Din ciorobòr și să meargă-acasă.

44

Face semn cătră-ai săi să purceagă
  După dânsul și pleacă-înainte,
Vrând să meargă la Romica dragă,
  Dar' în cărare-i stau răgăminte
De lăeți și goleți întrarmate
Socotindu-să pe cine-ar bate.[2]

---

[1] *Nota*. Până Goleman zace ameţit şi cetaşii spăriaţi feriră, Tandaler să răpezi şi apucă furca de şatră; şi vru cu aceaia să lovească încă o dată pe Goleman care zăcea; dar îmbărbătându-să cetaşii lui îl ocrotiră. De-aci apoi se înfierbântă de îmbe părţile bătaia, căci mai toată tabăra în arme alerga, cu muieri şi copile împreună. M. P.

[2] Toţi (zice poetul) acum era amestecaţi în bătaie, numa Parpangel cu ai săi fiind de o parte, nu să mesteca, precum şi la nice un sfat a lor să mestecasă. Deci văzând acea turburare făcu semn cătră ai săi să meargă de-aci. M. P.

a) Minunat mi s-au părut că Parpangel, după ce să sfădisă cu Tandaler, la nice un sfat a ţiganilor n-au grăit nimic, deci am căutat anume însămnările lui

45 Corcodel voievod era la frunte
  Vrând a sa noduroasă măciucă
De corn cu sânge și el s-o crunte.
  De tânărul Parpangel s-apucă;
Umflă să deie, dar’ cestùi nu-i pasă,
Căci cu mult mai nainte să-înflasă

46

Și zvârli buzduganul de-aramă
  Așa cu năprazně, tocma-în frunte,
Cât îi făcu crierii-în cap tot zamă.
  Iar’ Corcodel căzând ca ș-un munte
Sună, când năroit să prăvale
Și de-aproapea cutremură vale.

47

Zlătariu mândru de ceastă-izbândă,
  Căutând la mort grăi: „Corcodele,
Aceasta-i pă tine-o dreaptă-osândă!
  Pentr-atâte nedreptăți și rele!
Rău ți-ai aruncat cu bobii foarte,
Când însuți nu știuși de-a ta soarte!“

48

Dup-aceasta el pornește iară
  Cu cetașii săi prin gloate
De lăieți și goleți tăindu-să-afară,
  Dar’ nu-i cu putință a străbate,
Că de toată partea cu năvală
Golățimea pe dânsul să scoală.

Talalău şi am aflat pricina: zice adecă acel preînvăţat că el numa pe ascuns cu cei mai bătrâni sfătuiea şi cum că să ştie, de bună samă, că din sfatul lui au fost şi soborul învăţaţilor orânduit, care să sfătuiască ca să nu facă ţiganii stăpânie monarhică, temându-să ca să nu ajungă Tandaler la domnie. Erudiţian.

49 Și, măcar că nu vra să-aibă parte
La războiu, pentru că rău îi pare
Și necuvios a face moarte
În soiul său și-atâta stricare,
Ci,-în zădar, că-întărâtata laie
Nu caută, ci-urnește, dă și taie!...

50
Pietrile vin pe dânsul ca ploaie,
Mulți voinici a lui căzusă
De-a goleților măciuci și maie,
Când voinicul aminte-și adusă
De-armătura sa și vitejie
Ce făcusă-în turci pe cea câmpie.[1]

51
Deci lucindu-și sabia din teacă,
Strigă către-ai săi cu bizuință:
„După mine, copii! Ori cum să placă
Lui Dumnezieu pentru biruință!...
Încài s-arătăm cestòr calici
Că nu suntem pui dă potârnici!...“

52
Asta zicând, sară cu iuțime
Și-întorcând sabia vitejește
Unde-i cea mai deasă golățime
Acolo dă, taie și lovește,

[1] Deci (spune mai încolo poetul), că tocma când era să meargă Parpangel cu ai săi, sosind Corcodel cu răgăminte de goleţi, îi ţinu drumul şi cu măciucă ce-avea, să găta să-i deie în cap, dar' Parpangel oblicind mai nainte ce va să facă Corcodel, zvârli cu buzduganul şi-l nimeri tocma în frunte şi-i frânsă capul. Şi iară începu a merge cu ai săi, dar' în zădar, căci laia toată năvăleşte pe dânsul şi pe ceata lui, şi acum foarte pe mulţi ucisese; deci, măcar că Parpangel să scârbea a face moarte în soiul său, tot, în urmă, fu silit a să apăra.

Nasuri, mâni, urechi, capete-o sută
Picară zburate-într-o minută.

53

Cetașii lui îmbărbătați încă
  Fac minuni de vitejie-în gloata
Protivnică; gemere adâncă
  Și vaiet s-aude, pe-unde ceata
Voinică merge tăind în goleți
Ca și-în cucute sau ciuciuleți.[1]

54

Muierile cu copii-în spate
  Văzându-să de bărbați rămase
Aleargă și iele ca turbate;
  Și ca nește Furii nemiloase,
Luându-și copii de picioare
Dau cu dânșii-în sabii și topoare.

55

Dar' a lui Corcodel, cea mai crudă
  Dintru toate maicele, muiere
Groaznică, pildă lăsă de ciudă
  Și de femeiască neputere,
Svârlindu-și pruncul său mititel
Drept în obraz lui Parpangel

56

Și zicând: „Na mâncă-ți-l, o, câne!
  Dacă-i mâncași pe dragul tătucă!..."
Bunul voievod ș-uitasă de sine
Și-i părea că vede o nălucă,

---

[1] Şi aducându-şi aminte de armele sale (de la Argineanu), scoasă sabia şi strigă cătră ai săi să meargă după dânsul, şi foarte mulţi dintru goleţi taie; iară ceata lui, prin aceasta îmbărbătată, face minuni de vitejie. M. P.

a) Ciuciuleţi este un feliu de bureţi ce cresc pe lemne. Fil.

Răsturnat de-alungul pe pământ
Trezindu-să cu nasul frânt.[1]

57

Această tâmplare neașteptată
Iară desarmă toată mănie;
Și fiind ordia-împrăștiată
De lăieți și goleți pe câmpie,
Să trasă cu-ai săi din toiu afară,
La corturi, scârbit de-atâta-ocară.

58

Într-acea Găvan pe Ghițul omoară,
Cocoloș pe Titirez dăcúlă,
Coastea lui Zăgan capul zboară;
Iar' Peperig a Dodii căciulă
Tăiè-în doao și capu-i despică
Din creștet pănă-în tufoasa piică.

59

Parnavél cu suliță-ascuțită
Străpunsă pe Corbea-în gemănare,
Și, de nu era punga-încrețită,
Pătrundea-i fierrul pănă-în spinare,
Dar' totuș' răsturnându-l pe-o dungă
Îi zdrobi toată cremenea-în pungă.[2]

---

[1] Iar' muierile goleţilor, a căror bărbaţi căzură în bătaie, alergând svârlea cu copii mici în cetaşii lui Parpangel; a lui Corcodel muiere, cea mai cumplită de toate, zvârli al său copil tocma în obrazul lui Parpangel; Parpangel să răsturnă şi-i părea o nălucă văzându-să zăcând şi cu nasu frânt. M. P.

[2] Aceasta tâmplare desmânie pe Parpangel şi fiindcă acum laia să împrăştiasă, ieşi cu ai săi din câmpul de bătaie şi mearsă acasă. De-aci spune poetul care pe care au mai tăiat; în urmă zice că Parnavel cu [suliţa] străpunsă pe Corbea tocma între picioare şi, de n-ar fi dat suliţa de pungă, în care era neşte cremene, i-ar fi străpuns suliţa pănă în spinare, dar aşa numai i-au zdrobit cremenea. M. P.

60 Mândrea pe Ciuntul de barbă trage,
Năsturel pe Dondu flocăiește,
Iar' ca ș-un juncan Dragosìn rage
Și cu dinții beliți clențănește,
Căci Spèrlea-îi sburasă nasu-în doao
Și mustețe cu buzele-amândoao.

61
Ghiolban încă dede să deie
În Căcâcia cu barda lată,
Iar' cela aruncând o bebee,
Îl tocă tocma-în gura căscată.
Ș'așa-i fu de crudă lovitură,
Cât îi zdrobi toți dinți din gură.

62
Într-acea Tandaler de-altă parte
Hărțuind cu ceata sa voinică,
Făcea-întru căldărari mare moarte,
De mâna lui mulți tari voinici pică,
Căci văzându-să fără scăpare
Ca turbat așa răgni de tare.[1]

63
Ș-așa lovi-împrejur cu pârlita
Furcă de cort peste țigănime,
Cât șepte căzură-într-o clipită
Prăvăliți. Și nu cuteză nime
Mai mult să-i steie nainte, iară
El unde dă, prăvale ș-omoară.

---

[1] Poetul pe rând povesteşte minunata bătaie şi tăieturile ciudate. Întracea, pănă alţii într-alte părţi să bătea, Tandaler cu ceata sa să bătea pe moarte nevăzând nice o scăpare dintru îmbulzală, căci mai toată ţigănimea pre dânsul năvălisă. M. P.

64 De furca lui năpraznică cade
Țântea, făcătoriu ales de-inele,
Și Chìfor, ce știa bine rade,
Cum și tu, tinere Viorele,
Ce dulce cântai cu viers măiestru;
Cad apoi și Gârdea, Mircea, Sestru,

65
Șoldea, Iencuț, Barbu și cu Nuțul,
Covrig, Mozòc, Barbu și Ciurilă,
Cornèiu, Cârlig, Sperlea ș-apoi Huțul.
Toți aceștea, loviți fără milă,
Să fârșiră cu moarte păgână
De-a lui Tandaler groaznică mână.[1]

66
Însă de altă lature s-aude
Mare vaiet, zarvă și strigare;
Aurarii acolo era în-trude,
Căci acum și cetele căldărare
Ajungând cu goleții de toată
Partea-i împresurasă roată.

66
Cercea, voinicu-aurariu, aice
Hărțuiește cu multă vărtute,
Dar o mulțime-i să pune-în price
Dintru lăieți de mai multe sute,

[1] Tandaler cu furca de cort ce o apucasă de la Goleman, prăpădi foarte mulţi, pe carii de nume îi spune poetul. M. P.

a) Dar, de unde ştie el numele tuturór, fiindcă poetul n-au fost de faţă la bătaie! Idiotis.

b) Aşa au aflat scris la izvod. Onoch.

v) Poetul au ştiut de-acolo, de unde au ştiut şi Omer care încă n-au fost de faţă la bătaia de la Troada. P. Mustrul ot Pun.

Păn' ce să trezește mai pe urmă
Închis giur împregiur cu-a sa [turmă].

67

Atunci cătră cetașii săi strigă:
„Ochii închiși, măi! Și dați pe moarte
Cruciș, în curmăziș' și cărligă!"
Iar' cetașii-începură-a da foarte,
Cu ochii închiși mergând nainte,
Tăind în lăieți ca și-în plăcinte.[1]

68

Tandaler precepu văzând aceasta,
Că ceata lui s-află la strâmtoare
Și-aruncând acum arma sa proastă
Apucă neşte-arme mai ușoare
Care Stanciul din cort îi adusă
Și cu ele spre-ajutoriu să dusă.

69

Încă nu mersese jumătate
De cărare, când Bălăban iacă,
Acuma-i sosisă după spate
Și vra să-l tundă-în ceafa săracă
Cu un greu baros ce pe-astă vreme
Trii rădicându-l încă s-ar screme.

70

Tandaler oblicind scutu-întinse
Și sprijini groaznica lovită,
Dar' în bucăți scutul i să frânsă;
Dar' nu rămasă lucru-întratâtă,

[1] Păn' Tandaler cu parte de cetaşii săi să bătea de-o lature, de-altă lature goleţii închisese pe Cercea aurariul care văzându-să la primejdie strigă cătră ai săi să deie pe moarte!... Iară cetaşii închizând ochii tăia în goleţi, ca şi cum ar tăia cineva în plăcinte.

Și cu chivăra lui voinicească
Pe frunte-i să pluști ca ș-o broască.[1]

71

Nasu-îi fumă și-ochii scânteiară,
  Ș-apucându-l de cap amețală
Căzu pe-un picior, dar' venind iară
  La sineș', de zios [iute] să scoală
Și lucind agera săbioară,
Lui Bălăban urechiușa-i zboară.

72

Apoi lăturiș' trăgând lovita
  Îl nimeri tocma-între fălci, unde
Măcinează măselile pita;
  Până la os fierrul crud pătrunde,
Iară lui Bălăban tăietura
Până la urechi îi lărgi gura.

73

Vra bietul atunci ceva să zică,
  Dar' numa lòlotă neînțăleasă
S-aude, căci limba nu-i răspică
  Nici un cuvânt cu vreo noimă-aleasă,
Fiindu-i toată falca deschisă!
Atunci Tandaler cu falǎ-i zisă:[2]

---

[1] Atunci Tandaler precepu că ceata lui este la strâmtoare şi plecă întracolo spre ajutoriu, dar nu mersese jumătate de cale, când Bălăban îi soseşte după spate cu un baros ce era aşa de mare şi greu pe care pe vremile aceste nice trei nu l-ar fi putut rădica. Dar, Tandaler oblicindu-l să sprijini cu scutul (paveza), dar' aşa fu lovita de groaznică, cât scutul îi frânsă şi-i pluşti chivăra naltă pe frunte.M. P.

[2] Măcar că lovitura fu oprită în scut şi în chivără, tot, aşa fu de cumplită, cât îl ameţi pe Tandaler şi căzu pe un picior; iar curând trezindu-să, lucind sabia lui Bălăban urechia-i taie, şi rădicând sabia lăturiş tăind, nimeri pe Bălăban între fălci şi-i spintecă falca de la urechie până în gură. Bălăban săracul era să străje, dar nu putea să grăiască. M. P.

74 „Mergi, Bălăbane,-acum ș-îți ajungă
Lauda că lui Tandaler în față
Cutezași a sta!“ ...De-aci s-alungă
Și lui Petcu cel cu barbă creață,
Ce-asupra lui vine cu năpraznă,
Nasul tăindu-i îl face de caznă.

75

Lui Bùrla-apoi, care cu măciucă
Ferecată la dânsul străbate,
Într-o lovită,-o mână ș-o bucă
Taie, și nici caută nici s-abate,
Căci vede pe Cucavel de-o parte
Făcând între aurari mare moarte.

76

Deci într-acolo rapede-aleargă,
Iar' Purdea din ochi și de pe față
Sămuind, trămură ca ș-o vargă
Pentru-a lui bun Cucavel viață,
Și Bumbului ce era cu dâns,
Așa zisă cu lacremi și plâns:[1]

77

„Vezi, Bumbule, Tandaler unde
Năzuiește, ș-unde-izbânda-l trage?
Dar, dă cumva el va pătrunde,
Zeu! că va curma zilele drage
Lui Cucavel, cum și-altòra fece,
Și moartea cumplită nu-l va trece!...

[1] După ce Tandaler aşa căzni pe Bălăban, încă-l înjúră şi-l bajocoreşte zicând: „mergi acum, Bălăbane, că destulă laudă vei avea cu aceasta, că ai cutezat a sta la războiu cu mine!...“ De-acia merge mai încolo, şi mai taie oarecâţva; apoi văzând pe Cucavel că face vitejie între aurari, pleacă într-acolo; iară Purdea văzu bine încătro vra să meargă Tandaler şi cu totul tremură de frică şi grăi cătră Bumbul. M. P.

78 Dar' ian iscusește ceva-în tine,
Să-împedecăm ahastă tâmplare,
Căci almintere nu rămâne
Niciunul întreg dă vătămare,
Și, pân' sta Tandaler pă picioare,
Noi nu vom scăpa de la strâmtoare.

79
Mi-aduc aminte, Bumbule, că-odată
Răsturnași pă unul și mai tare
Dăcât Tandaler, iar' astă dată
Tu [nu] numa că-ți vei face-un mare
Nume, dar țigănia toată
Mulțămită-ți va da și plată".[1]

80
Bumbul suspinând: „O! Purde iubite!
(Grăi) dă aș hi ș-acum în vârsta
Ahaia, când pă Zăgan ce-întriite
Puteri avea, luptai și pă Cârsta
Trântii, dă hainele îi crepară,
N-aș suferi eu ahastă-ocară!...

81
Dară s-au fârșit zilele-ahele!
Și cu dânse vărtutea săracă,
Lăsându-mi slăbiciune și jele.
Una ș-altă-a bătrânii-ortacă!
Însă-orice-a fi, face-voi cercare,
Facă-apoi norocul cum îi pare!"

---

[1] „Ian' caută, Bumbule, că Tandaler va să străbată la Cucavel şi, de va ajunge acolo, zeu că-l ucide! Dar ian iscuseşte ceva, să împiedicăm astă tâmplare, că almintre nu rămâne nici unul întreg de Tandaler. Îmi aduc aminte, Bumbule, că odinioară răsturnaş' pe unul ce era mai tare decât Tandaler. De vei face aceasta dară, să ştii că ănuî numa că-ţi vei face un nume mare, dar' vei avea şi mulţămită de la ţigănie". M. P.

82
Aceste zicând, trupu-ș' îndreaptă,
Să scutură și tinzându-și brață
Cearcă-ș, mai cu stânga, mai cu dreapta,
Putere, și pare că să-învață,
Apoi ca când cevaș s-ar încrede,
Hotărât spre Tandaler purcede.[1]

83
Ca lupoaia bătrână vicleană
Când vede un taur fără pază,
Mugând, buiecind într-o poiană,
A-l năvăli fățiș' nu cutează,
Ci pe-ascuns, prin tufe-urmându-i caută
Cum să dea pe dânsul neașteptată,

84
Cela coarne fluturând aleargă,
La tot mușunoiul să-întărâtă
Și vra din rădăcină să-l spargă,
Împraște țărâna cu copită
Și coarne,-uitându-și cu tot de sine,
Păn' lupoaia dindărăpt îl ține,

85
Așa Bumbul pe departe-urmează
Vrăjmașului, clipită dorită
Așteptând ca zăpăcit să-l vază,
Să-i deie răsplată cuvinită,

[1] Bumbul răspunde suspinând: „Să fiu în vârsta aceaia, cum eram când luptai pe Zăgan care avea o putere ca trei oameni împreună, şi trântii pe Cârsta aşa tare, cât şi hainele pe dânsul crepară, n-aş suferi să facă Tandaler de aceste; dar' acuma sunt bătrân şi slab. Însă, ori cum a fi, oi cerca". Şi zicând că scutură şi-ş întinde mânule cercându-ş' puterea; apoi părându-i că încă are ceva nedejde, merge asupra lui Tandaler. M. P.

Făcându-l tuturòr de măscară,
Pentr-atâte morți ș-atâtă-ocară.[1]

86

Tandaler pe mulți morții dedusă,
  Nice-i mai sta cineva-împrotivă.
Nenorocul în cale-i adusă
  Pe Buta cel cu minte ponivă,
Cărui aurariul mândru strigă:
„Feri! dă ții să mai mânci mămăligă!...".

87

Atunci Bumbul de napoi sosește
  Și chibzuindu-și treaba sa bine,
Din toată sâla să răpezește
  Pitindu-să cu capul, și vine
Lui Tandaler tocma-între picioare,
Dându-i o cumplită berbecare.

88

Viteazul să răsturnă pe spate,
  Iară Purdea strigă-în gura mare:
„Dați acum, fraților, pe-apucate,
  Că, iacă, zace Tandaler cel tare!"
Și-așa-l tocă cu ciocanu-în frunte,
Cât îl porniră lacreme crunte.[2]

---

[1] Aici poetul asamănă pe Bumbul cu o lupoaie bătrână, iar pe Tandaler cu un taur care într-o poiană fiind aleargă mugând şi la tot muşunoiu s-abată şi îl sparge cu coarne şi cu picioare; iar' Bumbu merge pe ascuns în urma lui ca şi lupoaie, aşteptând prilejul, şi când nice nu gândeşte, atuncea-l apucă. M. P.

[2] Într-acea Tandaler pe mulţi acum morţii dedusă, când iacă, mergând spre Cucavel, Buta, un ţigan nebunatec, îi stă înainte, cătră care el strigă să să deie în lături, căci nu voia cu dânsul s-aibă treabă. Tocma atunci când Tandaler stătu şi grăia cătră Buta, Bumbul de departe să repezi, pitindu-ş capul şi bucni dindărept aşa de tare pe Tandaler, cât îl răsturnă. Purdea ce era gata la aceasta, îl lovi cu ciocanul în frunte, iar pe Tandaler îl porniră lacrime crunte, adecă îi ieşi sânge în ochi şi strigă la ceialalţi să deie.

89 Viteazu cea mai de pe-urmă putere
Culegând în sine, să rădică,
Dară vârtutea din trup îi piere
Și iar' îndărăpt la pământ pică;
Atunci lovituri nenumărate
Vin pe el de prăjini ferecate.

90

Capul lui mai mult nu să cunoaște,
Și totuș' mânia neînsătată
Nu să poate-îndeajuns a să paște,
Păn sosește-a lui voinică ceată;
Atunci trupul tot zdrobit ei lasă,
Voioși de-astă biruință-aleasă.

91

Doară-aci s-ațâță și mai mare
Vrajbă, de nu-i despărțea făr' veste
O minunată foarte tâmplare
(Așa-în cronică-aflai ș-așa este):
Adecă-o-înviorată fortună
De cele ce fulgeră și tună.[1]

92

Spun că multe fulgere loviră
Între țiganii-învrăjbiți! Dar' fie
Măcar cum! destul că mulți pieriră
Într-acea zi din oastea murgie.
Și toți țiganii de-aci prin țară
Pribegind, iară să-împrăștiară.

---

[1] Tandaler sâlindu-ş cea mai de pe urmă putere, dede să să rădice, dar toată puterea acum îi să fârşisă şi iarăş' căzu; atunci toţi începură a da într-însul cu tot feliu de arme, păn' îi făcură capul tot bucăţele; şi ar fi mai dat încă, de nu sosea ceata lui. Poate că atuncia să aţâţa între ţigani încă şi mai mare bătaie, de n-ar fi început o ploaie cu tunete şi fulgere, care i-au împrăştiat şi dintru aceaş sară cari încătro mearsă prin ţări. M. P.

93 Așa trebile sta,-în iastă gioasă
  Lume-a noastră pe pământ, când iacă,
Din nălțimea cea mai luminoasă
  Ce raze nemuritoare-o-îmbracă,
Din tronul său mai sus de stele,
Vecinicul împărat privi la ele!...

94
Văzu toate; și-a>le< sale județe
  Vecinice rămân păzite bine!...
Văzu cetele iadului îndrăznețe
  Amegind sufletele creștine;
Văzu păgânele turcești gloate
Fugind din țară și-împrăștiate.[1]

95
Iar' după vecinica hotărâre
  Încă turcilor nu le sosisă
Ceasul și vremea cea de pierire,
  Care le este din vecie scrisă,
Deci lui Gavriìl, din sfântul coriu,
Care-i cel mai întii solitoriu,

96
Iar' după vecinica hotărâre
  La Vlad Vodă:„-arată-i și-l învață
Că-în zădar la pierire s-aruncă,
  Căci hotărât este să mai pață
Norodul lui încă vreme lungă
Jugul turcesc; ș-atâta-i ajungă..."

[1] Acum încheie poetul cântecul şi zice: aşa era lucrurile pe pământ, când Dumnezeu căută la toate ce să tâmplă pe pământ, şi judecăţile lui vecinice sunt pururea bine păzite. Vede cum turcii fug împrăştiaţi; dar' încă, după vecinica lui hotărâre, încă nu le venisă ceasul; pentru aceasta, zisă lui Gavriil să meargă să spuie lui Vlad că în zădar este toată silinţa lui! Îngerul luând pe sine formă de un tânăr ce iese din pruncie, adecă de noao sau zece ani, mearsă la Vlad şi-i spusă hotărârea vecinicului Părinte; care înţelegându-o, să plecă cu totul. M. P.

97 Așa zisă vecinicul Părinte,
  Iar' Gavriil solitoriu îndată
Mearsă țiind poruncile-aminte;
  Ș-învăscându-să-în rază curată
Luă față-asemene celie
Ce-are un tinăr ieșind din pruncie.

98
Zburând apoi în arepi ușoare
  Ceriu cel mai de-asupra străbate,
Trece pe lângă stele și soare
  Și nicăieri din drum el abate,
Până când la Vlad Vodă sosește
Și cereasca poruncă-i vestește.

99
„Vlade! (strigă cereasca solie)
  Așa zice Făptoriul a toate:
„Zădarnică-i a ta măiestrie!...
  Vecinice hotărâri nemutate
Vor poporul tău încă să fie
Lungă vreme-în păgână robie!" "

100
Aceste zicând îngerul purceasă
  Ascunzându-să-în nuor supțire;
Principul înalt, deacă-înțăleasă
  Solia și sfânta hotărâre,
Căzând pre față-îndată să-închină
Cu inima-înfrântă și creștină.[1]

[1] Aceste toate iarăş, trebuie să să înţăleagă alegoriceşte, adecă că Dumnezeu au dat lui Vlad un gând de folos, cum că în zădar pierde oameni împrotiva turcilor, când dintru împrotivirea ţării şi putinţa turcului să poate vedea că Dumnezeu încă n-au hotărât să să scoaţă ţara lui de supt robie. Musofilos.

101 Voios poruncii el să supune.
Pe cei mai încrezuți ai săi cheamă
Și cum să tâmplă pe rând le spune,
Cu mângăioase vorbe-i întramă;
Și defăimând turceasca robie,
Mai bine-aleasă-a merge-în urgie.

102

Mergi sănătos, inimă vitează,
Căci oameni și ceriu îți fu-împrotivă!
Poate că va mai luci vo rază
Și țării tale,-însă deopotrivă
Cum au lucit supt tine, n-aștepte,
De nu vra din somn să să deștepte.

103

Iar' Brâncovan, pe care pusese
Vlad povață muntenelor cete
Ce era din toate mai alese,
Să să-adune-atunci poruncă dete,
Și cătră toți ce era mii zece,
Într-acest chip cuvântare fece:[1]

104

„O! voinici aleși! soți de-arme și frați,
A patrii de pe urmă sprijană,
Numelui turcesc nepreteni jurați!
Încă viiă gloata musulmană,
Încă pradă dragă țara noastră,
Cruzimea ei nimică nu pastră!

---

[1] Vlad, precum să ştie din istoria lui, au purces la Ardeal, unde apoi spun unii că Matieş, craiul unguresc, l-ar fi prins şi l-ar fi băgat la închisoare în Bălgradul turcesc, unde au murit; alţii povestesc că după opt ani iară au întors la domnie şi acolo un armaş a lui mergând cu dânsul la preumblare i-au tăiat capul. Eruditţian.

105 Pe domnul viteaz ai săi vândură,
Care fu silit a merge-în streini;
Însă mie lăsă-învățătură
Să nu vă supuiu turcilor păgâni.

106

Pagubă-ar fi de-a voastră viață,
Pagubă (zisă) și de vărtute,
Să răpuneți pentru-o șugubață
Boierime, suflete vândute;
Ci să crutați-nalta bărbăție
Spre mai bune vremi, de-or fi să fie!

107

Vă mulțumesc dar eu, domnul, țara,
Pentru-a voastră vitează sâlință.
Mergeți dragii mei! Fugiți de-ocară
Ce-așteaptă pe cei fără credință,
Ce s-aruncară la turci în brață!
Lăsați, după vrednicii să pață."

108

Așa zâcând cu lacremi pe față,
Cuvânt îi închisă-amara jele,
Iar' în oastea vitează,-îndrăzneață,
Nu s-auzia făr' suspinuri grele.
Toți în adâncă era tăcere,
Nădușindu-și amara durere.

109

Când din șireaguri ieși cu-îndrăzneală
Romândòr înainte și stete,
Împregiur cătând fără sfială,
Și sămn că va să grăiască dete,
Romândor viteaz cu fire-isteață
Ca Mart la războiu, ca ș-Amor în față.

110 Însă atunci părea că-i scânteiază
  Ochii grăind așa cătră cete:
„Oastea lui Vlad, adecă vitează!
  Războiu a face-acum va să-încete?
Iar' turcii vor merge cu pofală
Râzându-și de-a noastră neîndrăzneală?

111

La-atâta-adecă țara ne-ajunsă
  Să-ș' vază muieri, maice, copile
Roabe la turci în saraiu ascunse?
  Iar' fii și părinții de zile
Făcuți musulmani sau puși la robie?
Ah! voinici! aceasta să nu fie!

112

Nu fie! păn' suntem în viață!...
  Să nu să zică vreo dinioară
Că trăind noi și-într-a noastră față
  Vrăjmașul ne robi dulcea țară,
Că-oastea lui Vlad întreagă ș-armată,
Patria-și lăsă la turci argată!

113

Ș-unde-ți merge răsipiți în lume
  Făr' patrie, casă, fără hrană?
Ah' cel mai amar! ba și făr' nume
  Purtând cu voi vecinică prihană!...
Nu, dragi voinici! Ori la slobozie,
Ori la moarte drumul să ne fie!...

114

Și deacă-i hotărât din vecie,
  Patria să cază fără vină,
Aceaiaș' soarte ș-a noastră fie:
  Un mormânt ne-astupe ș-o țărână!

Vrăjmașului alta nu rămână
Făr' pământul și slava română!"

Romândor fârșind, răpști mulțimea,
  Ș-un gomot din șireag în șireag
Mearsă crescând, iară călărimea
  Desvoalsă-îndată-alb-verdele steag:
„Du-ne (strâgând), măcar în ce parte,
Ori la slobozie sau la moarte!"

CUPRINS

GLOSAR

adiafor — indiferent.
adins — serios, cu bună ştiinţă, deliberat; lucru serios.
agarean — mahomedan (= turcesc).
ager — ascuţit.
agerit — ascuţit.
aiaptă — aruncă, azvârle.
aios — usturoiat.
ajun — post.
amâna — a mâna, a duce.
angării — corvezi.
antifoane — cântece bisericeşti din psalmi.
aòrea — câteodată.
apărare (făr' apărare) — neapărat.
ape — ape de dres (germ. *Schminkwasser*).
asuprele — asupriri, împilări.
aulma — a adulmeca.

bale — animale îngrozitoare şi necurate, reptile fantastice (poetul are în vedere lat. *bellua*).
basnă, notă — scorneală, invenţie fabuloasă.
băcălie — articole de băcănie.
bănat — căinţă, bănuială.
bănui — a se căi.
bebee — cremene.
boală herbinte — febră (care produce delir).
boleac — bolnăvicios (probabil *epileptic*).
boltă — prăvălie.
bortit — scorburos.
botăjune — botez.
bucin — bucium.
buieci — a se întărâta.
buigui — a născoci în stare de delir (provocat de febră).
buiguială — tulburare a minţii.
buiguire — v. *buiguială*.
buiguitoriu — fantasmogoric, himeric.
bujdi — a da năvală.
bulguiri — născociri absurde. V. *buiguială*.

caftan — manta lungă, împodobită cu fir de aur, purtată de domnitori în Ţările Româneşti.
capigiu — înalt demnitar la curtea otomană.
cauc — căuş.
cazně (de ~) — de ruşine.
căiţă — scufie.
căpău — copoi, câine de vânătoare.
căpăuaş — diminutiv de la *căpău*.
cărete — cariu.
cărigă — în cerc.
căsca — a pofti cu mare râvnă, a jindui.
cătine — lanţuri (probabil: brăţări, coliere).
căzut — cuvenit.
cealmale — turbane.

ceasuri — rugăciuni făcute la anumite ore.
cercătură — probă, experienţă.
cèrcură — circumferinţă.
cescuţuri — diminutiv de la *ceasuri*
chiar-ă, — clar-ă.
chimvale — instrument muzical format din două talgere de aramă care se izbesc unul de altul.
chivernisi — a cârmui.
chivernisire — cârmuire.
chizăşi — a chezăşui.
ciferturi — sferturi (de impozite).
cilibi — a înnobila.
cilibiu — nobil, de viţă.
cimpav — frânt, ciumpăvit.
cin — ordin, tagmă călugărească.
cinghie — orchestră (turcească, orientală).
cioaie — acioaie, bronz.
ciocotniţire — înnobilare (linguşire?)
ciocotniţitori — ciocoi linguşitori.
ciopor — ceată.
ciorobor — gălăgie confuză.
ciuci — un fel de aluat, tăiţei.
ciudă — uimire.
ciudos — sfidător, zeflemitor.
ciuhos — nepieptănat, ciufulit.
clăti — a mişca, a clătina, a zgudui.
cocori — a se îngâmfa, a se făli.
condac — cântec scurt bisericesc înălţat unui sfânt.
condeiu — aici: stil.
conteni — a împiedica, nu a *înceta.*
contenire — împiedicare, înfrânare a bunului plac.
corbiş — corbeşte, ca un corb.
corfă, corfiţă — coş, coşuleţ.
cornurat — încornorat, adică prostesc.
cotigă — căruţă mică; car de luptă.
credinţat — însărcinat, acreditat.
crâmpiţat — încâlcit, fără şir, destrămat.
croncan — corb.
crunt — însângerat, sângeros.
cruntat — sângeros.
cumândare — praznic, pomană.
cumpleţii — fapte cumplite.
curătoriu — curgător.
custa — a trăi.
custare — viaţă.
cutrupi — a trânti la pământ.
cutrupit — trântit la pământ.

dabile — impozite.
dată — datină.
dăcula — a deşela în bătaie.
dăpăra — a se părui.
dăpărată — tragere de păr, păruială.
dăscălie — iscusinţă, dibăcie.
demant — diamant.
descuvânta — a vorbi împotrivă, a se desolidariza.
desfătat — răsfirat, cu coroană largă; larg deschis.
desmierdare — desfrânare, voluptate.
desmânta — a abate de la intenţie, a desconsilia.
desuni, dezuni — a dezbina, a separa, a despărţi.
desvoalbe, dezvolbi — a dezvălui.
desvoalsă — desfăşură.
dimica — a tăia în bucăţi, a măcelări.
direge — a dirija, a conduce; a îndrepta.
direşi — luminaţi (în sens figurat).
dreptăţi — documente justificative.
dreveni — a înţepeni.
dude — instrument de suflat, fluier obişnuit.

epárhie — provincie.

falangă — instrument de tortură format dintr-un sul de lemn, de care se legau picioarele vinovatului spre a fi bătut la tălpi.
fie — fiică.
fige — a înfige.
fireş — firesc, natural.
flece — fărămituri.
foale — pântece.
frâne — frâie.
fuştiu — ciomag.

găvălie — ţeastă.
gevolie — diavolie, uneltire drăcească.
ghizdav — frumos, bine făcut.
giosit — demn de dispreţ.
gânfa — a se îngâmfa, a se umfla.
gligan — porc mistreţ.
gomot — zgomot.
grueţi — movilă, ridicătură de teren rotundă.
gubav — netrebnic.
gurguiat — cu pretenţii mari, savante, dar în fapt prosteşti, pentru că sunt fantasmagorice.

hai — stare, condiţie, ţinută vestimentară.
harţ — duel.
hâmbar — ladă de alimente.

ierofant — preot care iniţia în mistere (în antichitatea greacă).
ispită — meşteşug, experienţă.
ispiti — a cerceta.
ispitire — experienţă, probă.
istov (de ~) — cu totul.
iznov, iznoavă (de ~) — din nou.
îmbi-e —ambi-e.
îmburzit — în dezordine, vâlvoi.
împănginat — intrat în putrefacţie.
împăra — a trage în pari, ţepe.
împărăchia — a se desbina.
împărăchiare, împărăchiere — dezbinare, neunire.
împărechieri — partide opuse.
împlinele — majorări (la impozite).
împoncişat — îndreptat împotrivă, duşmănos.
încrezut — de credinţă, fidel.
încrunta — a mânji cu sânge.
îndată — datină, obicei.
îndesine — aparte, separat.
înfuga — a pune pe fugă.
înglotire — îngrămădire, înghesuială.
înhemeit — zăpăcit, tulburat.
înlibovi — a se îndrăgosti.
înroora — a se încălzi, a se dezmorţi, a se înviora.
însărina — însenina.
însărinat — înseninat.
înspica — a se ridica măciucă în vârful capului.
întoartă — întoarsă (perversă, vicleană).
înveşte — a îmbrăca, a înveşmânta.
învita — a tenta, a atrage, a da ghes.
învârtit — pervers.
învoalbe — a holba, a rostogoli, a învârti, a învălui.
învolnici — a ieşi de sub imperiul legii, a se comporta după bunul plac.
învolnicit — arbitrar, neînfrânat de nici o lege.
învolt — încurcat, învăluit, înfăşurat.

jac — jaf.
jalobă — jalbă, reclamaţie.
jecui — a jefui.

jigăni — animale (marine, cu sânge rece).
judeţ — hotărâre, decizie.
lastră — stofă orientală de preţ.
laţă — îngrăditură din laţuri, adică de scânduri.
lămurat — lămurit, curat ca lamura.
libov —dragoste.
libovie — dragoste.
libovit — îndrăgostit.
limbă — popor.
limbe — prizonieri.
lipsă — nevoie.
lolăi — a vocifera.
lolot — sunet confuz de glasuri omeneşti.
lòlotă — v. *lolot*
luce — trasă din teacă.
luced — strălucitor.
luci — a trage afară din teacă.
lumină — lumânare.
lunecos — echivoc, obscen (germ. *schüpferig*).
lupta — a învinge la luptă (trântă).

mandră — stână.
marghioală — şireată, prefăcută.
marghiol — sprinten, ager.
marţ — martie.
maşteră — mamă vitregă.
măcriu — uscat, fără must.
mănunchiu — mâner.
mereu — domol, lin.
mestec — amestec, legături (în vederea trădării).
mestecare — v. *mestec*.
meşterşug —abilitate, viclenie.
metahirisi — a folosi.
meţenat — mecenat, protector al artelor şi ştiinţelor.
milă — dragoste.
milos — iubitor.
mişel — laş; slab, lipsit de apărare; de jos, lipsit de rang social.
mişelie — mizerie materială şi morală.
moaşă — bunică.
moleţ — molatic, trândav, incapabil.
moş — bunic.
moşie (de ~) — în stăpânire ereditară.
moştean — moştenitor.
mundură, muntură — echipament de război.
murgesc — brunet.
murgit — amurg.
murgiu — de culoare închisă, care bate în negru.
mursă — apă îndulcită cu miere.
musicariu — muzicant.

năbuşi — revărsa.
năranciuri — narmeze, portocale.
nărăvi — a se înţelege bine, a se deda.
născocorî — a se făli. V. *cocori*.
năsâlnic — violent, brutal.
năzui — a scăpa cu fuga.
neapropiat — inaccesibil.
necrunt — nesângeros, neînsângerat.
neîntort — curat, sincer.
nemernic — pribeag.
nenărăvit — lipsit de bune moravuri.
neriu — azuriu, albastru-deschis
nescare — cineva, un oarecare.
nesuferinţă — nerăbdare.
neştine — un oarecare.
neted — strălucitor (lat. *nitidus*).
netocmele — neîntocmiri, neorânduială.
nevoiaş — becisnic, incapabil.
niceodinioară, niciodinioară —nicicodată (în viitor).
nierioare — cu ochi albaştri.
numa — decât.

oarecând — cândva (în viitor).
obidată — care întristează, mâhneşte.
oblădui — a cârmui, a guverna, nu a *proteja*.
oblăduire — guvernare.
oblăduitoriu — cârmuitor, conducător, nu *protector*.
oblici — a simţi, a prinde de veste; a zări.
oborî — a doborî.
obrăzare — măşti.
obrăzui — a desena, a figura; a înfăţişa, a reprezenta; a imagina.
obsigă — plantă.
obştit — folosit în comun, nu *obişnuit*.
ochian — ocean
odinioară — vreodată (în viitor).
olate — în gospodării anexe, nu *proprietăţi* (pământuri).
olaturi de moşie — teritorii, în proprietate veşnică, ereditară.
ora — a cuvânta.
oraş — capitală.
orbeţi — cerşetori.
ordie — ceată (militară), detaşament.
ostracă — scoică (pe care se nota, la vechii greci, numele cetăţeanului propus spre ostracizare: exil temporar).
oşti — a lupta.
ovili — a umili.
ovilit — umilit, desconsiderat; umilitor.
ovilitor — umilitor.

panţir — poliţist (călare).
pasă — du-te.
paşte — a se sătura (lat. pascere).
păciui — a se linişti, a se împăca.
păcurariu — cioban.
păcurele — oiţe.
păioară — văl subţire.
pălmită — palmă, pălmuire.
părâng — drug, prăjină.
părtaş — moştenitor.
părtăşire — disensiune, neînţelegere.
părtăşitoriu — părtinitoare.
păusa — a se odihni.
păusare — odihnă, repaos.
pergamènă — pergament.
periferie — ţinut, regiune.
personisi — a personifica.
pestală, pesteală — zăbavă.
pestricat — pestriţ.
petele — panglici, cordeluţe.
piscoaie — fluier mic.
plaz (bun ~) — piază bună.
plază rea — piază rea.
pleve — lucruri deşarte, fleacuri (fig.).
plinitoriu — executor, forţă executivă.
poară (în ~) — împotrivă, în contra.
podobie — ton muzical obişnuit în biserica ortodoxă.
pofală — fală.
poftori — a repeta.
pogace — plăcintă.
pogni — a pocni.
polată — palat.
poligni — a doborî, a trânti la pământ.
polit — civilizat, urban (cf. fr. *poli*).
politicit — ieşit din starea de barbarie, civilizat.
politie — poliţie (de moravuri); cârmuirea statului.
poniv — înceţoşat, chior, neghiob; nebun.
pòrfiră — purpură.
potopi — a se îneca (fig. a se omorî).
povaţă — comandant; conducător, şef; ghid.
povăţui — a conduce, a dirija, nu a *sfătui*.

povăţuire — conducere.
povăţuit — condus, mânat.
povoi — a potopi.
povoiu — torent, puhoi.
poznit — caraghios, hazliu (germ. *possenhaft*).
prăvătariu — negustor.
pregiosit — foarte înjosit, desconsiderat.
prepus — bănuială, suspiciune.
prepus (cu ~) — suspect.
prestrâns — foarte strict.
prevărsa — a acoperi.
previnde — a transmite în chip venal, a trăda.
price — controversă.
price (fără de Â) —incontestabil.
prici — a discuta în contradictoriu, în controversă.
pricire — contestaţie, diferende.
prilostit — în care a intrat dracul, împrilostit.
priveală — inspecţie militară.
privele — privinţe, consideraţii.
protimisire — întâietate (la onoruri, posturi onorifice)
pugnuri — lovituri de pumn.
pungaciu,-e — înţepător.
purtătoriu —călăuză (it. *il duca*).
rangă — rang.
răgăminte — regimente.
răpşti — a murmura, a mârâi.
răsură — răsătură.
răvariu — dulap de bucătărie pentru veselă.
rântează — rânchează (- nechiază).
rost — gură; glas.
rude — prăjini (aşezate înclinat, sprijinite pe furca centrală a cortului).
ruptos — zdrenţăros.
săin — cenuşiu, sur.
sărin —senin.
scafă — strachină de lemn.
schimosală — deformare, desfigurare.
schimosi — a deforma, a abate de la principiul, modelul original.
shimosit — schimonosit; sucit, stricat, tulburat, corupt.
scârbeţ — care produce scârbă (repulsie).
scopos — scop.
scripi — a sclipi.
scriptoriu — scriitor; istoric.
sculă — obiect preţios (poate şi unealtă, instrument).
scupi — a scuipa.
sfântariu — sanctuar.
schimă — deformare, desfigurare; figură, gest; contrafacere lipsită de conţinut, imitaţie în derâdere.
sitiri, sâtiri —a invoca silit, a chema cu sila pe cineva (în speţă duhuri necurate).
sâlă — putere armată, forţă.
sâlinţă (cu ~) — cu forţă armată.
sângereţi — cârnaţi ardeleneşti făcuţi cu sânge de porc.
sângur — numai; însuşi.
sârg (de ~) — în grabă,urgent.
smântă — eroare.
smomi — a momi, a ademeni.
solitoriu — delegat; crainic.
spată — sabie dreaptă pentru împuns, spadă.
spăsitoriu — izbăvitor (de păcate).
sperlit — încâlcit, în dezordine.
sprijană — turn de apărare; sprijin, apărare.
sprijini — a apăra; a susţine.
steregoaie — plantă otrăvitoare.

stângini — a întinde (mâna).
străin — straniu, ciudat.
strămătură — fire destrămate(de lână toarsă, vopsită şi ţesută).
strămoş — bunic.
strigă — strigoaică (şvrăjitoare).
strins, strâns — strict.
strânşte — soartă (bună sau rea).
suferinţă — răbdare.
suguşa — a sugruma, a strangula.
sumuţa — a asmuţi.
sun — sunet.
supţiare — suptilitate.
supune — apune într-ascuns (germ. *unterschieben*).
supus — aşezat dedesupt.
sureap — sălbatic, crud, nedomolit; desfrânat, desmăţat.

şegaciu — şegalnic.
şerba — a şerbi, a sluji, a face slujbă de şerb.
şeştină — câmpie întinsă, şes.
şozie — poznă, farsă.
şugubeţ — scelerat (şi viclean).
şugubină — crimă, pedeapsă criminală.

tăbărî — a pune tabăra.
tăiere — talere.
tărie — cetate.
tău — lac.
tearfă — zdreanţă.
tehne — vicleşuguri, iscusit născocite pentru răsturnarea cuiva.
ticăit — ticălos, laş.
tinos — înnămolit.
titulă — titlu.
titului — a intitula.
tâmpina — a da peste, a ieşi în faţă, întâmpinare; a se ciocni, a se izbi.
târnosi — a târî, a târnui.
tocorosi — a îndruga, a flecări.
topilă — cuptor, cazan de topit.
trapăd — alergare.
trăpăda — a parcurge, a ocoli; a alerga în neştire.
trismeghist — epitet al lui Hermes, ca patron al elocinţei.
trişcă — fluier mic.
trufă — trufie.
trupină — tulpină.

ţipiş — pantă de deal foarte înclinată, pieptişă.
ţipoia — a şuiera.
ucigării — masacre (în timpul războaielor civile) (lat. *internecio*).
unghieţ — colţul camerei de după sobă.
unsuros — fără perdea, licenţios.
ura — a cuvânta.
urare —cuvântare.
urătoriu — vorbitor,orator.
urşinic — catifea.
usucat — anchilozat,atrofiat.

vatră — pământ.
vărtute — tărie fizică; virtute (moral).
vătăşiţă — econoamă, administratoare.
vechie — vechime, antichitate.
vergură, viergură — fecioară.
veri — ori, fie.
verin — scutier.
veşcă — cercul de lemn al ciurului.
via — a trăi.
vicleni — a trăda, a falsifica.
viclenit — deghizat, contrafăcut.
vince — învinge.
vinire — viitor.
vâlfă — autoritate.

vântă — glorie.
vânzariu — trădător.
vânzării — trădări.
vârgoli — a se zvârcoli.
vârtoapă — prăpastie, abis.
vocni — a vărsa.
volniceşte — după bunul plac, neîngrădit de nici o lege.
volnicie — exces, abuz de libertate (lat. licentia).
vorbă — elocinţă.
voroavă — cuvântare;discuţie, conversaţie.
voroave — cuvinte; discursuri; expresii.
votrie — profesiune de votru, codoş, proxenet.
vozi — voievozi.

zală — inel dintr-un lanţ.
zară — zer.
zăgneată — foc.
zătigni — a strâmtora, a înghesui de peste tot.
zăuita — a uita cu totul.
zbeg — învălmăşeală.
zburată — uşurinţa minţii, nechibzuinţă.
zburătăţie — v. *zburată*.
zodie — planetă.

CUPRINS

REFERINŢE ISTORICO-LITERARE

Adevăratul poet al latiniştilor fu Ioan Budai-Deleanu. [...]

Budai-Deleanu este un om cu desăvârşire occidental, fără a pierde nimic din spiritul ţăranului ardelean. O simplă ochire prin opera şi notele lui încredinţează că avea o cunoştinţă desăvârşită a literaturilor clasice, apoi a acelei italiene, de bună seamă a literaturilor germană, franceză, poate engleză (cita pe Milton şi pe istoricul Gibbon). Însă temeiul culturii lui îl formează clasicitatea şi literatura italiană, foarte la modă în acea vreme la Viena prin Metastasio (al cărui Temistocle *începuse a-l traduce), Casti şi Lorenzo da Ponte. Budai e singurul dintre latinişti care se dedică frivolităţilor artei. Totuşi un morman de pagini manuscrise ni-l arată ca un foarte erudit avocat, împreună cu ardelenii săi şi pe urmele lui Cantemir, al continuităţii şi romanităţii noastre. Titlul operelor pe care avea de gând să le alcătuiască rămâne incert. [...]*

Ideia de a compune acea „jucăreauă", intitulată Ţiganiada*, în scopul de „a forma şi introduce un gust nou de poezie românească", îi vine lui Budai, precum mărturiseşte, din lectura poemelor eroi-comice, a* Batracomiomahiei *omerice, a „vedrei răpite" (*La secchia rapita*) de Tassoni. Din scriere se vede că folosea pe* Don Quijote *al lui Cervantes. Cita şi* Gli animali parlanti *de abatele Casti, apărut în 1802, dar mai puţin utilizat. De fapt* Ţiganiada *e o sinteză foarte personală de înrâuriri şi opera în total rămâne o creaţiune proprie. Desfăşurarea acţiunii e mai degrabă ariostescă, cu tonuri şi din Merlin Cocai, în vreme ce lupta finală între ţigani e tassoniană. Sunt şi elemente danteşti, venite însă de-a dreptul din Virgiliu. Un Virgil travestit dădea de altfel în 1783 sub titlul de* Abenteuer des frommen Änneas *jezuitul Aloys Blumauer, librar, cenzor de cărţi şi profesor privat la Viena. Ideea de a ascunde satira împotriva contemporanilor sub numele unui popor exotic este tipică secolului lui Voltaire şi e de amintit că acelaşi Casti, citat de Budai, satirizase într-un* Poema tartaro *Curtea Caterinei II. Metoda travestirii trecuse şi în critică, la Giuseppe Baretti în a sa* Frusta letteraria.

Epistola închinătoare *din 18 martie 1812 dată „la piramidă în egipt", unde Leonachi Dianeu pretinde că a trepădat apoi prin lume şi în campania din Egipt a rămas fără un picior, aminteşte direct* Frusta. *Poetul a evitat* ottava rima*, preferând o strofă mai simplă de şase versuri. [...]*

Ţiganiada *sau* Tabăra ţiganilor *a rămas în două redacţiuni. Cea mai veche cu data 1800, pusă de poet, este mai stufoasă şi e complicată printr-o acţiune parazitară prezentând isprăvile gen Don Quijote ale nemeşului Becicherec Iştoc din Uram Ilaza în căutarea dulcineei sale Anghelina. A doua redacţie cu data de 12 martie 1812 „suprimă această excelenţă" şi este forma cea mai echilibrată şi mai artică a poemului.*

Vocaţia lui Budai-Deleanu nu este descriptivă şi sub acest raport suntem departe de fineţea de gravor a lui Cantemir. Nici o strofă nu are valoare vizuală şi nu alcătuieşte coloristic un tablou oricât de caricatural. Însă scriitorul are un adevărat geniu verbal şi catalogul numelor de ţigani e un grotesc de sonuri. [...]

Budai, ca ardelean, e în acea condiţie a intelectualului care nu cunoaşte oraşul, ale cărui rude sunt ţărăneşti. Latinistul a trebuit să facă sinteza între limba poporului şi acea a cărţii. Uneori, ferindu-se de graiul vulgar, a putut cădea în pedanterie; în cazul lui Budai, mai târziu al lui Slavici, efectul e dimpotrivă o mare senzaţie de coajă verde. Budai tratează cuvintele ca pe nişte făpturi moi şi le dă pe loc la rimă genul şi terminaţia trebuitoare. Aşa femela dracului se face dracă*, palatul se feminizează în* palată*, copacii în* copace*, ţiganii* visă*, se* cârmează*, locurile sunt* puste*, întâmplarea e* jeloasă*, soarta e* scârbeaţă*, boierii sunt plini de* bogătate*. Numai Eminescu mai târziu a siluit limba sau a scociorât forme cu atâta sistemă şi Budai îi este un mare înaintaş. De aceea opera lui Budai-Deleanu pare azi aşa de modernă şi hrănită cum e din tradiţia sătească, deşi începută înainte de 1800, lasă în urmă ca învechite atâtea lucruri dintre 1830-1850. [...]*

Ţiganiada *este de fapt un poem etnologic în care efectele sunt obţinute prin exces de documentaţie. Fanfaronada, poltroneria, milogeala, spiritul de hărmălaie şi orbească înfuriere sunt aspectele tribale tipice pe care poetul le-a condensat într-un limbaj de-o ţigănie maximă, sintetic totuşi şi cu mirosuri ardeleneşti. [...]*

Savoarea începe când ţiganii îşi formulează dialectal „idealul" de naţie liberă [...].

Defilarea romilor decurge cu zgomote exotice, un adevărat muzeu fonetic. [...]

Eroii, lărmuitori, vorbesc mereu şi discursul, plictisitor în epopeea clasică, ia aci forme de comedie. Ţ iganii blestemă, se milogesc, se jură, îndeamnă.[...]

Mergerea lui Parpangel la iad şi rai e o îmbinare de vămi ale văzduhului din viaţa Sfântului Vasile cu privelişti de paese di Cuccanga, aduse umoristic la modul dantesc (sau poate numai virgilian) şi povestite ţigăneşte. Noul Aligheri are un „purtător", o „povaţă" şi întâlneşte (ca Enea pe Anchise) pe tată-său. Economia lumii eterne se exprimă cu imagini şi dialoguri dialectale. [...]

George CĂLINESCU, I.Budai-Deleanu *în* Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Bucureşti. Fundaţia pentru literatură şi artă, 1941, p. 81—85.*

În concepţia lui Budai-Deleanu, alegoria acoperă adeseori şi alte figuri stilistice, printre care notăm personificarea. [...] Personificarea îl preocupă de altfel statornic, dar termenul potrivit nu-i vine decât rareori la îndemână: a obrăzui, a închipui, a personisi, a personifica. *[...]*

Dintre formele literare este amintit monologul, iar dintre genuri sunt amintite „izvodirile comiceşti", al căror iniţiator trebuie socotit Homer cu a sa Batrahomiomahia. *Ele nu sunt altceva decât nişte alcătuiri „de râs". Alături de scrierile comice şi înrudite cu acestea sunt cele satirice. Satira se împleteşte la fiecare pas în versurile* Ţiganiadei*, dar ea este atât de bine mascată, încât nu oricine o poate descoperi. [...] În afară de acestea comentariul aduce şi o definiţie a epitalamului, specie poetică cu care se ocupase pe vremuri şi Dimitrie Eustatievici. El nu este altceva decât o cântare de nuntă, asemenea aceleia pe care Mitrofan o născocise la nunta lui Parpangel. [...]*

Miraculosul deţine un loc important în Ţiganiada*; el deţine un loc tot atât de important în comentariul* Ţiganiadei. *Poetul este lămurit asupra miraculosului antic, care se prelungeşte în unele momente ale sale şi în poema lui. Ele nu depăşesc însă prin nimic şablonul consacrat de epica modernă, nici funcţiunea estetică pe care o îndeplinesc în general în opera de artă: Apollon, muzele, Pegasul, Parnasul, Venus, Amor — toţi îşi poartă pletele şi talentele în versurile lui Budai-Deleanu şi în comentariul acestora. Vrăjitoriile Brânduşei aduc aminte de Circe, călătoria lui Parpangel în Infern este descrisă după modelul lui Vergiliu, anumite credinţe sunt împrumutate din popor după exemplul lui Homer, iar sfaturile pe care sfinţii creştini le ţin în cer sunt imitate după sfaturile*

zeilor lui Homer, întrucât poetul, fiind creştin, „a pus la lucrare pe sfinţii creştineşti". [...]

Ţiganiada *este cu toate acestea un „product" nou. Dacă prin aspectul sub care poetul înfăţişează gloatele ţigăneşti ea se leagă de literatura populară, prin alte trăsături ale sale opera se fixează pe planuri opuse acesteia. În primul rând, prin genul cultivat: ea este o operă cu mult mai grea faţă de formele literare ale poporului. Cei care n-o înţelegeau — Cocon Idiotiseanu le exprimă opinia — îi regretau apariţia: „pagubă de hârtie. Mai bine era să cânte ca ţiganii noştri", adică „fără a să lăţi pe la haos şi urgii, sau nu ştiu ce ţări pustii!" În faţă avem opinia definitivă a comentariului: „Dar lasă frate nu critisi cele ce nu înţelegi, ca să nu te faci de râs, că aşa judecând ca tine trebuie să defăimăm toţi poeticii şi să cântăm pururea* frunză verde".

Limba poetică a lui Budai-Deleanu este rezultatul unei operaţiuni raţionale şi principiul ce stă la baza alcătuirii sale este acela al expresivităţii. Condus de această cerinţă în primul rând, poetul recurge nu numai la limba comună, ci şi la forme regionale sau dialectale, la cuvinte rar întrebuinţate şi la arhaisme. [...]

Limba literară a lui Budai-Deleanu se întemeiază în acelaşi timp pe neologism. Şcoala ardeleană a fost prin definiţie neologică, dar prin formaţia lor spirituală scriitorii încadraţi curentului erau înclinaţi către neologismul de origine latină sau italiană. Aceasta este poziţia lui George Ţincai şi, mai cu seamă, a lui Petru Maior. [...]

Ca teoritician al literaturii poetul român nu este un inovator. Atenţia pe care el o acordă marilor modele, atât moderne cât şi antice, ca şi distincţia pe care o stabileşte între genurile mari şi cele minore, sunt note caracteristice concepţiei literare a clasicismului. Acelaşi lucru se poate spune şi în legătură cu ideile sale despre stil, despre regulile şi maşinile poetice. [...]

Clasicismul lui Budai-Deleanu nu este cu toate acestea nici clasicismul antic nici acela al Marelui Secol francez. [...] Dacă în domeniul propriu al teoriei literaturii poetul nu este un inovator, un inovator este el în indicarea căilor pe care trebuia să se dezvolte limba literară.

Dumitru POPOVICI, Doctrina literară a „Ţiganiadei" lui Ion Budai-Deleanu, *în* „Studii literare". *Cluj, IV, 1948, p. 83—118.*

Ţiganiada *satirizează pe cale alegorică orânduirea feudală şi instituţiile acesteia. [...]*

„Muza cârtitoare“ a poetului este glasul de protest al maselor subjugate. [...] Budai-Deleanu a fost silit de împrejurări să dea un caracter aluziv operei sale deoarece satira nu putea fi directă. Tot din această pricină şi-a ascuns şi numele sub anagrama Leonachi Dianeu.

Trebuie să subliniem însă un lucru pe care-l socotim deosebit de important pentru o justă interpretare a poemei: în Ţiganiada *alegoria nu e totală. Există, adică, în cuprinsul operei şi elemente independente, fără corespondenţe sub unghi alegoric, alcătuind momente lipsite de intenţii satirice (episodul cu năvala porcilor sălbatici, lupta ţiganilor cu cireada de boi etc.). Pe de altă parte, acelaşi element de alegorie nu are totdeauna o singură semnificaţie reală, care să fie mereu aceeaşi de-a lungul operei. Din acest punct de vedere este edificator sensul alegoric multiplu dat ţiganilor în operă. [...]*

Iată o serie de mărturii ale autorului, care duc la concluzia că, alegoric, ţiganii reprezintă în primul rând pe români. De altfel şi din operă reiese că acesta este sensul major al interpretării date ţiganilor.

Alteori, prin ţigani se înţeleg toţi cei nevoiaşi şi asupriţi, toţi cei ce îndură prigoniri [...].

În sfârşit, în alte împrejurări ţiganii nu capătă sens alegoric, încât ei nu mai reprezintă pe români sau pe altcineva. Cititorul atent al operei va observa însă că de-a lungul poemei, ţiganii reprezintă în general un element ce efectuează sau mijloceşte poetului critica la adresa orânduirii existente.

Un element important care subliniază şi accentuează totodată critica socială şi satira usturătoare îl constituie bogatele „însămnări şi luări aminte critice, filosofice, istorice, filologice şi gramatice“. Ele atrag atenţia asupra unor pasaje care se pretează la bogate corespondenţe, aduc alegoria la realitate sau îngroaşă liniile satirei atunci când aceasta se prezintă mai voalat şi astfel ar risca să nu fie sesizată şi reţinută.

Ţiganiada cuprinde însă şi un protest mai direct, care în cele din urmă se concretizează în îndemnul la luptă. [...].

Toate acestea ne duc în mod firesc la concluzia că Ion Budai-Deleanu este întâiul nostru mare scriitor care prin scrisul său îmbărbătează poporul la luptă împotriva tiraniei, fiind însufleţit de un cald patriotism.

Ion OANĂ, Studiu introductiv *la I.Budai-Deleanu:* Ţiganiada. *Ediţie îngrijită de J.Byck, Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, 1953, p. 19—21 şi 23—29.*

Dar pentru a vedea diferitele direcţii care domină limba literară română, aşa cum este transmisă secolului al XIX-lea, un document lingvistic de cea mai mare însemnătate este Ţiganiada *lui I. Budai-Deleanu, care datează tocmai de la limita celor două secole, din 1800.*

Evident, ca ardelean, Budai-Deleanu aparţine unui cerc de cultură mai înaintat decât acela din principate, căci aici dăduse roade influenţa latină, veche de aproape o sută de ani în acest moment şi, în general, atingerea cu cultura apuseană era mai întinsă aici. Budai-Deleanu dispune de întreaga terminologie politică. În interesantul Cântec al X-lea, unde se discută avantajele diferitelor regimuri politice, Budai-Deleanu vorbeşte despre monarhie*,* democraţie*,* aristocraţie*,* republică*,* dictator*,* consul*,* soţietate*,* anarhie*,* pragmatice *(canoane pragmatice). Uneori, din aceste cuvinte, el derivă adjective, cu un sufix mult întrebuinţat în epocă:* monarhicesc*, aristocraticesc. Neologismele de provenienţă apuseană nu sunt rare la Budai-Deleanu. [...] Budai-Deleanu introduce astfel multe cuvinte neologistice, mai ales din izvorul apusean, puţin folosit în acel moment în principate, şi din cel grec şi turc, mult întrebuinţate dincoace de munţi. Dar cu toată această deschidere a sa către toate înrâuririle care puteau îmbogăţi tezaurul său naţional şi terminologic, limba sa se alimentează în special din limba poporului. [...] Scriitorul este conştient deci de principiul diferenţierei stilistice a limbii folosite într-o operă literară. Limba este, pentru el, un mijloc al caracterizării artistice şi se distinge, în întrebuinţarea pe care i-o dă, printr-o supleţe deosebită.* Ţiganiada *devine astfel o oglindă a tuturor posibilităţilor graiului nostru la sfârşitul secolului al XVIII-lea. [...] Opera lui Budai-Deleanu este astfel unul din documentele cele mai expresive pentru cunoaşterea stadiului pe care îl atinsese limba literară română în momentul în care atinge pragul veacului nou.*

Tudor VIANU, Din problemele limbii literare române a secolului al XIX-lea*, în vol.* Probleme de stil şi artă literară*, Bucureşti, 1955, p. 181—183.*

Pornind de la aceleaşi mari premise de ordin social şi ideologic, crescut în aceeaşi ambianţă de prozelitism naţional, Budai-Deleanu vădeşte neîndoielnic şi alte particularităţi. Gândirea sa e în cea mai largă măsură emancipată de teologie. Fără respecte pentru dogme şi chiar ireverenţios faţă de autoritatea nedemonstrată a credinţei, aruncând o privire ironică şi lucidă dincolo de

aparenţele solemne şi sacerdotale, ce învăluie activitatea bisericii, Budai-Deleanu ca un veritabil filosof al secolului al XVIII-lea, fără a merge până la ruinarea completă a bazelor religiei, le subminează totuşi şi, în orice caz, dezumflă de orice prezumţie sacră pe reprezentanţii tereştri ai divinităţii, începând cu papa de la Roma şi patriarhul din Bizanţ. Faţă de puritanismul moral al unui Ţincai ori Micu, a căror viaţă seamănă cu o asceză, reînnodată în fiece dimineaţă cu o nouă fervoare, Budai-Deleanu face figura unui om de Renaştere. Morala lui se întemeiază pe împlinirea cerinţelor naturii, e telurică şi profană. El nu are falsa pudoare de a ocoli numele unor acte pe care toată lumea le săvârşeşte, deşi rostirea lor în saloane atrage oprobriu. La el există primejdia alunecării nu spre reţinere şi austeritate, ci spre trivialitate şi biologism, aşa cum stau lucrurile şi cu Boccaccio sau Rabelais. [...]

În orice caz, e cert că Budai-Deleanu a exprimat în opera sa literară, în toată plenitudinea şi ca nimeni altul dintre tovarăşii săi de drum, autenticitatea sufletului popular, simţirea netravestită, setea de viaţă şi de bucurie pământească a poporului. Farmecul mare al Ţiganiadei *stă într-o fericită şi rară conjuncţie: luministul cu vederi înaintate, eruditul cu largă informaţie se contopesc cu ţăranul robust, mintos, jovial, în care s-a adunat toată sarea pământului.*

În genere, folclorul dovedeşte, la noi ca şi aiurea, că sufletul popular e naturist, adică aderent la cerinţele fireşti ale vieţii, că el nu introduce intermedii între reprezentarea dorinţelor fizice şi satisfacerea lor, că purcede direct spre împlinirea destinului biologic al fiinţei. Acest caracter teluric, pe care unul din primii comentatori ai scriitorului şi-a luat libertatea să-l numească „pământenie“, impregnează de la un capăt la altul Ţiganiada*. Îl găsim manifestându-se puternic în modul de tratare a iubirii. E evident prin ipoteză că puţine teme pot descoperi, mai limpede decât aceasta, articulaţiile laice şi gusturile profane ale autorului. În seria imensă a atitudinilor posibile, care încep de la preferinţa pentru substructura instinctuală a iubirii şi merg până la eflorescenţa sentimentului purificat de orice ispită carnală, Budai-Deleanu se plasează undeva, mai aproape de pământ decât de cer, într-o zonă a materialităţii fără complicaţii, pe lângă Boccaccio şi la distanţă de Petrarca. Chipul său specific de a vedea lucrurile se vădeşte prin confruntarea cu contemporanul din Ţara Românească, Alecu Văcărescu. Clasa socială şi modul de viaţă diferenţiază în mod radical optica acestor doi scriitori, care probabil că întârziaseră totuşi multe nopţi, fără să ştie unul de altul, de paginile aceloraşi cărţi.*

Sub raportul intenţiilor estetice ale lui Budai-Deleanu, nucleul generator al Ţiganiadei *îl constitue ambiţia de a imita modelele clasice ale genului. Probele sunt numeroase şi greutatea e numai de a alege din nenumăratele declaraţii ale scriitorului.[...]*

Ţiganiada *este o insurecţie — poate cea dintâi la noi — împotriva clasicismului, cu tot ce acesta presupune în ordine filosofică şi artistică. Protestul social, umanismul luminist, poporaneitatea şi mesajul patriotic ce caracterizează* Ţiganiada *nu se puteau exterioriza într-o formă osificată, strânsă în chingile regulilor, modelată după prototipuri celebre, dar necorespunzătoare realităţii locului şi momentului istoric. Conţinutul nou şi bogat al operei pretindea o expresie adecvată, gândirea o înşurubare organică în materialitatea limbajului, încât să nu putem şti niciodată unde încetează ideea şi începe, propriu vorbind, învelişul ei sensibil. Aşa s-a şi întâmplat. Sub tiparele de suprafaţă ale vechilor dogme, circulă prin* Ţiganiada *seva viguroasă a unei arte a adevărului concret. [...] Prin subiect şi concepţie,* Ţiganiada *evadează din clasicismul decadent: e o operă sinceră. [...]* Ţiganiada *e o operă de luptător: textul şi comentariul se ajută reciproc şi ţintesc deopotrivă în duşman. [...] Apelând la modelul clasic, Budai-Deleanu manifestă în fond o deplină independenţă; e semnul unor condiţii specifice care au participat la zămislirea operei sale şi al unei personalităţi care evadează din sisteme.*

Paul CORNEA, I.Budai-Deleanu — un scriitor de renaştere timpurie într-o renaştere întîrziată*, în vol.* Studii de literatură română modernă*, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1962, p. 20—22, 40—41, 56, 57—62, 63, 64—65, 67—68, 73—75.*

Nu invenţia epică sau acţiunea (cunoscută de mai înainte) interesează la Budai-Deleanu, cât viziunea sa satiric caricaturală, enorma jovialitate, verva parodistică inepuizabilă, formidabila ironie, în fine capacitatea maximă de a zugrăvi autentic realitatea sub aparenţele cele mai bufone şi de a propune idei pe calea bunei dispoziţii continui. [...]

Veritabila creaţie a lui Budai-Deleanu nu trebuie căutată în direcţia tipurilor individuale. La fel cu scriitorii ardeleni de mai târziu, ca de pildă Rebreanu, Budai e în schimb un excelent observator şi pictor al aglomerărilor umane, al maselor văzute sub aspect colectiv, deci cu atât mai mult al ţiganilor, caracterizaţi printr-o existenţă tribală, gregară. [...]

Dar să nu se creadă că locvacitatea lui Budai-Deleanu şi a eroilor săi s-ar exercita în gol. Dimpotrivă, rareori elocvenţa a servit mai bine ca vehicul al ideilor, rareori s-a exprimat cu mai multă concreteţă un conţinut ideologic ca în Ţiganiada.

Alexandru PIRU, Introducere la I.Budai-Deleanu: Opere*, 1. Ediţie critică de Florea Fugariu. Bucureşti, Editura Minerva, 1974, p. V, XXII-XXIII, XXV, XXVIII—XXXI.*

Având, neîndoielnic, mari calităţi de prozator, alcătuind istorisirea ca o vastă mişcare epopeică, adesea frântă, creând impresia de unitate globală printr-o subtilă artă a fragmentului, Budai-Deleanu făureşte un monument bizar prin caracterul oarecum inform al construcţiei, care sfidează anatomia clasică a poemului conceput de poeticile antice, o operă de o remarcabilă modernitate şi zidită cu un indiscutabil geniu baroc. [...]

Îndeobşte însă, Budai-Deleanu e un temperament ironic, fantezia sa iscând întruchipări din smârcuri groteşti. [...]

Înaintea lui Ion Creangă, în literatura noastră, Budai-Deleanu posedă în cel mai înalt grad geniu lingvistic ţărănesc, dorul de a include în exprimarea curentă proverbul potrivit, perfect integrat contextului. [...] Fantezia şi simţul excepţional al limbii uimesc la tot pasul în Ţiganiada*, ivind formulări de mare originalitate şi expresivitate. [...] Se ştie că Eminescu nu citise* Ţiganiada*. Există însă unele formulări şi imagini ale lui Budai-Deleanu în care Eminescu e prefigurat. Acele „cuvinte goale ce din coadă au să sune“ din* Criticilor mei *sunt cu ostentaţie obiect de dispreţ în* Ţiganiada*: „nu dă-a voastre goale cuvinte“; „cu vorbe goale nu să pot ucide-atâţi“ etc.*

Iată: „Craii şi miniştrii având sete
De-argint aţâţă războaie crunte“...

iar la Eminescu: „A statelor greoaie cară trebuiesc împinse
Şi trebuiesc luptate războaiele aprinse“...
(Împărat şi proletar)

Invocaţica către Ţepeş, din finalul Scrisorii a III-a*, fusese rostită, cu mult înainte, de Budai-Deleanu. Lucrând în spiritul evoluţiei poeziei şi limbii noastre, încadrat în ritmurile ei adânci, Budai-Deleanu dialoghează prin timp cu Eminescu, mai ales cu cel din satire.*

Mircea VAIDA, Estetica Ţiganiadei*, în vol.* Ion Budai-Deleanu*, Bucureşti, Editura Albatros, colecţia „Monografii“, 1977, p. 87—88, 93, 97, 100, 115, 116—118, 127—128, 132, 141—143.*